АЗӘРБАЈҸАН ЕЛМИ-ТӘДГИГАТ ПЕДАГОЖИКА
ИНСТИТУТУ

# МӘКТӘБ ДИРЕКТОРУ ҮЧҮН СОРҒУ КИТАБЫ

Бакы • АЗӘРНӘШР • 1959

АЗӘРБАЈЧАН ЕЛМИ-ТӘДГИГАТ ПЕДАГОКИКА ИНСТИТУТУ

# МӘКТӘБ ДИРЕКТОРУ ҮЧҮН СОРҒУ КИТАБЫ

Тәртиб едәнләри:
А. КӘРИМОВ, З. МЕҺДИЗАДӘ.

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ НӘШРИЈЈАТЫ
Бакы • 1959

## БИР НЕЧӘ СӨЗ

Мәктәб директоруна көмәк мәгсәдилә бурахылан бу китабда Коммунист партијасы вә Совет һөкумәтинин мәктәб һаггында гәрарлары, Азәрбајчан ССР Маариф назиринин бир сыра мүһүм әмрләри, мәктәбдә тә'лим-тәрбијә ишләринә даир тә'лиматлар, сәрәнчамлар вә саир рәһбәр материаллар топланмышдыр.

Китаб үмуми вә беш әсас бөлмәдән ибарәтдир.

Биринчи бөлмәдә, хроноложи гајдада, мәктәб һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары верилмишдир; икинчи бөлмәдә мәктәбә рәһбәрлијин вә мәктәб ишләринин тәшкилинә даир материаллар топланмышдыр. Бу бөлмә „Мәктәб рәһбәрлијинин үмуми мәсәләләри“, „Ушагларын үмуми тәһсили“, „Тә'лим-тәрбијә ишләри“ вә с. мөвзулара һәср олунмуш алты јарым бөлмәдән ибарәтдир.

Үчүнчү бөлмәдә мәктәбдә пионер, комсомол вә шакирд тәшкилатларынын ишинә даир, дөрдүнчү бөлмәдә мүәллимләрин вә мәктәбин башга ишчиләринин мадди-һүгуг вәзијјәтләринә даир, бешинчи бөлмәдә исә инзибати вә тәсәррүфат мәсәләләринә даир материаллар верилмишдир.

## ҮМУМИ БӨЛМӘ

### ҮИК (б) ПАРТИЈАСЫНЫН VIII ГУРУЛТАЈЫНДА ГӘБУЛ ЕДИЛМИШ ПРОГРАМДАН

***(18—23 март 1919-чу ил)***

Халг маарифи саһәсиндә РКП мәктәби буржуазијанын синфи һөкмранлығы аләтиндән чәмијјәтин синифләрә бөлүнмәсини тамамилә мәһв етмәк аләтинә, чәмијјәтин коммунистчәсинә јенидән гурулмасы аләтинә чевирмәк үчүн 1917-чи ил Октјабр ингилабындан е'тибарән башланмыш олан иши ахыра чатдырмағы өз гаршысына вәзифә гојур.

Пролетариат диктатурасы дөврүндә, јә'ни коммунизми тамамилә һәјата кечирмәк имканы верән шәраит һазырландығы дөврдә мәктәб нәинки үмумијјәтлә коммунизм принсипләрини һәјата кечирмәлидир, һабелә коммунизми гәт'и сурәтдә гура биләчәк бир нәсил тәрбијә етмәк мәгсәдилә зәһмәткеш күтләләринин јарымпролетар вә гејри-пролетар тәбәгәләри ичәрисиндә пролетариатын идеја, тәшкилат, тәрбијә тә'сирини дә јајмалыдыр. Һазырда бу јолда ән јахын вәзифә мәктәб вә маариф ишиндә Совет һакимијјәти тәрәфиндән артыг мүәјјән едилмиш олан ашағыдакы әсаслары даһа да инкишаф етдирмәкдән ибарәтдир.

1) 17 јашына гәдәр бүтүн оғлан вә гызлар үчүн пулсуз вә ичбари үмуми вә политехники тәһсилин (нәзәријјә вә тәчрүбәдә истеһсалын бүтүн башлыча саһәләри илә таныш едән тәһсилин) һәјата кечирилмәси.

2) Ичтимаи тәрбијәни јахшылашдырмаг вә гадыны азад етмәк мәгсәдилә, мәктәб јашына чатмамыш ушаг очаглары шәбәкәси, көрпә евләри, бағчалар, очаглар вә с. јарадылмасы.

3) Ваһид әмәк мәктәби принсипләринин тамамилә һәјата кечирилмәси, ана дилиндә дәрс кечилмәси, оғланларын вә гыз-

ларын бир јердә тәһсил алмасы, мәктәбин сөзсүз дүнјәви олмасы, јә'ни һәр һансы дини тә'сирдән азад олмасы, тәһсили ичтимаи мәһсулдар әмәклә сых әлагәләндирмәси, коммунизм чәмијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етмиш үзвләрини һазырламасы.

4) Бүтүн шакирдләрин дөвләт һесабына јемәклә, палтарла, ајаггабы вә дәрс васаити илә тәчһиз едилмәси.

5) Коммунизм идејалары руһунда олан јени маариф ишчиләри кадрлары һазырланмасы.

6) Зәһмәткеш әһалинин маариф ишиндә фәал иштирак етмәјә чәлб едилмәси („халг маарифи шуралары"нын инкишаф етдирилмәси, савадлыларын сәфәрбәрлијә алынмасы вә и. а).

7) Фәһлә вә кәндлиләрин тәкбашына тәһсилинә вә өз-өзләрини инкишаф етдирмәләринә дөвләт тәрәфиндән һәртәрәфли јардым көстәрилмәси (мәктәбдән кәнар тәһсил очаглары шәбәкәси јарадылмасы: китабханалар, јашлылар үчүн мәктәбләр, халг евләри вә университетләри, курслар, мүһазирәләр, кинематографлар, студијалар вә с.).

8) Үмуми политехники биликләрлә әлагәдар олараг, јашы 17-дән јухары олан шәхсләр үчүн пешә тәһсилинин кениш инкишаф етдирилмәси.

9) Охумаг истәјәнләрин һамысы үчүн, биринчи нөвбәдә фәһләләр үчүн, али мәктәб аудиторијаларына кениш јол ачылмасы; али мәктәбдә дәрс дејә биләнләрин һамысынын орада мүәллимлијә чәлб едилмәси; јени елми гүввәләрлә кафедра арасындакы бүтүн вә һәр чүр сүн'и манеәләрин арадан галдырылмасы; али мәктәбдән пролетарларын вә кәндлиләрин һәгигәтән истифадә етмәсинә имкан вермәк мәгсәдилә тәләбәләрин мадди чәһәтдән тә'мин едилмәси.

10) Зәһмәткешләрин әмәјинин истисмар едилмәси әсасында јарадылмыш олан вә индијәдәк јалныз истисмарчыларын ихтијарында галан бүтүн инчәсәнәт хәзинәләринин гапылары да зәһмәткешләр үчүн ачылмалы вә бу хәзинәләр онлара мүјәссәр олмалыдыр.

11) Коммунизм идејаларынын ән кениш сурәтдә тәблиғинин инкишаф етдирилмәси вә бу мәгсәдлә дөвләт һакимијјәти апаратындан вә васитәләриндән истифадә едилмәси.

„Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын гурултајлары, конфранслары вә МК пленумларынын гәтнамә вә гәрарлары", I һиссә, Бакы, Азәрнәшр, 1954, сәһ. 463—465.



## 1951—1955-чи ИЛЛӘРДӘ ССРИ-нин ИНКИШАФЫНА ДАИР БЕШИНЧИ БЕШИЛЛИК ПЛАН ҺАГГЫНДА

ПАРТИЈАНЫН XIX ГУРУЛТАЈЫНЫН ДИРЕКТИВЛӘРИНДӘН

*(5—15 октјабр 1952-чи ил)*

### Халгын мадди вәзијјәтинин, сағламлығынын вә мәдәни сәвијјәсинин даһа да јүксәлдилмәси саһәсиндә

1. Республикаларын пајтахтларында, республика табелијиндәки шәһәрләрдә, вилајәт, өлкә вә ири сәнаје мәркәзләриндә једдииллик тәһсил системиндән үмуми орта (онииллик) тәһсил системинә кечилмәси бешиллијин сонунадәк баша чатдырылсын. Галан шәһәрләрдә вә кәнд јерләриндә кәлән бешилликдә үмуми орта (онииллик) тәһсил системинә тамамилә кечмәк үчүн шәраит һазырлансын.

Кетдикчә артан мәктәбләр шәбәкәсини мүәллимләрлә кифајәт гәдәр тә'мин етмәк мәгсәдилә, 1951—1955-чи илләрдә педагожи институтларына тәләбәләр гәбулу 1946—1950-чи илләрдәкинә нисбәтән 45 фаиз артырылсын; педагожи институтлара Литва ССР-дә 2,3 дәфә, Латвија ССР-дә 90 фаиз вә Естонија ССР-дә 60 фаиз артыг тәләбә гәбул едилмәси нәзәрдә тутулсун.

Шәһәр вә кәнд мәктәбләри тикилмәси бундан әввәлки бешиллијә нисбәтән тәхминән 70 фаиз артырылсын.

Үмуми тәһсил мәктәбләринин кәнчләрини сосиализм руһунда тәрбијәләндирмәк әһәмијјәтини даһа да артырмаг вә орта мәктәби гуртаран шакирдләрин истәдикләри пешәләри сәрбәст сечмәләри үчүн шәраит јарадылмасыны тә'мин етмәк мәгсәдилә, орта мәктәбләрдә политехник тәһсилин кечилмәсинә башланылсын вә үмуми политехник тәһсил системинә кечмәк үчүн лазыми тәдбирләр көрүлсүн.

2. Халг тәсәррүфатыны вә мәдәни гуручулуг ишләрини даһа да инкишаф етдирмәк вәзифәләринә ујғун олараг, али вә хүсуси орта мәктәбләрдә һәр чүр мүтәхәссисләр бурахылмасы бешиллик әрзиндә тәхминән 30—35 фаиз артырылсын.

Сәнајенин тикинти вә кәнд тәсәррүфатынын ән мүһүм саһәләри үчүн али мәктәбләрин бурахдығы мүтәхәссисләрин сајы 1950-чи илә нисбәтән 1955-чи илдә тәхминән 2 дәфә артырылсын.

Али мәктәбләрин аспирантурасы вә елми-тәдгигат институтлары васитәсилә бешиллик әрзиндә елми вә елми-педагожи кадрлар һазырланмасы бундан әввәлки бешиллијә нисбәтән тәхминән 2 дәфә артырылсын.

Елми-тәдгигат институтларынын иши вә али мәктәбләрин елми иши јахшылашдырылсын, халг тәсәррүфатынын инкишаф етдирилмәси вә габагчыл тәчрүбәнин үмумиләшдирилмәси илә

әлагәдар олан мүһүм мәсәләләри һәлл етмәк үчүн елми гүввәләрдән даһа кениш истифадә едилсин, елми кәшфләрин кениш тәтбиг олунмасы тә'мин едилсин. Бүтүн билик саһәләриндә алимләрин нәзәри проблемләри һазырламаларына һәр ҹәһәтдән јардым көстәрилсин вә елмлә истеһсалатын әлагәси мөһкәмләндирилсин.

Јашлы әһалинин өз тәһсилини јүксәлтмәк һәвәсинин артмасыны нәзәрә алараг, али гијаби мәктәбләрин вә али ахшам мәктәбләринин вә хүсуси орта мәктәбләрин сајча даһа да артырылмасы, һабелә зәһмәткеш вәтәндашларын истеһсалатдан ајрылмадан тәһсил алмалары үчүн үмуми тәһсил мәктәбләринин сајынын даһа да артырылмасы тә'мин едилсин.

3. Халг тәсәррүфатынын ихтисаслы кадрлара артан тәләбатыны өдәмәк үчүн, хүсусән истеһсалатда габагҹыл техникадан даһа кениш истифадә едилмәси илә әлагәдар олараг, дөвләт еһтијат әмәк гүввәләри системиндә ихтисаслы кәнҹ фәһләләр һазырланмасынын кејфијјәти јахшылашдырылсын, фәрди вә бригада үсулу илә охутмаг, һабелә мүәссисәләрдә тәшкил едилән курс вә мәктәбләр васитәсилә фәһләләр һазырланмасы вә онларын ихтисасынын артырылмасы тә'мин едилсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары" Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 5—6.

## 1956—1960-ҹы ИЛЛӘРДӘ ССРИ ХАЛГ ТӘСӘРРҮФАТЫНЫН ИНКИШАФЫНА ДАИР АЛТЫНҸЫ БЕШИЛЛИК ПЛАН ҺАГГЫНДА СОВ. ИКП XX ГУРУЛТАЈЫНЫН ДИРЕКТИВЛӘРИНДӘН

*(25 феврал 1956-ҹы ил)*

### Халгын мадди вә мәдәни јашајыш сәвијјәсинин јүксәлдилмәси саһәсиндә

1. Ушагларын вә кәнҹләрин орта үмуми тәһсил мәктәбләриндә (онилликләрдә) вә орта ихтисас мәктәбләриндә охумасы јолу илә шәһәрләрдә вә кәнд јерләриндә үмуми орта тәһсил әсасән һәјата кечирилсин. Үмуми тәһсил мәктәбиндә политехники тә'лим инкишаф етдирилсин, мүасир сәнаје вә кәнд тәсәррүфаты истеһсалатынын ән мүһүм саһәләри илә шакирдләрин таныш едилмәси тә'мин олунсун. Тә'лимин иҹтимаи-фајдалы әмәклә сых әлагәләндирилмәси тә'мин едилсин, бөјүјән нәсил әмәјә коммунистҹәсинә мүнасибәт руһунда тәрбијә едилсин.

Мәктәбләрдә тә'лим-тәрбијә ишләринин сәвијјәси јүксәлдилсин; шәһәрләрдә вә кәндләрдә мәктәбдән кәнар ушаг тәрбијә оҹаглары шәбәкәси кенишләндирилсин. Клубларын, мәдәнијјәт сарајларынын, мәдәнијјәт евләринин, техника евләринин вә башга мәдәни-маариф оҹагларынын мәктәблиләр арасында тәрбијә ишләри апармаға даһа кениш ҹәлб олунмасы тә'мин едилсин.



Үмуми тәһсил мәктәбләринин тәдрис-мадди базасы мөһкәмләндирилсин. Алтынҹы бешилликдә шәһәр вә кәнд мәктәбләри тикинтисинин һәҹми бешинҹи бешилликдә нисбәтән тәгрибән ики дәфә артырылсын. Мәктәб интернатлары шәбәкәси кенишләндирилсин. Кәнд мәктәбләринин тикилмәсиндә вә аваданлыгла тәҹһиз едилмәсиндә колхозларын даһа кениш иштирак етмәси мәгсәдәујғун һесаб едилсин.

Орта тәһсили олмајан зәһмәткешләрин үмуми мәдәни сәвијјәсини јүксәлтмәк мәгсәдилә зәһмәткешләрин истеһсалатдан ајрылмадан тәһсил алмалары үчүн алтынҹы бешилликдә гијаби мәктәбләрин вә ахшам үмуми тәһсил мәктәбләринин шәбәкәси даһа да инкишаф етдирилсин.

Орта мәктәбләрин јухары синифләриндә, орта ихтисас мәктәбләриндә вә али мәктәбләрдә тәһсил һаггы ләғв едилсин.

2. Али вә орта ихтисас мәктәбләриндә халг тәсәррүфаты вә мәдәни гуруҹулуг үчүн тәләб олунан гәдәр мүтәхәссисләр һазырланмасы нәзәрдә тутулсун. Бешиллик әрзиндә али вә орта тәһсилли мүтәхәссисләр бурахылышы бешинҹи бешилликдә нисбәтән бүтүнлүкдә тәгрибән бир дәфә јарым, ағыр сәнаје саһәләри, тикинти, нәглијјат вә кәнд тәсәррүфаты үчүн мүтәхәссисләр бурахылышы исә тәгрибән ики дәфә артырылсын.

Мүһәндис-техник вәзифәләриндә ишләјән әмәли ишчиләрин, һабелә фәһлә вә колхозчуларын истеһсалатдан ајрылмадан али вә орта тәһсил алмаларына кениш имкан вермәк үчүн ахшам мәктәбләри вә гијаби мәктәбләр васитәсилә али вә орта ихтисас тәһсили хејли кенишләндирилсин.

Али мәктәбләрин өлкәдә дүзкүн јерләшдирилмәси тә'мин едилсин; Урал, Сибир, Узаг Шәрг вә Газахыстан рајонларынын мүтәхәссисләрә артан тәләбатыны өдәмәк үчүн бу рајонлардакы мәктәбләрдә мүтәхәссисләр һазырланмасы кенишләндирилсин.

Али вә орта ихтисас тәһсили олан мүтәхәссисләр һазырланмасы ишинин кејфијјәти хејли јахшылашдырылсын. Өлкәмизин вә харичи өлкәләрин елм вә техникасынын сон наилијјәтләри илә, һабелә али вә орта ихтисас мәктәбләри тәләбәләринин истеһсалатын габагҹыл тәҹрүбәси илә әтрафлы сурәтдә таныш едилмәси тә'мин олунсун.

Али вә орта ихтисас мәктәбләринин мадди базасы мөһкәмләндирилсин, онларын мүасир тәдрис-лабораторија аваданлығы илә тәҹһиз едилмәси јахшылашдырылсын.

3. Елм һәртәрәфли инкишаф етдирилсин. Бүтүн билик саһәләриндә нәзәри тәдгигат ишләри кенишләндирилсин, техники тәрәгги вә истеһсалатын тәшкили ишиндә елми идарәләрин ролу артырылсын. Елми-тәдгигат институтларынын иши јени-

дән гурулараг онларын фәалиіјәти тәсәррүфатын конкрет еһтијачларына даһа артыг јахынлашдырылсын. Өлкәмизин вә харичи өлкәләрин елм вә техникасынын наилиіјәтләриндән конструктор вә лајиһә тәшкилатларынын максимум дәрәчәдә истифадә етмәләри тә'мин олунсун.

Алимләрин сә'јләри вә елми-тәдгигат идарәләринин мадди васитләри илк нөвбәдә халг тәсәррүфаты үчүн бөјүк әһәмијјәти олан елми проблемләрин ишләниб һазырланмасына сәрф едилсин, елми-тәдгигат ишләринин тезликлә баша чатдырылмасы вә бу ишләрин нәтичәләринин халг тәсәррүфатында тәтбиг олунмасы тә'мин едилсин.

Елми-тәдгигат идарәләри истеһсалат базасына јахынлашдырылсын. Елми-тәдгигат идарәләринин мүасир елми аваданлыгла вә материалларла тәчһиз едилмәси јахшылашдырылсын.

Али мәктәбләр халг тәсәррүфаты үчүн елми-тәдгигат ишләри апармаға кениш чәлб едилсин.

„1956—1960-чы илләрдә ССРИ халг тәсәррүфатынын инкишафына даир алтынчы бешиллик план һаггында Сов. ИКП XX гурултајынын Директивләри" (25 феврал 1956-чы илдә јекдилликлә гәбул едилмишдир). Бакы, Азәрнәшр, 1956, сәһ. 64—66.

---

БИРИНЧИ БӨЛМӘ

# МӘКТӘБ ҺАГГЫНДА ПАРТИЈА ВӘ ҺӨКУМӘТИН ГӘРАРЛАРЫ

## ҮМУМИ ИЧБАРИ ИБТИДАИ ТӘҺСИЛ ҺАГГЫНДА ҮИК(б)П МК-нын 1930-чу ИЛ 25 ИЈУЛ ТАРИХЛИ ГӘРАРЫНДАН

Сосиализм гуручулуғунун инкишаф етдирилмәси вә бунунла әлагәдар олараг, кадрлар һазырлығы, мәдәни-техники чәһәтдән керилијин ләғв едилмәси вә кениш күтләләрин коммунизм руһунда тәрбијә едилмәси кими чох бөјүк вәзифәләр, мәдәни ингилабын даһа да инкишаф етдирилмәси үчүн ән мүһүм шәрт олан үмуми ичбари ибтидаи тәһсилин ән тез бир заманда һәјата кечирилмәсини тәләб едир...

Тәклиф едилсин ки, 1944/45-чи тәдрис илиндән е'тибарән һәр јердә ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрдә једди јашлы ушагларын ичбари тәһсили һәјата кечирилсин.

„Народное образование", РСФСР Маариф Назирлији нәшри, 1948, сәһ. 28.

## МӘКТӘБ БИНАЛАРЫНДАН ИСТИФАДӘ ЕТМӘК ҺАГГЫНДА ССРИ МИК вә ХКС-нын 1932-чи ил 7 апрел тарихли гәрары

ССР Иттифагынын Мәркәзи Ичраијјә Комитәси вә Халг Комиссарлары Совети гәрара алырлар:

1. Мүәјјән едилсин ки, I вә II дәрәчәли мәктәб бинаалары јалныз ушагларла мәктәб-тәрбијә иши апармаг мәгсәди үчүн истифадә едилмәлидир.

2. Бу биналарын, мәктәблә әлагәси олмајан мүхтәлиф тәшкилатлар, о чүмләдән һәр чүр хүсуси курслар вә техникумлар (ахшам техникумлары вә с.) тәрәфиндән тутулмасы гадаған едилсин.

1930/31-чи илдән е'тибарән сүр'әтләндирилмиш тәһсил формасы әсасында: 2 иллик вә 1 иллик курс—мәктәбләрдә јашы

өтмүш (ибтидаи мәктәб курсуну кечмәмиш 11 јашындан 15 јаша кими олан) ушаглар үчүн ичбари тәһсил һәјата кечирилсин.

1930/31-чи илдән е'тибарән, сәнаје шәһәрләриндә, фабрик-завод рајонларында вә фәһлә гәсәбәләриндә једдииллик мәктәб һәчминдә үмуми ичбари тәһсили һәјата кечирмәјә башлајараг, һәмин илдә ибтидаи (I дәрәчәли) мәктәби битирәнләр үчүн једдииллик мәктәбдә тәһсилин ичбарилији мүәјјән едилсин.

Фабрик-завод једдииллекләринин инкишаф етдирилмәсинә хүсуси диггәт верилсин.

Колхозчу кәнчләр (истәр күндүз, истәрсә ахшам) мәктәбләринин кенишләндирилмәси еләә күчләндирилсин ки, бешиллијин ахыры үчүн колхозчу кәнчләрин әсас күтләсини бу мәктәбләр әһатә етмиш олсун...

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары", Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 25—26.

## ИБТИДАИ ВӘ ОРТА МӘКТӘБ ҺАГГЫНДА
## ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 5 сентјабр 1931-чи ил тарихли гәрары.

Коммунист партијасынын програмына көрә „...мәктәб нәинки үмумијјәтлә коммунизм принсипләрини һәјата кечирмәлидир, һабелә коммунизми гәт'и сурәтдә гура биләчәк бир нәсил тәрбијә етмәк мәгсәдилә зәһмәткеш күтләләринин јарымпролетар вә гејри-пролетар тәбәгәләри ичәрисиндә пролетариатын идеја, тәшкилат вә тәрбијә тә'сирини дә јајмалыдыр" (ҮИК(б)П-нын програмы). Пролетар дөвләти бу програмы һәјата кечирмәк јолу илә кедәрәк, мәктәб шәбәкәләринин кенишләнмәси вә мәктәбин јенидән гурулмасы ишиндә олдугча бөјүк мүвәффәгијјәтләр әлдә етмишдир. Ибтидаи вә орта мәктәб шакирдләринин сајы 1914-чү илдә 7 800 мин икән, 1931-чи илдә артыб 20 милјона чатмышдыр. Мәктәбин ичтимаи тәркиби көкүндән дәјишмишдир: кечмишдә өз ушагларыны мәктәбдә охутдурмаг имканына малик олмајан фәһләләрин вә кәнддәки кениш зәһмәткеш күтләләрин ушаглары инди мәктәбләрин әсас континкентини тәшкил едир. Совет Иттифагынын мәдәни чәһәтдән ән керидә галмыш халглары өз ана дилиндә тәһсил алыр вә бу тәһсил 70 дилдә апарылыр.

Мәктәбин бүтүн ишләринин мәзмуну принсип е'тибарилә дәјишмишдир.

„Коммунизм чәмијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етмиш үзвләрини һазырламағы" өз гаршысында бир вәзифә гојан совет мәктәби ушаглара ингилабдан габагкы буржуа мәктәби илә мүгајисә едилмәјәчәк дәрәчәдә даһа кениш ичтимаи-сијаси көрүш даирәси вә даһа кениш үмуми билик верир. Совет мәктәбиндә ушагларын үмуми тәһсил сәвијјәси сон илләр әрзиндә артмышдыр.

Хүсусән партијанын XVI гурултајынын, үмуми ибтидаи тәһсили һәјата кечирмәк һаггындакы тарихи гәрарындан сонра мәктәб хејли мүһүм мүвәффәгијјәтләрә наил олмушдур. Јалныз сон ил әрзиндә ибтидаи вә орта мәктәбләрдә шакирдләрин сајы 13,5 милјондан 20 милјона чатмышдыр. Бундан башга фабрик-завод шакирдлији мәктәбләриндә вә техникумларда 1 400 мин шакирд әһатә едилмишдир.

Мәктәб јашлы ушагларын мәчбури тәһсилини һәјата кечирмәк јолунда атылан гәт'и аддымларла бәрабәр мәктәб, мәктәб тә'лимини мәһсулдар әмәк вә ичтимаи ишлә бирләшдирмәк јолунда да хејли ирәлиләмишдир, бунун сајәсиндә мәктәбин политехнизм базасында јенидән гурулмасы әсаслары гојулмушдур.

Мигдарча кифајәт олмајан, техники чәһәтдән һәлә зәиф тәчһиз едилмиш олан е'малатханаларын сајча артырылмасы вә бунунла бирликдә мәктәбләрин заводлара, совхозлара, МТС-ләрә вә колхозлара тәһким едилмәси мәктәбин политехникләшдирилмәсини даһа кениш вә даһа сүр'әтлә инкишаф етдирмәјә имкан верир.

Лакин бүтүн бу мүвәффәгијјәтләрә бахмајараг, Мәркәзи Комитә гејд едир ки, сосиализм гуручулуғунун индики дөврүндә совет мәктәби һәлә өз гаршысында дуран олдугча бөјүк тәләбләрә хејли ујғун кәлмир. Мәркәзи Комитә белә һесаб едир ки, индики дөврдә мәктәбин әсас нөгсаны ондан ибарәтдир ки, мәктәбдәки тә'лим кифајәт һәчмдә үмуми тәһсил билији вермир, техникумлар вә али мәктәбләр үчүн тамамилә саваллы вә елмләрин (физика, кимја, ријазијјат, ана дили, чоғрафија вә с.) әсасларыны јахшы мәнимсәмиш адамлар һазырламаг вәзифәсини јарытмаз сурәтдә һәлл едир. Бунун нәтичәсиндә мәктәбин политехникләшдирилмәси бир сыра һалларда формал характер алыр вә ушаглары, нәзәријјәни тәчрүбә илә әлагәләндирән вә техникаја јијәләнән һәртәрәфли инкишаф етмиш сосиализм гуручулары кими һазырламыр.

Мәктәбин политехникләшдирилмәсини елмләрин, хүсусилә физика, кимја вә ријазијјат елмләринин мүнтәзәм вә мөһкәм мәнимсәнилмәсиндән ајырмаг јолундакы һәр чүр чәһд политехники мәктәб идејасыны олдугча кобуд сурәтдә тәһриф етмәк демәкдир. Бу елмләрин тәдриси гәт'и мүәјјән едилмиш вә диггәтли ишләнмиш програмлар, тәдрис планлары әсасында вә мүәјјән дәрс чәдвәлләри үзрә апарылмалыдыр. „Јалныз бәшәријјәтин һазырламыш олдуғу бүтүн сәрвәтләри билмәклә өз зеһнини зәнкинләшдирдијин заман коммунист олмаг олар" (Ленин, Әсәрләри 31, сәһ. 287).

Мәркәзи Комитә тәклиф едир ки, мәктәбин бүтүн кәләчәк ишләри Ленинин һәлә 1920-чи илдә вердији көстәришләри әсасында гурулсун. Ленин политехникләшдирмә мәсәләләринин мүчәррәд гојулушунун јол верилмәз олдуғуну, бу мәсәләләри партија гаршысында дуран конкрет вәзифәләрлә сых бир әлагәдә һәлл етмәк лазым кәлдијини хүсуси олараг гејд едәрәк ашағыдакыларын зәрури олдуғуну көстәрмишдир[1]:

„1) Вахтындан тез ихтисас вермәкдән чәкинмәли, бу барәдә тә'лимат дүзәлтмәли.

2) Бүтүн профессионал техники мәктәбләрдә үмуми тәһсил фәнләрини кенишләндирмәли.

3) Дәрһал политехники тәһсилә кечмәк вә ја даһа доғрусу, политехники тәһсилә доғру индичә атыла биләчәк бир сыра мүмкүн олан аддымлары дәрһал һәјата кечирмәк үчүн шәртсиз тапшырыглар верилсин...

Бизә бу саат харратлар, чилинкәрләр лазымдыр. Бу данышыгсыздыр. Һамы харрат, чилинкәр вә с. олмалыдыр, лакин филан үмуми тәһсил вә политехники минимум әлавә олунмалыдыр".

„2-чи дәрәчәли мәктәбин (12 — 17), даһа доғрусу 1-чи дәрәчәлинин јухары синифләринин вәзифәси; өз ишини тамамилә билән, уста олмаг истәјән вә бу ишә тәчрүбә јолу илә һазырланмыш харраты, дүлкәри, чилинкәри вә бу кимиләри әвәз етмәјә тамамилә габил олан адам јетишдирмәкдир, лакин бу шәртлә ки, бу „сәнәткар" кениш үмуми тәһсилә малик олсун (филан елмләр әсасынын минимумуну билсин; һансы елмләр олдуғуну дүрүст көстәрмәли); коммунист олсун (нәләр билмәси лазым кәлдијини дүрүст көстәрмәли); политехники көрүш даирәсинә вә политехники тәһсил әсасларына, башланғычларына малик олсун.

*Јә'ни:*

а) електрик һаггында әсас анлајышлар (һансылар олачағыны дүрүст мүәјјән етмәли);

б) електрикин механики сәнајејә тәтбиги һаггында;

в) *јенә онун* — кимја сәнајесинә тәтбиги һаггында;

г) *јенә онун* — РСФСР-ин електрикләшдирилмәси планы һаггында;

ғ) 1 — 3 дәфәдән аз олмајараг електрик стансијасына, завода, совхоза кетсин;

д) агрономијанын вә саирәнин филан әсасларыны билсин, биликләр минимумуну мүфәссәл сурәтдә һазырласын".

Бүтүн бунлары әсас тутараг ҮИК(б)П МК гәрара алыр:

---

[1] Н. К. Крупскајанын политехники тәһсил һаггындакы тезисләринә Ленинин гејдләри.



## 1. Мәктәбин әсас вәзифәләри

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин ки, програмларын елми-марксистчәсинә ишләнмәсини дәрһал тәшкил едәрәк бу програмларда системләшдирилмиш биликләрин (ана дили, ријазијјат, физика, кимја, чоғрафија, тарих) дүрүст мүәјјән едилмиш һәчмини тә'мин етсинләр ки, 1932-чи ил јанварын бириндән е'тибарән һәмин јенидән бахылмыш програмлар үзрә дәрс верилсин.

Халг маариф комиссарлыглары програмлары јенидән нәзәрдән кечирмәклә бәрабәр, јени програмлар үзрә тәдрисин һәгиги имканларыны тә'мин едән бир сыра тәдбирләр дә көрмәлидирләр (мүәллимләрә тә'лимат вермәк, мүвафиг көстәришләр нәшр етмәк вә и. а.).

Совет мәктәбиндә, сосиализм гуручулуғунун тәшәббүскар вә фәал иштиракчыларыны тәрбијә етмәјә јардым едә билән мүхтәлиф јени тә'лим методларыны тәтбиг едәрәк, хүсусән сон заманларда „лајиһәләр методу" адланан методун тәтбигиндә даһа ајдын мејдана чыхмыш јүнкүл фикирли методик лајиһәбазлыг әлејһинә, габагчадан тәчрүбәдә јохланмамыш методларын күтләви тәтбиг едилмәси әлејһинә гәт'и мүбаризә апармалыдыр. „Мәктәбин өлүб кетмәси" һаггында антиленин нәзәријјәсиндән доған „лајиһәләр методу" адланан методу бүтүн мәктәб ишинин әсасына гојмаг тәшәббүсү мәктәби һәгигәтдә дағылмаға доғру апарырды.

Мәркәзи Комитә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, тезликлә елми-тәдгигат ишләрини тәшкил едиб, бу иши јүксәк дәрәчәјә галдырсынлар. Бундан өтрү ән јахшы партија гүвәләрини чәлб етмәли вә иши чидди сурәтдә марксизм-ленинизм әсаслары үзәриндә јенидән гурмалыдыр.

Шакирдләрә „елмләрин әсасларыны" вермәли олан, онлары „нәзәријјә васитәсилә вә тәчрүбәдә истеһсалатын бүтүн башлыча саһәләри илә" таныш етмәли олан, „ тә'лимлә мәһсулдар әмәк арасында сых әлагә" дүзәлдән политехники тә'лимин коммунист тәрбијәсинин ајрылмаз бир һиссәси олдуғуну әсас тутараг, мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин ки, 1931-чи ил әрзиндә мәктәбләр јанында е'малатхана вә иш отаглары шәбәкәсини кенишләндирсинләр вә бу иши, мүгавиләләр әсасында, мәктәбләри мүәссисәләрә, совхозлара, МТС-ләрә вә колхозлара тәһким етмәклә әлагәләндирсинләр.

Тә'лимлә мәһсулдар әмәјин бирләшмәсини елә бир әсас үзрә апармаг лазымдыр ки, шакирдләрин бүтүн ичтимаи-мәһсулдар әмәкләри мәктәбин тәдрис вә тәрбијә мәгсәдләринә табе етдирилмиш олсун.

Мүәссисәләрә, совхозлара, МТС-ләрә, колхозлара тапшырылсын ки, мәктәб е'малатханалары вә лабораторијалары үчүн лазым олан аваданлыг вә аләтләр ајырмаг јолу илә, мәктәбин ишиндә билаваситә иштирак етмәк, истеһсалаты өјрәнмәкдә мүәллимләрә јардым етмәк вә и. а. үчүн ихтисаслы фәһләләр вә мүтәхәссисләр ајырмаг јолу илә, халг маариф комиссарлыгларына бу вәзифәни һәлл етмәкдә һәртәрәфли көмәк етсинләр.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, бүтүн рајон вә шәһәрләрдә нүмунә мәктәбләри шәбәкәси тәшкил едәрәк, бунлар үчүн даһа әлверишли мадди шәраит јаратсынлар; ән јахшы педагоглары бу мәктәбләрә топласынлар ки, мүәллимләр күтләси, фәһләләр, колхозчулар вә шакирдләр политехники мәктәб гурмағы тәчрүбәдә онлардан өјрәнә билсинләр.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, мәктәбин политехникләшдирилмәсинә јардым етмәк үчүн 1931/32-чи дәрс илиндә, кичик политехник музејләр, һабелә мөвчуд өлкәшүнаслыг музејләри јанында ајрыча политехник шө'бәләр дүзәлтсинләр. Али Халг Тәсәррүфат Шурасына тапшырылсын ки, бу тәдбирин кечирилмәсиндә малијјә вә тәшкилат чәһәтдән јардым көстәрсин. Халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, дөвләт нәшријјатлары илә бирликдә шакирд вә мүәллимләр үчүн ана дилиндә ејни типли политехник китабханалар дүзәлтсинләр. Халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, кино тәшкилатлары илә бирликдә кинодан мәктәб вә хүсусән политехникләшдирмә үчүн истифадә етмәк үзрә тәдбирләр һазырласынлар.

Сосиализм дөврүндә, пролетариат кәскинләшмиш синфи мүбаризә шәраитиндә синифләрин гәт'и сурәтдә мәһв едилмәсини һәјата кечирдији бир заманда совет мәктәбиндә мөһкәм коммунист тәрбијәси верилмәси вә совет мәктәби ушагларына антипролетар идеолокија үнсүрләри ашыламаг үчүн едилән һәр чүр чәһдләрә гаршы мүбаризәнин күчләндирилмәси мүстәсна дәрәчәдә мүһүм әһәмијјәт кәсб едир.

Бунунла әлагәдар олараг, Мәркәзи Комитә партија тәшкилатларына тәклиф едир ки, мәктәб үзәриндә рәһбәрлији мөһкәмләндирсинләр вә једдииллик мәктәбләрдә, педтехникумларда вә али педагожи мәктәбләриндә ичтимаи-сијаси фәнләр тәдрисинин гојулушуну билавасит нәзарәт алтына алсынлар.

Мәркәзи Комитә үмуми ичбари ибтидаи тәһсил һаггында МК-нын 1930-чу ил 25 ијул тарихли гәрарынын вахтында јеринә јетирилмәси зәрурәтини бир даһа тәсдиг едәрәк, 17 јаша кими олан бүтүн ушаглар вә јенијетмәләр үчүн үмуми вә политехники тәһсил һаггында партија програмынын тәләбләрини ән тез бир заманда һәјата кечирмәк мәгсәдилә үмуми ичбари једдииллик тәһсил һаггында план дүзәлтмәји ССРИ Халг Комиссарлары Советинә тәклиф едир.



## 2. Мәктәб үзәриндә методик рәһбәрлијин јахшылашдырылмасы

Халг маарифи органларында кадрларла вә мәктәб үзәриндә методик рәһбәрлик тәшкилинин јарытмаз һалда олдуғуну гејд едәрәк, Мәркәзи Комитә, мәдәни-тәшвигат шө'бәсинә тәклиф едир ки, халг мариф комиссарлыглары вә милли коммунист партијалары Мәркәзи Комитәләринин мәдәни-тәшвигат шө'бәләри илә бирликдә, халг маариф органларында методик ишдә ишләмәкдән өтрү марксист-ленинчи кадрлар һазырламаг үчүн бир ај әрзиндә тәдбирләр һазырласынлар вә методик ишләрә башчылыг едән тәшкилатлары ән јахшы партијалыларла, нәзәри вә педагожи чәһәтдән һазырлыглы гүввәләрлә мөһкәмләндирсинләр.

Педагожи саһәсиндәки елми-тәдгигат мүәссисәләринин мәктәбин әмәли вәзифәләриндән хејли ајры дүшмәсини гејд едәрәк, ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едир ки, мүвафиг тәдгигат институтларынын ишини, башлыча олараг мәктәбин әмәли ишчиләринин әлдә етдикләри тәчрүбә илә, хүсусән политехникләшдирмә саһәсиндәки тәчрүбә илә әлагәләндирмәк вә бу тәчрүбәни өјрәнмәк вә үмумиләшдирмәк үзәриндә топласынлар.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, мүәллимин мәктәбдәки күндәлик ишиндә она даими әмәли јардым көстәрмәк үчүн рајон тәшкилатларындан башлајараг бүтүн халг маариф органлары системиндә тә'лиматчылар һеј'әти дүзәлтсинләр. Тә'лиматчылар һеј'әти һәр рајонда ән азы ики нәфәр һесабы илә, мәктәби вә онун вәзифәләрини јахшы билән тәчрүбәли мүәллимләрдән дүзәлсин. Халг маарифи саһәсиндә рәһбәр ишдә олан бүтүн коммунистләрә, ән гыса мүддәтдә мәктәб ишинин методик чәһәтинә јијәләнмәк бир вәзифә олараг тапшырылсын.

Коммунист академијасы јанындакы марксист педагоглар чәмијјәти гаршысында ССРИ Халг Маариф Комиссарлығынын тапшырығы илә мүәллимләрә күндәлик ишдә әсас методик јардым көстәрмәк мәсәләләрини һазырламаг вәзифәси гојулсун.

Педагожи мәсәләләр үзрә вахташыры чыхан мөвчуд китабларын кејфијјәтини гәт'и сурәтдә јахшылашдырмаг вә бу китаблары мәктәб ишинә вә онун еһтијачларына даһа да ујғунлашдырмаг мәгсәдилә, онлар јенидән нәзәрдән кечирилсин вә редаксија апаратына мүәллимләр мүтләг чәлб едилсинләр.

## 3. Кадрлар

Мүәллимләр арасында апарылан ишдә Ленинин һәлә 1922-чи илдә вердији ашағыдакы көстәришини рәһбәр тутмаг лазымдыр: Ленин демишдир ки, биздә халг мүәллими елә бир јүксәклијә

галдырылмалыдыр ки, о, буржуа чәмиjjәтиндә белә jүксәкликдә һеч бир заман дурмамыш, дурмаjыр вә дура да билмәз".

Үмуми тәhсилин hәjата кечирилмәси илә әлагәдар олараг, педагожи кадрлара вә онларын ихтисасынын jүксәлдилмәсинә олан еhтиjачын артмасыны нәзәрә алараг ССРИ Дөвләт План Комиссиjасына вә мүттәфик республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин ки, ибтидаи вә орта мәктәб үчүн мүәллимләрә олан еhтиjачы тамамилә тә'мин едән педагожи кадрларын hазырланмасы планыны ики аj мүддәтиндә дүзәлтсинләр вә тәсдиг едилмәк үчүн ССРИ Халг Комиссарлары Советинә тәгдим етсин.

Мүәллимләрин заводларда, совхозларда, МТС-ләрдә вә колхозларда истеhсалат әсаслары илә таныш олмалары елә тәшкил едилсин ки, 1931/32-чи илләр әрзиндә бу танышлыг бүтүн мүәллим кадрларыны әhатә етсин.

ССРИ Халг Торпаг Комиссарлығына тапшырылсын ки, агрономлар hазырлаjан мәктәбләр үчүн контингентләр мүәjjән едәркән, колхозчу кәнчләр мәктәбләринин еhтиjачыны нәзәрә алсын вә hабелә истеhсалатда мәшғул олан агроном гүввәләрини колхозчу кәнчләр мәктәбиндә ишләмәjә чәлб етмәк ишиндә халг маариф органларына лазыми jардым етсин.

Бүтүн сәнаjе вә кәнд тәсәррүфат али мәктәбләриндә, мәктәбин политехникләшдирилмәсинин иш методлары илә вә истеhсалат-техники тә'лимин гоjулушу илә таныш олмаг иши тәтбиг олунсун.

ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә вә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин ки, пионер дәстә рәhбәрләринин аjрылмасы, онларын ишә тәhким едилмәси, үмуми вә хүсуси педагожи ихтисасларынын jүксәлдилмәси үчүн аjрыча тәдбирләр hазырласынлар вә онлары, jени педагожи кадрлары hазырламаг үчүн гиjмәтли бир еhтиjат гүввәси кими нәзәрдә тутсунлар.

ССРИ Дөвләт План Комиссиjасына, Халг Малиjjә Комиссарлығына, Маариф Ишчиләри Иттифагынын Мәркәзи Комитәсинә вә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, ибтидаи вә орта мәктәб мүәллимләринин әмәк hаггыны jүксәлтмәк үзрә он күн әрзиндә тәдбирләр hазырласынлар. Маариф Ишчиләри Иттифагынын Мәркәзи Комитәсинә тапшырылсын ки, мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары илә бирликдә бир аj мүддәтиндә раjонлара, ихтисаса вә иш кеjфиjjәтинә көрә мүәллимләрә диференсиал гаjда илә әмәк hаггы верилмәси системини дүзәлтсин.

Мүәллимләрин әрзаг вә сәнаjе маллары илә тә'мин олунмасы ашағыдакы гаjда илә апарылмалыдыр: шәhәрләр вә сәнаjе раjонларында, сәнаjе фәhләләринин нормалары илә гапалы фәhлә кооперативләри вә ашханаларына тәhким етмәк jолу илә; колхозларда мүәллимләр әрзагла hәмин раjондакы сәнаjе фәhләләринин нормалары илә колхозларын әрзаг фондларындан тәчhиз едилсинләр; кәнд мүәллимләри сәнаjе маллары вә сәнаjе мәhсуллары илә вә hабелә hәлә колхоз олмаjан кәндләрдә мүәллимләр әрзагла hәмин раjондакы сәнаjе фәhләләринин нормалары илә, мәркәзләшдирилмиш тәчhизат фондундан тәчhиз едилсинләр.

Мүәллимләр арасындакы бүтүн ишдә, зәрбәчи мүәллимләри hәр васитә илә hәвәсләндирмәклә, социализм jарышы вә зәрбәчилик hәр чәhәтчә кенишләндирилсин.

### 4. Ибтидаи вә орта мәктәбин мадди базасы

Мәктәбләрин мадди базасынын — jени биналар тикилишинин, мөвчуд биналарын тә'миринин, мәктәб аваданлығы вә тәдрис васаити истеhсалынын гәт'иjjән кафи олмадығыны вә бунун мәктәб ишини jахшылашдырмаг jолунда дуран маниәләрдән бири олмаға башладығыны гејд едәрәк, Мәркәзи Комитә ССРИ Дөвләт План Комиссиjасына тәклиф едир ки, jени мәктәб иншааты үчүн бешиллик план дүзәлтсин. Бүтүн jени тикинтиләрдә мәктәбләрин тикилишини мүәссисә ишә башладығы заман гурмаг мәчбури hесаб едилсин.

Мәктәб биналары фондуну кенишләндирмәк мәгсәдилә Мәркәзи Комитә jерли партиjа вә совет тәшкилатларына тәклиф едир ки, бошалдылмамыш кечмиш мәктәб биналарынын мәктәбләрә гаjтарылмасынын вә hабелә мүсадирә едилмиш голчомаг евләринин мәктәбләр үчүн истифадә едилмәсини тә'мин етсинләр. Мәктәбләрин мадди базасыны jахшылашдырмаг вә мүәллимләрин тә'минатыны jахшылашдырмаг ишинә колхозларын тәшәббүсүнү артырмаг вә васаитини кениш сурәтдә чәлб етмәк лазымдыр.

Али Халг Тәсәррүфат Шурасына тапшырылсын ки, тәдрис вә мәктәб аваданлығы вә тәдрис васаити hазырлаjан Үмумиттифаг сәнаjе бирләшмәси дүзәлтсин вә бу бирләшмәнин планыны 2 аj мүддәтиндә тәртиб етсин; бу план, елә hесабла тәртиб едилмәлидир ки, 1932-чи илдә истәр ибтидаи вә истәрсә дә орта мәктәбләрин әсас күтләси тәдрис аваданлығынын зәрури минимуму илә тә'мин едилмиш олсун. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, тәдрис васаити вә политехники аваданлыг үчүн стандартлар дүзәлдәрәк, бир аj мүддәтиндә мүвафиг сифариш тәртиб едиб, Али Халг Тәсәррүфат Шурасына тәгдим етсинләр.

ССРИ Али Халг Тәсәррүфат Шурасына тәклиф едилсин ки, мүәссисәдә истифадә едилә билмәjән, лакин мәктәб е'малатханаларынын иш отаглары үчүн jарарлы олан дәзкаhлары, аләтләри вә мүхтәлиф туллантылары (брак, дәмир гырынтысы, тикә-парча) мәктәбләрә версин. Мүттәфиг республикаларын

халг комиссарлары советләринә, өлкә вә вилајәт ичраијјә комитәләринә вә сәнаје кооперасијасы органларына тапшырылсын ки, ән гыса мүддәтдә јерләрдә күтләви мәктәбләр үчүн тәдрис вәсаити вә тәдрис аваданлығы истеһсалыны тәшкил едәрәк, бу мәгсәдлә јерли вәсаитдән истифадә етсинләр.

### 5. Мәктәбин идарә едилмәси вә мәктәбә рәһбәрлик

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларынын сон илләр әрзиндә бүтүн өз тәшкилат ишләрини јенидән гурмаг үзрә әлдә етдикләри мүвәффәгијјәтләри гејд едәрәк, партијанын Мәркәзи Комитәси хүсуси олараг көстәрир ки, халг маариф комиссарлығы органлары мәктәб үзәриндәки рәһбәрликләрини гәт'и сурәтдә јахшылашдырмајынча, ајры-ајры вилајәт вә рајонларын тәсәррүфат вә сијаси әһәмијјәтини, милли хүсусијјәтләрини вә с. нәзәрә алмагла, халг маарифинин бүтүн саһәләриндә тапшырылан иш үчүн симасызлыға јол вермәјән чидди мәс'улијјәт мүәјјән етмәклә, маариф органларында ән тез бир вахта оператив, конкрет вә дифференсиал рәһбәрлијә кечмәјинчә мәктәб ишинин кејфијјәтини јахшылашдырмаг мүмкүн дејилдир. Мәркәзи Комитә халг тәсәррүфатынын сосиалистчәсинә јенидән гурулмасы шәраитиндә мәктәб гаршысында дуран јүксәк тәләбләрә ујғун олараг, јени гајда илә иш апарылмасыны вә рәһбәрлик едилмәсини бүтүн халг маарифи органларындан тәләб едир.

Мәркәзи Комитә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едир ки, диггәти ән мүһүм сәнаје (метал, даш көмүр вә с.) рајонларына: совхозлара, МТС-ләрә, башдан-баша коллективләшмиш рајонлара вә јени тикинтиләрә вермәклә, халг маарифи органларынын рәһбәрлик ишини гәт'и сурәтдә јенидән гурсунлар вә ону һәгигәтән оператив вә дифференсиал етсинләр. Гүввә вә вәсаити бөлмәк ишинә „бәрабәрләшдиричи“ шәкилдә јанашманы арадан галдыраraг, бунлары һәр шејдән әввәл сосиализм гуручулуғунун мүһүм саһәләриндә топласынлар.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, мәктәби идарә етмәкдә ваһид рәһбәрлијин һәјата кечирилмәсини тә'мин етсинләр. Һәмкарлар Иттифаглары тәшкилатларына тапшырылсын ки, бу ишдә халг маарифи органларына лазыми јардым көстәрсин.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары мүәллимләрин ишиндә онлара әмәли јардымы тәшкил едәрәк, сәдагәтли вә өз ишини билән мүәллимләри фәргләндирмәк вә һәвәсләндирмәклә, онларын мәктәб иши кејфијјәти үчүн мәс'улијјәтини артырмалыдырлар.

Мәктәбдә ушагларын өзүнү идарә органларынын ишини елә тәрздә гурмаг лазымдыр ки, бу иш, башлыча олараг, тәһсилин кејфијјәтини јүксәлтмәјә вә мәктәбдә шүурлу интизамы мөһкәмләтмәјә доғру јөнәлмиш олсун.

Мәркәзи Комитә лазым көрүр ки, бу гәрарын гаршыја гојдуғу вәзифәләри мүвәффәгијјәтлә һәјата кечирмәк үчүн мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары, халг маарифи органларында мәктәб ишиндә һәмин гәрарын көстәрдији истигамәт үзрә јарадылан дөнүшә мүгавимәт көстәрән, тәһсилин кејфијјәтини јүксәлтмәк әвәзинә ја солчулуг ибарәләринә гапылан вә ја керијә, буржуа мәктәбинә доғру чәкән үнсүрләрә гаршы гәт'и мүбаризә апармалыдырлар.

Мәркәзи Комитә сосиализм гуручулуғунда мәктәбин артмагда олан рол вә әһәмијјәтини хүсуси гејд едир. Мәркәзи Комитә мәктәб иши саһәсиндә партија сијасәтинин оппортунистчәсинә, антиленин тәһрифләринә гаршы мүнтәзәм вә дөнмәз мүбариза апармағы бүтүн тәшкилатлара тәклиф едир. Политехники мәктәбин гурулмасы јолунда башлыча тәһлүкәјә гаршы, партијанын сијасәтини сағ оппортунистчәсинә тәһриф етмәјә гаршы, — мәктәби политехникләшдирмәкдән узаглашдыран, көһнә, шифаһи мәктәби сахламаға чәһд едән, нәзәри тә'лими тәҹрүбәдән ајырмаға доғру апаран тәһрифләрә гаршы мүбаризәнин мүвәффәгијјәти сол оппортунист тәһрифләрә, „мәктәбин өлүб кетмәси“ вә мүәллимин ролуну азалдан нәзәријјәләрә гаршы мүбаризәнин гүввәтләндирилмәсини нәзәрдә тутур.

Мәркәзи Комитә бүтүн партија тәшкилатларынын нәзәрини, күтләви мәктәбә, мүәллимин ишинә вә мәктәбә күндәлик конкрет рәһбәрлијин мөһкәмләндирилмәсинә диггәти гәт'и сурәтдә гүввәтләндирмәк зәрурәтинә ҹәлб едир.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары“, Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 33 — 42.

### ПИОНЕР ТӘШКИЛАТЫНЫН ИШИ ҺАГГЫНДА

### ҮИК(б)П МК-нын 1932-чи ил 21 апрел тарихли гәрары

(Пионер тәшкилатынын 10 иллији мүнасибәтилә)

Пролетар дөвләтинин сосиализм гуручулуғу саһәсиндә сон илләр әрзиндә әлдә етдији наилијјәтләр, ССРИ-дә мәдәни јүксәлиш, фәһлә вә колхозчуларын күзәранынын кетдикчә јахшылашмасы ушагларын вәзијјәтини вә онларын арасындакы ишин јахшылашдырылмасыны тә'мин етмишдир.

Ушагларын күтләви сијаси тәшкилаты олмагла бөјүјән нәслин коммунистчәсинә тәрбијәси ишиндә чох бөјүк әһәмијјәт кәсб едән пионер тәшкилаты өз он иллик мөвҹудијјәти әрзиндә хејли наилијјәтләр әлдә етмишдир. Милјонларла ушаг партија вә комсомолун рәһбәрлији алтында пионер һәрәкаты васитәсилә јени ичтимаи һәјата гошулмуш, өз ичтимаи-сијаси

көрүш даирәсини кенишләндирмиш вә социализмин фәал вә шүурлу гуручулары сыраларына дахил олмушдур.

Лакин пионер тәшкилаты ушагларын коммунистчәсинә тәрбијәси ишләрини һәлә һеч дә кифајәт гәдәр кенишләндирмәмишдир.

Пионер ишләринин ән чох зәиф јери орасыдыр ки, индијә гәдәр ушагларын бөјүк фәаллығы ушаг коммунист һәрәкатынын һазырда ән мүһүм вәзифәси олан мәктәбдә тә'лим кејфијјәти уғрунда, „елмләрин әсасына“ јијәләнмәк уғрунда, ушаглар арасында вә хүсусилә мәктәбдә шүурлу интизамы мөһкәмләтмәк уғрунда мүбаризәјә кифајәт гәдәр јөнәлдилмәмишдир; бунлар олмадан бөјүјән нәсилдән коммунист чәмијјәтинин гуручуларыны мүвәффәгијјәтлә һазырламаг мүмкүн дејилдир.

Пионер тәшкилатынын билаваситә рәһбәри олан Ленин комсомолу өз күндәлик әмәли ишиндә пионер тәшкилатына олдугча зәиф рәһбәрлик едир, онун ишинә аз диггәт јетирир.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары, халг сәһијјә комиссарлыглары вә онларын јерли органлары пионер тәшкилатыны мөһкәмләтмәк үзрә комсомолун апардығы ишинә тамамилә гејри-гәнаәтбәхш дәрәчәдә көмәк едирләр. Һәмкарлар иттифаглары вә пролетар ичтимаијјәтинин күтләви тәшкилатлары исә („Ушаг достлары“, „Гырмызы хач“, „Пролетар туризм чәмијјәти“ вә с.) пионер дәстәләринин фәалијјәтини кенишләндирмәк үчүн лазыми шәраит јаратмагда кифајәт гәдәр диггәт вә гајғыкешлик көстәрмирләр.

ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси бәдән тәрбијәси советләринин, һәмкарлар иттифагларынын вә көнүллү чәмијјәтләрин ушаглар арасында сағламлыг тәдбирләри (ушагларын сағламлығыны горумаг, спорт, дүшәркәләр вә с.) саһәсиндә апардыглары ишләри јарытмаз һесаб едир.

Ушаг коммунист һәрәкатынын рәһбәр кадрларыны һазырламаг вә онларын кејфијјәтини јүксәлтмәк саһәсиндә комсомолун, һәмкарлар иттифагларынын вә халг маариф органларынын апардыглары ишләр хүсусилә јарытмаз һесаб едилмәлидир, бунун нәтичәсиндә пионер тәшкилаты һәлә дә зәрури олан вә лазыми һазырлыға малик әмәли ишчиләрлә тә'мин олунмамышдыр.

Јерли партија тәшкилатларынын пионер һәрәкатына рәһбәрлијини тамамилә зәиф һесаб етмәк лазымдыр.

ҮИК(б)П МК белә һесаб едир ки, пионер тәшкилатынын он иллик бајрамынын кечирилмәси бөјүјән нәслин коммунистчәсинә тәрбијәсини күчләндирмәк уғрунда бүтүн зәһмәткешләрин кениш күтләви кампанијасына чеврилмәлидир.

1932-чи ил мајын 23-дән ијулун 1-нә кими пионер тәшкилатынын он иллијини кечирмәк һаггында ҮИЛККИ МК-нын гәрарыны бәјәнәрәк, ҮИК(б)П МК гәрара алыр:



1. Тәһсилә, әмәјә вә ичтимаи әмәли ишә истәр өз пионер сыраларында вә истәрсә дә ушаглар арасында социалистчәсинә мүнасибәт јаратмаг вәзифәси пионер тәшкилатынын диггәт мәркәзиндә гојулсун. „Һәр бир пионерин“ һәр јердә — мәктәбдә, аиләдә, күчәдә, пионер клубунда, пионер дүшәркәләриндә вә саирәдә һәгигәтән „бүтүн ушаглара нүмунә“ олмаларына наил олмаг лазымдыр.

Ән гыса бир вахт ичәрисиндә буна наил олмаг лазымдыр ки, һәр мәктәблинин өз дәрс вәзифәләрини, ичтимаи-әмәли иш тапшырыгларыны вә мәктәб дахили гајдаларыны шүурла, вичданла, диггәтлә вә дүрүст јеринә јетирмәси „онун шәрәф иши“ олсун.

2. Сағлам нәсил уғрунда мүбаризә советләрин вә пролетар дөвләтинин бүтүн органларынын, һәмкарлар иттифагларынын вә комсомолун, бүтүн ичтимаи тәшкилатларын (бәдән тәрбијәси, „Ушаг достлары“, „Гырмызы хач“ вә саир тәшкилатларын) вә бүтөвлүкдә бүтүн совет ичтимаијјәтинин күндәлик гајғысы олмалыдыр. Бу вәзифә пионер тәшкилаты иши мәзмунунун ән мүһүм үнсүрләриндән бири олмалыдыр.

Партија тәшкилатлары тәрәфиндән ушаглар арасындакы ишә верилән диггәтин кифајәт олмадығыны гејд едәрәк, ҮИК(б)П МК бүтүн партија тәшкилатларына бу саһәдә өз ишләрини һәр васитә илә гүввәтләндирмәји тәклиф едир.

Сағлам нәсил уғрунда мүбаризә бүтүнлүклә Ленинин ашағыдакы көстәришинә әсасланмалыдыр: „мәһз, бу кәнчлик коммунизм ишини гуртармалы, баша чатдырмалыдыр, мәһз кәнчлик һәлә коммунизм уғрунда дөјүшләр етмәли олачаг вә кәнчлик дә бу дөјүшләри мөһкәм, сағлам, полад синирләри вә дәмир мускуллары илә гаршыламалыдыр“.

Мәһз бу көстәришләри рәһбәр тутараг комсомол, халг маариф комиссарлыглары, халг сәһијјә комиссарлыглары вә бәдән тәрбијәси советләри ән гыса вахт ичәрисиндә ушаглар арасында спортун вә мүхтәлиф формада күтләви сағламлашдырычы вә һәрби-бәдән тәрбијәси ишләринин кениш сурәтдә јајылмасыны тә'мин етмәлидирләр. Һәм дә мәркәзи Комитәнин, ҮИЛККИ МК-нын директивләрини халг маариф комиссарлығы вә халг сәһијјә комиссарлығы органларынын гәрарларыны рәһбәр тутараг ушагларын ичтимаи вәзифәләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәсинә гаршы бүтүн гә'тијјәти илә мүбаризә апармаг лазымдыр.

3. Бу вәзифәни јеринә јетирәрәк, комсомол, халг маариф комиссарлығы вә халг сәһијјә комиссарлығы органлары, һәмкарлар иттифаглары вә көнүллү чәмијјәтләр пионерләр вә бүтүн ушаглар арасында мәдәни-күтләви ишләрин бүтүн форма вә васитәләрини олдугча кенишләндириб, онларын истираһәтләрини вә бош вахтларыны дүзкүн тәшкил етмәк уғрунда мүбаризә етмәлидирләр (ачыг һавада күтләви ојунлар, кимнастика,

клуб ишләри, радио апаратлары гурмаг, коллектив радио динләмәк, чанлы гәзет тәшкил етмәк, театр, кино вә с.). Бунунла бирликдә дәстәдә тәрбијә ишләрини гәт'и сурәтдә күчләндирмәк вә пионер тәшкилатынын идеја-сијаси сәвијјәсини јүксәлтмәклә ушаглары бејнәлмиләлчилик руһунда, ушаглар вә јашлылар арасында милли әдавәтлә, һаким милләтчилик вә јерли милләтчилик тәзаһүрләри илә барышмаз мүбаризә апармаг руһунда тәрбијә етмәјә хүсуси диггәт јетирмәк лазымдыр.

Пионер дәстәләриндә социализм гуручулуғунун вә һәм ССРИ-дә, һәм дә бүтүн дүнјада синфи мүбаризәнин ән мүһүм мәсәләсинә даир мүнтәзәм сијаси мә'лумат тәшкил етмәк бир вәзифә олараг комсомола тапшырылсын.

Ушаглара биринчи бешиллијин јекунлары вә икинчи бешиллијин перспективләри кениш сурәтдә изаһ едилсин, һабелә болшевик партијасынын, Ленин комсомолунун тарихи илә, ССРИ-дә күтләви ингилаби һәрәкатын вә бејнәлхалг фәһлә синфинин ингилаби мүбаризәсинин гәһрәманлыг нүмунәләри илә пионерләрин вә бүтүн ушаг күтләләринин мүнтәзәм сурәтдә таныш едилмәси тәшкил едилсин.

Тәрбијә ишләринин мүхтәлиф формаларындан (сөһбәтләр, һекајәләр, китабдан оху вә с.) истифадә етмәк мәгсәдилә көһнә партијалылар, комсомолчулар, вәтәндаш мүһарибәси иштиракчылары, әмәк гәһрәманлары вә социализм тикинтиләринин зәрбәчиләри даһа кениш чәлб едилсин.

Бунунла јанашы олараг һәр дәстәдә вә пионер мангасында китаб үзәриндә мүнтәзәм ишләмәјә — бәдии әдәбијјатын, классикләрин, муасир ушаг елми-популјар әдәбијјатын коллектив вә фәрди охунмасына, охунмуш әсәрләрин тәнгиди мүзакирәсинә, мүәллимләрин мәсләһәт верилмәсинә вә с. наил олмаг лазымдыр. Бу мәгсәдлә мәктәбләрдә китабхана ишләри көкүндән јахшылашдырылмалы вә ушаг әдәбијјаты нәшријјаты лазыми јүксәклијә галдырылмалыдыр.

Мәркәзи Комитә, МК-нын мәдәни тәблиғат шө'бәсинә бир вәзифә олараг тапшырыр ки, ҮИЛККИ МК илә бирликдә бир ај әрзиндә бу саһәдә хүсуси тәдбир һазырласын вә онлары МК-нын тәсдигинә версин.

Шәһәрдә, кәнддә вә милли рајонларда зәһмәткеш ушагларынын һесабына олмагла пионер тәшкилатынын сағлам бој артымыны давам етдирәрәк, онун мөһкәмләнмәсинә, јени гәбул олунмушларла тәрбијәви иш апарылмасына, һәр бир пионер дәстәсиндә ишин чанланмасына, дәстә вә звенонун тәшкилатча мөһкәмләнмәсинә башлыча диггәти вермәк лазымдыр.

4. ҮИЛККИ МК-ја тапшырылсын ки, өзәкләрдән башлајараг ҮИЛККИ МК-ја кими пионер тәшкилатлары үзәриндә рәһбәрлији мөһкәмләтмәк үзрә хүсуси тәдбирләр һазырласын вә хүсусилә ушаг коммунист тәшкилатларынын рајон бүросуну



мөһкәмләтмәклә, бүтүн тәшкилатда күтләви методик ишләри кенишләндирсин.

ҮИЛККИ МК-ја тапшырылсын ки, јахын вахт ичәрисиндә ушагларын анлаја биләчәкләри формада јени — „Ушаг коммунист тәшкилатлары һаггында әсаснамә“ һазырласын вә ону ҮИК(б)П МК-нын тәсдигинә версин.

Мәркәзи комитә ҮИЛККИ МК-нын пионер тәшкилатлары кадрларыны мөһкәмләтмәк һаггындакы гәрарыны бәјәнәрәк ушаг коммунист һәрәкатына рәһбәрлик едән кадрларын сечилмәсини, бу кадрларын һазырланмасыны вә јенидән һазырланмасыны тә'мин етмәји партија тәшкилатларына бир вәзифә олараг тапшырыр.

5. МК мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына вә халг сәһијјә комиссарлыгларына, көнүллү тәшкилатлара, һәмкарлар иттифагларына вә бәдән тәрбијәси советләринә бир вәзифә олараг тапшырыр ки, пионер тәшкилатларына көмәк етмәјин вә бүтөвлүкдә ушаглар арасында ишләри јахшылашдырманын конкрет оператив планыны бир ај јарым ичәрисиндә һазырласынлар.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары өз ишләрини тәзәдән елә гурмалыдырлар ки, ибтидаи вә орта мәктәбин мүәллимләри пионер тәшкилатларынын ишиндә кетдикчә даһа артыг билаваситә әмәли сурәтдә иштирак етсинләр.

Мүттәфиг республикаларын халг сәһијјә комиссарлыглары ушаглара тибб-санитар хидмәти тәшкилиндә вә мәктәбдә санитар савад уғрунда мүбаризәдә дөнүш әлдә етсинләр.

6. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары, комсомол вә һәмкарлар иттифаглары халг тәсәррүфат комиссарлыглары илә бирликдә вә көнүллү чәмијјәтләри чәлб етмәклә ушаг техники стансијаларыны вә екскурсија-турист базаларыны кенишләндирмәк планыны һазырласынлар вә һәр бир рајонда ән азы бир стансија вә бир екскурсија-турист базасы олмасына наил олсунлар.

7. Јерли тәшкилатлар Үмумиттифаг Кино Идарәси илә вә мүхтәлиф республикаларын халг маариф комиссарлыглары илә бирликдә 1933-чү илдә хүсуси ушаг клублары, кинолары вә театрлары, бәдии тәрбијә евләри, ушаг мәдәни вә истираһәт парклары тикилишини кенишләндирсинләр, вә буну елә һесабла етсинләр ки, бу тәдбирләрлә бөјүк сәнаје мәркәзләри, јени тикинтиләр, ән керидә галмыш милли рајонлар вә башдан-баша коллективләшмиш ән мүһүм рајонлар әһатә едилмиш олсунлар.

8. Үмумиттифаг Һәмкарлар Иттифагларынын Мәркәзи Совети, Үмумиттифаг Кино Идарәси вә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, дүрүст мүәјјән едилмиш күн вә саатларда мәдәни мүәссисәләр шәбәкәсини (театрлар, кинолар, клублар, социалист мәдәни евләри вә с.) ушаглара хидмәт етмәк үчүн версинләр.

9. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары ушагларын мүтәшәккил әјләнчәләрлә әһатә олунмасыны тә'мин етмәк мәгсәди үчүн мәктәб шәбәкәсиндән исифадә етмәли вә мәктәбләрин ушаглара мәхсус бир сыра мәктәбдән харич тәдбирләри кенишләндирмәсинә максимум диггәт јетирмәләринә наил олмалыдырлар.

10. МК мүттәфиг республикаларын халг сәһијјә комиссарлыгларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, „Гырмызы хач" тәшкилатынын Мәркәзи Комитәси, бәдән тәрбијәси советләри вә пролетар туризми чәмијјәти илә бирликдә дүшәркәләр, јај мејданчалары, истираһәт евләри, ушаг хизәк стансијалары, ушаг катоклары, ушаг туризми тәшкил едәрәк пионер вә мәктәблиләри бу тәдбирләрә чәлб етмәклә, пионерләрин вә мәктәблиләрин сағламлашдырма тәдбирләри илә әһатә олунмасыны һәр васитә илә кенишләндирсин.

11. Ушаг бәдән тәрбијәси ишләринин әмәли гурулушу вәзифәси вә онун мүтәхәссис кадрларла тә'мин олунмасы (мәктәбләрдә, пионер дүшәркәләриндә вә с.) Али бәдән тәрбијәси советинә тапшырылсын.

12. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары, халг сәһијјә комиссарлыглары комсомолун МК-сы илә бирликдә, тәкчә мәктәбә јардым советләри васитәсилә дејил, һәм дә мүхтәлиф көнүллү чәмијјәтләр васитәсилә ушаглар арасында кечирилән сағламлашдырма тәдбирләриндә валидејнләрин дә иштирак етмәләрини тә'мин етсинләр.

13. Осоавиахим, Автодор, Радио достлары чәмијјәти вә саирәләри — „Кәнч достлар" тәшкилатлары дәрнәкләринин тәшкилини һәр васитә илә кенишләндирсинләр.

Бүтүн „Кәнч достлар" тәшкилатларынын дәрнәкләри пионер дәстәләри јанында тәшкил олунмалы вә билаваситә онларын рәһбәрлији алтында ишләмәлидир; көнүллү чәмијјәтләр исә өзләриндә ушаглар арасында иш үзрә хүсуси секторлар тәшкил етмәлидир.

14. Ушаг спорт инвентарынын истеһсалы вәзијјәтинин тамамилә јарытмаз олдуғуну гејд едәрәк, Халг јүнкүл сәнаје комиссарлығына вә Али бәдән тәрбијәси советинә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, ән гыса мүддәтдә бу инвентарын истеһсалыны кенишләндирсинләр вә бурахылан мәһсулун (конкиләр, ајаг хизәкләри, топлар, ушаг екскурсијалары үчүн, ушаг меjданчалары үчүн, мүхтәлиф нөв күтләви ојунлар үчүн хүсуси инвентар вә с.) кејфијјәтини јахшылашдырсынлар.

15. Мүттәфиг республикаларын халг сәһијјә комиссарлыгларына, Баш ичтимаи сығорта идарәсинә, „Гырмызы хач", „Ушаг достлары" чәмијјәтләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, хүсуси истираһәт евләри вә ушаг санаторијалары тикилишинин планыны һазырласын вә 1933/34-чү илләрдә һәјата кечирилмиш олсун.



16. Тәчһизат органлары 1932-чи илдә пионер дүшәркәләрини — јај мәктәбләрини, ушаг истираһәт евләри вә санаторијаларыны әрзагла тамамилә тәчһиз етмәлидир.

Ушаг јемәјинин даһа јахшылашдырылмасы үчүн МК Халг Тәчһизат Комиссарлығына вә кооперасијалара тәклиф едир ки, бүтүн мәктәбләрдә сәһәрләр исти јемәк тәшкил етсинләр, ушаг јемәкханалары шәбәкәсини артырсынлар, ушаглар үчүн бурахылан ән зәрури әрзаглар нормасыны чохалтсынлар.

17. МК партија комитәләринә тәклиф едир:

а) ушаглар арасында иш апаран пионер тәшкилатларынын иш вәзијјәтини јахын вахтда јохлајыб, ушаглара коммунист тәрбијәси вермәк ишләрини јахшылашдырмаг үчүн тәдбирләр көрсүнләр вә илк нөвбәдә комсомол тәшкилатларынын бу саһәдәки ишләрини јохласынлар.

б) коммунистләрин ушагларла иш апармаға кениш сурәтдә чәлб олунмасына наил олсунлар.

МК бүтүн тәшкилатлара, һәмин көстәрилән ишләри шәһәрдәкиндән һеч дә аз олмајараг кәнддә кенишләндирмәји бир вәзифә олараг тапшырыр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары", Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 76 — 82.

## ИБТИДАИ ВӘ ОРТА МӘКТӘБДӘ ТӘДРИС ПРОГРАМЛАРЫ ВӘ РЕЖИМ ҺАГГЫНДА

## ҮИК(б)П МК-нын 1932-чи ил 25 август тарихли гәрары

ҮИК(б)П МК мүәјјән едир ки, сон илләрдә үмуми ичбари тәһсилин һәјата кечирилмәси илә, мүәјјән тәдрис планлары, програмлары вә дәрс чәдвәлләри әсасында елмләрин мүнтәзәм мәнимсәнилмәсинә кечмәклә әлагәдар олараг РСФСР-дә ибтидаи вә орта мәктәбләр саһәсиндә көркәмли ирәлиләмә олмушдур. Лакин һәлә индијә кими мәктәбин әсас нөгсаны арадан галдырылмамышдыр; мәктәбин әсас нөгсаны бундан ибарәтдир ки, „...мәктәбдәки тә'лим кифајәт һәчмдә үмуми тәһсил билији вермир, техникумлар вә али мәктәбләр үчүн тамамилә савадлы вә елмләрин (физика, кимја, ријазијјат, ана дили, чоғрафија вә с.) әсасларыны јахшы мәнимсәмиш адамлар һазырламаг вәзифәсини јарытмаз һәлл едир" (ҮИК(б)П МК-нын 5 сентјабр 1931-чи ил тарихли гәрары).

Бунун ән мүһүм сәбәбләри програмларын (хүсусилә мәктәбин 2-чи консентринин 5-чи, 6-чы, 7-чи групларында) нөгсанлы олмасында, мәктәб ишләри методларынын јарытмаз олмасында

вә халг маариф комиссарлыглары вә онларын јерли органлары тәрәфиндән методик рәһбәрлијин зәиф олмасында, мәктәбдә интизамын зәиф олмасында, бә'зән дә һеч интизам вә гајданын олмамасындадыр.

Мәктәб системинин мүхтәлиф саһәләри арасында әлагә олмадығыны да гејд етмәк лазымдыр; бунун нәтичәсиндә ибтидаи вә орта мәктәб истәр өз бурахдығы континкентләри чәһәтчә вә истәрсә дә билик сәвијјәси чәһәтчә техникумлара, али техники мәктәбләрә вә али мәктәбләрә дахил олмаг үчүн кадрлар һазырламаг вәзифәсинин өһдәсиндән кәлә билмир.

УИК(б)П МК г ә р а р а  а л ы р:

## I. Тәдрис програмлары һаггында

Мәркәзи Комитәнин 1931-чи ил 5 сентјабр тарихли гәрарындан сонра РСФСР Халг Маариф Комиссарлығы тәрәфиндән ибтидаи вә орта мәктәбләр үчүн бурахылмыш тәдрис програмларынын, хүсусилә биринчи дәрәчәли мәктәб програмларынын хејли јахшылашмыш олдуғуну, кечән илләрин програмларына нисбәтән билик һәчми чәһәтдән даһа јүксәк вә тәдрис материалынын јерләшдирилмәси чәһәтдән даһа мүнтәзәм олдуғуну гејд едәрәк, МК һесаб едир ки, онларда һәлә дә мүһүм нөгсанлар вар вә 5-чи, 6-чы, 7-чи синифләрин програмы јенидән тәртиб едилмәлидир.

Програмларын әсас нөгсанлары ашағыдакылардыр:

а) *Програмларын тәдрис материалы илә һәддиндән артыг јүкләнмәсидир ки,* бу, мәктәбдә бир сыра фәнләрин тәләсик кечилмәси, билик вә вәрдишләрин исә ушаглар тәрәфиндән мөһкәм мәнимсәнилмәмәси вә мөһкәмләндирилмәмәси илә нәтичәләнир (ријазијјатдан 7-чи група стереометрија, әдәбијјатдан шакирдләрин сәвијјәсиндән јүксәк олан әсәрләрин тәдрис програмларына салынмасы вә и. а.).

б) Ајры-ајры програмлар арасында вә хүсусилә ријазијјат програмы илә рәсмхәт програмы арасында һабелә ријазијјат, физика, кимја програмлары илә әмәк програмы вә с. арасында *әлагәнин кифајәт гәдәр олмамасы вә һәтта һеч олмамасы* (5-чи илин рәсмхәт програмы үчүн тәләб олунан һәндәси биликләр анчаг 6-чы синифдә верилир. 5-чи, 6-чы вә 7-чи синифләрин физика програмы ријазијјатдан верилән биликләр һәчми илә тә'мин олунмамышдыр вә и. а).

в) Бир сыра програмларда *принсипиал сәһвләрин олмамасы* вә бә'зи програм тәртиб едәнләрин өз вәзифәсинә садәләшдиричи, бајағы тәрздә јанашмалары (физика курсунда тә'чил һаггында анлајышын, гүввәт вә Нүтон ганунлары барәдә анлајышын олмамасы, биолоҗи курсунда һүчејрә һаггындакы анлајышын тутгун верилмәси, чоғрафија курсунда хәритәјә бәләдлијин олмамасы, ичтимаијјат курсунда ајры-ајры сијаси сәһвләр).

г) Ичтимаи фәнләр үзрә олан програмлара *тарихи јанашманын кифајәт дәрәчәдә олмамасы;* бу програмларда халгларын вә өлкәләрин тарихи кечмиши барәдә, инсан чәмијјәтинин инкишафы һаггында тәсәввүрүн олдугча зәиф верилмәсиндән вә саирәдән ибарәтдир.

Тарих програмларынын һәлә дә тәртиб едилмәдији мүһүм нөгсанлардандыр.

Буна мүвафиг олараг МК тәклиф едир:

1. РСФСР ХМК 1933-чү ил јанварын 1-и үчүн ибтидаи вә орта мәктәбләрин програмларыны јенидән елә тәртиб етмәлидир ки, ушаглар тәрәфиндән елмләрин әсасы һәгигәтән, мөһкәм вә мүнтәзәм сурәтдә мәнимсәнилсин, онларын фактлары билмәси вә дүзкүн нитг, јазы вә саир вәрдишләр алмалары тә'мин едилсин.

2. Програмлары јенидән тәртиб едәркән ашағыдакылары рәһбәр тутмалыдыр:

а) II консентр групларынын ријазијјат, физика, кимја вә биолоҗи програмларында тәдрис материалыны програмын ичәрисиндә бөлүшдүрәрәк, бу програмларын тәдрис материалынын һәчми вә характерини бу групларын һәр бириндәки ушагларын јаш хүсусијјәтләринә тамамилә ујғунлашдырмалы. Ејни заманда, һәр елм әсасларынын мөһкәм вә дәриндән мәнимсәнмәси, гәт'и сурәтдә тә'мин олунмаг үчүн II консентрин ријазијјат, физика, биолокија вә кимја програмларыны гисмән ихтисар етмәк лазымдыр.

б) II консентрдә ријазијјат, физика вә кимјадан тәдрис програмлары арасында вә һабелә тарих, ичтимаијјат, әдәбијјат вә дилләр програмы арасында кифајәт гәдәр әлагәнин олмамасы фактлары арадан галдырылсын.

в) Тәдрис мәшғәләләриндә (рус дили, ријазијјат, ичтимаијјат вә с. үзрә тәмринләр, физика, кимја вә тәбиијјатдан апарылан лаборатор ишләри) сосиализм гуручулуғу материалындан истифадә етмәк зәрурәтини нәзәрә алмалы вә ушагларын анлағына ујғун материалын дәгиг сурәтдә сечилмәсини тә'мин етмәли.

г) Ичтимаијјат, дил вә әдәбијјат, чоғрафија програмларында тарихилик үнсүрләрини хејли күчләндирәрәк, бу фәнләрин әсас бөлкүләрини вә мөвзуларыны лазыми фактик материалла, тарихи екскурсијаларла вә мүгајисәләрлә көстәрмәли.

ғ) Ријазијјата ајрылан саатларын чохалдылмасыны нәзәрдә тутараг, ибтидаи вә орта мәктәбдә ријазијјат курсуну елә гурмалыдыр ки, профтехник тәһсилин сонра кәлән пилләләринә кечмәк тә'мин олунсун.

д) Физика програмларына — инди мөвчуд олмаjан статика үнсүрләрини, гүввә барәдә, Нүтон ганунлары һаггында анлаjыш дахил етмәли; биолоkиjадан — һүчејрә барәсиндә вә һүчејрә организминин гурулушу барәдә анлаjыш дахил етмәли; кимjадан — програм елементар кимjа анлаjышларынын мөһкәм мәнимсәнмәсини тә'мин едәрәк, даһа да мүнтәзәм сурәтдә гурулмалыдыр; чоғрафиjадан — програм хәритәни вә хүсусилә ССРИ хәритәсинин, физики чоғрафиjадан әсас анлаjышлары, ССРИ-нин һәм бүтөвлүкдә вә һәм дә республика, өлкә вә вилаjәтләрдән һәр биринин аjрылыгда физики, тәбии вә игтисади чоғрафиjасы үнсүрләрини билмәjи тә'мин етмәлидир: чоғрафиjадан тәдрис програмларына капиталист өлкәләринин чоғрафиjасына даир лазыми һәчмдә билик дахил едилмәлидир.

е) Мәктәби гуртаран һәр шәхсин мүтләг бир харичи дилбилмәсинин орта мәктәб тәрәфиндән тә'мин едилмәси зәрури һесаб едилсин.

ә) Ана дили вә ичтимаиjjатдан програм вә тәдрисин бир гәдәр jахшылашмасына бахмаjараг, һәлә дә jарытмаз вәзиjjәтдә олдуғуну гејд едәрәк, ҮИК(б)П МК РСФСР Халг Маариф Комиссарлығына тәклиф едир ки, бу фәнләрин програмларынын ишләниб һазырланмасына вә тәдрисинин jахшылашдырылмасына аjрыча диггәт верилсин.

Ана дили програмы һәгигәтән мүнтәзәм вә даирәси дүзкүн чызылмыш биликләрин мәнимсәнилмәсини вә һабелә дүзкүн оху, jазы вә шифаһи нитгдән мөһкәм вәрдишләр әлдә едилмәсини тә'мин етмәли вә истәр синифдә, истәрсә дә евдә шакирдләрин дәрс иши тәчрүбәсинә тәкбашына jазы ишләри, сәрфи тәһлил вә саир шејләр дахил етмәлидир.

ж) Ичтимаиjjат, әдәбиjjат, дилләр, чоғрафиjа вә тарих тәдрис програмларына ССРИ халгларынын милли мәдәниjjәтинә, онларын әдәбиjjатына, инчәсәнәтләринә, тарихи инкишафларына аид мүһүм биликләр вә елә дә ССРИ өлкәшүнаслығы үнсүрләрини (тәбии хүсусиjjәтләр, сәнаjеси, кәнд тәсәррүфаты, ичтимаи-игтисади инкишаф вә с.) дахил етмәк зәрури һесаб едилсин.

з) Политехники мәктәбдә әмәк тә'лиминин гоjулушуна бөjүк әһәмиjjәт верәрәк, әмәк тәдрис програмларынын jенидән тәртиб едилмәси лазым көрүлсүн. Ленин көстәрмишдир ки, политехники принсип *„һәр шеjи* өјрәтмәjи тәләб етмир, үмумиjjәтлә мүасир сәнаjенин *әсасларыны* өјрәтмәjи тәләб едир" (Үмумрусиjа Ичраиjjә Комитәсинин VII чағырышынын 26 — 27 сентиjабр 1920-чи ил тарихли III сессиjасында, Халг Маариф комиссарынын мә'рузәси үзрә Ленинин гејди). Ленинин бу көстәришләрини рәһбәр тутараг тә'лимин мәһсулдар әмәклә һәгигәтән бирләшмәси вә „нәзәриjjә вә тәчрүбәдә истеһсалатын башлыча саһәләринин" (ҮИК(б)П нин програмы) өјрәнилмәси тә'мин олунсун.



Буну әсас тутараг Ленинин көстәрдиjи кими „политехники тәһсилин ашағыдакы әсасларыны тә'мин етмәк лазымдыр": „електрик һаггында әсас анлаjышлар", „електрикин механики сәнаjејә тәтбиги", „Јенә онун кимjа сәнаjесинә тәдбиги", „һәмчинин РСФСР-нин електрикләшдирилмәси планы һаггында", „1 — 3 дәфәдән аз олмаjараг електрик стансиjасына, завода, совхоза" кетмәк, „агрономиjанын вә саирәнин филан *әсасларыны* билмәк вә с. (биликләр минимумуну мүфәссәл сурәтдә ишләмәк)".

Бунунла әлагәдар олараг вә бунунла бир сырада орта мәктәбдә шакирдләр үчүн әсас аләтләрә jиjәләнмәк вә ағач, метал вә саирәнин ишләнмәси үзрә вәрдишләр әлдә етмәк тә'мин едилмәлидир.

## II. Тәдрис ишинин тәшкили вә мәктәб режиминин мөһкәмләндирилмәси һаггында

МК-нын 1931-чи ил 5 сентjабр тарихли гәрарындан сонра мәктәбдә тәдрис мәшғәләләринин тәшкили чәһәтдән бөjүк гаjда гоjулдуғу (мөһкәм чәдвәлләр, тәдрис ишинин вә дәрс мәшғәләләри кедишинин даһа дүрүст тәшкил едилдиjи) гејд едилсин.

Лакин МК-нын бу гәрарында, һеч бир методун әсас вә универсал тәдрис методу олараг гәбул едилә билмәдиjи һаггындакы көстәришинә бахмаjараг, мәктәб ишләриндә әсас бир метод кими, „лаборатор-бригада методу" адланан метод jаjылмышдыр (бә'зи мәктәбләрдә бу метод универсал олмуш), бу исә тәдрис ишиндә симасызлыг шәклиндә тәһрифләрә, мүәллимин ролуну ашағы салмаға вә бир чох һалда һәр шакирдин фәрди олараг тә'лиминә е'тинасыз jанашмаға сәбәб олан даими вә мәчбури бригадалар тәшкил едилмәси илә нәтичәләнмишдир.

ҮИК(б)П-нин МК-сы мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына лаборатор-бригада методунун бу тәһрифләрини ләғв етмәjи, мәктәбдә тәдрис просесини исә ашағыдакы әсасларда тәшкил етмәjи тәклиф едир:

а) Ибтидаи вә орта мәктәбдә тәдрис иши тәшкилинин әсас формасы чидди сурәтдә мүәjjән едилмиш мәшғәлә чәдвәли вә мөһкәм шакирд һеj'әти олан, мүәjjән шакирд групуна верилән дәрс олмалыдыр. Мүхтәлиф тә'лим методлары тәтбиг етмәклә, мүәллимин рәһбәрлиjи алтында һәр шакирдин үмум групда, бригадада вә фәрди сурәтдә ишләмәси дә бу формаjа дахил олмалыдыр. Һәм дә даими вә мәчбури бригадалар тәшкил етмәдән тәдрис ишинин коллектив формалары һәр васитә илә инкишаф етдирилмәлидир.

б) Мүәллим дәрс вердији фәнни мүнтәзәм, ардычыл сурәтдә шәрһ етмәјә борҹлудур, һәр чүр јолларла ушаглары дәрслик вә китаб үзәриндә ишләмәјә, мүхтәлиф мүстәгил јазы ишләринә, кабинетдә, лабораторијада, тәдрис е'малатханасында ишләмәјә алышдырмалы вә бу әсас методларла бир сырада кениш сурәтдә мүхтәлиф тәҹрүбә вә ҹиһазлар нүмајиш етдирмәли, екскурсијалар (заводе, музејә, тарлаја, мешәјә вә с.) кечирмәлидир; һәм дә мүәллим ушагларын дәрс мәшғәләләриндә чәтинлик чәкдикләри вахт онлара һәр васитә илә көмәк етмәлидир. Ушаглары, мүәјјән билик курсуна јијәләндикҹә, чүрбәчүр тапшырыглардан кениш истифадә едәрәк (мәсәлә вә тәмринләрин һәлли, моделләр һазырламаг, лабораторијаларда ишләмәк, һербариләр топламаг, мәктәб јанындакы торпагдан дәрс мәгсәдләри үчүн истифадә етмәк вә с.) мүстәгил ишләмәјә мүнтәзәм сурәтдә алышдырмаг лазымдыр.

МК мәктәбин бүтүн тәдрис ишиндә мүәллим һеј'әтинин рәһбәр ролуну гәт'и олараг тә'мин етмәји бир вәзифә олараг халг маариф комиссарлыгларына вә онларын органларына тапшырыр.

в) Мәктәб ишинин учота алынмасы әсасыны — шакирдләрин билијини ҹари, фәрди, мүнтәзәм сурәтдә јохламаг тәшкил едилмәлидир. Мүәллим тәдрис иши просесиндә һәр шакирди диггәтлә өјрәнмәлидир. Бу өјрәнмәнин әсасында мүәллим һәр рүбүн ахырында һәмин фәнн үзрә һәр шакирдин мүвәффәгијјәтинә хасијјәтнамә дүзәлтмәлидир. Учот вә һесабатын һәр чүр мүрәккәб схем вә формалары гадаған едилсин.

Илин ахырында бүтүн шакирдләр үчүн јохлама имтаһанлары кечирилмәси зәрури һесаб едилсин.

г) Халг маариф комиссарлығына тәклиф едилсин ки, шакирдләрин јаш хүсусијјәтләринә ујғун олараг, ајры-ајры фәнләр үзрә вә еләҹә дә тәдрис-тәрбијә ишләринин мүхтәлиф нөвләри үзрә (мәсәлән, лабораторијада, истеһсалатда, мәктәб јанындакы торпагда) тез бир вахтда методик көстәришләр һазырласын.

ғ) Мәктәбин мүдиријјәти вә мүәллимләри бир сыра һалларда мәктәбдә гајданын позулмасына фикир вермирләр вә шакирдләрин шүурлу интизамыны мөһкәмләтмәк үчүн тәшәббүс көстәрмирләр. Буна көрә дә шакирдләрин мәктәбдә гајданы позан һәрәкәтләри илә мүбаризә едәрәк даими тәрбијәви иш апармаг вә бу ишә ичтимаи тәшкилатлары, ата-аналары, комсомол вә пионер тәшкилатларыны ҹәлб етмәк, ислаһ олунмајан, хулиганлыг едән вә мүәллим һеј'әтини тәһгир едән, мәктәб мүдиријјәтинин вә мүәллимләрин сәрәнҹамларыны позан вә мәктәб режимини позан, мәктәб әмлакыны хараб едән вә ја оғурлајан шакирдләри исә бир илдән үч илә кими мәктәбә кирмәк һүгугундан мәһрум етмәклә, мәктәбдән чыхармаг мәктәб мүдирләринин вә мүәллимләринин вәзифәси һесаб едилсин.



д) Халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин ки, ата-аналар үчүн популјар педагожи әдәбијјат тәртибинә вә нәшринә тезликлә башламагла, мүнтәзәм педагожи тәшвигат үзрә бир сыра тәдбирләр һазырласынлар.

е) Мәктәбдә педагожи ишин сәмәрәсини јүксәлтмәк мәгсәдилә вә бундан өтрү мәктәби мүәллим әмәјинин зәрури ләвазыматы олан дәрс вәсаити, кабинәләр үчүн тәдрис ҹиһазлары, емалатханалар үчүн тәдрис-истеһсал аваданлығы илә вә тәдрис вәсаитинин саир нөвләри илә тәҹһиз етмәнин олдугҹа бөјүк әһәмијјәтини нәзәрә алараг, ики aj әрзиндә тәдрис вәсаити (хәритәләр, глобуслар, әјани ҹәдвәлләр вә с.), тәбии-елми вә физика-ријазијјат кабинәләри үчүн тәдрис ҹиһазлары истеһсалынын кенишләндирилмәси ибтидаи вә орта мәктәбин бунларла тәҹһиз олунмасы планы һазырлансын, һабелә политехники мәктәб тәшкили үчүн лазыми тәдрис базасы дүзәлтмәк мәгсәдилә иш отагларыны вә мәктәб е'малатханаларыны мүвафиг дәзкаһлар, аләтләр вә материалларла стандарт сурәтдә тәҹһиз етмәк планы тәртиб едилсин.

Бу вәсаитин истеһсалыны кенишләндирмәк вә мәктәбләри бунларла тәҹһиз етмәји јахшылашдырмаг планы елә тәртиб едилмәлидир ки, артыг 1932/33-чү тәдрис илиндә бүтүн мәктәб ишинин мадди-тәдрис базасы хејли јүксәлдилмиш олсун.

### III. Мүәллим кадрлары һаггында

1. ҮИК(б)П МК сон илләр әрзиндә мүәллимин фәаллығынын хејли артмасыны вә онун иш үчүн мәс'улијјәтинин јүксәлдилмәсини көстәрәрәк, ушаглара елмләрин әсасыны өјрәтмәк, онлары шүурлу интизама алышдырмаг, тә'лим вә әмәјә коммунистҹәсинә јанашмаг руһунда тәрбијәләндирмәк ишиндә мүәллимин кетдикҹә артмагда олан ролуну хүсуси гејд едир.

ҮИК(б)П МК мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына, совет вә партија органларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, Совет Сосиалист Республикалары Иттифагынын кәнҹ нәслинә тә'лим вә тәрбијә вермәк кими мәсулијјәтли вә фәхри вәзифәләри мүәллимин мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирмәси үчүн апардығы ишдә она һәр васитә илә лазыми шәраит тә'мин етсинләр. Мүәллимин идеја-сијаси сәвијјәсини, үмуми тәһсилини вә педагожи мәһарәтини јүксәлтмәк үзәриндә мүнтәзәм ишләмәк, мүәллимләрин әрзаг вә сәнаје маллары илә тәҹһизини сәнаје фәһләләрининки илә бәрабәрләшдирмәк һаггында МК-нын вә ССРИ ХКС-нин көстәришләрини данышыгсыз вә дүрүст јеринә јетирмәк, әмәк һаггыны вахтында вермәк, мүәллимин мәнзили, аиләси вә истираһәти гајғысына галмаг, онун күндәлик еһтијаҹларына һәссас мүнасибәт бәсләмәк — бүтүн бунлар партијанын мүәллимә ленинҹәсинә мүнасибәт һаг-

гындакы көстәришләринин совет вә партија органлары тәрәфиндән һәгигәтән јеринә јетирилмәсини характеризә етмәлидир.

2. Халг маариф комиссарлығы мүәллимләрин башга јерә кечирилмәсинин вә тә'јинатынын гајдасыны дүзкүн мүәјјән еткәли вә кадрлары јерләрә еләә бөлмәлидир ки, ишдә тәчрүбәли мүәллимләрдән дүзкүн истифадә едилмәси вә онларын кәнч мүәллим кадрларына мүнтәзәм көмәк етмәләри тә'мин едилмиш олсун.

Јерли органлара тәклиф едилсин ки, кәнд Советинин рајон ичраијјә комитәсинин вә саирәнин иши үзрә мүхтәлиф техники тапшырыглар ичра етмәк үчүн мүәллимдән истифадә едилмәсини гәт'и сурәтдә гадаған едәрәк, мүәллимләри мәктәбдә мәшғәләләр заманы вә мәшғәләләрә һазырлашан вахт (дәрсләрә һазырлашмаг, шәхси тәһсил, курсларда вә методик мүшавирәләрдә иштирак етмәк вә и. а) ичтимаи иш үчүн өз ишиндән ајырмасынлар.

3. Мүәллим ушагларынын техникумлара, али вә техники али мәктәбләрә фәһләләрлә бәрабәр һүгугда гәбул едилмәси зәрури һесаб едилсин.

4. Бирләшмиш Дәвләт Нәшријјатына тапшырылсын ки, ајры-ајры билик саһәләри вә педагожи мәсәләләр үзрә мүәллимләрә ән чох лазым олан китаблары сечсин вә мүнасиб гијмәтлә мүәллимләрә көндәрмәји 1933-чү ил 1 јанвара кими тәшкил етсин.

Халг маариф комиссарлығына тапшырылсын ки, мүәллимләрин китаб сатын алмалары вә әлдә етмәләри үчүн имтијазлы шәртләри китаб тичарәти тәшкилатлары илә бирликдә бир ај әрзиндә нәшр етсин.

5. Халг маариф комиссарлығына тапшырылсын ки, мүәллимләрин методикаја вә педагожи әмәк аләтләринә јијәләнмәләринә (тә'лим үчүн васитдән, чиһазлардан, хәритәләрдән, әјани чәдвәлләрдән, кинодан, радиодан вә саирәдән бачарыгла истифадә едилмәсинә) хүсуси диггәт јетирәрәк, педагожи тәһсилин, мүәллимләрин гијаби вә гыса мүддәтли тәһсилинин ән гыса вахтда лазыми тәрздә гурулмасы үчүн тәдбирләр көрсүн.

Јахшы иш нүмунәләри үчүн мүәллимләрин һәвәсләндирилмәси вә мүкафатландырылмасы, һабелә габагчыл мәктәб вә мүәллимләрин мүвәффәгијјәтинин һесаба алынмасы вә рәһбәрликдә бунлардан истифадә едилмәси һәр васитә илә кенишләндирилсин.

### IV. Орта мәктәбин јухары груплары һаггында

„17 јашына гәдәр һәр ики чинсдән олан бүтүн ушаглар үчүн пулсуз вә ичбари үмуми вә политехники тәһсили (нәзәријјәдә вә тәчрүбәдә истеһсалатын бүтүн башлыча саһәләри илә



онлары танычы едән) тәтбиг етмәк һаггында" партија програмыны (ҮИК(б)П-нин програмы) һәјата кечирмәк мәгсәдилә, һабелә орта мәктәб шакирдләринин үмуми тәһсил вә политехники һазырлыг сәвијјәсини тезликлә јүксәлтмәк, али мәктәбләр үчүн һазырлыглы континкентләри кенишләндирмәк вә орта мәктәблә али мәктәб арасында јаш ујғунсузлуғуну арадан галдырмаг мәгсәдилә 1932/33-чү тәдрис илиндән башлајараг једдииллик политехники мәктәб онииллијә чеврилсин.

Буну әсас тутараг ССРИ ХКС-на тәклиф едилсин ки, гаршыдакы дәрс илиндә онииллик мәктәбә доғру биринчи аддым олмаг үзрә једдииллик мәктәб үзәриндә 8-чи груплар тәшкилинин конкрет планыны вә өлчүләрини бир ај мүддәтиндә тәсдиг етсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 42—50.

## МӘКТӘБЛИЛӘРИН ВӘ ПИОНЕРЛӘРИН ИЧТИМАИ-СИЈАСИ ТАПШЫРЫГЛАРЛА ҺӘДДИНДӘН АРТЫГ ЈҮКЛӘНМӘСИ ҺАГГЫНДА

### ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 23 апрел 1934-чү ил тарихли гәрары

Бир сыра мәктәбләрдә вә пионер тәшкилатларында ушаглары партијанын XVII гурултајы гәрарларыны, марксист-ленинчи нәзәријјәни вә партија сијасәти мәсәләләрини „тәһлил етмәклә" тамамилә јол верилмәз дәрәчәдә һәддиндән артыг јүкләјирләр.

Мәктәбдә вә пионер тәшкилатларында 8—12 јашлы ушаглары баша дүшмәләри мүмкүн олмајан, олдугча мүчәррәд суаллара чаваб вермәјә мәчбур едирләр ки, бу да онларда олан, һәтта ушагларын баша дүшмәси үчүн мүмкүн олан ичтимаи һәјат вә социализм гурулушу һадисәләринә һәр чүр марагы дәф едир. Ушаглар арасында схоластик „суал вәрәгәләри", јајылыр, „сијаси дөјүшләр", „сијаси лотерејалар" вә саир ујдурулмуш зәрәрли ишләр тәшкил едилир. Ичтимаи һәјатын ән парлаг һадисәләри һаггында чанлы, образлы, ушаглары марагландырычы һекајәләр шаблон вә јол верилмәз дәрәчәдә сәтһи мә'луматла әвәз олунур.

ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси һесаб едир ки, бүтүн бунлар ушагларын коммунист тәрбијәсини тәһриф етмәкдир вә мәктәб пионер тәшкилатларынын иши вә вәзифәләри һаггында МК-нын вермиш олдуғу гәрарларына зиддир.

ҮИК(б)П МК гәрара алыр:

1. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына вә ҮИЛККИ МК-ја (пионер тәшкилаты хәтти үзрә) тәклиф едилсин ки, ибтидаи мәктәбдә партијанын XVII гурул-

913—3

тајы гәрарларынын вә марксист-ленинчи нәзәријјәнин тәһлилини дәрһал дајандырсынлар.

2. ҮИЛККИ вә халг маариф комиссарлыглары белә бир гајда мүәјјән етмәлидирләр ки, Кәнч Пионерләрин Мәркәзи Бүросунун пионерләр арасында апарылачаг иш һаггында һәр бир көстәриши халг маариф комиссарлыгларындан хәбәрсиз, јерләрдә—рајон халг маариф шө'бәси мүдирләриндән хәбәрсиз, мәктәбин өзүндә исә—мәктәб мүдириндән хәбәрсиз верилмәсин.

3. Орта мәктәбдә ушагларын ичтимаи-сијаси тапшырыгларла һәддиндән артыг јүкләнмәсинә јол верилмәсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 82—83.

## ССРИ-дә ИБТИДАИ ВӘ ОРТА МӘКТӘБЛӘРИН ГУРУЛУШУ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1934-чү ил 16 мај тарихли гәрары

1. Мәктәбдә дүзкүн тәшкилат гурулушу вә гајда тә'мин етмәк мәгсәдилә бүтүн ССРИ үчүн үмуми олан үмуми тәһсил мәктәбләри типи: ибтидаи мәктәб, натамам орта мәктәб вә орта мәктәб мүәјјән едилсин.

2. Ибтидаи мәктәбдә—4 синиф (I—IV синифләр), натамам орта мәктәбдә—7 синиф (I—VII синифләр) вә орта мәктәбдә—10 синиф (I—X синифләр) олсун.

3. Мәктәбләрдә олан груплар синиф адландырылсын вә сыра һесабы I синифдән X синфә гәдәр мүәјјән едилсин.

4. Бир сыра мәктәбләрдә 7 јашлы ушаглар үчүн мөвчуд сыфыр групу дејилән груп һазырлыг синфи адландырылсын.

5. Орта мәктәб шәбәкәсинин сүр'әтли инкишафы планыны ССРИ ХКС-на тәгдим етмәк ССРИ Дөвләт План Комисјонуна тәклиф едилсин.

6. Мүәјјән едилсин ки, натамам орта мәктәби гуртаранларын, башлыча олараг техникумлара, орта мәктәби гуртаранларын исә башлыча олараг али мәктәбләрә дахил олмаға ихтијарлары вардыр.

7. Бундан сонра, ибтидаи мәктәбләрин мүдири вәзифәсинә, анчаг педагожи техникуму мүвәффәгијјәтлә гуртаран, 3 иллик педагожи иш стажына малик олан вә мүвафиг јерли халг маариф органларындан лазыми аттестасија алан мүәллимләр тә'јин едилсинләр.

8. Ибтидаи мәктәб мүдирләри, јерли халг маариф органларынын тәгдими үзрә мүттәфиг вә мухтар республикаларын халг маариф комиссарлыглары тәрәфиндән тә'јин едилсинләр.



9. Натамам орта вә орта мәктәб мүдирләри директорлар адландырылсынлар.

10. Бундан сонра натамам орта вә орта мәктәбләрин директорлары, анчаг али педагожи мәктәби мүвәффәгијјәтлә гуртармыш вә 3 иллик педагожи стажына малик олан мүәллимләрдән тә'јин едилсинләр.

11. Натамам орта вә орта мәктәбләрин директорлары мүттәфиг вә мухтар республикаларын халг маариф комиссарлыглары тәрәфиндән тә'јин едилсинләр.

12. Хүсуси педагожи тәһсили олан шәхсләри өз ихтисасларына аид олмајан башга ишә тә'јин етмәк гадаған едилсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ, 50—51.

## ССРИ МӘКТӘБЛӘРИНДӘ МҮЛКИ ТАРИХИН ТӘДРИСИ ҺАГГЫНДА

### ССР Иттифагы ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1934-чү ил, 16 мај тарихли гәрарындан

ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси тәсдиг едирләр ки, ССРИ мәктәбләриндә тарих дәрсинин кечилмәси гәнаәтбәхш дејилдир. Дәрсликләр вә дәрсин верилмәси мүчәррәд, схематик характер дашыјыр. Мүлки тарих дәрсләрини чанлы вә марагландырычы шәкилдә кечмәк, ән мүһүм һадисә вә фактлары онларын хроноложи ардычыллығы илә шәрһ етмәк, тарихи хадимләрин характеристикасыны вермәк әвәзинә, шакирдләрә ичтимаи-игтисади гурулушларын мүчәррәд тә'рифләри верилир вә беләликлә, мүлки тарихин әлагәли шәрһи мүчәррәд сосиоложи схемләрлә әвәз олунур.

Тарих курсунун шакирдләр тәрәфиндән мөһкәм сурәтдә мәнимсәнилмәси үчүн һәлледичи шәрт, тарихи һадисәләрин шәрһиндә тарихи хроноложи ардычыллығы көзләмәкдән вә мүтләг ән мүһүм тарихи һадисәләри, тарихи хадимләри, хроноложи ил вә күнләри шакирдләрин һафизәсиндә мөһкәмләтмәкдән ибарәтдир. Анчаг белә бир тарихи курс тарих материалынын шакирдләр үчүн лазым олан асанлығыны, әјанилијини вә конкретлијини тә'мин едә биләр; шакирдләри тирихи марксистчәсинә анламаға јанашдыран, тарихи һадисәләрин дүзкүн тәһлил едилмәси вә дүзкүн үмумиләшдирилмәси, анчаг бу әсасда мүмкүндүр...

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 63.

3*

## ССРИ ИБТИДАИ ВӘ ОРТА МӘКТӘБЛӘРИНДӘ ҸОҒРАФИЈАНЫН ТӘДРИСИ ҺАГГЫНДА

### ССР Иттифагы ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1934-ҹү ил 16 мај тарихли гәрарындан

ССР Иттифагынын Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси мүәјјән едирләр ки, ибтидаи вә орта мәктәбләрдә ҹоғрафија тәдрисинин мүһүм нөгсанлары вардыр; бунларын да ән бөјүјү шәрһ етмәнин мүҹәррәд вә гуру олмасындан, физики ҹоғрафија материалынын кифајәт гәдәр олмамасындан, хәритәләрә зәиф бәләдликдән, ҹоғрафија тәдрисинин вә дәрсликләринин статистик-игтисади материалла вә үмуми схемләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәсиндән ибарәтдир; бунларын да нәтиҹәсиндә шакирдләр мәктәби чох вахт ибтидаи ҹоғрафија биликләрини мәнимсәмәдән гуртарырлар.

Бу көстәрилән нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн, ибтидаи вә орта мәктәбләрин ҹоғрафија програмларыны вә дәрсликләрини нәзәрдән кечирмәји ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК лазым билир вә ашағыдакы әсаслары рәһбәр тутмағы мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едирләр:

1. Ибтидаи мәктәбләрдә (III вә IV синифләрдә) ҹоғрафијанын тәдрисиндә шәрһ етмәнин даһа да әјани, асан, популјар вә мараглы олмасына наил олараг, шакирдләрин һафизәсиндә әсас ҹоғрафи адларын (өлкәләр, чајлар, дәнизләр, дағлар, шәһәрләр вә и. а) мөһкәмләндирилмәси вә програмда мүәјјән едилмиш даирәдә ҹоғрафија хәритәсини мөһкәм билмәк тә'мин едилсин.

2. Орта мәктәбдә ҹоғрафија тәдрисиндә ашағыдакы дәјишикликләр едилсин:

а) V синфин програмында физики-ҹоғрафија илә кифајәтләнмәли, програмын мүәјјән едилмиш һәҹми сахланмалы, лакин мәзмуну садәләшдириләрәк, V синиф шакирдләринин јашына ујғунлашдырылмалы;

б) VI синиф програмында дүнја гит'әләрини (Авропа, Асија, Америка, Африка, Австралија) физики-ҹоғрафи иҹмал һалында бир јерә топлајараг, ајры-ајры гит'әләрдәки ән мүһүм дөвләтләр һаггында әсас мә'луматы (сијаси гурулуш, халг тәсәррүфаты вә и. а) әлавә етмәли, тәдрис материалыны бу синиф шакирдләринин јашына ујғун олараг ихтисар етмәли вә садәләшдирмәли;

в) VII синфин програмында ССРИ-нин үмуми физики-ҹоғрафи иҹмалыны сахлајараг, онун һәҹмини вә һабелә ССРИ-нин республика, өлкә вә вилајәтләри үзрә иҹмалыны хејли артырмалы, белә ки, програмын тәдрис материалы гәт'и сурәтдә садәләшдирилсин, игтисади вә статистик тәфсилатдан азад едилсин вә ејни заманда һәмин иҹмалларда һәр бир республиканын, өлкәнин, вилајәтин ҹоғрафи хүсусијјәти — чајларын, көлләрин, дәнизләрин, иглимин, флора вә фаунанын тәсвири, бөјүк шәһәрләрин әһалисинин, дәмир јолу вә шосе јолларын тәсвири вә и. а. кенишләндирилсин;

г) VIII синфин програмы үзрә ССРИ-нин игтисади ҹоғрафијасынын тәдриси елә кечилмәлидир ки, габагҹа ССРИ-нин мәһсулдар гүввәләринин јерләшмәси вә халг тәсәррүфатынын вәзијјәти һаггында иҹмал верилсин, сонрадан исә һәр бир рајонун мүфәссәл игтисади ҹоғрафи характери верилсин;

ғ) IX синфин програмына капиталист өлкәләринин игтисади ҹоғрафијасы дахил едилсин.

3. 1935-ҹи илин ијун ајы үчүн ҹоғрафијадан јени дәрсликләр һазырлансын...

4. Ҹоғрафија мүәллимләринә көмәк үчүн ҹоғрафијадан мүнтәхәбат, ҹоғрафија тәдрисинин методикасы, китаблары көстәрән библиографијалар вә мүәллимләр үчүн ҹоғрафи журнал нәшр етмәк РСФСР Халг Маариф Комиссарлығына вә Бирләшмиш Дөвләт Нәшријјатына тәклиф едилсин.

5. Шакирдләрин ҹоғрафијадан әјләнҹәли мүталиәси үчүн (бөјүк сәјјаһларын тәрҹүмеји-һалы, ајры-ајры өлкә вә халгларын һәјатындан алынмыш һекајәләр, мүһүм сәјаһәтләрин популјар тәсвири вә и. а.) 1934-ҹү илдән башлајараг хырда китаблар серијасыны нәшр етмәк мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин.

6. Халг маариф комиссарлыгларынын сифаришләри илә ҹоғрафи хәритәләр, атласлар, ҹоғрафијадан шәкилләр, ҹәдвәлләр вә башга дәрс васитинин нәшр едилмәсини тә'мин етмәк Бирләшмиш Дөвләт Нәшријјатына вә Хәритә трестинә тәклиф едилсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 63—65.

## ИБТИДАИ ВӘ НАТАМАМ ОРТА МӘКТӘБДӘ ҮМУМИ ТАРИХИН ВӘ ССРИ ТАРИХИНИН ИБТИДАИ КУРСУНУН КЕЧИЛМӘСИ ҺАГГЫНДА

### ҮИК(б)П МК-нын 9 ијун 1934-ҹү ил тарихли гәрары

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына ибтидаи вә натамам орта мәктәбләрдә үмуми тарихин вә ССРИ тарихинин ибтидаи курсундан дәрс кечилмәси тәклиф едилсин:

а) III синифдә (80 саат) вә IV синифдә (40 саат) үмуми тарихдән гыса мә'лумат вермәклә ССРИ-нин ибтидаи тарихи;

б) V синифдә (80 саат) Гәдим Шәрг вә Јунаныстан тарихи вә VI синифдә (40 саат) Рома тарихи кечмәк үзрә гәдим дүнја тарихи;

в) VI синифдә (40 саат) V—XI әсрләри вә VII синифдә (80 саат) XII—XVIII әсрләри кечмәк үзрә орта әсрләр тарихи.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 65.

**ИБТИДАИ, НАТАМАМ ОРТА ВӘ ОРТА МӘКТӘБДӘ ТӘДРИС ИШИНИН ТӘШКИЛИ ВӘ ДАХИЛИ ГАЈДА ҺАГГЫНДА**

**ССРИ Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК (б) П Мәркәзи Комитәсинин 3 сентјабр 1935-чи ил тарихли гәрарындан**

ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б) П Мәркәзи Комитәси өзләринин мәктәб һаггындакы бир сыра гәрарларында халг маариф комиссарлыгларына мәктәбин ваһид тәшкилат гурулушуну мүәјјән етмәји, шакирдләр арасында гајда вә интизамы мөһкәмләндирмәји, тәдрис ишинин бүтүн кедишини дүрүст тәшкил етмәји, һәр бир мәктәб үзәриндә әмәли, конкрет вә диференсиал рәһбәрлији тә'мин етмәји тәклиф етмишдиләр.

РСФСР Халг Маариф Комиссарлығы, һабелә дикәр мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыглары партија вә һөкумәтин бу олдугча мүһүм директивләрини индијә гәдәр јарытмаз һалда јеринә јетирмишләр. ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК тәрәфиндән мүәјјән едилмиш үч мәктәб типи (ибтидаи, натамам орта вә орта), бир сыра һалларда „дәрәчәләр" вә „консентрләр" илә әвәз олунур. Тәдрис планы вә програмлары һәр ил дәјишдирилир ки, бунунла да мәктәбдә елмләр әсасынын кечилмәсиндә сабитлик вә мүнтәзәмлик позулур. Бүтүн бунлар тәдрис ишинин позулмасына сәбәб олур, мүәллимләри доғру јолдан чашдырыр, бунун нәтичәсиндә дә шакирдләрин билији һәлә дә гејри-кафи дәрәчәдә галыр, мәктәби гутаранлар исә али мәктәбдә елмләри кечмәк үчүн лазыми гәдәр һазырлыглы олмурлар.

Тәдрис ишләри тәшкил едиләркән шакирдләр синиф мәшғәләләри илә һәддиндән артыг (күндә 6—7 дәрс) јүкләнирләр, мәктәб һәфтәсинин ајры-ајры күнләриндә синиф дәрсләринин чәдвәлләри чәтин мәнимсәнилән фәнләрлә һәддиндән артыг долдурулур.

Халг маариф комиссарлыглары тәрәфиндән мүәјјән едилмиш шакирдләрин мүвәффәгијјәтләринә гијмәт вермәк системи шакирдләрин әсил билији һаггында тәсәввүр вермир, һәгигәтдә тә'лим сәвијјәсинин ашағы дүшмәсинә сәбәб олур.

Индијә гәдәр халг маариф комиссарлыглары шакирдләрин мәктәбдә вә мәктәбдән кәнарда davраныш гајдаларыны нәшр етмәмиш, һабелә дахили гајданы мөһкәм мүәјјәнләшдирән вә мәктәбин мүдиријјәти, мүәллимләр, мәктәб тәшкилатлары вә



шакирдләр үчүн рәһбәр олачаг нормал мәктәб низамнамәси тәртиб етмәмишләр.

Ушагларын мәктәбә гәбулу, синифдән-синфә кечирилмәси вә бурахылмасы ишләри јарытмаз һалда тәшкил олунмушдур. Мәктәбә гәбул заманы халг маариф комиссарлыглары тәрәфиндән мүәјјән едилән чохлу мигдарда сәнәдләрин тәләб олунмасы ушагларын мәктәбә кирмәси үчүн лүзумсуз чәтинликләр төрәдир. Имтаһан заманы шакирд тәрәфиндән чаваб верилмәси лазым кәлән суаллары габагчадан мүәјјән едән „фәрди суал вәрәгәләри" ишдә имтаһанларын әһәмијјәтини ашағы салыр вә шакирдләрин әсил билији һаггында һәгиги тәсәввүр вермир.

Индијә гәдәр халг маариф комиссарлыглары вә онларын јерли органлары, һабелә мәктәб директорлары (мүдирләри) мәктәби тәмиз сахламаг вә әтрафыны гајдаја салмаг үчүн тәдбирләр көрмәмишләр, һалбуки бу тәдбирләр шакирдләри мәдәни вәрдишләрә алышдырмаг үчүн ән мүһүм васитәләрдән биридир.

ССРИ ХКС вәҮИК(б)П МК гејд едирләр ки, мәктәбләрин тәдрисиндәки бу нөгсанлар мәктәбләрин тәшкили вә мөһкәмләндирилмәси ишиндә олдугча мүһүм мәсәләләри халг маариф комиссарлыгларынын лазымынча анламадыгларыны көстәрир, бу исә халг маариф ишчиләринин хејли һиссәси арасында „мәктәбин өлүб кетмәси" һаггында антиленин нәзәријјәнин һәлә дә сонадәк ләғв едилмәмәси нәтичәсидир.

ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК гәрара алырлар:

**I. Дәрс илинин вә мәктәб режиминин тәшкили һаггында**

1. ССРИ-нин бүтүн мәктәбләриндә дәрсләрин башланғыч күнү сентјабрын 1-и вә гуртарма күнү биринчи үч синифдә ијунун 1-и; IV — VII синифләрдә ијунун 10-у вә VIII—X синифләрдә ијунун 20-си, гыш тә'тили декабрын 30-дан јанварын 10-на кими, јаз тә'тили исә 6 күн мүәјјән едилсин.

2. 1935—1936-чы тәдрис илиндән е'тибарән синиф дәрсләринин күндәлик мигдары: илк дөрд синифдә—күндә 4 дәрс (дөрдүнчү синифләрдә һәфтәдә ики дәфә 5 дәрсә јол верилсин); бешинчи—онунчу синифләрдә—күндә 5 дәрс (вә һәфтәдә 2 күн 6 дәрс) мүәјјән едилсин. Әлавә дәрсләр јалныз әмәк, нәғмә, рәсм, рәсмхәт вә бәдән тәрбијәси мәшғәләләри үчүн ајрылсын.

Мүттәфиг (РСФСР-дән башга) вә мухтар республикаларда, һабелә РСФСР-ин гејри-рус мәктәбләриндә V синифдән е'тибарән әлавә олараг рус дилини вә әдәбијјатыны өјрәнмәк үчүн һәфтәдә бир дәфә алтынчы дәрсә јол верилсин.

Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, ҮИК(б)П МК-нын Мәктәб Шө'бәси илә

разылашдырмагла ССРИ-нин бүтүн мәктәбләри үчүн ваһид дәрс планлары тәсдиг етсинләр.

Шәһәр вә кәнд мәктәбләриндә дәрсин мүддәти 45 дәгигә мүәјјән едилсин. Биринчи, үчүнчү вә дөрдүнчү тәнәффүсләрин мүддәти—10 дәгигә, икинчи тәнәффүсүнкү 30 дәгигә мүәјјән едилсин; ајры-ајры һалларда икинчи вә үчүнчү тәнәффүсләрин 20 дәгигә давам етмәсинә јол верилсин.

3. Шакирдләрин гәбулу үчүн ашағыдакы гајда мүәјјән едилсин:

Ушагларын мәктәбә кирмәси һаггында әризәләр гәбулу ијунун 1-дән августун 1-нә кими, гәбулун өзү исә августун 10-дан 25-нә кими апарылсын. Шакирдләр, бир гајда олараг, валидејнләринин јашадыглары јерә јахын олан мәктәбләрә гәбул едилмәлидирләр.

Мәктәб директорларына (мүдирләринә) бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, валидејнләрә вә ушаға диггәтли вә һәссас јанашылмасыны тә'мин етсинләр, валидејнләрдән сәнәдләри шәхсән өзләри гәбул етсинләр, мәктәбә дахил оланын һаггында лазыми мә'луматы (билик сәвијјәсини, сағламлығыны вә и. а.) онунла сөһбәт етмәк јолу илә ајдынлашдырсынлар.

Мәктәбә гәбул һаггында ганунла мүәјјән едилән сәнәдләрдән вә арајышлардан, мәктәбә гәбул һаггында әризә, ушағын јашы һаггында сәнәд вә чичәјин дөјүлмәси барәдә арајышдан башга валидејнләрдән дикәр сәнәдләр тәләб етмәк гадаған едилсин.

Халг маариф комиссарлыгларына вә онларын јерли органларына тапшырылсын ки, ушагларыны үзүрлү сәбәбләр олмадан мәктәбә вахтында гојмајан вә кечикдирән валидејнләри вә ја ушагларын тәрбијәси үчүн мәс'улијјәт дашыјан башга шәхсләри үмуми ичбари тәһсил һаггындакы гануна әсасән мадди мәс'улијјәтә чәлб етсинләр.

Дәрс или башланандан сонра ушагларын мәктәбә гәбул едилмәсинә јалныз мүстәсна һалларда (валидејнләрин иш үзрә бир шәһәрдән о биринә көчүрүлмәси заманы) јол верилсин.

4. Бир гајда олараг орта мәктәбләрин сәккизинчи синифләри һәмин мәктәбләрин једдинчи синифләрини гутаранлардан дүзәлдилсин вә сәккизинчи синифләрдә јерләрин 15%-ә гәдәри башга мәктәб шакирдләри үчүн ајрылсын.

5. Бир мәктәбдән о биринә кечән ушаглар мүвафиг синфә имтаһансыз гәбул едилсинләр. Гәбул едилдикдән бир ај сонра башга мәктәбдән кәлмиш шакирдин билик сәвијјәси һәмин синфин програм тәләбләринә ујғун кәлмәдији ашкар оларса мәктәб директоруна (мүдиринә) ону ашағы синфә көчүрмәк ихтијары верилсин.

6. Индијә гәдәр мөвчуд олан „Фәрди суал вәрәгәләри“ васитәсилә мүәллимин һәр бир шакирд үчүн габагчадан суаллар гејд едиб, ону бу суаллара чаваб вермәк үчүн мүвафиг сурәтдә һазырлашдырмасына нәһајәт верилсин. Бурахылыш вә синифдән синфә кечирмә имтаһанларыны апаркән шакирдләрин биликләрини програмын мүхтәлиф бөлкүләри үзрә јохламаг тә'мин олунсун.

Орта мәктәбләрдә бурахылыш имтаһанлары заманы ана дили вә ријазијјатдан јазы иши үчүн мөвзулар өлкә вә вилајәт (ири шәһәрләрдә исә—шәһәр) халг маариф шө'бәләри тәрәфиндән мүәјјән едилир вә габагчадан мәктәб директорларына билдирилир. Мәктәб директорлары имтаһан күнү бу мөвзулары мүәллимләрә хәбәр верирләр.

7. Орта мәктәби мүвәффәгијјәтлә гуртармыш шакирдләрә аттестат верилсин вә ора бүтүн фәнләр үзрә верилән гијмәтләр дахил едилсин. Синифдән синфә кечирәркән шакирдләрә кечмә шәһадәтнамәси верилсин вә орада шакирдин мүвәффәгијјәт вә әхлагы һаггында гијмәтләр көстәрилсин. Бурахылыш вә синифдән-синфә кечмә имтаһанларыны даһа мүвәффәгијјәтлә верәнләр тә'рифнамә вәрәгәләри илә мүкафатлансынлар. Орта мәктәби гуртаран вә әсас фәнләрдән „ә'ла“ гијмәт, јердә галан дәрсләрдән (рәсм, рәсмхәт, нәғмә, мусиги, бәдән тәрбијәси) „јахшы“ дан ашағы олмајараг гијмәт аланлара али мәктәбләрә имтаһан вермәдән дахил олмаг ихтијары верилсин ки, бу да аттестатда хүсуси олараг гејд олунмалыдыр.

ҮИК(б)П МК-нын Мәктәб Шө'бәсинә тапшырылсын ки, халг маариф комиссарлыглары илә бирликдә, ССРИ үчүн ваһид олан аттестат вә синифдән-синфә кечмә шәһадәтнамәси (мүхтәлиф милли дилләрдә) нүмунәсини дүзәлтсин вә тәсдиг олунмаг үчүн ССРИ ХКС-на тәгдим етсин.

8. Мәктәбләрдә шакирдләрин мүвәффәгијјәтини гијмәтләндирмәк үчүн ашағыдакы беш гијмәт дәрәчәси тә'јин олунсун: 1) чох пис, 2) пис, 3) орта, 4) јахшы, 5) ә'ла.

ҮИК(б)П МК-нын Мәктәб Шө'бәсинә тапшырылсын ки, мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарларыны чәлб етмәклә, ССРИ-нин бүтүн мәктәбләри үчүн мәчбури олан, шакирд мүвәффәгијјәтинә гијмәт вермәк нормасыны тәртиб етсин, белә ки, ејни билик сәвијјәсинә бүтүн мәктәбләрдә ејни гијмәт верилсин.

9. Мүәјјән едилсин ки, шакирдләри хүсуси хәталары үстүндә мәктәбдән харич етмәк ихтијары, мәктәб директорунун (мүдиринин) дәлилли мә'луматы үзрә, рајон вә шәһәр халг маариф шө'бәләринә верилир. Харич олунан шакирдләрин мәктәбә гәбулу ади гајда үзрә апарылсын.

10. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, бөјүк шәһәрләрдә, биринчи нөвбәдә Москвада, Ленинградда, Харковда вә Кијевдә 1935/1936-чы тәдрис илиндә нөгсанлы ушаглар вә систематик сурәтдә мәктәб интизамыны позан, дәрс ишләриндә позғунлуг әмәлә кәтирән вә ичтимаијјәтә зидд олан әхлагы

илә о бири шакирдләрә пис тә'сир едән шакирдләр үчүн хүсуси режимли мәктәбләр тәшкил етсинләр. Мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, белә шакирдләрин бу мәктәбләрә көчүрүлмәси һаггында тә'лимат тәртиб етсинләр.

11. Мәктәбдә охумаjан, лакин натамам орта вә jахуд орта мәктәби (екстернат олараг) гуртармаг һаггында аттестат алмаг истәjән шәхсләрә VII вә X синифләри гуртармаға даир хүсуси имтаһан вермәjә изин верилсин. Екстернат һаггында әсаснамә тәртиб етмәк халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын.

## II. Мәктәб низамнамәси вә шакирдләрин әхлаг гаjдалары һаггында

1. Мәктәбләрин практики ишчиләрини чәлб етмәклә, һәр тип мәктәб үчүн низамнамә лаjиһәсини һазырламаг вә 1936-чы ил jанварын 1-дән кеч олмаjараг ССРИ ХКС тәсдигинә вермәк комиссиjаjа тапшырылсын.

Низамнамә һәм мүәллимләр вә һәм дә шакирдләр үчүн гәт'и вә тамамилә мәчбури характер дашымалыдыр.

Низамнамә һәр тип мәктәбин мәгсәд вә вәзифәләрини мәктәбин тәшкилат гурулушуну, мәктәб мүдириjjәтини, мүәллимләрин вә мәктәб тәшкилатларынын һүгуг вә вәзифәләрини мүәjjән едән, һабелә тәдрис режимини, мәктәбдә дахили гаjданын әсасларыны, һәм мәктәбдә, һәм дә мәктәбдән кәнарда шакирдләрин өзүнү апармаг гаjдаларыны мөһкәм мүәjjән едән әсас сәнәд олмалыдыр.

2. Шакирдләрин әхлаг гаjдалары әсасыны, интизамы чидди вә шүурлу сурәтдә көзләмәк, мүәллимләрә, jолдашларына вә jашлылара һөрмәтли мүнасибәт бәсләмәк, мәдәни вәрдишләр ашыламаг, мәктәб мүлкиjjәтинә вә ичтимаи әмлака гаjғылы мүнасибәт бәсләмәк, һабелә ушаглар арасында хулиганлыг һалларына вә ичтимаиjjәтә зидд һәрәкәт тәзаһүрләринә гаршы гәт'и мүбаризә тәдбирләри тәшкил етмәлидир.

Мүттәфиг вә мухтар республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тапшырылсын ки, бүтүн мәктәбләрдә ваһид типдә шакирд билети (ана дилиндә) мүәjjән етсин вә һәjата кечирсинләр; о билетдә шакирдләрин өзләрини апармаларынын әсас гаjдалары jазылмалыдыр. Мәктәб директорларына (мүдирләринә) һәр бир шакирд үчүн мәктәбә дахил олдуғу вахтдан ораны гуртарана кими шәхси иш дүзәлтмәк тапшырылсын.

3. 1936-чы илдән башлаjараг, биринчи нөвбәдә Москва, Ленинград, Киjев, Харков вә Минск мәктәбләриндә ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрин шакирдләри үчүн ваһид кеjим формасы мүәjjән едилсин.



ССР Иттифагынын Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси халг маариф комиссарларына вә онларын jерли органларына тәклиф едирләр ки, мәктәб һаггында партиjа вә һөкумәт гәрарларынын ишдә нечә һәjата кечирилдиjини jохлаjараг, мәктәби тәфтиш етмәjи вә мәктәбин вәзиjjәти вә ишләри үзәриндә мүнтәзәм әмәли нәзарәт тәшкил етмәjи ән мүһүм вәзифә һесаб етсинләр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партиjа вә һөкумәтин гәрарлары" Бакы. Азәрнәшр. 1952, сәһ. 51—56.

## ИБТИДАИ ВӘ ОРТА МӘКТӘБ МҮӘЛЛИМЛӘРИ ҮЧҮН ШӘХСИ АДЛАР ҺАГГЫНДА

### ССРИ Мәркәзи Ичраиjjә Комитәси вә Халг Комиссарлары Советинин 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрарындан

ССР Иттифагы Мәркәзи Ичраиjjә Комитәси вә Халг Комиссарлары Совети г ә р а р а  а л ы р л а р:

1. Ибтидаи вә орта мәктәбләрин мүәллимләри үчүн ашағыдакы шәхси адлар мүәjjән едилсин

а) ибтидаи мәктәб мүәллими;

б) орта мәктәб мүәллими;

в) әмәкдар мәктәб мүәллими.

Мүәллимләрә, ганунла мүәjjән едилмиш гаjдада верилән шәхси адлар өмүрлүкдүр вә мүәллимләри бу адлардан, анчаг мәһкәмә гәрары илә мәһрум етмәк олар...

2. Мүәjjән едилсин ки, шәхси адлар мухтар республикаларын халг маариф комиссарларынын вә вилаjәт (өлкә) халг маариф шө'бәләри мүдирләринин, вилаjәт (өлкә) бөлкүсү олмаjан jерләрдә исә, маһал (шәһәр) вә раjон халг маариф шө'бәләри мүдирләринин тәгдими илә, мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлары тәрәфиндән ашағыдакы шәхсләрә верилир:

а) ибтидаи мәктәб мүәллими ады—орта педагожи мәктәб (вә jа она бәрабәр тутулмуш мәктәби) битирмиш вә педагожи иш үчүн jарарлы һесаб едиләнләрә;

б) орта мәктәб мүәллими ады—педагожи институт вә jа университет битирмиш вә педагожи ишә jарарлы һесаб едиләнләрә.

Мүәллимләр институтуну битирән вә педагожи ишә jарарлы һесаб едиләнләрә орта мәктәбин биринчи jедди синфиндә дәрс вермәк ихтиjары илә орта мәктәб мүәллими ады верилсин...

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партиjа вә һөкумәтин гәрарлары", Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 92.

## МҮӘЛЛИМЛӘР ҮЧҮН ШӘХСИ АДЛАРЫН МҮӘЈЈӘН ЕДИЛМӘСИ ВӘ МҮӘЛЛИМЛӘРИН, МӘКТӘБ МҮДИРЛӘРИНИН ВӘ ДИРЕКТОРЛАРЫНЫН ТӘ'ЈИН ЕДИЛМӘСИ ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрары

ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси совет мүәллимләринин инкишаф едәрәк гүдрәтли мәдәни гүввәјә чеврилдијини вә өз сыраларындан педагожи сәнәтинә јахшы јијәләнән вә бөјүмәкдә олан нәслә тә'лим вә ленинчәсинә тәрбијә вермәк ишиндә нүмунәләр көстәрән мүәллимләр јетишдирдијини мүәјјән едәрәк, көстәрирләр ки, мүәллимләрин сечилмәсиндә вә тә'јин едилмәсиндә гојулан мөһкәм гајданын олмамасы чох вахт, мәктәбдә ушаглара тә'лим вә тәрбијә вермәк үчүн педагожи ишинин тәләбләрини тә'мин етмәјән тәсадүфи адамларын бурахылмасы кими дөзүлмәз һала кәтириб чыхармышдыр.

ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК мүттәфиг вә мухтар республикаларда халг маариф комиссарлыгларынын вә һабелә вилајәт вә өлкә халг маариф шө'бәләринин мүәллимә лазыми диггәт вермәдикләрини, мүәллимләрин сечилмәси вә тә'јин едилмәси илә мәшғул олмајараг, бу олдугча мүһүм дөвләт ишини икинчи дәрәчәли ишчиләрә е'тибар етмәләрини тамамилә јол верилмәз һесаб едир.

Мүәллимләрин чох вахт, һәтта тәдрис илинин ортасында, тез-тез рајондан-рајона вә мәктәбдән-мәктәбә әсассыз олараг дәјишдирилмәси вә „көчүрүлмәси" һаллары да тамамилә дөзүлмәздир; белә вәзијјәт тәдрис ишиндә симасызлыға, мәс'улијјәтсизлијә вә мүәллим кадрларынын педагожи ишиндән узаглашмасына сәбәб олур.

Ушаглара тә'лим вә тәрбијә вермәк ишиндә совет мүәллимләри гаршысында гојулан хүсусилә мәс'улијјәтли вәзифәләрә, һабелә мәктәбдә тәдрис ишләрини даһа да јахшылашдырмаг вә мүәллим кадрларынын кәләчәкдә даһа да артмасы вә тәкмилләшмәсини тә'мин едән шәраит јаратмаг зәрурәтини нәзәрә алараг ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК гәрара алырлар:

1. Мүәјјән едилсин ки, бундан сонра ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрдә дәрс вермәк һүгугу анчаг „Мүәллимләр үчүн шәхси адлар һаггында" ССРИ МИК вә ХКС-нын 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрарына әсасән мүвафиг шәхси мүәллимлик адыны алан шәхсләрә верилир; орта вә али педагожи мәктәбләри (вә бунлара бәрабәр тутулан мәктәбләри) гуртаран, лакин педагожи стажы олмајан шәхсләр, онлара мүәллимлик ады вериләнә гәдәр, бир ил әрзиндә јохлама стажы кечмәк үчүн мәктәбдә дәрс вермәјә бурахылсынлар.



2. Һазырда ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрдә мүәллим вәзифәсиндә чалышан бүтүн шәхсләри 1938-чи ил авгуспун 1-дәк ибтидаи вә орта мәктәб мүәллими ады алмаг үчүн аттестасијадан кечирмәк мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлыгларына тәклиф едилсин.

3. Мүәјјән едилсин ки, ибтидаи мәктәб мүәллимләри вә мүдирләринин вә һабелә натамам орта мәктәб мүәллимләри вә директорларынын вә орта мәктәбләрин биринчи једди синфи мүәллимләринин тә'јин едилмәси, бир јердән башга јерә көчүрүлмәси вә ишдән чыхарылмасы, шәһәр вә рајон маариф шө'бәләри мүдирләринин тәгдими илә мухтар республикаларын халг маариф комиссарлары вә өлкә (вилајәт) халг маариф шө'бәләри мүдирләри тәрәфиндән апарылыр.

4. Мүәјјән едилсин ки, орта мәктәб директорларынын вә орта мәктәбләрин VIII, IX вә X синиф мүәллимләринин тә'јин едилмәси, бир јердән башга јерә көчүрүлмәси вә ишдән чыхарылмасы, мухтар республикаларын халг маариф комиссарлары вә өлкә (вилајәт) халг маариф шө'бәләри мүдирләринин тәгдими илә мүттәфиг республикаларын халг маариф комиссарлары тәрәфиндән апарылыр.

5. Рајон ичраијјә комитәләринә вә рајон партија комитәләринә мүәллимләри бир јердән башга јерә көчүрмәк гадаған едилсин, өлкә (вилајәт) совет вә партија органларына исә, һәмин гәрарын дүрүст һәјата кечирилмәси үзәриндә нәзарәт етмәк тапшырылсын.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 93—94.

## МҮӘЛЛИМЛӘРӘ ӘМӘК ҺАГГЫ ВЕРМӘК ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС-нын 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрары

1. Мүәјјән едилсин ки, мүәллимләрә әмәк һаггы шәһәрләрдә, рајон мәркәзләриндә вә фәһлә гәсәбәләриндә рајон вә шәһәр халг маариф шө'бәләри тәрәфиндән ајда ики дәфә — кечән јарым ај үчүн һәр ајын 1-дә вә 16-да, кәнд јерләриндә исә ајда бир дәфә олмагла һәр ајын 20-дә верилир.

2. Мүәјјән едилсин ки, истәр шәһәр, истәрсә дә кәнд мәктәбләри мүәллимләринә әмәк һаггы мүвафиг шәһәр вә рајон халг маариф шө'бәләри тәрәфиндән мәктәбләрин директорлары вә мүдирләри васитәсилә верилир.

Буна мүвафиг олараг кәнд мүәллимләринин әмәк һаггына даир хәрчләр кәнд бүдчәсиндән чыхарылсын вә кәләчәкдә рајон бүдчәсинә кечирилсин.

3. Шәһәр советләри рәјасәт һеј'әтинә вә рајон ичраијјә комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, мүәллимләрин әмәк һаггыны вермәк үчүн лазым олан мәбләғи, әмәк һаггы вермәкдән өтрү мүәјјән едилмиш мүддәтдән азы 5 күн әв-

вәл рајон вә шәһәр халг маариф шө'бәләринин хүсуси һесабларына көчүрүлмәсини тә'мин етсинләр.

4. Мүәјјән едилсин ки, мәктәбләрин директорлары вә мүдирләри мүәллимләрин әмәк һаггыны вермәк үчүн алынмыш пуллары һәр бир мүәллимә һәмин гәрарла мүәјјән едилмиш мүддәтләрдә вермәли вә мүәллимләрин имзалары олан әмәк һаггы чәдвәлләрини дәрһал рајон вә шәһәр халг маариф шө'бәләринә гајтармалыдырлар.

5. Мүәјјән едилсин ки, шәһәр вә рајон малијјә шө'бәләринин мүдирләри мүәллимләрә әмәк һаггы вермәк үчүн бүдчә илә нәзәрдә тутулмуш мәбләғләри кеч көчүрмәк вә ја вахтында көчүрмәмәјә көрә мәһкәмә мәс'улијјәтинә чәлб олунурлар.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 99—100.

## МӘКТӘБЛӘРДӘ ССР ИТТИФАГЫНЫН КОНСТИТУСИЈАСЫНЫ ӨЈРӘНМӘК ҺАГГЫНДА

Һәмин ил феврал ајынын 1-дә ССР Иттифагынын Халг Комиссарлары Совети мүттәфиг республикаларын халг комиссарлары советләринә көндәрдији телеграмда ашағыдакы көстәришләри вермишдир.

„Социализм чәмијјәтинин шүурлу вә фәал гуручулары сыраларында дурмаг үчүн һазырлашан мәктәбли кәнчләрә совет гурулушунун әсасларыны өјрәтмәк мәгсәдилә ССР Иттифагынын Халг Комиссарлары Совети мүттәфиг республикаларын халг комиссарлары советләринә тәклиф едир:

1. 1936—1937-чи тәдрис илинин галан дөврү әрзиндә орта мәктәбин VII, VIII, IX вә X синиф шакирдләринин ССР Иттифагынын јени конституцијасы илә мүфәссәл таныш етмәји тәшкил етсинләр.

2. 1937—1938-чи тәдрис илиндән е'тибарән ССР Иттифагынын Конститусијасындан дәрс верилмәси, мүстәгил бир фәнн кими, орта мәктәбин VII синфинә дахил едилсин".

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы Азәрнәшр, 1952, сәһ. 70.

## МҮӘССИСӘЛӘРИН, ИДАРӘЛӘРИН, ТӘСӘРРҮФАТ ТӘШКИЛАТЛАРЫНЫН ВӘ ТИКИНТИ ИДАРӘЛӘРИНИН РӘҺБӘРЛӘРИ ДӘЈИШИЛДИКДӘ ТӘҺВИЛ-ТӘСЛИМ ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС-нын 1938-чи ил 2 март тарихли 248 №-ли гәрарындан

1. Мүәссисәләрин, идарәләрин, тикинти идарәләринин вә тәсәррүфат тәшкилатларынын рәһбәрләри дәјишилдикдә мүвафиг јухары тәшкилат нүмајәндәси иштирак етмәклә идарәнин



кечмиш рәһбәри илә јени рәһбәри арасында ишин тәһвил-тәслими һаггында акт тәртиб едилир.

Идарә, мүәссисә вә тәшкилатларда ишин тәһвил-тәслимини лазыми гајдада тәшкил етмәјин мәс'улијјәти һәмин идарәләрә рәһбәрлик едән халг комиссарлыгларына вә мәркәзи идарәләрә тапшырылыр.

2. Тәһвил-тәслим актында һәмин мүәссисә јахуд идарәдә ишләрин һәгиги вәзијјәтини көстәрән әсас дәлилләр, — әлдә олан наилијјәтләр вә һабелә ишдәки бүтүн мүһүм нөгсанлар— тәсдиг едилмиш планларын вә дөвләт тапшырыгларынын позулмасы вә ашкара чыхарылмыш тәсәррүфатсызлыг вә вәзифәдән суи-истифадә етмәк фактлары тамамилә әкс едилмәлидир.

3. 2-чи маддәјә мүвафиг олараг тәһвил-тәслим актында ашағыдакы мә'луматлар олмалыдыр:

а) халг комиссарлыгларында, мәркәзи мүәссисәләрдә вә халг комиссарлыгларынын баш идарәләриндә тәсдиг едилмиш планын әсас көстәричиләр үзрә јеринә јетирилмәсинин кедиши; партија вә һөкумәтин һәмин мүәссисәјә аид ән мүһүм гәрарларынын јеринә јетирилмәси; кадрларын вә кадр һазырлығы ишләринин вәзијјәти; мүһасибат һагг-һесабы вә һесабатын малијјә вәзијјәтинин тәсвири;

б) идарәләрдә, тикинти идарәләриндә вә тәсәррүфат тәшкилатларында; сәнаје-малијјә планынын әсас көстәричиләр үзрә јеринә јетирилмәси; фәһләләрин вә рәһбәр кадрларын вәзијјәтинин тәсвири вә әмәк һаггы фондунун истифадә едилмәси; баланс дәлилләринә (мә'луматларына) әсасән ахырынчы ајын 1-нә идарәнин малијјә тәсәррүфатынын вәзијјәти; кассанын тәфтишинә әсасән, кассанын вәзијјәти һаггында тәртиб едилмиш вә баш мүһасиб тәрәфиндән имзаланмыш акт.

Мүһасибат вә күндәлик һагг-һесабын вә һесабатын вәзијјәтини тәсвир етмәк; бағланмыш тәсәррүфат мүгавиләләринин позулмасы һаггында мә'луматлар; хаммал, јарымфабрикат, јаначаг вә сатылмајан (чәтин сатылан) әмлак еһтијаты һаггында мә'луматлар (дәлилләр).

Бундан әлавә идарәләр үчүн аваданлығын вәзијјәтини тәсвир етмәк; тикинти идарәләри үчүн лајиһә вә сметалар илә тә'мин олунмасыны вә тикинти механизмләринин (иншаат машынларынын) вәзијјәтини тәсвир етмәк;

в) инзибати вә ичтимаи-мәдәни мүәссисәләрдә ашағыдакы гыса мә'луматлар: тәсдиг едилмиш иш планынын јеринә јетирилмәси һаггында; јухары тәшкилатларын мүһүм гәрарларынын јеринә јетирилмәси һаггында; штатын комплектләшдирилмәси (ишчиләр һеј'әтинин тамамланмасы) һаггында; һесабатын вәзијјәти вә малијјә-смета интизамына рәајәт едилмәси һаггында; кассанын вә тәһвил верилән әмлакын вәзијјәти һаггында.

4. Акт иши тәһвил верән, гәбул едән вә һабелә јухары тәшкилат нүмајәндәси тәрәфиндән имзаланыр.

Һәркаһ тәһвил верәнин, јахуд јени тә'јин едилмиш идарә башчысынын (рәһбәрин) актын ајры-ајры маддәләринә е'тиразлары оларса, онлар акты имзаларкән өз е'тиразларыны јазылы сурәтдә тәгдим етмәлидирләр.

5. Ишләри гәбул едәркән вәзифәдән суи-истифадә етмәк вә тәсәррүфатсызлыг һаллары ашкара чыхарыларса, идарәнин јени рәһбәри, јухары тәшкилат рәһбәри гаршысында, сәнәдләр үзрә хүсусу тәфтиш вә әмлакын инвентаризасијасыны тә'јин етмәк һаггында мәсәлә гојур (галдырыр).

6. Тәһвил-тәслим актына јухары тәшкилат нүмајәндәсинин јазылы мүлаһизәләри әлавә олунур ки, орада идарәнин, јахуд мүәссисәнин вәзијјәти ајдын шәкилдә тәсвир едилир, кечмиш рәһбәрин фәалијјәтинә гијмәт верилир вә лазыми тәдбирләр көрмәк һаггында нүмајәндәнин фикри (тәклифләри) изаһ едилир.

7. Тәһвил-тәслим акты имзаланмамышдан әввәл, мүәссисәдә јахуд идарәдә фәаллар јығынчағы кечирилир вә бурада актда јазылмыш әсас нәтичәләр вә рәгәм көстәричиләри мүзакирә едилир.

Јығынчагдакы мүзакирәдә ашкара чыхардылмыш чох әһәмијјәтли олан фактик мә'луматлар јохландыгдан сонра акта дахил едилир.

8. Ишләрин тәһвил-тәслими јухары тәшкилат тәрәфиндән мүәјјән едилмиш вахтда, лакин идарә башчысынын дәјишилмәси һаггында верилмиш гәрардан ән кечи бир ај мүддәтинә гуртармалыдыр.

9. Јухары тәшкилатын рәһбәри, тәһвил-тәслим актыны шәхсән көздән кечирмәли, планын вә дөвләт тапшырыгларынын јеринә јети илмәсини тә'мин етмәк үчүн, актда көстәрилән нөгсанлары вә тәһрифләри арадан галдырмагдан өтрү ирәли сүрүлмүш тәдбирләри бир ај мүддәтинә кими тәсдиг етмәли вә һабелә тәһрифләрә, суи-истифадәјә вә тәсәррүфатсызлыға јол вермиш мүгәссирләр мәс'улијјәтә чәлб едилмәлидир.

10. Һәмин гәрар, идарә вә мүәссисәләрин бир баш идарәдән башга бир баш идарәјә, јахуд бир тәшкилатдан башга бир тәшкилата верилдији тәгдирдә дә мүвафиг сурәтдә тәтбиг едилир, бу шәртлә ки, ишләрин тәһвил-тәслими һәр ики баш идарәнин, јахуд тәшкилатын нүмајәндәләринин иштиракы илә апарылсын вә тәһвил-тәслим акты һәр ики баш идарәнин, јахуд тәшкилатын нүмајәндәләри тәрәфиндән имзалансын.

„ССРИ гәрар вә сәрәнчамларынын күллијјаты", 1938, № 7, сәһ. 44.



## VIII—X СИНИФ МҮӘЛЛИМЛӘРИНИН ТӘ'ЈИН ЕДИЛМӘСИ, БИР ИШДӘН БАШГА ИШӘ КЕЧИРИЛМӘСИ ВӘ ИШДӘН ЧЫХАРЫЛМАСЫ ГАЈДАСЫНЫН ДӘЈИШДИРИЛМӘСИ ҺАГГЫНДА

### ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси вә ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Советинин 29 нојабр 1939-чу ил тарихли 1979 №-ли гәрары

ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси вә Халг Комиссарлары Совети гәрара алырлар:

Мүәллимләрин аттестасијадан кечирилмәсинин гуртармасы илә әлагәдар олараг, орта мәктәбләрин VIII — X синиф мүәллимләринин мүттәфиг республикаларын маариф комиссарлары тәрәфиндән тә'јин едилмәси, башга ишә кечирилмәси вә ишдән чыхарылмасы һаггында ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрары илә мүәјјән едилмиш (ССРИ Ганунлары күллијјаты, 1939-чу ил, № 19, сәһ. 164) гајда дәјишдириләрәк мүәјјән едилсин ки, кәләчәкдә вилајәт бөлкүсү олан мүттәфиг республикаларда VIII — X синифләрин мүәллимләринин тә'јин едилмәси, башга ишә кечирилмәси вә ишдән чыхарылмасы билаваситә өлкә, вилајәт халг маариф шө'бәләри мүдирләри вә МССР маариф комиссарлары тәрәфиндән һәјата кечирилир вә сонра кечирилән дәјишдирилмәләр вә ишдән чыхарма һаллары һаггында мүттәфиг республикаларын маариф комиссарларына мә'лумат верилир.

Вилајәт бөлкүсү олмајан мүттәфиг республикаларда орта мәктәбләрин VIII — X синиф мүәллимләринин тә'јин едилмәси, дәјишдирилмәси вә ишдән чыхарылмасы иши әввәлки гајда илә апарылмалыдыр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 94—95.

## ПЕДАГОЖИ МӘКТӘБЛӘРИ БИТИРӘН ШӘХСЛӘРӘ МҮӘЛЛИМ АДЫ ВЕРИЛМӘСИ ҺАГГЫНДА

### ҮИК(б)П МК-нын вә ССРИ ХКС-нын 29 нојабр 1939-чу ил тарихли 1978 №-ли гәрарындан

ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси вә ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети гәрара алырлар:

1. Мүәллимләрин аттестасијадан кечирилмәсинин гуртармасы илә әлагәдар олараг тәһсилә гәдәр педагожи стажына малик олмајан, орта вә али педагожи мәктәбләри битирмиш шәхсләр үчүн мүәллим ады алмагдан өтрү мәчбури олараг бириллик педагожи стаж кечмәк һаггында ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК 10 апрел 1936-чы ил тарихли гәрары илә (ССРИ Ганунлары күллијјаты, 1939-чу ил, № 19, сәһ. 164) мүәјјән едилән гајда ләғв едилсин.

913—4

2. Бундан сонра мүәјјән едилсин ки, мүәллимлик вә педагожи институтларыны битирән шәхсләрә натамам орта вә орта мәктәб мүәллими шәхси ады, онлар дөвләт имтаһанларыны вердикдән сонра дөвләт имтаһан комисјонлары тәрәфиндән верилир вә верилән шәхси ад дипломларда көстәрилир.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 95.

## ЈЕДДИ ЈАШЛЫ УШАГЛАРЫН МӘКТӘБӘ ГӘБУЛУҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС-нын 1943-чү ил 8 сентјабр тарихли 984 №-ли гәрары

ССРИ Халг Комиссарлар Совети гәрара алыр:

Мүттәфиг республикаларын халг комиссарлары советләринә тәклиф едилсин ки, 1944/45-чи тәдрис илиндән е'тибарән һәр јердә ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрдә једди јашлы ушагларын ичбари тәһсили һәјата кечирилсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 26.

## МӘКТӘБДӘ ТӘДРИС КЕЈФИЈЈӘТИНИ ЈАХШЫЛАШДЫРМАГ ТӘДБИРЛӘРИ ҺАГГЫНДА

### ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Советинин 21 ијун 1944-чү ил тарихли 750 нөмрәли гәрары

Мәктәбдә тәдрис ишинин кејфијјәтини јахшылашдырмаг мәгсәдилә ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети гәрара алыр.

1. Ибтидаи вә једдииллик мәктәби битирән шакирдләрин мәчбури бурахылыш имтаһанлары вермәләри, орта мәктәби битирән шакирдләрин исә камал аттестаты имтаһанлары вермәләри мүәјјән едилсин.

Бурахылыш имтаһанлары вә камал аттестаты имтаһанларынын верилмәси 1944/45-чи тәдрис илиндән е'тибарән кечирилсин.

2. Камал аттестаты алмаг үчүн имтаһанлары вериркән көзәл мүвәффәгијјәтләр көстәрән вә әхлагы ә'ла олан орта мәктәб шакирдләринин мүкафатланмалары үчүн гызыл вә күмүш медаллар тә'сис едилсин.

Гызыл медалла, әхлагы ә'ла олуб, орта мәктәбин тәдрис планынын бүтүн фәнләри үзрә „5" гијмәт алан шәхсләр тәлтиф едилсинләр.

Күмүш медалла әхлагы ә'ла олуб, камал аттестаты имтаһанларына дүшән бүтүн фәнләрдән „5" гијмәт вә галан фәнләрин ән чоху үчүндән „4" гијмәт алан шәхсләр тәлтиф едилсинләр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 61—62.



## МҮӘЛЛИМЛӘРИН ГИЈАБИ ТӘҺСИЛИ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС јанында Үмумиттифаг Али Мәктәб Ишләри Комитәсинин 19 декабр 1945-чи ил тарихли әмриндән

1. Университетләрин гијаби шө'бәләриндә тәһсил мүддәти 6 ил, педагожи институтларында 5 ил, мүәллимлик институтларында 3 ил вә педагожи мәктәбләрдә 4 ил мүәјјән едилсин.

Буна ујғун олараг — РСФСР ХМК-нын Али вә Педагожи Мәктәбләр Идарәсинә вә ҮИАМК-нын Али Педагожи Мәктәбләри Шө'бәсинә тәклиф едилсин ки, 1946-чы ил јанварын 15-дәк тәдрис планларына јенидән бахараг, бу планларда:

а) јени гәбул үчүн 30 дәрс күнү мүддәтинә ибтидаи тәдрис-тә'лимат сессијасы кечирмәк;

б) тәдрис или мүддәти әрзиндә ән чоху 6 имтаһан тәшкил етмәк;

в) мүәллимлик институтларында—рус дили вә әдәбијјаты, тарих үзрә мүстәгил шө'бәләр сахламаг нәзәрдә тутулсун.

2. 1946-чы илдән е'тибарән университетләрин, педагожи вә мүәллимлик институтларынын вә педагожи мәктәбләрин гијаби шө'бәләринә гәбул мүддәти, апрелин 1-дән ијулун 1-дәк мүәјјән едилсин.

Университетләрин ректорларына, педагожи вә мүәллимлик институтлары вә педагожи мәктәбләрин директорларына тапшырылсын ки, гијаби шө'бәләрә фасиләсиз сурәтдә гәбул етмәк гајдасыны ләғв етсинләр.

Мүәјјән едилән имтаһанлары вермиш вә гијабичи тәләбәләр сырасына гәбул едилмиш бүтүн шәхсләр ијулун 1-дән августун 10-дәк олан мүддәтдә тәдрис-тә'лимат сессијасында мәчбури сурәтдә иштирак етмәлидирләр...

3. Педагожи, мүәллимлик институту вә педагожи мәктәбләрин директорларына тәклиф едилсин ки:

а) 1945/46-чы тәдрис илиндә професор вә мүәллимләрин гүввәси илә мәсләһәт мәнтәгәләриндә мүнтәзәм сурәтдә мәсләһәтләр кечирилмәсини тә'мин етсинләр; чари тәдрис илинин гыш тә'тили вахты гијабичи мүәллимләр үчүн 6—8 күнлүк мәсләһәтләр кечирсинләр;

б) һәр бир мәсләһәт мәнтәгәси јанында гијабичи мүәллимләрә хидмәт етмәк үчүн сәјјар китабханалар тәшкил етсинләр;

в) гијабичиләрдән тәдрис планы үзрә нәзәрдә тутулан бүтүн јохлама ишләрини тәләб вә онларын ресензијадан кечирилмәсини тә'мин етсинләр.

4. МССР халг маариф комиссарларына, вилајәт (өлкә) ХМШ мүдирләринә тәклиф едилсин ки:

а) „гијаби педагожи тәһсил системини мөһкәмләндирмәк тәдбирләри һаггында" ССРИ ХКС-нын 18 декабр 1943-чү ил

тарихли 1398 №-ли гәрарынын јеринә јетирилмәси үзәриндә мүнтәзәм нәзарәт гојсунлар;

б) мәктәб директорлары вә мүдирләри васитәсилә, гијабичи мүәллимләр тәрәфиндән тәдрис тапшырыгларынын јеринә јетирилмәсинин ајры-ајрылыгда јохланмасыны тә'мин етсинләр;

в) рајон метод кабинәси, орта мәктәбләр вә педагожи мәктәбләр васитәсилә гијабичи мүәллимләр үчүн мүнтәзәм мәсләһәтләр тәшкил етсинләр;

г) сессијалар вә мәсләһәтләр дөврүндә гијабичиләрлә мәшғәлә апармаг үчүн мәктәбләрин вә педагожи мәктәбләрин биналарыны, аваданлығыны вә үмуми јатагханаларыны ајырмагда гијаби шө'бәләрә вә мәсләһәт мәнтәгәләринә көмәк етсинләр;

г) педагожи мәктәбләрин директорлары илә бирликдә 1945-чи илдә јај лабораторија-имтаһан сессијасына кәлмәјән гијабичи мүәллимләрин бүтүн тәркибини јенидән нәзәрдән кечириб, гијаби шө'бәләрдә онлар үчүн јенидән мәшғәләләр кечирилмәси үчүн тәдбирләр көрсүнләр;

д) чари илдә гәбул имтаһанларыны верә билмәмиш олан мүәллимләр үчүн, һабелә 1946-чы илдә гијаби тәһсил башламалы олан бүтүн мүәллимләр үчүн 1946-чы илдә дахил олма имтаһанларына һазырлыг үчүн тә'хирсиз олараг мәшғәләләр тәшкил етсинләр;

е) мүәллимләри вахтлы-вахтында сессијалара көндәрсинләр, әмәк һаггы илә, дәфтәрлә тә'мин едәрәк, дәмир јол билетләрини алмагда онлара көмәк етсинләр.

5. ҮИАМК Али Педагожи Мәктәбләр Шө'бәсинә вә РСФСР ХМК Али Мәктәбләр Идарәсинә тәклиф едилсин ки, университетләрин педагожи вә мүәллимлик институтлары гијабичиләринин вә гијаби шө'бәләринин ишини һесаба алмаг үзрә ваһид сәнәдләр формасыны тәртиб вә мүәјјән етсинләр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 100—102.

## ИБТИДАИ, ЈЕДДИИЛЛИК ВӘ ОРТА МӘКТӘБ МҮӘЛЛИМЛӘРИНИН ӘМӘК ҺАГЛАРЫНЫН ВӘ ПЕНСИЈАЛАРЫНЫН АРТЫРЫЛМАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 10 феврал 1948-чи ил тарихли 245 нөмрәли гәрары

Ибтидаи једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринин мадди вәзијјәтини даһа да јахшылашдырмаг мәгсәдилә ССР Иттифагы Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси гәрара алырлар:

1. Ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринин әмәк һаглары 1948-чи ил февралын 1-дән е'тибарән 15% артырылсын вә бунунла әлагәдар олараг онлар үчүн ашағыдакы әмәк һаггы дәрәчәси (ајда) мүәјјән едилсин:



| Ишчиләрин дәрәчәси | Шәһәрләр вә фәһлә гәсәбәләри | | | Кәнд јерләри | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | педагожи иш стажы | | | | | |
| | 5 илədək | 5 илдән 10 илədək | 10 илдән јухары | 5 илədək | 5 илдән 10 илədək | 10 илдән јухары |
| а) Ибтидаи мәктәбләрин једдииллик вә орта мәктәбләрин I—IV синиф мүәллимләри: | | | | | | |
| I дәрәчә—орта педагожи тәһсили оланлар . . . . . . . . . . | 575 | 635 | 690 | 520 | 575 | 635 |
| II дәрәчә—үмуми орта тәһсили оланлар . . . . . . . . . . . . . | 520 | 575 | 635 | 490 | 545 | 605 |
| б) Једдииллик вә орта мәктәбләрин V—VII синиф мүәллимләри: | | | | | | |
| Рус дили, ана дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, кимја, чоғрафија, тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, идман вә харичи дил мүәллимләри: | | | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 690 | 735 | 795 | 635 | 690 | 735 |
| II дәрәчә—мүәллимлик институту вә онлара бәрабәр едилмиш мәктәбләри гуртаранлар . . . . . . . . | 660 | 710 | 765 | 605 | 660 | 710 |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги вә нәғмә мүәллимләри: | | | | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар . . | 610 | 645 | 690 | 575 | 610 | 655 |
| II дәрәчә — орта тәһсили оланлар . | 575 | 610 | 655 | 540 | 575 | 610 |
| в) Орта мәктәбләрин VIII—X синиф мүәллимләри: | | | | | | |
| Ана дили, рус дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, астрономија, кимја, чоғрафија, тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, чағырыша гәдәр һәрби вә физики һазырлыг вә харичи дил мүәллимләри: | | | | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар . . | 710 | 765 | 850 | 660 | 710 | 765 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар | 690 | 735 | 795 | 635 | 690 | 735 |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги вә нәғмә мүәллимләри: | | | | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар . . | 635 | 690 | 735 | 605 | 635 | 690 |
| II дәрәчә — там али тәһсили олмајанлар . . . . . . . . . . . . . . | 600 | 635 | 590 | 575 | 605 | 535 |

2. Ибтидаи мәктәб мүдирләринин, ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб директор вә тәдрис һиссәси мүдирләринин әмәк һаглары 1948-чи ил февралын бириндән артырылсын, онлар үчүн әмәк һаглары ајда ашағыдакы мигдарда мүәјјән едилсин:

| Ишчиләрин дәрәчәси | Мәктәбләрдә шакирдләрин сајы | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 80 нәфәрәдәк | | | 80-дан 160 нәфәрәдәк | | | 160 нәфәрдән артыг | | |
| | Иш стажы | | | | | | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары |
| а) Ибтидаи мәктәб мүдирләри: | | | | | | | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . | 690 | 735 | 795 | 710 | 765 | 820 | 765 | 820 | 880 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . | 635 | 690 | 735 | 660 | 710 | 765 | 710 | 765 | 820 |

| Ишчиләрин дәрәчәси | Мәктәбләрдә шакирдләрин сајы | | |
|---|---|---|---|
| | 280 нәфәрәдәк (7 синифәдәк) | 280-дән 560 нәфәрәдәк (7 синифдән артыг) | 560 нәфәрдән јухары (14 синифдән артыг) |
| б) Једдииллик мәктәб директорларына: | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . | 735 | 820 | 910 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . | 690 | 765 | 850 |
| II дәрәчә — там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . | 690 | 765 | 850 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . | 635 | 710 | 795 |

| Ишчиләрин дәрәчәси | Мәктәбләрдә шакирдләрин сајы | | |
|---|---|---|---|
| | 400 нәфәрәдәк (10 синифәдәк) | 400-дән 880 нәфәрәдәк (10 синифдән артыг) | 880 нәфәрдән јухары (22 синифдән артыг) |
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| в) Орта мәктәб директорлары: | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . | 850 | 1010 | 1150 |





| 1 | 2 | 3 | 4 |
|---|---|---|---|
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 795 | 910 | 1070 |
| II дәрәчә — там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . | 795 | 910 | 1070 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 735 | 850 | 1010 |

| Ишчиләрин дәрәчәси | 12 вә артыг синиф олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | Иш стажы | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары |
| г) Ибтидаи мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдири: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . | 605 | 650 | 710 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . | 545 | 600 | 645 |

| Ишчиләрин дәрәчәси | Мәктәбләрдә шакирдләрин сајы | | |
|---|---|---|---|
| | 280-нәфәрәдәк (7 синифәдәк) | 280-дән 560 нәфәрәдәк (7 синифдән артыг) | 560 нәфәрдән јухары (14 синифдән артыг) |
| ғ) Једдииллик мәктәбләрин тәдрис һиссәси мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . | 520 | 605 | 690 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . | 470 | 545 | 635 |
| II дәрәчә — там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . | 470 | 545 | 635 |
| кәнд јерләриндә . . . . . | 415 | 490 | 575 |

| Ишчиләрин дәрәчәси | Мәктәбләрдә шакирдләрин сајы | | |
|---|---|---|---|
| | 400 нәфәрәдәк (10 синифәдәк) | 400-дән 880 нәфәрәдәк (10 синифдән артыг) | 880 нәфәрдән јухары (22 синифдән артыг) |
| д) Орта мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә — али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . | 690 | 795 | 910 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 635 | 735 | 850 |
| II дәрәчә — там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . | 635 | 735 | 850 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 575 | 690 | 735 |

3. 1948-чи ил февралын 1-дән 25 иллик педагожи иш стажы олан ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринә, директорларына (мүдирләринә), тәдрис һиссәси мүдирләринә педагожи иш стажына мүвафиг олараг бу гәрара әсасән алдыглары әмәк һаггы дәрәчәсинин 40 фаиз мигдарында пенсија мүәјјән едилсин.

Пенсија алараг ишини давам етдирән мүәллимләрин пенсијалары һәмин гәрарда мүәјјән едилмиш мигдарда вә гајдада верилсин.

Бу гәрар дәрч едиләнәдәк педагожи ишдән кетмиш пенсионер мүәллимләрин пенсијасы онлара пенсија тә'јин едилән вахт алдыглары әмәк һаггы дәрәчәсинин 40 фаизи мигдарында верилсин.

Һәмин гәрара мүвафиг олараг ишләмәјән пенсионер мүәллимләрә вериләчәк пенсија, онларын әввәлчә алдыглары пенсијадан ашағы ола билмәз.

4. Һәмин гәрарын нәшри илә әлагәдар олараг, ССРИ Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П МК-нын „Ибтидаи вә орта мәктәб мүәллимләринин вә гејри ишчиләринин әмәк һагларынын артмасы һаггында“ 11 август 1943-чү ил тарихли 875 нөмрәли гәрарынын ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләри вә гејри ишчиләринә аид 1-чи вә 2-чи маддәләри, һабелә ССРИ Халг Комиссарлары Советинин 24 ијул 1943-чү ил тарихли 13985 нөмрәли сәрәнчамынын 1-чи бәндинин 2-чи абзасы гүввәсини итирмиш һесаб едилсин.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары“. Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 104—108.



## ИБТИДАИ ВӘ ЈЕДДИИЛИК МӘКТӘБ МҮӘЛЛИМЛӘРИ ҮЧҮН ИМТИЈАЗЛАР ВӘ ҮСТҮНЛҮКЛӘР ҺАГГЫНДА

## ССРИ Назирләр Советинин 10 феврал 1948-чи ил тарихли гәрары

Ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләринин мадди вәзијјәтләрини даһа да јахшылашдырмаг мәгсәдилә ССР Иттифагы Назирләр Совети г ә р а р а л ы р.

1. Кәнд вә гәсәбә зәһмәткеш депутатлары Советләринин ичраијјә комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, кәнд јерләриндә олан ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләринә, директорларына (мүдирләринә) тәдрис һиссәси мүдирләринә вә онларла бирликдә јашајан аилә үзвләринә, һәмин јерләрдә гүввәдә олан нормалар үзрә пулсуз олараг јаначагла вә ишыгла тә'мин едилмиш мәнзил версинләр.

Кәнд вә гәсәбә Советләри ичраијјә комитәләринә һәвалә едилсин ки, коммунал мәнзилләр олмадыгда: билавасигә мүгавилә бағлајараг, мәктәбләрин мүәллимләри, директорлары (мүдирләри) вә тәдрис һиссәси мүдирләри үчүн мәнзил ичарә етсинләр;

бу мәктәб ишчиләрини һәмин јердә гүввәдә олан норма үзрә ишыг вә јаначагла тә'мин етсинләр, бир иллик јаначағы сентјабрын 1-дән кеч олмајараг онларын евләринә дашытдырсынлар.

2. Мүттәфиг республикаларын назирләр советинә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, 1948—1950-чи илләр әрзиндә һәр бир кәнд мәктәби јанында мүәллимләр үчүн ев тикилмәсини нәзәрә алмагла, кәнд јерләриндә јашајыш евләри тикилиши планыны ики ај müддәтиндә тәртиб вә тәсдиг етсинләр.

3. Республикаларын назирләр советләринә вә вилајәт (өлкә) ичраијјә комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын:

а) кәнд мәктәбләри јанында мүәллимләр үчүн јашајыш евләри тикилишинә тахта-шалбан һазырламагдан өтрү дөвләт мешә фондларынын ән јахын јерләриндә ағач кәсмәк үчүн кәнд Советләринә лазыми саһә ајырсынлар; көстәрилән доғранмыш ағачлары һәр евә 80—160 куб метр һесабы илә пулсуз бурахсынлар;

б) кәнд мүәллимләринә, һәмин рајонда колхозчу һәјәтләри үчүн мүәјјән едилмиш норма үзрә, лакин һәр мүәллим аиләсинә 0,25 һектардан артыг олмамаг шәртилә, һәјәтјаны торпаг саһәси ајырсынлар:

4. Республикаларын назирләр советләринә вә вилајәт (өлкә) ичраијјә комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын:

а) көнүллү верки јолу илә топланмыш вәсаитдән мәктәбләрин тә'мириндә вә башга тәдбирләрдә истифадә етмәклә бәрабәр кәнд мәктәбләри јанында јашајыш евләрини дә бу вәсаит һесабына тиксинләр;

б) колхозлары, кәнд мәктәбләри јанында јашајыш евләри тикилиши ишләринә чәлб етсинләр вә бу евләрин тикилишиндә колхозларын вә колхозчуларын көрдүјү ишин һаггыны көнүллү верки вәсаити һесабына өдәсинләр.

Мүәјјән едилсин ки, бу гәрара әсасән кәнд мәктәбләри јанында мүәллимләр үчүн тикилмиш јашајыш евләри һәмин мәктәбләрин хүсуси әмлакы олур.

5 Мүәјјән едилсин ки, кәнд јерләриндә ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин мүәллимләри, пенсионер мүәллимләри, директорлары (мүдирләри) вә тәдрис һиссәси мүдирләри, онларын әкин тапшырыглары јохдурса вә кәнд тәсәррүфат веркисинә чәлб едилмәмишләрсә, һабелә шәхси истифадәләриндә олан мал-гара кәнд тәсәррүфат артели Низамнамәсинин һәмин рајон колхозчулары үчүн мүәјјән етдији мигдардан артыг дејилсә, ичбари сүд, әт вә картоф тәдһһүдләринә чәлб едилмирләр.

6. Дөвләт тәшкилатларына вә идарәләринә тәклиф едилсин ки, кәнд јерләриндә јашајан ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләри, пенсионер мүәллимләр, директорлар (мүдирләр) вә тәдрис һиссәси мүдирләринин мал гарасы үчүн бош дөвләт торпагларында, мәсәлән, дөвләт вә јерли әһәмијјәти олан мешәләрдә, дәмир вә шосе јолларына мәхсус торпагларда, кәнд Советләринин торпагларында лазыми гәдәр отлаг јерләри ајырсынлар

Дөвләтин беләә бош торпаглары олмадыгда, колхозлара мәсләһәт көрүлсүн ки, мәктәб мүәллимләринә, пенсионер мүәллимләрә, директорлара (мүдирләрә вә тәдрис һиссәси мүдирләринә мал-гараларыны отармаг үчүн колхоз торпагларындан пулсуз истифадә етмәјә ичазә версинләр.

7. Шәһәр вә кәнд јерләриндәки ибтидаи вә орта мәктәб мүәллимләри, пенсионер мүәллимләр, директорлар (мүдирләр) вә тәдрис һиссәси мүдирләринин ушаглары орта мәктәбләрин VIII—X синифләриндә, педагожи мәктәбләрдә, мүәллимлик институтларында вә али педагожи мәктәбләрдә тәдрис һаггындан 1948-чи ил јанварын бириндән е'тибарән азад едилсинләр.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары" Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 108—110.



## УЗУН МҮДДӘТЛИ ВӘ ГҮСУРСУЗ ХИДМӘТЛӘРИНӘ КӨРӘ МҮӘЛЛИМЛӘРИН ССРИ ОРДЕН ВӘ МЕДАЛЛАРЫ ИЛӘ ТӘЛТИФ ЕДИЛМӘЛӘРИ ҺАГГЫНДА

### ССРИ Али Совети Рәјасәт Һеј'әтинин 12 феврал 1948-чи ил тарихли Фәрманы

1. Арасы кәсилмәдән педагожи иш стажы олан мәктәб мүәллимләринин, директорларынын (мүдирләринин), тәдрис һиссәси мүдирләринин, инспекторларынын вә халг маарифи органларында чалышан мүәллимләрин узун мүддәт вә гүсурсуз хидмәт етмәләринә көрә ССРИ орден вә медаллары илә тәлтиф олунмалары мүәјјән едилсин. Онлар:

10 ил ишләдикдә — „Әмәкдә фәргләнмәјә көрә" медалы илә;
15 ил ишләдикдә — „Әмәк икидлијинә көрә" медалы илә;
20 ил ишләдикдә — „Шәрәф нишаны" ордени илә;
25 ил ишләдикдә — Гырмызы Әмәк Бајрағы ордени илә;
30 ил ишләдикдә — Ленин ордени илә тәлтиф олунурлар.

2. Мәктәб мүәллимләринин, директорларынын (мүдирләринин), тәдрис һиссәси мүдирләринин, инспекторларынын вә халг маарифи органларында чалышан мүәллимләрин әмәк стажы, бу Фәрман нәшр едиләнәдәк мәктәбләрдә, халг маарифи идарә вә органларында ишләдикләри мүддәт нәзәрә алынмагла һесаблансын.

3. Мәктәб мүәллимләри, директорлары (мүдирләри), тәдрис һиссәси мүдирләри, инспекторлары вә халг маарифи органларында чалышан мүәллимләр бу Фәрмана әсасән тәлтиф олунмаға илк дәфә тәгдим едилдикдә, хидмәт етдикләри мүддәтә көрә мүкафатлардан бирини алмаг һүгугуна маликдирләр.

4. Мүттәфиг республикаларын маариф назирликләри тәрәфиндән илдә бир дәфә хидмәтә көрә тәлтиф олунмаға тәгдим едилир.

„Мәктәб вә мүәллим һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары". Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 110—111.

## МӘКТӘБЛИЛӘРИН ИЧТИМАИ ИШЛӘ ВӘ ДӘРСДӘН КӘНАР БАШГА ИШЛӘРЛӘ ҺӘДДИНДӘН АРТЫГ ЈҮКЛӘНМӘСИ ҺАЛЛАРЫНЫ АРАДАН ГАЛДЫРМАГ ТӘДБИРЛӘРИ ҺАГГЫНДА

Бу күнләрдә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәси „Мәктәблиләрин ичтимаи ишлә вә дәрсдән кәнар башга ишләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәси һалларыны арадан галдырмаг тәдбирләри һаггында" гәрар гәбул етмишдир.

ҮИК(б)П МК гејд етмишдир ки, мәктәбләрдә шакирдләр ичтимаи ишлә вә дәрсдән кәнар башга ишләрлә һәддиндән артыг јүкләнирләр.

Бир чох мәктәбләрдә шакирдләр ичтимаи ишә вә мүхтәлиф күтләви тәдбирләри һәјата кечирмәјә плансыз гајдада чәлб олунур вә беләликлә, ади педагожи тәләбләр позулур. Белә фактлар баш верир ки, мәктәбин мүәјјән едилмиш гајда вә үсулларына бахмајараг, шакирдләри мүхтәлиф ичтимаи тапшырыглары јеринә јетирмәк үчүн дәрсдән ајырырлар. Комсомолун бә'зи рајон комитәләри — мәктәблиләри комсомола гәбул етмәк, мүшавирә, семинар вә мәшгләрдә иштирак етмәк үчүн дәрс вахты чағырырлар. Идман чәмијјәтләри дә чох заман дәрс вахты јарышлар, спартакиадалар вә идман мәшгләри тәшкил едирләр. Хүсусән комсомол вә пионер фәалларына һәддиндән артыг ичтимаи иш тапшырылыр.

Мәктәблиләрә һәддиндән артыг ичтимаи иш вә дәрсдән кәнар башга ишләр тапшырылмасы дәрсин шакирдләр тәрәфиндән мәнимсәнилмәсинин ашағы дүшмәсинә сәбәб олур, онларын бош вахтыны мәдәни гајдада кечирмәләринә вә јахшы динчәлмәләринә мане олур вә ушагларын сәһһәтинә пис тә'сир көстәрир.

Бир чох мәктәб директорлары вә синиф рәһбәрләри шакирдләрә ичтимаи иш вә мәктәбдән кәнар ишләр тапшырылмасы үчүн мүәјјән гајда гојмур вә бу ишләрә истигамәт вермир, онлара верилән ихтијардан истифадә етмир вә мәктәбләрдә күтләви тәдбирләрин көрүлмәси саһәсиндә бурахылан сәһвләрин гаршысыны алмырлар. ҮИК(б)П МК бу чүр һаллары дүзкүн һесаб етмир.

РСФСР вә башга мүттәфиг республикаларын маариф назирликләри, јерли халг маарифи органлары шакирдләрин ичтимаи ишләринә вә дәрсдән кәнар башга ишләринә лазымынча фикир вермир вә бу саһәдә мәктәбләрдә нәзарәтсизлијә јол верирләр.

ҮИЛККИ МК, комсомолун вилајәт вә өлкә комитәләри, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-лары мәктәблиләрин ичтимаи ишлә вә дәрсдән кәнар башга ишләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәси фактларынын гаршысыны алмаг үчүн лазыми тәдбир көрмүрләр, бир сыра һалларда исә өзләри мәктәблиләрин һәддиндән артыг ичтимаи ишлә јүкләнмәсинә вә мәктәбләрин дүзкүн тәһсил һәјатынын позулмасына сәбәб олан мүхтәлиф күтләви тәдбирләрин тәшәббүсчүләри олурлар.

ҮИК(б)П МК РСФСР вә башга мүттәфиг республикаларын маариф назирликләринә вә ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә бир вәзифә олараг тапшырмышдыр ки, мәктәблиләрин ичтимаи тапшырыгларла вә дәрсдән кәнар башга ишләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәси һалларыны мәктәбләрин тә'лим-тәрбијә ишләринә зәрәр вуран вә дүзкүн олмајан һаллар кими арадан галдырсынлар.

ҮИК(б)П МК мәктәбләрдә јығынчаглар, пионер топланышлары кечирилмәсинин вә башга ичтимаи тәдбирләр көрүлмәсини гајдаја салмагы, мәктәблиләр арасында комсомол вә пионер тапшырыгларынын дүзкүн бөлүшдүрүлмәсини тә'мин етмәји лазым билмишдир.

ҮИК(б)П МК гејд етмишдир ки, мәктәблиләрин дүзкүн гурулмуш ичтимаи иши вә мәктәбдән кәнар ишләри мәктәбләрин тә'лим-тәрбијә вәзифәләринә табе етдирилмәли, мәктәблиләрин мүвәффәгијјәтлә дәрс охумасына вә онларын коммунизм чәмијјәтинин һәртәрәфли биликли вә фәал гуручулары кими тәрбијә едилмәсинә көмәк етмәлидир.

Партија, совет, комсомол тәшкилатлары вә башга ичтимаи тәшкилатлар ичтимаи тапшырыглары јеринә јетирмәк үчүн шакирдләрин дәрсдән ајрылмасына сәбәб олан гајдалара тамамилә сон гојмагдан өтрү тәдбир көрмәлидирләр.

РСФСР вә башга мүттәфиг республикаларын маариф назирликләри вә ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәси мәктәбләрдә комсомол вә пионер тәшкилатларынын ишинә халг маариф органларынын вә вилајәт, өлкә, рајон комсомол комитәләринин даһа артыг диггәт јетирмәләрини тә'мин етмәлидирләр. Мәктәбләрдә ичтимаи вә дәрсдән кәнар башга ишләрин дүзкүн тәшкил едилмәси үчүн там мәс'улијјәт мәктәб директорларынын үзәринә гојулмушдур. Мәктәбләрдә күтләви тәдбирләр, анчаг директорун ичазәси илә көрүлә биләр. Халг маарифи органларына тәклиф едилмишдир ки, шакирдләрлә тә'лим-тәрбијә вә мәктәбдән кәнар иш үчүн синиф рәһбәрләринин мәс'улијјәтини артыран әмәли тәдбирләр көрсүнләр.

„Мәктәб вә мүәллим“ һаггында партија вә һөкумәтин гәрарлары", Бакы, Азәрнәшр, 1952, сәһ. 83—85.

## МӘКТӘБИН ҺӘЈАТЛА ӘЛАГӘСИНИ МӨҺКӘМЛӘТМӘК ВӘ АЗӘРБАЈЧАН ССР-ДӘ ХАЛГ МААРИФИ СИСТЕМИНИ ДАҺА ДА ИНКИШАФ ЕТДИРМӘК ҺАГГЫНДА ГАНУН

Азәрбајчан Совет Сосиалист Республикасынын Али Совети гејд едир ки, „Мәктәбин һәјатла әлагәсини мөһкәмләтмәк вә ССРИ-дә халг маарифи системини даһа да инкишаф етдирмәк һаггында" Ганун коммунизм гуручулуғу вәзифәләрини мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирмәк үчүн сон дәрәчә бөјүк әһәмијјәтә маликдир. Халг маарифи системини даһа да инкишаф етдирмәк үчүн Сов. ИКП Мәркәзи Комитәси илә ССРИ Назирләр Совети тәрәфиндән һазырланмыш олан вә һәмин Ганунун әсасыны тәшкил едән програм зәһмәткешләр тәрәфиндән јекдилликлә бәјәнилмиш вә мүдафиә едилмишдир.

Коммунист партијасынын әтрафында сых бирләшмиш олан совет халгы сосиализм гуручулуғу илләриндә сәнајенин, кәнд тәсәррүфатынын, елмин, мәдәнијјәт вә маарифин инкишаф етдирилмәсиндә, зәһмәткешләрин мадди вәзијјәтинин даһа да јахшылашдырылмасында тарихи гәләбәләр газанмышдыр.

1959—1965-чи илләрдә ССРИ халг тәсәррүфатынын инкишафына даир Сов.ИКП-нин нөвбәдәнкәнар XXI гурултајынын гәбул етдији гәрарлар өлкәмизин өз инкишафында јени, чох мүһүм бир дөврә, кениш коммунизм чәмијјәти гуручулуғу дөврүнә гәдәм гојмасы демәкдир.

Бу дөврүн башлыча вәзифәләри коммунизмин мадди-техники базасыны јаратмагдан, ССРИ-нин игтисади вә мүдафиә гүдрәтини даһа да мөһкәмләндирмәкдән, ејни заманда халгын кетдикчә артан мадди вә мә'нәви тәләбатыны даһа мүкәммәл өдәмәкдән вә беләликлә дә әһалинин һәр нәфәринә дүшән мәһсул истеһсалында ән чох инкишаф етмиш капиталист өлкәләринә тарихән чох гыса мүддәтдә чатмаг вә онлары өтүб кечмәкдән ибарәтдир.

Коммунизмә кечмәкдән өтрү јалныз гүдрәтли мадди-техники база дејил, һәмчинин сосиализм чәмијјәтинин бүтүн вәтәндашларынын јүксәк шүурлу олмасы лазымдыр. Милјонларла күтләләрин шүурлулуг дәрәчәси нә гәдәр јүксәк оларса, коммунизм гуручулуғу планлары бир о гәдәр мүвәффәгијјәтләјеринә јетириләр. Буна көрә дә инди зәһмәткешләрин, хүсусилә бөјүмәкдә олан нәслин коммунист тәрбијәси мәсәләләри сон дәрәчә бөјүк әһәмијјәт газаныр.

Һәртәрәфли билик саһиби олмаг вә јүксәк шүурлулуг дәрәчәсинә галхмаг Совет Иттифагынын һәр бир зәһмәткеши үчүн вачиб тәләбата чеврилир. Јүксәк шүурлулуг руһунда тәрбијә олунан һәр бир совет адамы чәмијјәт үчүн мадди не'мәтләр јарадылмасында әмәјин әһәмијјәтини баша дүшмәлидир.

Истеһсалатын механикләшдирилмәсинин, автоматлашдырылмасынын сүр'әтлә инкишафы, елм вә техниканын ән јени наилијјәтләринин кениш тәтбиг едилмәси әмәјин характерини көкүндән дәјишир. Фәһләләрин вә колхозчуларын әмәји өз маһијјәтинә көрә мүһәндисләрин, техникләрин, агрономларын әмәјинә кетдикчә даһа артыг јахынлашыр.

Беләликлә, физики әмәклә зеһни әмәк арасындакы мүһүм фәргләрин ләғв едилмәси үчүн шәраит јараныр. Лакин инсанын бәдәнини мөһкәмләндирән вә онун һәјат фәалијјәтини артыран јарадычы, фәрәһли физики әмәк коммунизм чәмијјәтиндә дә олачагдыр. Коммунизм чәмијјәти гуручуларынын јени нәсли чәмијјәт үчүн фајдалы фәалијјәтдә иштирак едәркән, һәрәнин јашына көрә күчүнүн чатдығы дәрәчәдә вә ән мүхтәлиф формаларда физики әмәјә алышмалыдыр.

Фабрикдә вә ја колхозда, сәнаје мүәссисәсиндә, совхозда, тә'мир-техника стансијасында вә ја идарәләрдә ишләмәк, чәмијјәтин хејри үчүн намуслу вә фајдалы әмәклә мәшғул олмаг, сосиализм чәмијјәтиндә јашајан вә онун не'мәтләриндән истифадә едән һәр бир адамын мүгәддәс вәзифәсидир.

Совет дөвләтинин бөјүк баниси В. И. Ленин өјрәтмишдир ки, кәнчләр өз тәһсилини әмәклә, сәнајенин вә кәнд тәсәррүфатынын јенидән гурулмасы уғрунда мүбаризә илә, халгын мәдәнијјәти вә маарифи уғрунда мүбаризә илә әлагәләндирмәлидир.



Чәмијјәтин коммунизм әсасында јенидән гурулмасы јә'ни инсанын тәрбијә едилмәси илә ајрылмаз сурәтдә бағлыдыр; бу јени инсанда зәнкин мә'нәвијјат, әхлаг тәмизлији вә физики сағламлыг аһәнкдар бир сурәтдә бирләшмәлидир.

ССРИ-дә, о чүмләдән Азәрбајчан ССР-дә мәктәбләр елә гурулур ки, халга хидмәт етсин, зәһмәткешләрә бирлик версин, халг ичәрисиндән чыхан исте'дадлы адамларын инкишафына көмәк етсин. Совет мәктәби өз варлығы әрзиндә көзәл кәнчләр нәсли тәрбијә едиб јетишдирмиш, бу кәнчләр Бөјүк Вәтән мүһарибәси чәбһәләриндә дә, коммунизм чәмијјәти гурмаг үчүн көрүлән ишләрдә гәһрәманлыг нүмунәләри көстәрмишләр.

Коммунист партијасынын вә Совет һөкумәтинин даими гајғысы сајәсиндә Азәрбајчан халгы Совет һакимијјәти илләриндә кечирилән сосиалист ислаһатлары нәтичәсиндә халг тәсәррүфатынын бүтүн саһәләриндә бөјүк мүвәффәгијјәтләр газанмышдыр. Азәрбајчан ССР инди јүксәк дәрәчәдә инкишаф етмиш сәнајеси вә механикләшдирилмиш кәнд тәсәррүфаты, формача милли вә мәзмунча сосиалист габагчыл мәдәнијјәти олан бир республикадыр.

Ленин милли сијасәтинин ардычыллыгла һәјата кечирилмәси нәтичәсиндә Азәрбајчан ССР-дә һәгиги мәдәни ингилаб олмушдур. Республикада үмуми једдииллик тәһсил һәјата кечирилмиш, үмуми орта, тәһсил, пешә-техника тәһсили, орта ихтисас тәһсили вә али тәһсил кениш инкишаф етмишдир. Азәрбајчан ССР-дә минләрлә үмуми тәһсил мәктәби, јетмишдән артыг орта ихтисас мәктәби, университет, нефт вә кимја институту, политехник институту, кәнд тәсәррүфаты институту, тибб институту, педагожи институтлары, консерваторија вә башга али мәктәбләр вардыр.

Республиканын бу мәктәбләри милли зијалы кадрларын һазырланмасында сон дәрәчә мүһүм рол ојнамышдыр. Һазырда Азәрбајчан ССР халг тәсәррүфатында 120 мин нәфәрдән артыг али вә орта ихтисас тәһсили алмыш мүтәхәссис ишләјир, беләмүтәхәссисләр һазырланмасы мигјасына көрә республикамыз јүксәк дәрәчәдә инкишаф етмиш капиталист дөвләтләринин бир чохуну өтүб кечмишдир.

Азәрбајчан ССР Елмләр Академијасынын вә Азәрбајчан Кәнд Тәсәррүфаты Елмләр Академијасынын, һабелә чохлу елми-тәдгигат идарәләринин олмасы республикада елмин инкишаф сәвијјәсинин јүксәк олдуғуну сүбут едир.

Азәрбајчан ССР мәктәбләриндә дәрсләр ана дилиндә кечилир. Бу, Ленин милли сијасәтинин мүһүм наилијјәтләриндән биридир. Бунунла бирликдә республиканын мәктәбләриндә рус

дили дә кениш сурәтдә өјрәнилир; бу дил милләтләр арасында чох мүһүм үнсијјәт васитәсидир, чох зәнкин рус вә дүнја елми, мәдәнијјәти вә инчәсәнәти хәзинәсиндән зәһмәткешләрин истифадә едә билмәсинә көмәк едән ән көзәл васитәдир.

Совет һакимијјәти азәрбајчанлы гадынлары азадлыға чыхармыш, маариф вә мәдәнијјәт гапыларыны онларын үзүнә тајбатај ачмыш, онлары коммунизм гуручулуғунун фәал вә бәрабәр һүгуглу иштиракчылары етмишдир. Совет мәктәби бу ишдә чох бөјүк рол ојнамышдыр.

Мәктәбин инкишафында, халг тәсәррүфаты вә мәдәнијјәти үчүн мүтәхәссис кадрларын һазырланмасында әлдә едилмиш бөјүк мүвәффәгијјәтләрә бахмајараг, үмуми тәһсил мәктәбләримиз, орта, ихтисас мәктәбләримиз вә али мәктәбләримиз коммунизм гуручулуғу тәләбләриндән кери галырлар, онларын ишиндә чидди нөгсанлар вардыр. Бу нөгсанларын башлычасы ондан ибарәтдир ки, тәһсил мүәјјән дәрәчәдә һәјатдан ајры дүшмүшдүр, мәктәби гуртаранлар әмәли фәалијјәтә зәиф һазырланмыш олурлар.

Бүтүн бу вәзијјәт халг маарифини елә бир гајдада јенидән гурмағы тәләб едир ки, Азәрбајчан ССР-ин үмуми тәһсил мәктәбләри, пешә-техника мәктәбләри, орта вә али мәктәбләри өлкәмизин зәһмәткешләринин бүтүн гуручулуг фәалијјәтиндә даһа фәал рол ојнаја билсинләр.

Мәктәбләрин гаршысында гојулан башлыча вәзифә—бөјүмәкдә олан нәсли һәјата, чәмијјәт үчүн фајдалы әмәјә һазырламагдан, үмуми вә политехник тәһсилин сәвијјәсини јүксәлтмәкдән, кәнчләримизи социализм чәмијјәтинин принсипләринә дәрин һөрмәт бәсләмәк руһунда, коммунизм руһунда тәрбијә етмәкдән ибарәтдир.

Орта мәктәбләр елмин әсасларыны јахшы билән вә бунунла бирликдә мүнтәзәм физики әмәјә габил олан биликли адамлар һазырламалы, кәнчләрдә чәмијјәтә хејир вермәк, чәмијјәт үчүн лазым олан сәрвәтләрин истеһсалында фәал иштирак етмәк сә'јләрини тәрбијә етмәлидир. Республикада орта тәһсилин мигјасы, ән әввәл халг тәсәррүфатында ишләјән кәнчләр үчүн мәктәб шәбәкәсинин кениш инкишаф етдирилмәси јолу илә хејли артырылмалыдыр.

Орта мәктәбдә тә'лим вә тәрбијәнин әсас принсипи тәһсилин әмәклә, коммунизм гуручулуғу тәчрүбәси илә сых әлагәсиндән ибарәт олмалыдыр

Сәнаједә, нәглијјатда, тикинти ишләриндә вә кәнд тәсәррүфатында техниканын тәкмилләшдирилмәси, истеһсал просесләрини комплексли сурәтдә механикләшдирмәк вә автоматлашдырмаг тәдбирләринин кениш мигјасда һәјата кечирилмәси халг тәсәррүфатынын бүтүн саһәләриндә фәһлә кадрларынын пешә-техника һазырлығы вә истеһсалат ихтисасы барәсиндә јүксәк тәләбләр ирәли сүрүр. Буна көрә кәнчләрин пешә-



техника тәһсилинин инкишафы да хүсусилә бөјүк әһәмијјәт газаныр. Бу тәһсилин әсас вәзифәси халг тәсәррүфатынын бүтүн саһәләри үчүн планлы гајдада вә мүтәшәккил сурәтдә мәдәни вә техники чәһәтдән биликли фәһләләр вә кәнд тәсәррүфаты зәһмәткешләри һазырламагдан, шакирдләри коммунистчәсинә тәрбијә етмәкдән, онлары идејача мәтинләшдирмәкдән, мәктәбли кәнчләр арасында әмәјә коммунист мүнасибәтини гүввәтләндирмәкдән ибарәтдир.

Коммунизм гуручулуғунун јени вәзифәләри али мәктәбләрин вә орта ихтисас мәктәбләринин ишиндә олан нөгсанларын арадан галдырылмасыны тәләб едир.

Истеһсалатын билаваситә тәшкилатчысы олан техникләр вә орта ихтисас тәһсили алмыш башга ишчиләр сәнаје вә кәнд тәсәррүфаты истеһсалында, һабелә мәдәнијјәт, маариф вә сәһијјә идарәләриндә мүһүм јер тутур.

Елм вә техниканын ән јени наилијјәтләринә әсасланан мүасир истеһсалатын мәнафеји техникумлары битирәнләрдән јүксәк һазырлыг сәвијјәсиндә дурмағы вә әмәли ишә јахшы бәләд олмағы тәләб едир. Буна ујғун олараг, тәһсилин чәмијјәт үчүн фајдалы әмәклә сых әлагәләндирилмәси әсасында орта ихтисас тәһсили системини даһа да тәкмилләшдирмәк лазымдыр.

Али мәктәбләрдә мүтәхәссисләр һазырланмасы ишләри дә нәзәријјәнин коммунизм гуручулуғу тәчрүбәси илә бирләшдирилмәси әсасында гурулмалыдыр. Бунунла да али мәктәбләримиз ашағыдакы тәләбләрин јеринә јетирилмәсини тә'мин етмәлидирләр:

Марксизим-ленинизм нәзәријјәси әсасында тәрбијә едилән, совет вә харичи елм вә техникасынын ән јени наилијјәтләринә јијәләнән, әмәли ишә јахшы бәләд олан, нәинки мүасир техникадан тамамилә истифадә етмәји, һәмчинин кәләчәјин техникасыны јаратмағы да бачаран јүксәк ихтисаслы мүтәхәссисләр һазырламаг;

Коммунизм гуручулуғу вәзифәләринин һәјата кечирилмәсинә көмәк едән елми-тәдгигат ишләрини јеринә јетирмәк;

елми-педагожи кадрлар һазырламаг;

халг тәсәррүфатынын, мәдәнијјәт вә маарифин мүхтәлиф саһәләриндә чалышан мүтәхәссисләрин ихтисасыны артырмаг;

елми вә сијаси биликләри зәһмәткешләр арасында јајмаг.

Гијаби тәһсил вә ахшам тәһсили јолу илә али мәктәбләрдә вә орта ихтисас мәктәбләриндә мүтәхәссисләр һазырланмасы јени шәраитдә, хүсусилә бөјүк әһәмијјәт газаныр. Гијаби сурәтдә вә ахшамлар дәрс кечмәк јолу илә али тәһсил вә орта ихтисас тәһсили алмаг системи елә гурулмалыдыр ки, чәмијјәтдә фајдалы әмәклә мәшғул оларкән адамлар, арзу етсәләр, ишдән азад олдуглары вахтларда али тәһсил вә орта ихтисас

913—5

тәһсили ала билсинләр, јахуд өз ихтисасларыны артырмаг имканына малик олсунлар.

Тәләбәләрин коммунист шүурунун вә фәаллығынын артырылмасы, онларда марксизм-ленинизм дүнјакөрүшүнүн мүәјјәнләшмәси саһәсиндә апарылан ишләрин јахшылашдырылмасы, кәнч мүтәхәссисләрин коллективизм вә әмәксеварлик руһунда, чәмијјәт гаршысында өз борчуну дәрк етмәк руһунда, социалист бејнәлмиләлчилији вә вәтәнпәрвәрлик руһунда, коммунист әхлагынын јүксәк принсипләринә риајәт етмәк руһунда тәрбијә едилмәси—республикамызын али мәктәбләринин вә орта ихтисас мәктәбләринин фәалијјәтиндә чох мүһүм вәзифәдир.

Мәктәбин һәјатла әлагәсинин мөһкәмләндирилмәси вә халг маарифи системинин јенидән гурулмасы коммунизм дөврүндә јашајачаг вә ишләјәчәк олан бөјүјән нәслин даһа јахшы тәрбијә едилмәси үчүн лазыми шәраит јарадар, совет халгынын јарадычы әмәјиндә мәктәбин ролуну артырар вә халг тәсәррүфатынын, елм вә мәдәнијјәтин бүтүн саһәләри үчүн јүксәк ихтисаслы кадрлар һазырланмасыны тә'мин едәр.

„Мәктәбин һәјатла әлагәсини мөһкәмләтмәк вә ССРИ-дә халг маарифи системини даһа да инкишаф етдирмәк һаггында" 1958-чи ил 24 декабр тарихли ССРИ Ганунуна ујғун олараг, Азәрбајчан Совет Социалист Республикасынын Али Совети гәрәра алыр:

I

## ОРТА МӘКТӘБ ҺАГГЫНДА

**Маддә 1.** Азәрбајчан ССР-дә 1959-чу ил сентјабрын 1-дән башлајараг үмуми ичбари једдииллик тәһсил әвәзинә һәр јердә 7 јашындан 16 јашынадәк бүтүн ушаглар вә јенијетмәләр үчүн ичбари сәккизиллик тәһсил һәјата кечирилсин.

**Маддә 2.** Сәккизиллик мәктәб натамам орта үмумтәһсил әмәк политехник мәктәби олуб, шакирдләрә үмумтәһсил биликләринин вә политехник биликләрин әсасларыны мөһкәм өјрәтмәли, онлары әмәјә мәһәббәт руһунда вә чәмијјәт үчүн фајдалы әмәјә һазыр олмаг руһунда тәрбијә етмәли, ушаглара әхлаг тәрбијәси, физики вә естетик тәрбијә вермәлидир.

Сәккизиллик мәктәбдә тә'лим-тәрбијә иши елмин әсасларынын өјрәнилмәсини, политехник тә'лими вә әмәк тәрбијәсини мәктәблиләрин өз јашларына мүнасиб олараг чәмијјәт үчүн фајдалы әмәк формаларына кениш чәлб едилмәси илә әлагәләндирмәк әсасында гурулмалыдыр.

Лазыми һалларда I—IV синифләрдән ибарәт олан ибтидаи мәктәбләр сахланылмалыдыр. Бу мәктәбләри гуртаранлар ән јахын мәктәбин бешинчи синфинә кечирилирләр.

**Маддә 3.** Үмуми ичбари сәккизиллик тәһсилин һәјата кечирилмәси үчүн мәс'улијјәт Нахчыван МССР Назирләр Советинин, Дағлыг Гарабағ Мухтар Вилајәти Зәһмәткеш Депутатлары Советләри ичраијјә комитәләринин үзәринә гојулсун.



Үмуми ичбари сәккизиллик тәһсили һәјата кечирмәк үчүн шәраит јаратмаг мәгсәдилә

а) мәктәбин 3 километрлијиндән артыг мәсафәдә јашајан шакирдләр үчүн мәктәб јанында ушаглара исти јемәк верән интернатлар тәшкил едилсин, ушагларын мүнтәзәм сурәтдә пулсуз олараг мәктәбә вә мәктәбдән евә дашынмасы тә'мин едилсин.

б) узадылмыш күн мәктәбләри вә груплары шәбәкәси кенишләндирилсин;

в) еһтијачы олан шакирдләрә мадди көмәк етмәк үчүн бүдчә вәсаити, һабелә колхозларын, һәмкарлар иттифагларынын вә кооператив тәшкилатларынын вәсаити һесабына, мәктәб е'малатханаларынын, тә'лим-тәчрүбә саһәләринин кәлирләриндән вә башга мәнбәләрдән алынан вәсаит һесабына мәктәбләр јанында үмумтәһсил фонду јарадылсын.

Үмумтәһсил фонду һаггында Әсаснамә Азәрбајчан ССР Назирләр Совети тәрәфиндән тәсдиг едилир.

**Маддә 4.** Үмуми ичбари сәккизиллик тәһсил алмалы олан ушагларын вә јенијетмәләрин вахтында вә дүрүст учотуну апармаг үчүн мәс'улијјәт Азәрбајчан ССР Мәркәзи Статистика Идарәсинин вә онун јерли органларынын үзәринә гојулур.

Ушагларын вә јенијетмәләрин учоту һаггындакы тә'лимат Азәрбајчан ССР Назирләр Совети тәрәфиндән тәсдиг едилир.

**Маддә 5.** Ушагларын вә јенијетмәләрин үмуми ичбари сәккизиллик тәһсилинә мане олан ата-аналар, јахуд онлары әвәз едән шәхсләр, һабелә вәзифәли шәхсләр Азәрбајчан ССР Ганунлары үзрә мүәјјән едилмиш гајдада мәс'улијјәтә чәлб едилирләр.

**Маддә 6.** Сәккизиллик мәктәби битирән шакирдләрә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији тәрәфиндән мүәјјән едилмиш шәкилдә шәһадәтнамә верилир; бу мәктәби битирәнләр пешә-техника мәктәбләринә, орта үмумтәһсил мәктәбләринә вә орта ихтисас мәктәбләринә дахил олмаг һүгугуна маликдирләр.

**Маддә 7.** Мүәјјән едилсин ки, 15—16 јашындан башлајараг бүтүн кәнчләр чәмијјәт үчүн фајдалы әмәјә гошулмагла тәһсили мәһсулдар әмәклә бирләшдирмәк әсасында там орта тәһсил алырлар.

**Маддә 8.** Там орта тәһсил верән мәктәбләрин ашағыдакы әсас типләри мүәјјән едилсин:

а) фәһлә вә кәндли кәнчләр мәктәбләри—ахшам (нөвбәли) орта үмумтәһсил мәктәбләри; сәккизиллик мәктәби гуртарыб халг тәсәррүфаты саһәләринин бириндә ишләјән шәхсләр һәмин мәктәбләрдә орта тәһсил алыр вә өз пешә ихтисасыны артырырлар. Бу мәктәбләрдә тәһсил мүддәти 3 ил мүәјјән едилсин.

Једдииллик тәһсили олмајыб ишләјән кәнчләр үчүн ахшам (нөвбәли) үмумтәһсил мәктәбләриндә һәлә мүәјјән бир мүддәт әрзиндә III синифдән башлајараг бүтүн синифләрин олмасына ичазә верилсин;

б) истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәбләри; сәккизиллик мәктәби гуртармыш олан шәхсләр һәмин мәктәбдә 3 ил әрзиндә орта тәһсил алыр, халг тәсәррүфаты вә мәдәнијјәт саһәләринин бириндә ишләмәк үчүн пешә һазырлығы әлдә едирләр. Белә орта мәктәбләр һәм сәккизиллик мәктәбдән ајры, һәм дә сәккизиллик мәктәблә бир јердә јарадыла биләр.

Истеһсалат тә'лиминдә нәзәријјә илә тәчрүбәнин нисбәти вә тә'лим мүддәти илә әмәк мүддәти дөврләринин нөвбәләшмәси дәрс планларында вә програмларында мүәјјән едилир. Кәнд орта мәктәбләриндә дәрс илә кәнд тәсәррүфат ишләринин мөвсимилијини нәзәрә алмагла гурулмалыдыр.

Истеһсалат тә'лими вә чәмијјәт үчүн фајдалы әмәк јахынлыгдакы мүәссисәләрин тә'лим вә истеһсал сехләриндә, колхоз вә совхозларын шакирд бригадаларында, тә'лим-тәчрүбә тәсәррүфатларында, мәктәб вә мәктәбләрарасы тә'лим-истеһсалат е'малатханаларында тәшкил едилә биләр;

в) техникумлар вә башга орта ихтисас мәктәбләри: сәккизиллик мәктәби гуртармыш олан шәхсләр һәмин мәктәбләрдә үмуми орта тәһсил вә орта ихтисас тәһсили алырлар.

**Маддә 9.** Ушагларын тәрбијә едилмәсиндә чәмијјәтин ролуну артырмаг вә аиләјә көмәк етмәк мәгсәдилә интернат-мәктәбләр шәбәкәси кенишләндирилсин.

Мүәјјән едилсин ки, интернат-мәктәбләр сәккизиллик мәктәб типиндә вә ја истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәбләри типиндә тәшкил едилир.

**Маддә 10.** Физики вә зеһни инкишаф чәһәтдән нөгсанлы ушаглар вә јенијетмәләр үчүн хүсуси мәктәбләр, һәмин мәктәбләрдә охујан ушагларын вә јенијетмәләрин инкишаф хүсусијјәтләрини нәзәрдә тутмагла, мүәјјән едилмиш мәктәб типләринә ујғун сурәтдә јарадылыр.

**Маддә 11.** Мүәјјән едилсин ки, Азәрбајчан ССР мәктәбләриндә дәрсләр шакирдләрин ана дилиндә кечирилир. Ушагларыны һансы дилдә дәрс кечилән мәктәбдә охутмаг мәсәләсини һәлл етмәк ихтијары ата-аналара верилир.

Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, Азәрбајчан Совет Сосиалист Республикасынын мәктәбләриндә Азәрбајчан, рус дилләринин вә харичи дилләрин өјрәнилмәси үчүн лазыми шәраит јаратмагдан өтрү тәдбирләр һазырлајыб һәјата кечирсин.

**Маддә 12.** Мәктәбин шакирдләрдә билијә вә әмәјә мәһәббәт, әмәк адамларына һөрмәт һиссини гүввәтләндирмәси, шакирдләрдә коммунист дүнјакөрүшүнү мүәјјәнләшдирмәси, онлары Вәтәнә вә халга һәдсиз сәдагәт руһунда вә сосиалист бејнәлмиләлчилији вә вәтәнпәрвәрлик руһунда тәрбијә етмәси үчүн мәктәбдә тәрбијә ишинин тәшкилини чидди сурәтдә јахшылашдырмаг лазым сајылсын.



Мәктәбдә, аиләдә, күчәдә вә ичтимаи јерләрдә мәдәни davranыш вәрдишләринин шакирдләрә ашыланмасы саһәсиндә көрүлән ишләри даһа да јахшылашдырмаг мүәллимләрин, ата-аналарын вә ичтимаи тәшкилатларын чох мүһүм вәзифәсидир.

**Маддә 13.** Мөвчуд ониллик мәктәбләр (онларын јухары синифләри) мүхтәлиф типли шәһәр вә кәнд орта үмумтәһсил мәктәбләринә чеврилсин.

Орта мәктәб һәчминдә гијаби тәһсил алмаг истәјән зәһмәткешләр үчүн гијаби орта мәктәбләр вә ја истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил әмәк политехник мәктәбләри јанында гијаби шө'бәләр тәшкил едилир.

Шакирдләрин сајы аз олдуғуна көрә мүстәгил ахшам (нөвбәли) орта үмумтәһсил мәктәби јарадылмасы мүмкүн олмадығы һалларда, ишләјән кәнчләрин тәһсил алмасы үчүн истеһсал тә'лими верән орта мәктәбләр јанында ајрыча синифләр тәшкил едилир.

Халг маарифи системи планлы гајдада вә мүтәшәккил сурәтдә јенидән гурулмалы, әһалијә мәктәбләр васитәсилә хидмәтин һәр һансы бир дәрәчәдә писләшмәсинә әсла јол верилмәмәлидир.

Мәктәбләри үмуми ичбари једдииллик тәһсилдән үмуми ичбари сәккизиллик тәһсилә кечирмәк, һабелә мүхтәлиф типли там орта мәктәбләр тәшкил етмәк ишинә 1959/60-чы дәрс илиндән башлансын вә бу иш үч-беш ил әрзиндә гуртарсын. Һазырда VIII—X синифләрдә охујан шакирдләрә орта мәктәби гүввәдә олан тәдрис планлары вә програмлары әсасында гуртармаг имканы вериләрәк, онларын әмәк һазырлығы гүввәтләндирилсин.

Орта мәктәбләрин јенидән тәшкил едилмәси планлары ишләнилиб һазырланаркән, али мәктәбләрин орта мәктәби битирмиш кифајәт гәдәр тәләбә илә тә'мин едилмәси лүзуму нәзәрдә тутулсун, чүнки халг тәсәррүфатына јүксәк ихтисаслы јени кәнч мүтәхәссисләр верилмәси ишиндә фасиләјә јол вермәк олмаз. Бу мәгсәдлә республикада индики орта мәктәбләрин бир гисми, лазым кәләрсә, кечид дөврүндә сахланылмалыдыр.

**Маддә 14.** Халг маарифи вә сәһијјә органлары сәккизиллик мәктәбләрдә вә истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил әмәк политехник мәктәбләриндә шакирдләрин әмәји илә истираһәтинин дүзкүн нөвбәләнмәси үзәриндә, мүәссисәләрдә, тикинтиләрдә, совхозларда, ТТС-ләрдә, мәктәб вә мәктәбләрарасы тә'лим-истеһсалат е'малатханаларында вә колхоз ишләриндә әмәк мүһафизәси вә тәһлүкәсизлик техникасы гајдаларына әмәл едилмәси үзәриндә чидди нәзарәт гојмалы, мәктәблиләрин чансағлығыны мөһкәмләндирмәк үчүн лазыми тәдбирләр көрмәлидирләр.

**Маддә 15.** Ичбари сәккизиллик мәктәб һаггында, ахшам (нөвбәли) орта үмумтәһсил мәктәби һаггында вә истеһсалат тә'-

лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәби һаггында Әсаснамә Азәрбајҹан ССР Назирләр Совети тәрәфиндән тәсдиг едилир.

**Маддә 16.** Азәрбајҹан ССР Назирләр Совети, Нахчыван МССР Назирләр Совети, Дағлыг Гарабағ Мухтар Вилајәтинин Зәһмәткеш Депутатлары Советинин Ичраијјә Комитәси, шәһәр вә рајон зәһмәткеш депутатлары Советләринин ичраијјә комитәләри, Азәрбајҹан ССР-ин Халг Тәсәррүфаты Шурасы, бүтүн назирликләри вә идарәләри:

а) шакирдләрин истеһсалат тә'лими кечмәси үчүн, әмәк мүһафизәси вә тәһлүкәсизлик техникасы гајдаларына әмәл етмәклә сәнаје мүәссисәләриндә, тикинтиләрдә, совхозларда, ТТС-ләрдә ишчи јерләри ајырмалы, мүәссисәләрдә тә'лим сехләри јаратмалы, һабелә мәктәб вә мәктәбләрарасы тә'лим-истеһсалат емалатханалары тәшкил етмәлидирләр;

б) шакирдләрин истеһсалат тә'лиминә рәһбәрлик етмәкдән өтрү мүәссисәләрдә шакирдләри өјрәтмәк мүгабилиндә мүәјјән едилмиш гајдада мүәссисәләрин, тикинтиләрин, совхозларын, ТТС-ләрин һесабына әмәк һаггы верилмәклә мүһәндис-техник вә агрономија ишчиләри, һабелә ихтисаслы фәһләләр ајырмалыдырлар;

в) шакирдләрә әмәк һаггы, онлар ихтисас дәрәҹәси алдыгдан сонра, көрдүкләри ишдән асылы олараг мөвҹуд нормалар вә гијмәтләр үзрә верилир.

**Маддә 17.** Колхозлара мәсләһәт көрүлсүн ки:

а) мәктәбләр, интернат-мәктәбләр, тә'лим-истеһсалат е'малатханалары, мәктәбјаны интернатлар үчүн биналар вә мүәллимләр үчүн евләр тикилмәсиндә кениш иштирак етсинләр;

б) колхозларын шакирд бригадаларында, тә'лим-тәҹрүбә тәсәррүфатларында вә колхоз бригадаларында шакирдләрин истеһсалат тә'лимини тәшкил едәрәк, бу мәгсәдлә онлардан өтрү лазыми гәдәр машын ајырсынлар вә шакирдләрин газандыглары әмәкгүнләри өдәсинләр.

Шакирдләрин истеһсалат тә'лиминә рәһбәрлик етмәкдән өтрү агрономлар вә техника ишчиләри ајрылсын; бу ишчиләрин вә шакирдләрә истеһсалат тә'лими верилмәсинә рәһбәрлик етмәјә ҹәлб олунан мүәллимләрин әмәк һаггы мүәјјән едилмиш гајдада верилсин.

**Маддә 18.** Азәрбајҹан ССР Назирләр Совети, Нахчыван МССР Назирләр Совети, Дағлыг Гарабағ Мухтар Вилајәтинин Зәһмәткеш Депутатлары Советинин Ичраијјә Комитәси, шәһәр, рајон, гәсәбә вә кәнд зәһмәткеш депутатлары Советләринин ичраијјә комитәләри, әһали арасында педагожи тәблиғаты хејли јахшылашдырмалы, ушагларын тә'лим вә тәрбијәси үчүн ата-аналарын вә онлары әвәз едән шәхсләрин ҹәмијјәт гаршысында мәс'улијјәтини артырмалы, азәрбајҹанлы гызларын һамысынын сәккизиллик ичбари тәһсиллә әһатә едилмәсинә вә орта мәктәбләрин јухары синифләриндә охујан бу гызларын сајча артырылмасына хүсуси фикир вермәлидирләр.

**Маддә 19.** Азәрбајҹан ССР Назирләр Совети:

а) республикада мәктәб тәһсилинин јени системә кечирилмәси гајдасыны һазырлајыб тәсдиг етмәлидир;

б) мәктәбләрин мадди базасыны мөһкәмләндирмәк үчүн тәдбирләр көрәрәк, бүтүн мәктәб типләри үчүн вә мәктәбјаны интернатлар үчүн биналар тикилмәси ишинин кенишләндирилмәсини, јахын илләрдә мәктәбләрдә чохнөвбәлилијин ләғв едилмәсини, республикада әјани тә'лим васитәи истеһсалынын тәшкил олунмасыны, мәктәб мебели вә шакирдләрин әмәк тә'лими үчүн аваданлыг истеһсалынын артырылмасыны, мәктәб вә мәктәбләрарасы тә'лим-истеһсалат е'малатханалары јарадылмасыны, мәктәбләрин лазыми бәрк вә јумшаг инвентарла тә'мин едилмәсини нәзәрдә тутмалыдыр;

в) үмумтәһсил мәктәбләринин јени вәзифәләринә ујғун олараг мүәллимләрин һазырлығыны артырмаг вә мәктәбләри лазыми дәрәҹәдә тәһсили олан мүәллимләрлә тә'мин етмәк үчүн, һабелә мүәллимләрин әмәк вә мәишәт шәраитини даһа да јахшылашдырмаг вә онларын идеја-нәзәри сәвијјәсини јүксәлтмәк үчүн тәдбирләр көрмәлидир;

г) истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәбләриндә шакирдләрин һансы ихтисаслар үзрә һазырланмасыны мүәјјән едәркән, мөвҹуд истеһсалат базасыны вә халг тәсәррүфатынын кадрлара олан тәләбатыны әсас көтүрмәлидир. Пешәләри мүәјјән едәрәк гызларын әмәјинин хүсусијјәтләри нәзәрдә тутулмалыдыр;

ғ) сәккизиллик мәктәбләрдә вә орта үмумтәһсил мәктәбләриндә дәрс илинин башланмасы вә гуртармасы мүддәтләринин вә тә'тилләрин вахтыны мүәјјән етмәлидир.

**Маддә 20.** Ахшам (нөвбәли) орта үмумтәһсил мәктәбләринин вә истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәбләрини гуртаран шәхсләр орта тәһсил һаггында аттестат алырлар вә али мәктәбләрә дахил олмаг һүгугуна маликдирләр; истеһсалат тә'лими верән орта үмумтәһсил политехник әмәк мәктәбләрини гуртаран шәхсләр бундан әлавә, сечмиш олдуглары пешә үзрә ихтисас газандыглары һаггында шәһадәтнамә алырлар.

## II

## ПЕШӘ-ТЕХНИКА ТӘҺСИЛИ ҺАГГЫНДА

**Маддә 21.** Сәккизиллик мәктәби гуртардыгдан сонра истеһсалата кедән кәнҹләрин пешә-техника тә'лими үчүн Азәрбајҹан ССР-дә:

а) шәһәр вә кәнд пешә-техника мәктәбләри тәшкил едилсин;

б) јашы өтмүш оланлар үчүн тәһсил мүддәти 2—4 ил олан хүсуси шәһәр вә кәнд пешә-техника мәктәбләри тәшкил едилсин; бурада пешә һазырлығы илә јанашы олараг шакирдләрин үмумтәһсил сәвијјәси дә артырылыр;

в) јетим ушаглар үчүн вә ушаг евләриндә тәрбијә аланлар үчүн хүсуси пешә-техника интернат мәктәбләри тәшкил едилсин; бурада ушаглар пешә һазырлығындан башга там орта тәһсил алырлар.

Пешә-техника мәктәбләри истеһсалатын саһәләри үзрә ихтисаслашыр вә тә'лим-тәрбијә ишләрини кәнчләрин мәһсулдар әмәкдә фәал вә мүнтәзәм иштиракы әсасында вә мүәссисәләр, тикинтиләр, совхоз вә колхозларла сых әлагә шәраитиндә апарырлар.

**Маддә 22.** Еһтијат әмәк гүввәләринин фабрик-завод мәктәбләри, сәнәт, тикинти, техника мәктәбләри вә кәнд тәсәррүфатыны механикләшдирмә мәктәбләри, халг тәсәррүфаты шурасынын, назирликләрин вә идарәләрин пешә-техника мәктәбләри, фабрик-завод шакирдлији мәктәбләри вә дикәр пешә мәктәбләри пешәнин мүрәккәблијиндән асылы олараг тәһсил мүддәти бир илдән үч илләдәк олмагла күндүз вә ахшам шәһәр пешә-техника мәктәбләринә вә тәһсил мүддәти бир-ики ил олмагла кәнд пешә-техника мәктәбләринә чеврилсинләр.

Мөвчуд пешә-техника мәктәбләринин шәһәр вә кәнд пешә-техника мәктәбләринә чеврилмәси иши 3—5 ил әрзиндә кечирилиб гуртарсын.

**Маддә 23.** Пешә-техника мәктәбләринин тәдричлә өз хәрчләрини гисмән өдәмәк гајдасына кечирилмәси мәгсәдилә, Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, мәктәбләрин истеһсалат фәалијјәтини кенишләндирмәкдән әлдә едилән кәлири артырмаг үчүн тәдбирләр һазырлајыб тәдричлә һәјата кечирсин.

Зәһмәткешләрин мадди тә'минатынын јахшылашмасы илә әлагәдар олараг, өјрәнилән пешәләрә даһа јахшы јијәләнмәјә шакирдләрдә марагы артырмаг үчүн шакирдләрә пулсуз палтар вә јемәк әвәзинә әмәк һаггы верилмәси гајдасы тәдбиг едиләрәк јетим, ушаг евләриндә тәрбијә алан вә чохушаглы аиләләрдән олан шакирдләр үчүн там дөвләт тә'минаты сахлансын.

Колхозлара мәсләһәт көрүлсүн ки, колхозчу кәнчләрин пешә-техника мәктәбләриндә охумасы үчүн мүвафиг вәсаит ајырсынлар.

**Маддә 24.** Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, пешә-техника мәктәбләрини инкишаф етдирмәк вә онларын мадди-техника базасыны мөһкәмләтмәк үчүн тәдбирләр һазырлајыб һәјата кечирсин.



Республиканын назирликләринә, баш идарәләринә, халг тәсәррүфаты шурасына, мүәссисәләринә идарәләринә вә тәшкилатларына тапшырылсын ки, пешә-техника мәктәбләрини тә'лим е'малатханалары вә лабораторијалар үчүн истеһсалат аваданлығы, материал вә аләтләрлә тә'мин етсинләр, шакирдләрин истеһсалат тәчрүбәси кечмәләри үчүн мүәссисәләрдә маашлы јерләр ајырсынлар, һабелә дәрс просесинин мүвәффәгијјәтлә кечмәси, кәнчләрин јени техникаја, габагчыл технолокијаја, чох мәһсулдар иш үсулларына мүвәффәгијјәтлә јијәләнмәләри үчүн шәраит јаратсынлар.

**Маддә 25.** Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, кәнчләрин пешә тә'лиминә вә ишә гәбул едилмәсинә даир перспектив вә иллик планлар һазырлајаркән сәккизиллик үмумтәһсил мәктәбләрини, пешә-техника мәктәбләрини вә истеһсалат тә'лими верән орта мәктәбләри гуртармыш кәнчләри ишә гәбул етмәк үчүн мүәссисәләрдә лазыми гәдәр јер ајрылмасыны нәзәрдә тутсун Әмәк мүһафизәси вә тәһлүкәсизлик техникасы гајдаларына чидди сурәтдә әмәл едилмәси үчүн, истеһсалата илк дәфә кәлмиш кәнчләри һәмин мәсәләләрә даир һәртәрәфли тә'лиматландырмаг үчүн мүәссисә рәһбәрләринин мәс'улијјәти артырылсын.

**Маддә 26.** Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, республиканын техникумларында вә али мәктәбләриндә истеһсалат тә'лими усталары вә пешә-техника мәктәбләри мүәллимләри һазырланмасыны вә онларын ихтисасынын артырылмасыны тә'мин етсин.

Пешә-техника тә'лиминдән өтрү ана дилиндә дәрсликләрин вә әјани вәсаитин кејфијјәтини јахшылашдырмаг вә бунларын сајыны артырмаг, тә'лим техника вә елми-күтләви кино-филмләри истеһсалыны кенишләндирмәк, пешә-техника тә'лиминдә радиодан вә телевизијадан кениш истифадә етмәк үчүн тәдбирләр көрүлсүн.

**Маддә 27.** Азәрбајчан Назирләр Советинә тапшырылсын ки, фәрди бригада шакирдлији јолу илә вә курслар тәшкил етмәклә фәһләләр һазырланмасы вә истеһсалатда ишләјән фәһлә кадрларынын ихтисасынын артырылмасы ишини көкүндән јахшылашдырмаг үчүн тәдбирләр һазырлајыб һәјата кечирсин.

## III

## ОРТА ИХТИСАС ТӘҺСИЛИ ҺАГГЫНДА

**Маддә 28.** Тәһсилин чәмијјәт үчүн фајдалы әмәклә сых әлагәләндирилмәси вә ахшам тәһсилинин вә гијаби тәһсилин кениш инкишаф етдирилмәси әсасында орта ихтисас тәһсили системини даһа да тәкмилләшдирмәк вә орта ихтисаслы мүтәхәссисләр һазырланмасыны јахшылашдырмаг зәрури һесаб едилсин.

Республиканын орта ихтисас мәктәбләриндә мүтәхәссисләр һазырланмасы иши сәккизиллик мәктәбләр әсасында, ajры-ajры ихтисаслар үзрә исә там орта тәһсил әсасында һәjата кечирилсин.

**Маддә 29.** Мүәjjән едилсин ки, орта ихтисас мәктәбләриндә тәһсил алмаг шакирдләрә орта мәктәб һәчминдә үмумтәһсил биликләри вермәклә бәрабәр өз ихтисаслары үзрә лазыми нәзәри вә әмәли һазырлыг кечмәләрини, орта техники вә кәнд тәсәррүфаты ихтисас мәктәбләриндә исә, һәмчинин шакирдләрин фәһлә пешәләринин бири үзрә ихтисас газанмаларыны вә мүвафиг дәрәчә алмаларыны тә'мин етмәлидир.

**Маддә 30.** Орта ихтисаслы мүтәхәссисләр һазырланаркән ихтисасдан вә әмәк шәраитиндән асылы олараг тә'лимин ашағыдакы формаларынын тәтбиги вә дәрс просесинин ашағыдакы гајдада тәшкили мәгсәдәујғун һесаб едилсин:

а) истеһсалатдан ajрылмадан ахшам тәһсили вә ја гијаби тәһсил јолу илә.

Ахшам мәктәбләринә вә гијаби тәһсилә башлыча олараг сечдији ихтисаса јахын олан пешәләрдә ишләјән шәхсләр гәбул едилирләр;

б) тәһсилин мүхтәлиф дөврләриндә истеһсалатдан ajрылмаг вә ajрылмамаг шәртилә;

в) мәктәбдә нәзәри мәшғәләләри мүәсиссәләрдә, тикинтиләрдә вә башга тәшкилатларда әмәли һазырлыгла әлагәләндирмәк јолу илә истеһсалатдан ajрылмаг шәртилә.

**Маддә 31.** Орта ихтисас тәһсилинин јенидән гурулмасы иши 1959/60-чы дәрс илиндән башлајараг 3—5 ил әрзиндә һәјата кечирилсин. Орта ихтисас мәктәбләринин бурахдығы мүтәхәссисләрин сајы республиканын халг тәсәррүфаты вә мәдәнијјәтинин тәләбатына ујғун кәлмәлидир.

Орта ихтисас мәктәбләринә 1958-чи илдә вә даһа әввәлләр гәбул едилмиш шакирдләрин, һабелә 1959/60-чы дәрс илиндә мәктәбә дахил олан шәхсләрин мәктәбләри инди гүввәдә олан дәрс планларына әсасән битирмәләри үчүн имкан јарадылараг кәләчәк мүтәхәссисләрин әмәли һазырлығы гүввәтләндирилсин.

**Маддә 32.** Азәрбајчан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, республикада орта ихтисас тәһсилини јахшылашдырмаг үчүн тәдбирләр һазырлајыб һәјата кечирсин вә бу мәгсәдлә ашағыдакылары нәзәрдә тутсун:

а) республиканын кадрлара олан тәләбаты нәзәрә алынмагла орта ихтисас мәктәбләринин гајдаја салынмасыны, мәктәбләрин истеһсалата јахынлашдырылмасыны, орта ихтисас тәһсили олан мүтәхәссисләр һазырланмасында халг тәсәррүфаты шурасы, назирликләр вә идарәләр арасында кооперативләшдирилмәнин кениш тәтбиг едилмәсини;

б) ихтисаслы мүәллим кадрларына вә мүвафиг мадди-тәдрис базасына малик олан стасионарлар, мәктәбләрин јанында гијаби шө'бәләр вә ахшам шө'бәси тәшкил етмәклә дәрс просесиндә кино, радио, телевизијадан вә башга мүасир елми-техники васитәләрдән кениш истифадә едилмәси јолу илә орта ихтисас тәһсилли мүтәхәссисләр һазырланмасынын әсас формасы олан гијаби тәһсилин вә ахшам тәһсилинин кенишләндирилиб јахшылашдырылмасыны;

в) һәр бир ихтисас мәктәбиндә кечилән бүтүн ихтисаслар үзрә мүтәхәссисләрин јүксәк сәвијјәдә һазырланмасы үчүн лазым олан лабораторијаларын вә дәрс кабинетләринин тәшкили вә аваданлыгла тәчһиз едилмәси јолу илә стасионар орта ихтисас мәктәбләринин мадди-тәдрис базасынын мөһкәмләндирилмәсини; сәнаје техникумларынын јанында шакирдләрин гүввәси илә сәнаје мәһсулу бурахан сехләр вә е'малатханалар, кәнд тәсәррүфаты техникумларынын јанында исә бүтүн әсас ишләрин шакирдләр тәрәфиндән көрүлмәли олдуғу ири тәсәррүфатлар тәшкил едилмәсини;

г) шакирдләр истеһсалатдан ajрылмадан тә'лим кечдикләри дөврләрдә орта ихтисас мәктәбләринин шакирдләри үчүн мүәссисәләрдә, тикинтиләрдә вә идарәләрдә иш јери, һабелә тәдрис истеһсалат тәчрүбәси кечилмәси үчүн јерләр ajрылмасы.

## IV

## АЛИ МӘКТӘБ ҺАГГЫНДА

**Маддә 33.** Коммунизм гуручулуғу вәзифәләри али мәктәбин һәјата, истеһсалата јахынлашдырылмасыны, мүтәхәссисләрин һазырланмасынын нәзәри сәвијјәсинин елм вә техниканын ән јени наилијјәтләринә мүвафиг олараг артырылмасыны тәләб едир.

Азәрбајчан ССР-дә али тәһсил системинин даһа да инкишаф етдирилмәси вә тәкмилләшдирилмәси мүтәхәссисләрин әмәли вә нәзәри чәһәтдән даһа јахшы һазырланмасыны, кәнчләрин коммунизм тәрбијәсинин хејли күчләндирилмәсини, бүтүн мүәллимләрин тәләбәләри тәрбијә етмәкдә фәал иштиракыны тә'мин етмәлидир.

**Маддә 34.** Азәрбајчан ССР али мәктәбләриндә мүтәхәссисләр һазырламаг иши тә'лимин чәмијјәт үчүн фајдалы әмәклә бирләшдирилмәси шәртилә там орта тәһсил әсасында апарылмалыдыр. Тә'лимин тәчрүбә илә, әмәклә бирләшдирилмәсинин конкрет формалары али мәктәбин тәмајүлүндән, тәләбәләрин тәркибиндән, һабелә республиканын игтисадијјат вә мәдәнијјәтинин инкишаф хүсусијјәтләриндән асылы олараг мүәјјән едилмәлидир,

Али мәктәбләрә тәләбәләр партија, һәмкарлар иттифаглары, комсомол тәшкилатларынын вә башга ичтимаи тәшкилатларын, сәнаје мүәссисәләри рәһбәрләринин вә колхоз идарә һеј'этлә-

ринин вердикләри хасиjјәтнамә әсасында гәбул едилсинләр, беләки, өзләрини истеһсалатда јахшы көстәрмиш ән лајагәтли, һазырлыглы вә бачарыглы адамлар мүсабигә јолу илә республиканын али мәктәбләринә сечилиб гәбул едилмиш олсунлар. Али мәктәбләрә гәбул заманы әмәли иш стажы олан шәхсләрә үстүнлүк верилмәлидир.

Дөвләт мүәссисәләринин, идарәләринин, тәшкилатларынын рәһбәрләри, колхозлар вә кооператив тәшкилатлары али мәктәбләрә кирмәкдән өтрү һазырланмаг үчүн кәнч фәһләләрә вә колхозчулара лазыми шәраит јаратмалыдырлар.

**Маддә 35.** Азәрбајҹан ССР-дә ахшам али тәһсилинин вә гијаби али тәһсилин һәр васитә илә јахшылашдырылмасы вә кенишләндирилмәси зәрури һесаб едилсин. Ахшам тәһсили вә гијаби тәһсил ихтисаслы профессор-мүәллим һеј'әти вә лазыми madди-техники шәраити олан стасионар али мәктәбләр әсасында инкишаф етдирилсин. Ахшам тәһсили вә гијаби тәһсил васитәсилә мүтәхәссисләр һазырланмасы билаваситә ири сәнаје вә кәнд тәсәррүфаты мүәссисәләри јанында да тәшкил едилсин.

Гијаби мәктәбләрә вә али мәктәбләрә әсасән сечдикләри ихтисаслара јахын олан пешәләрдә чалышан шәхсләр гәбул едилсинләр.

Колхозлара мәсләһәт көрүлсүн ки, колхозларын үзвү олуб, дәрс планларыны мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирән гијабичи тәләбәләрә сәнаје мүәссисәләриндә ишләјән гијабичи тәләбәләрин истифадә етдикләри күзәштләри версинләр.

**Маддә 36.** Али мәктәбләрдә мүтәхәссисләрин нәзәри вә әмәли һазырлығы јүксәлдилсин. Ихтисас фәнләриндән дәрсләр Вәтәнимизин вә харичи өлкәләрин елм вә техника саһәсиндәки ән јени наилијјәтләриндән истифадә едилмәклә тәләбәләрин кениш үмуми елми вә үмуми техники һазырлығы әсасында кечирилсин.

Али мәктәбләрин кафедраларынын вә лабораторијаларынын елми-тәдгигат ишинә тәләбәләр чәлб едилмәси јүксәк ихтисаслы мүтәхәссисләр һазырланмасы үчүн зәрури шәрт һесаб едилсин.

**Маддә 37.** Мүһәндисләр һазырланаркән тә'лимин әмәклә бирләшдирилмәси елә тәшкил едилмәлидир ки, тәләбәләрин истеһсалат әмәји онларын кәләчәк ихтисасларына даһа јахшы јијәләнмәләринә көмәк етсин вә истеһсалын технолоҗи просесини тәләбәләрин ардычыл өјрәнмәсинә имкан версин.

Республикаларын мүһәндис кадрлары һазырлајан али мәктәбләри үчүн биринчи вә икинчи курсларда ахшам тәһсили вә гијаби тәһсил системи үзрә тә'лимин истеһсалатда ишләмәклә әлагәләндирилмәси мәгсәдә даһа ујғундур.

Тәләбәләрин башланғычда мүрәккәб нәзәри фәнләр өјрәндикләри, һабелә бөјүк лабораторија тәҹрүбәси кечдикләри бир



сыра ихтисаслар үзрә биринчи 2—3 ил әрзиндә тәһсилин истеһсалатдан ајрылмагла апарылмасы мәгсәдәујғун һесаб едилсин. Бундан сонра тәләбәләр үчүн бир ил әрзиндә әмәли ишин билаваситә истеһсалатда, лабораторијада вә конструктор бүроларында маашлы вәзифәләрдә кечирилмәси нәзәрдә тутулмалыдыр.

Али тәһсил системини тәкмилләшдирәркән јени техника саһәләри үчүн, елми иши вә лајиһә-конструктор ишләрини даһа да инкишаф етдирмәк үчүн мүһәндис кадрлары һазырланмасына чох диггәт јетирмәк лазымдыр.

Халг тәсәррүфаты шурасы, назирликләр вә идарәләр али мәктәбләрдә техника мүтәхәссисләри һазырланмасында фәал иштирак етмәли, истеһсалатдан ихтисаслы мүһәндис-техник ишчиләринин дәрс дедәјә чәлб едилмәсиндә, лабораторија, кабинет вә е'малатханаларын аваданлыгла тәчһиз едилмәсиндә, тәләбәләрин истеһсалат тә'лиминин тәшкилиндә вә мүтәхәссисләр һазырланмасынын планлашдырылмасында али мәктәбләрә көмәк етмәлидирләр.

**Маддә 38.** Республиканын али мәктәбләриндә кәнд тәсәррүфаты мүтәхәссисләринин һазырланмасы иши кәнд тәсәррүфаты истеһсалатынын мөвсимилији нәзәрә алынмагла тәләбәләрин нәзәри тәһсилинин мәһсулдар әмәклә әлагәләндирилмәси әсасында һәјата кечирилмәлидир.

Кәнд тәсәррүфаты институту јанында бүтүн әсас ишләрин тәләбәләр тәрәфиндән јеринә јетирилдији күчлү нүмунәви тә'лим тәсәррүфаты јаратмаг лазымдыр.

**Маддә 39.** Азәрбајҹан ССР-дә университет тәһсилинин даһа да инкишаф етдирилмәси зәрури һесаб едилсин, ријазијјат, кимја, физика, биолокија елмләринин јени саһәләри үчүн мүтәхәссисләр бурахылышы хејли артырылсын, тәләбәләрин нәзәри вә әмәли һазырлығы гүввәтләндирилсин, тәбиијјат елмләринин вә һуманитар елмләрин ән вачиб проблемләринин һәллиндә орта мәктәбләр үчүн вә орта ихтисас мәктәбләри үчүн үмуми елми биликләрә кениш сурәтдә јијәләнмиш, јүксәк ихтисаслы мүәллимләрин һазырланмасында университетин ролу хејли артырылсын.

Университетә тәләбә гәбулу вә бурада тә'лимин әмәклә әлагәләндирилмәси елә тәшкил едилмәлидир ки, тәләбәләр тәһсил просесиндә өз ихтисаслары үзрә иш вәрдишләри әлдә етсинләр, һуманитар елимләр үзрә мүтәхәссисләр үзрә исә (игтисадчылар, һүгугшүнаслар вә башгалары) бундан башга бир дә ҹәмијјәт үчүн фајдалы олан әмәкдә мүәјјән тәҹрүбә әлдә етмиш олсунлар.

**Маддә 40.** Педагожи институтларда мүәллимләрин һазырланмасы ишини јахшылашдырмаг зәрури һесаб едилсин; кәләчәкдә бүтүн мәктәбләрин али тәһсилли мүәллимләрлә тә'мин едилмәсини тамамилә баша чатдырмагы нәзәрдә тутмагла ибти-

дан мәктәбләр үчүн мүәллимләр һазырланмасы иши кенишләндирилсин; агрономија, һејвандарлыг, техника вә башга ихтисас фәнләри үзрә мүәллимләр һазырланмасы тәшкил едилсин; педагожи институтларында кечилән дәрсләрин елми-нәзәри сәвијјәси јүксәлдилсин; мүәллимләрин һазырланмасында истеһсалат вә педагожи тәчрүбәнин әһәмијјәти артырылсын; мүәллимләрин ихтисасыны артырмаг саһәсиндә ишләр јахшылашдырылсын.

Али педагожи мәктәбләринә башлыча олараг мәктәбдә вә ушаг тәрбијә очагларында мүәјјән иш тәчрүбәси олан шәхсләр гәбул едилсинләр.

**Маддә 41.** Тибб институтунда һәкимләр һазырланаркән һәкимлик пешәсинин спесифик тәләбләри нәзәрә алынсын, тибб институтуна башлыча олараг тибб очагларында вә мүаличә-профилактика очагларында кичик тибб ишчиси сифәтилә чалышан вә әмәли иш стажы олан кәнчләр гәбул едилсин; тәләбәләрин тәһсили мүаличә профилактика вә санитарија-кикијена очагларында фасиләсиз тәчрүбә кечмәклә әлагәләндирилсин.

Орта тибб тәһсили вә сечдији ихтисас үзрә әмәли иш стажы олан шәхсләр үчүн тибб институтунда истеһсалатдан ајрылмамаг шәртилә тәһсил алмаг иши тәшкил едилсин.

**Маддә 42.** Мусиги, рәссамлыг, театр сәнәти вә инчәсәнәтин башга нөвләри саһәсиндә али вә орта тәһсилли мүтәхәссисләр һазырлајаркән истеһсалатдан ајрылмадан тәһсил алмаг системи даһа кениш тәтбиг едилмәлидир ки, кениш зәһмәткеш күтләләринин бу саһәдә тәһсил алмасы вә халг ичәрисиндә олан истеʼдадларын ашкара чыхарылмасы үчүн имкан јарансын.

**Маддә 43.** Ишләјән бәдән тәрбијәси вә идман мүтәхәссисләри ихтисасыны артырмаг јолу илә али вә орта тәһсилли бәдән тәрбијәси мүтәхәссисләринин һазырланмасы иши јахшылашдырылсын, мөвчуд мәктәбләр әсасында истеһсалатдан ајрылмадан идман нөвләри үзрә ичтимаи тәʼлиматчылар, мәшгчиләр, идман һакимләри һазырланмаси күчләндирилсин.

Бәдән тәрбијәси мүәллимләринин вә тәʼлиматчыларынын идман нөвләри үзрә мәшгчиләрин һазырланмасы хүсусијјәти нәзәрә алынараг бәдән тәрбијәси институтуна, мәшгчи вә тәʼлиматчы мәктәбләринә башлыча олараг јүксәк идман һазырлығы олан, мәшгчи фәалијјәтинә, педагожи вә ичтимаи фәалијјәтә мејл көстәрән кәнчләр гәбул едилсинләр. Бәдән тәрбијәси мүәллимләринин вә мәшгчиләрин һазырланмасында педагожи тәчрүбәнин вә тәшкилатчылыг тәчрүбәсинин әһәмијјәти артырылсын.

**Маддә 44.** Али мәктәбләр јанында халг тәсәррүфаты вә мәдәнијјәт саһәләриндә чалышан али тәһсилли мүтәхәссисләрин ихтисасыны артыран шөʼбәләрин тәшкил едилмәси мәгсәдәујғун һесаб едилсин.



Халг тәсәррүфаты шурасына, назирликләрә, идарәләрә тапшырылсын ки, али мәктәбләрлә разылашдырмаг шәртилә билаваситә мүәссисәләрдә вә тәшкилатларда дипломлу мүтәхәссисләри тәкмилләшдирән шөʼбәләр тәшкил етсинләр, бунун үчүн бина, аваданлыг ајырсынлар.

**Маддә 45.** Тәләбәләрин идеја-сијаси тәрбијәсини күчләндирмәк, марксизм-ленинизм нәзәријјәсинин тәдрисини јахшылашдырмаг, кәнчләри коммунист әхлагынын јүксәк принсипләри руһунда, әмәјә мәһәббәт, буржуа идеолокијасы илә барышмазлыг руһунда тәрбијәләндирмәк зәрури һесаб едилсин. Али тәһсилли мүтәхәссисләр һазырлајаркән тәләбәләрә елми идрак методунун, елмләрә јијәләнмәк ишинә јарадычылыгла јанашмаг вәрдишләринин, тәʼлимә мәсʼулијјәтлә јанашмаг вә мүстәгил ишләмәк вәрдишләринин ашыланмасына чидди диггәт јетирилмәлидир. Совет али мәктәбини гуртармыш олан шәхсләр дөвләт вә ичтимаијјәт гаршысында өз борчларыны јеринә јетирмәкдә нүмунә олмалыдырлар.

**Маддә 46.** Мүәссисәләрин, тикинтиләрин, конструктор бүроларынын вә елми-тәдгигат институтларынын ән ихтисаслы мүһәндис-техник ишчиләрини, агрономлары, һәкимләри вә истеһсалатын габагчыл үсулларындан, елм вә техниканын мүасир наилијјәтләриндән истифадә етмәклә дәрс демәји бачаран башга әмәли ишчиләри республиканын али мәктәбләриндә мүәллимлик ишинә кениш сурәтдә чәлб етмәк мәгсәдәујғун һесаб едилсин.

**Маддә 47.** Јүксәк нәзәри сәвијјәдә апарылан вә халг тәсәррүфатынын, елм вә мәдәнијјәтин инкишафы үчүн бөјүк әһәмијјәтә малик олан елми тәдгигатларын кечирилмәсинә али мәктәбләрин ролунун хејли дәрәчәдә артырылмасы мәгсәдәујғун һесаб едилсин.

Халг тәсәррүфаты шурасына, назирликләрә, идарәләрә вә онларын јерли органларына тапшырылсын ки, елми тәдгигатларын нәтичәләрини тәтбиг етмәкдә вә истеһсалат тәчрүбәсини тәшкил етмәкдә али мәктәбләрә мүнтәзәм јардым көстәрсинләр.

**Маддә 48.** Али мәктәбләрин профессор-мүәллим һејʼәти әһали арасында елми вә сијаси биликләрин јајылмасына кениш сурәтдә чәлб едилсин. Көркәмли алимләрин мүнтәзәм сурәтдә ачыг мүһазирәләрлә вә мәʼрузәләрлә чыхышлары тәшкил едилсин, али мәктәбләр тәрәфиндән елми-күтләви әдәбијјат бурахылышы гајдаја салынсын, елми-педагожи ишчиләрин елми вә сијаси мөвзуларда мүһазирә вә мәʼрузәләри үчүн радиодан вә телевизијадан кениш истифадә едилсин.

Али мәктәбләр јанында зәһмәткешләрин мүәјјән елмләри өјрәнә билмәләри үчүн һамыја мүјәссәр олан лекторијалар, семинарлар вә практикумлар тәшкил едилсин.

**Маддә 49.** Халг тәсәррүфаты шурасына, назирликләрә, баш идарәләрә, мүәссисәләрә, идарәләрә вә тәшкилатлара тапшырыл-

сын ки, тәләбәләрин ишләмәси үчүн али мәктәбләрә вә орта ихтисас мәктәбләринә маашлы иш јери вә техники вәзифәләр ајырсынлар, тәләбәләрин истеһсалат тә'лимини тә'мин етсинләр, онлара лазыми мәнзил шәраити јаратсынлар вә иш палтары версинләр.

**Маддә 50.** Азәрбајҹан ССР Назирләр Советинә тапшырылсын ки, республикада али тәһсилин јахшылашдырылмасы үчүн тәдбирләр һазырлајыб һәјата кечирсин вә бу мәгсәдлә ашағыдакылары нәзәрдә тутсун:

а) халг тәсәррүфаты, мәдәнијјәт вә маарифин тәләбатыны нәзәрә алмагла али тәһсилли мүтәхәссисләрин һазырланмасында перспектив планлашдырма ишинин гајдаја салынмасыны;

б) али мәктәбләрин мадди-техники базасынын кенишләндирилиб мөһкәмләндирилмәсини, университетин вә али техники мәктәбләрин лабораторијаларынын електрон машынлары илә, сүр'әтләндиричиләрлә вә башга ән јени аваданлыгла тәчһиз едилмәсини;

в) али техники мәктәбләр јарадылмасыны, ири сәнаје мүәссисәләриндә али техники мәктәбләрин шө'бә вә филиалларынын, һабелә али мәктәбләр јанында тәләбәләрин гүввәси илә мәһсул бурахан сәнаје мүәссисәләринин вә сехләрин тәшкил едилмәсини;

г) үмумтәһсил вә пешә-техника мәктәбләри шакирдләринин, али мәктәбләрин вә орта ихтисас мәктәбләри тәләбәләринин дәрсликләри олан тәләбатыны тамамилә өдәмәк үчүн күчлү полиграфија базасына малик олан тәдрис-педагожи нәшријјат јарадылмасыны;

ғ) али мәктәбләр үчүн лазым олан лабораторија вә тәдрис аваданлығы, әјани васаит, тәчрүбә гурғулары вә конструксијалары һазырламагдан өтрү истеһсалат базасынын јарадылмасыны вә беләликлә, һәм али мәктәбләр јанындакы е'малатханалардан вә сехләрдән истифадә едилмәсини, һәм дә ихтисаслашдырылмыш мүәссисәләр тәшкилини;

д) ахшам вә гијаби али тәһсилин мадди-техники базасынын мөһкәмләндирилмәсини, кино, радио, телевизија вә саир мүасир елми-техника васитәләриндән кениш сурәтдә истифадә едилмәсинин тә'мин олунмасыны;

**Маддә 51.** Азәрбајҹан ССР-дә али вә орта ихтисас тәһсилинин јенидән гурулмасы иши 1959/60-чы дәрс илиндән башлајараг 3 — 5 ил әрзиндә һәјата кечирилсин.

* * *

Азәрбајҹан ССР Али Совети belә һесаб едир ки, мәктәбин һәјата јахынлашдырылмасы коммунизмдә јашајыб ишләјәҹәк олан кәнҹ нәслин даһа јахшы тәрбијәләндирилмәси үчүн лазыми шәраит јарадаҹагдыр. Халг маарифи системинин јенидән



гурулмасы совет ҹәмијјәтини мадди вә мә'нәви ҹәһәтдән даһа да инкишаф етдирмәкдә бөјүк әһәмијјәтә малик олаҹаг, кәнҹләрин тәһсилиндә вә тәрбијәсиндә совет мәктәбинин ролуну артыраҹаг; республиканын халг тәсәррүфатынын, елм вә мәдәнијјәтинин бүтүн саһәләри үчүн јүксәк ихтисаслы кадрлар һазырланмасыны даһа јахшы тә'мин едәҹәк вә Азәрбајҹан ССР-ин һәртәрәфли инкишафына даһа артыг дәрәҹәдә көмәк едәҹәкдир.[1]

Азәрбајҹан ССР Али Совети Рәјасәт Һеј'әтинин сәдри
*И. Абдуллајев*

Азәрбајҹан ССР Али Совети Рәјасәт Һеј'әтинин катиби
*З. Шүкүрова*

Бакы шәһәри. 26 март 1959-чу ил.

---

[1] Мәтн „Азәрбајҹан мәктәби" мәҹмуәсинин 1959-чу ил 3-чү нөмрәсиндән көчүрүлүб.

ИКИНЧИ БӨЛМӘ

# МӘКТӘБӘ РӘҺБӘРЛИК ВӘ МӘКТӘБ ИШИНИН ТӘШКИЛИ

## I. МӘКТӘБ РӘҺБӘРЛИЈИНИН ҮМУМИ МӘСӘЛӘЛӘРИ

## МӘКТӘБДӘ ИШИН ПЛАНЛАШДЫРЫЛМАСЫ

Коммунистләр партијасы вә Совет һөкумәти тәрәфиндән шакирдләрин тә'лим вә тәрбијәси саһәсиндә мәктәбләр гаршысында гојулан бөјүк мәс'ул вәзифәләр мәктәбләрин директорларындан (мүдирләриндән) вә педагожи коллективләриндән тә'лим-тәрбијә ишләринин дүзкүн тәшкилини вә дүрүст һәјата кечирилмәсини тәләб едир. Бу ишин мүвәффәгијјәти мәктәб ишләринин дүзкүн планлашдырылмасындан чох асылыдыр.

Мәктәб рәһбәрләринин вә мүәллимин иш планлары һәјати вә конкрет олмалы, әтрафлы сурәтдә дүшүнүлүб вахтында тәртиб едилмәли вә педагожи коллективдә кениш мүзакирә олунмалыдыр.

Иш планларынын ичрасыны мүнтәзәм сурәтдә јохламаг лазымдыр. Мүәллимин иш планларынын мәктәб директору (мүдири), тәдрис һиссә мүдири вә халг маарифи органлары тәрәфиндән мүнтәзәм вә әсаслы сурәтдә јохланылмасы мәктәб вә мүәллимләрин тә'лим-тәрбијә ишләрини мүвәффәгијјәтлә һәјата кечирмәләри үчүн һәлл едичи шәртләрдән биридир.

Һәр бир мәктәбдә ашағыдакы планлар олмалыдыр:

**Үмум мәктәб ишинә даир планлар:** 1) Мәктәбин иллик вә ја јарымиллик иш планы. Бу план мәктәб ишләринин бүтүн чәһәтләрини әһатә етмәлидир (һәмин план мәктәб директорунун вә тәдрис һиссә мүдиринин планыдыр). Бә'зи мәктәбләр јарымиллик план әвәзинә рүблүк план тутурлар ки, буна да јол верилир. Бу заман мәктәбин бириллик планы олур, сонрадан бу план һәр рүб үчүн рүб планында конкретләшдирилир.

2) Јарым ил үчүн дәрс чәдвәли.

3) Шакирдләрлә синифдән харич вә мәктәбдән кәнар ишләрин јарымиллик планы.

**Мүәллимләрин ишинә даир планлар:** Дәрс планлары.

**Синиф рәһбәрләринин ишинә даир планлар:** рүблүк вә ја јарымиллик иш планлары.



### I. Мәктәбин иш планы

Мәктәбин иш планы тәдрис илинин башланғычына кими, 25 августдан кеч олмамаг шәртилә, тәртиб олунмалыдыр.

Әкәр мәктәб өз ишини јарым ил үчүн планлашдырырса, бу заман биринчи јарым илин планына биринчи вә икинчи рүбләрдә, һәмчинин гыш тә'тилиндә һәјата кечириләчәк тәдбирләри дахил едир; план 25 августдан кеч олмајараг тәртиб олунур. Икинчи јарымиллик плана үчүнчү вә дөрдүнчү рүбләрдә көрүләчәк тәдбирләр, имтаһанларын кечирилмәси дөврүндә вә јајда шакирдләрлә апарылачаг ишләр, һәмчинин јени тәдрис илинә һазырлыг үзрә тәдбирләр дахил едилир вә план 5 јанвардан кеч олмајараг тәртиб олунур.

Мәктәбин иллик вә ја јарымиллик планы партија вә һөкумәтин мәктәб һаггында олан гәрарларына, Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин көстәришләринә, һәмчинин кечән тәдрис илиндә мәктәбин ишләринин тәһлилиндән алынан нәтичәләрә әсасланмалы вә мәктәбин һәмин тәдрис или гаршысында дуран әсас вәзифәләрини мүәјјән едән гыса киришлә (мүгәддимә илә) башланмалыдыр.

Мәктәбин иллик вә јарымиллик планында ашағыдакы бөлмәләр олмалыдыр:

1) Үмуми ичбари тәһсил.

2) Мәктәбин тә'лим-тәрбијә ишләри: а) фәнләрин тәдриси; шакирдләрин тә'лим мүвәффәгијјәти вә әхлаг кејфијјәтини јүксәлтмәк тәдбирләри; б) синифдән вә мәктәбдән кәнар ишләр; в) синиф рәһбәрләринин иши; г) комсомол, пионер тәшкилатларынын вә шакирд комитәсинин иши.

3) Әһали арасында апарылан ишләр.

4) Методик ишләр, мүәллимләрин ихтисасыны јүксәлтмәк ишләри.

5) Мәктәб вә мүәллимләрин иши үзәриндә рәһбәрлик вә нәзарәт мәсәләләри.

6) Тәшкилат-тәсәррүфат ишләри.

Һәр бир бөлмә үзрә көрүләчәк ишләри планлашдырыркән, әсас мәсәләләри көстәрмәк вә мүмкүн гәдәр конкретләшдирмәк лазымдыр. Ашағыда әсас мәсәләләри шәрһ едирик:

**Үмуми ичбари тәһсил:** мәктәб тәрәфиндән үмуми једдииллик тәһсилин һәјата кечирилмәси; тәдрис илинин әввәли үчүн ушагларын вә јенијетмәләрин тамамилә мәктәбә чәлб олунмалары вә бүтүн тәдрис или мүддәтиндә шакирдләрин мәктәбдән јајынмаларына јол верилмәмәси; орта мәктәбләрин VIII синифләринә шакирд гәбулу планынын јеринә јетирилмәси вә јухары синифләрдә (VIII—X) шакирд контингентинин мүһафизә едилмәси. Он иллик үмуми тәһсил планынын тәтбиги.

Бу бөлмәјә ашағыдакы конкрет тәдбирләр дахил едилир: тәһсил алмалы олан ушагларын вә јенијетмәләрин һесаба алын-

масы; ушагларын һамысынын биринчи дәрс мәшғәләсинә вә ил боју мәктәбә давамыны тә'мин етмәк барәдә валидејнләр арасында апарылачаг ишләр; шакирдләрин дәрсә давамынын һесаба алынмасы, дәрсә кечикмәк вә дәрс бурахмаг һалларына гаршы мүбаризә тәдбирләри; ушаглары мәктәбә кәтирмәк үчүн миник тәшкили; мәктәбдән узагда јашајан шакирдләр үчүн мәктәб нәздиндә интернат тәшкили; еһтијачы олан шакирдләрә мадди көмәк едилмәси; шакирдләрин тәдрис китаблары, јазы вә башга ләвазиматла тә'мини; мәктәб һәкиминин хәстәликдән горума вә санитар-маариф ишләри; ушагларла апарылачаг јај сағламлыг ишләри; үмуми ичбари тәһсилин һәјата кечирилмәси ишинә совет ичтимаијјәтинин чәлб олунмасы.

**Мәктәбин тә'лим-тәрбијә ишләри:** *а) фәнләрин тәдриси; шакирдләрин тә'лим мүвәффәгијјәти вә әхлаг кејфијјәтини јүксәлтмәк тәдбирләри.* Мәктәблиләрин „Шакирдләр үчүн гајдалар“ы дүшүнчәли сурәтдә јеринә јетирмәләри үзрә мәктәбдә мөһкәм режим вә нүмунәви гајдаларын мүәјјән едилмәси. Мәктәбин бүтүн синифләриндә һәр бир фәнн програмынын вә тәдрис планынын јеринә јетирилмәси; тә'лим просесиндә шакирдләрин идеја-сијаси тәрбијәсинин һәјата кечирилмәси вә шакирдләр тәрәфиндән елмләрин әсасынын даһа јахшы мәнимсәнилмәсини тә'мин едән тәдрисин елми-нәзәри, дидактик вә методик сәвијјәсини јүксәлтмәк үзрә конкрет тәдбирләр; шакирдләрин билик кејфијјәтинин јүксәлмәсини тә'мин едән, мүвәффәгијјәтсизлијин гаршысыны алан вә ики ил бир синифдә галмаг һалларыны арадан галдыран тәдбирләр; мәктәбдә политехники тә'лими кенишләндирмәк тәдбирләри; мәктәбин мадди базасынын мөһкәмләндирилмәси, тәдрис васитинин вә әјани васитин тә'мири вә алынмасы, тәдрис кабинәләринин (физика, кимја, биолокија вә с.), бәдән тәрбијәси вә идман мејданчасынын аваданлыгла тәчһизи, мәктәбјаны саһәдә ишләрин тәшкили, шакирд вә мүәллимләр үчүн мәктәб китабханасына әдәбијјат алынмасы. Јазда вә пајызда синифдән синфә кечирмә вә камал аттестаты имтаһанларына һазырлыг вә онларын кечирилмәси.

*б) Синифдән вә мәктәбдән кәнар ишләр:* мәктәб китабханасында — гираәтханасында көрүләчәк ишләр, мәктәбдә тәшкил едиләчәк дәрнәкләр, синифдән вә мәктәбдән кәнар ичтимаи вә күтләви ишләрин кечирилмәси, мәктәбдә дивар мәтбуатынын ишләри үзрә конкрет тәдбирләр.

Шакирдләрин синифдән вә мәктәбдән кәнар ишләрә чәлб олунмасына, мәктәб јашлы кичик ушаглар үзәриндә педагожи нәзарәтин тәшкилинә, шакирдләрин синифдән кәнар мүталиәсинин һәртәрәфли инкишафына, шакирдләрлә апарылачаг сијаси-ичтимаи ишләрин тәшкилинә, кәнч техникләр, кәнч натуралистләр—мичуринчиләр дәрнәкләринин кениш јајылмасына, һәмчинин күтләви бәдән тәрбијәси вә идман ишләринә хүсуси



диггәт јетирмәк лазымдыр. Синифдән вә мәктәбдән кәнар ишләри планлашдыранда шакирдләрин ичтимаи ишләрлә вә дәрсдән кәнар башга ишләрлә һәддиндән артыг јүкләнмәләри һалларынын гаршысыны алмаг үчүн мәктәб һаггында партија вә һөкумәтин гәрарларыны рәһбәр тутмаг лазымдыр.

*в) Синиф рәһбәрләринин иши:* синиф рәһбәри тәрәфиндән шакирдләрин мүвәффәгијјәти вә әхлаглары үзәриндә күндәлик мүшаһидәнин тәшкили, шакирдләрин фәрди хүсусијјәтләринин өјрәнилмәси вә мәнзил-мәишәт шәраитинин јохланмасы, синифдә әлбир ушаг коллективинин тәшкили вә шакирдләр арасында дүзкүн јолдашлыг мүнасибәтләринин тәрбијә олунмасы, пионер вә комсомол тәшкилатларына көмәк едилмәси, валидејнләрлә сыхы әлагәнин јаранмасы вә шакирд үзәриндә ваһид тәрбијә тә'сиринин јеринә јетирилмәси үзрә конкрет тәдбирләр.

*г) Комсомол, пионер тәшкилатларынын вә шакирд комитәсинин иши:* — ҮИЛККИ XI гурултајынын „Мәктәбдә комсомолун иши һаггында“ олан гәрарынын вә ҮИЛККИ МК VII пленумунун „В. И. Ленин адына пионер тәшкилатларынын иши һаггында“ гәрарынын һәјата кечирилмәси үчүн конкрет тәдбирләр. Шакирдләрин сијаси тәрбијәсинин гојулушунда, тәдрис вә интизам ишләриндә комсомол вә пионер тәшкилатларынын габагчыл ролунун тә'мин олунмасына хүсуси диггәт јетирмәк лазымдыр. Шакирд комитәси ишләринин тәшкили вә она рәһбәрлик; комитәнин шакирдләр арасында нүфузунун мөһкәмләндирилмәси үзрә конкрет тәдбирләр.

**Әһали арасында апарылан ишләр:** валидејн комитәси ишләринин тәшкили вә мәзмуну; мәктәбдә валидејн фәалларынын тәшкили, умум мәктәб валидејн ичласларынын, валидејнләр арасында педагожи тәблиғатын апарылмасы; ичтимаијјәтин мәктәбә көмәк етмәк ишинә кениш чәлб олунмасы үзрә конкрет тәдбирләр.

**Методик ишләр, мүәллимләрин ихтисасыны јүксәлтмәк тәдбирләри:** методбирләшмәләрин иш планы вә мүәллимләрин идеја-нәзәри сәвијјәсинин вә педагожи ихтисасларынын јүксәлдилмәси үзрә шәхси тәһсил ишләринин тәшкили, синиф рәһбәрләри илә көрүләчәк ишләрин планы, габагчыл мүәллимләрин иш тәчрүбәләринин өјрәнилмәси вә бүтүн педагожи коллектив арасында јајылмасы тәдбирләри.

**Мәктәб вә мүәллимләрин иши үзәриндә рәһбәрлик вә нәзарәт:** мәктәб директору (мүдири) вә тәдрис һиссә мүдири тәрәфиндән мәктәбин бүтүн фәалијјәти вә мүәллимин иши үзәриндә рәһбәрлик вә нәзарәтин һәјата кечирилмәсинә аид конкрет тәдбирләр. Бурада, мәктәби мүәллим кадрлары илә комплектләшдирмәјә, директор (мүдир) вә тәдрис һиссә мүдири тәрәфиндән мүәллимләрин дәрсләринин планлы сурәтдә динләнилмәсинә вә мәктәбин тә'лим-тәрбијә ишинин кејфијјәтини јүк-

сәлтмәк мәгсәдилә һәр бир мүәллимин иш системинин өјрәнилмәсинә педагожи шуранын планына хүсуси диггәт јетирмәк лазымдыр.

**Тәшкилат-тәсәррүфат ишләри:** мәктәб вә интернат (әкәр варса) биналарыны, мүәллимләрин евини вахтында вә кејфијјәтли сурәтдә тә'мир етмәк вә онлары гыша һазырламаг, мәктәб вә мүәллим евләрини вахтында јаначагла тә'мин етмәк, мәктәб бинасыны тәсәррүфат вә санитарија чәһәтдән нүмунәви һала салмаг, мәктәби синиф мебели вә тәсәррүфат аваданлығы илә тәчһиз етмәк, мәктәбин мадди-тәсәррүфат һесабатыны, һәмчинин малијјә ишләрини нүмунәви сурәтдә апармаг, мәктәбин каркүзарлыг ишләрини дүзкүн тәшкил етмәк үзрә конкрет тәдбирләр.

Мәктәбин иллик вә јарымиллик иш планы ајры-ајры мөвзулар үзрә ашағыдакы форма әсасында тәртиб олунур:

| №№ сыра илә | Көрүләчәк ишләр | Ичра мүддәти | Ичрачылар | Ичра һаггында гејд |
|---|---|---|---|---|

Мәктәбин иш планы мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән, тәдрис һиссә мүдири илә бирликдә тәртиб олунур. Бу ишә көмәк етмәк үчүн мәктәб мүәллимләри вә башга ишчиләр дә чәлб олунурлар.

Мәктәбин иш планы педагожи шурада (мүәллимин сајы дөрд нәфәрдән аз олан ибтидаи мәктәбләрдә исә педагожи мүшавирәдә) музакирә олунур вә педагожи шурада (мүшавирәдә) гәбул едилдикдән сонра мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән тәсдиг олунур.

Үмум мәктәб планы әсасында директор (мүдир) вә тәдрис һиссә мүдири (ајрылыгда) һәфтәлик иш планы тәртиб едирләр. Бунун үчүн директор (мүдир) вә тәдрис һиссә мүдиринин ајрыча олараг өз ишинә аид күндәлији олмалыдыр; һәфтәлик планда мәктәб вә мүәллимләрин иши үзәриндә рәһбәрлик вә нәзарәт үзрә конкрет тәдбирләр көстәрилмәли вә нәзәрдә тутулан тәдбирләрин ичрасы гејд едилмәлидир.

Мәктәбин мүдиријјәти үмум мәктәб планы әсасында ајры-ајры тәдбирләрин, мәсәлән, гыш вә ја јаз тә'тилинин кечирилмәси, имтаһанлара һазырлыг вә онларын кечирилмәси, мәктәбин јени тәдрис илинә һазырлығы вә јајда шакирдләрлә апарылачаг ишләр вә с. үчүн тәгвим планларыны тәртиб едир.

## II. Мүәллимләрин ишинин планлашдырылмасы

Тә'лим-тәрбијә ишинин мүвәффәгијјәти һәр шејдән әввәл мүәллимин өзүндән, онун нәзәри вә методики һазырлығындан, ишдә јүксәк идеја истигамәтиндән вә һәр бир дәрсә кејфијјәтли һазырлашмасындан асылыдыр.



Ишин планлашдырылмасы—мүәллимин мәшғәләләрә һазырлашмасы ишиндә зәрури мәсәләдир.

Мүәллим мәшғәләләрә һазырлашаркән дөвләт програмыны, тәдрис китабларыны, һабелә истәр програмын бүтүн материалына вә истәрсә дә нөвбәти мөвзуја вә ја кечәчәји дәрсә аид хүсуси вә методик әдәбијјаты охумалыдыр.

Јухарыда көстәрилдији кими, мүәллимин, дәрс дедији һәр синиф үчүн өз фәнни үзрә рүблүк тәгвим планы вә һәр бир дәрсә аид күндәлик планы олмалыдыр.

Мүәллим тәгвим планыны тутаркән әввәл програмда һәр бәһсә ајрылан саатларын мигдарыны өјрәнмәли, ону бир саатлыг мөвзулара ајырмалы вә дәрс чәдвәли үзрә өз дәрсләринин һансы тәгвим вахтларына дүшмәсини нәзәрә алараг һәр бир саатлыг мөвзунун гаршысында мувафиг күнүн тарихини гејд етмәлидир.

Дил вә әдәбијјат, ријазијјат вә харичи дилләрин мүәллимләри планда јохлама јазы мөвзуларыны вә онларын кечирилмәси вахтыны; физика, кимја вә биолокија мүәллимләри исә лабораторија ишләрини вә онларын вахтларыны көстәрмәлидирләр. Даһа сонра, екскурсијалар, мөвзуларын тәкрары да тәгвим планында нәзәрдә тутулур.

Һәр бир синиф үчүн ајры-ајры фәнләр үзрә рүблүк тәгвим планыны тәртиб едиркән, бундан әввәл һәмин синифдә програм әсасында көрүлмүш ишләрин нәтичәсини нәзәрә алмаг лазымдыр.

Програмларда һәр бир фәнн үзрә тәдрис материалынын вахтлара бөлүнмәси һаггында көстәриш верилмишдир. План тәртиб едилиркән бу көстәришләрин тәхмини олмасыны нәзәрә алмаг лазымдыр. Синфин хүсусијјәтини (шакирдләрин һазырлыг сәвијјәсини, кечән илләрдә олан нөгсанлары арадан галдырмаг мәгсәдилә програмын бу вә ја башга мөвзулары үзрә мәшғәләләрин гүввәтләндирилмәси зәруријјәтини вә с.) нәзәрә алараг, мүәллим, маариф назирлији тәрәфиндән тәсдиг олунмуш програмларда бу вә ја башга мөвзулар үчүн ајрылмыш саатларын мигдарыны дәјишдирә биләр. Лакин бу, тәдрис материалынын кејфијјәтли өјрәнилмәсинә вә тамамилә кечилмәсинә зијан кәтирмәмәлидир. Мүәллим програмын јеринә јетирилмәси, шакирдләрин һәмин програм даирәсиндә шүурлу вә мөһкәм билик әлдә етмәсини мүтләг тә'мин етмәлидир.

Рүблүк тәгвим планы тәртиб едилиркән, һәр бир тәдрис рүбүндә кечиләнләрин әсаслы сурәтдә тәкрар олунмасына хүсуси вахт ајырмағы нәзәрдә тутмалыдыр.

Мүәллимин рүблүк тәгвим планы ашағыдакы форма үзрә тутулур:

| Сыра №-си | Програм бәһсләри вә дәрс мөвзуларынын адлары | Саатларын мигдары | Һәмин мөвзунун кечирилмәсинин тәгвим вахты | Ичра һаггында гејд |
|---|---|---|---|---|

Мүәллим тәртиб етдији рүблүк тәгвим планыны һәр рүбүн башланмасына беш күн галмыш тәсдиг үчүн директора (мүдирә) тәгдим едир.

Рүблүк тәгвим планыны мүәллимдән гәбул едән мәктәб директору (мүдири) планы диггәтлә нәзәрдән кечирир вә лазым кәлирсә, планда зәрури дәјишикликләри апарыр вә ону тәсдиг едир.

Тәгвим планы мүәллимдә олур вә план үзрә дәрсләр кечилдикдән сонра мәктәбин ишиндә сахланылыр.

Лазым көрүлдүјү тәгдирдә мүәллим мәктәб директорунун (мүдиринин) разылығы илә (мүәллимин хәстә олмасына вә ја башга үзүрлү сәбәбләрә көрә) рүблүк планда бу вә ја башга дәјишиклик едә биләр.

Рүблүк вә ја јарымиллик тәгвим планы әсасында мүәллим һәр дәрсин конкрет планыны тәртиб едир.

Һәр бир дәрсин планыны тәртиб едиркән мүәллим дәрсин мәзмуну вә тәшкили үзәриндә диггәтли сурәтдә дүшүнмәлидир. Бунун үчүн мүәллим тәхминән ашағыдакы ишләри көрүр:

а) тәдрис китабынын вә башга васитин материалы илә таныш олур вә дәрсин мәзмунуну мүәјјәнләшдирир;

б) дәрсин мәрһәләләри вә һәр мәрһәләдә тәтбиг едәчәји үсуллар һаггында әтрафлы фикирләшиб онлары мүәјјән едир;

в) әјани васитәләри сечир, онларын јарарлы олдуғуну јохлајыр; дәрсдә көстәриләчәк тәчрүбәни габагчадан өзү јохлајыр;

г) чалышмалар үчүн материал ајырыр, ајрылан мәсәләләри һәлл едир;

ғ) дәрсдә биликләри јохланачаг шакирдләри мүәјјән едир;

д) евә вериләчәк тапшырыглары мүәјјән едир.

Мүәллимин белә бир һазырлыгдан сонра тәртиб етдији план, она дәрси инамла, мәзмунлу кечмәјә, дәрсин һәр дәгигәсиндән сәмәрәли истифадә етмәјә вә шакирдләр үчүн јахшы нәтичәләр чыхармаға көмәк едәр.

Дәрс планында әввәлчә дәрсин мөвзусу јазылыр. Сонра дәрсин тәһсил вә тәрбијә вәзифәләри гејд олунур. Бә'зи һалларда һәркаһ дәрсин мөвзусу онун мәгсәдини ајдын көстәрирсә дәрсин мәгсәдини хүсуси олараг јазмамаг да олар (мәсәлән, һесаб дәрсиндә тәнасүблә танышлыг мөвзусу онун мәгсәдини көстәрир).

Бундан сонра дәрсин кедиши јазылыр. Бу, планын әсас һиссәсидир. Буну елә јазмаг лазымдыр ки, дәрсин мәзмуну, ишин ардычыллығы, дәрсин мәрһәләләри, һәр мәрһәләдә тәтбиг едилән үсул, верилән ев тапшырыглары әкс олунсун. Шүбһәсиз бүтүн бунлар план шәклиндә јазылыр, гыса сурәтдә көстәрилир.

Планда дәрсин үсулу јазылмыр. Чүнки адәтән дәрсдә бир үсул дејил бир нечә үсул тәдбиг едилир; дәрсин ајры-ајры



мәрһәләләри планда елә гејд едилмәлидир ки, анчаг ишин мәзмуну дејил, һәм дә үсулу көрүнсүн.

Дәрсин тәчһизини хүсуси олараг гејд етмәк мәсләһәтдир.

Дәрсә һазырлашан мүәллим јадда сахламалыдыр ки, дәрс просесиндә ејни заманда шакирдләр тәрбијә алырлар. Буна көрә дә мүәллим тәрбијә ишини дәрсин үмуми планында онун мәзмуну илә әлагәдар олараг көстәрмәлидир. Тәрбијә иши дәрсин кедишини көстәрән үмуми мәтнә дахил едилир.

Планда билији јохланылачаг шакирдләрин фамилијаларыны јазмаг төвсијә олунур. Дәрс гуртардыгдан сонра мүәллим планда көстәрилән ишин јеринә јетирилмәси һаггында гејд апармалыдыр.

Програмын чәтин бөлмәсини кечәркән дәрсин ичмалыны јазмаг даһа фајдалыдыр; бу, хүсусилә мүәллимлик ишинә јени башлајанлар үчүн зәруридир. Әлбәтдә бу, һәр бир мүәллимин көнүллү ишидир. Дәрсин ичмалыны бир чох һалларда тәчрүбәли мүәллимләр дә јазырлар. Бу, педагожи усталыг әлдә етмәк үчүн онлара көмәк едир. Ичмал, пландан чох мүфәссәл олур. Ичмалда мүәллимин дәрсдә данышачағы вә верәчәји суаллар тәфсилаты илә јазылыр, шакирдләрдән алынмасы нәзәрдә тутулан чаваблар да гејд олунур.

Мәктәб директору (мүдири) вә тәдрис һиссә мүдири дәрс планларынын садәчә башдансовма тәртибинә јол вермәмәлидирләр. Дәрсин планы әвәзинә, онун стандарт схемини вермәк һаллары илә мүбаризә етмәлидир. Һәр дәфә дәрс планында мөвзуну гејд едәндән сонра „ев тапшырыгларыны јохламаг“, „јени дәрси изаһ етмәк“, „јени дәрси тәкрарламаг“, „ев тапшырыглары вермәк“ кими һеч бир мәзмун әһатә етмәјән схем мүәллимин дәрсә һазырлашдығыны гәт'ијјән көстәрмир вә дәрсин планыны тәртиб етмәк кими мүһүм иши формализмә чевирир. Һәр бир план конкрет олмасы илә фәргләнмәли вә мүәллимин дәрсә нечә һазырлашдығыны көстәрмәлидир.

## III. Синиф рәһбәрләри ишинин планлашдырылмасы

Јухарыда көстәрилдији кими, синиф рәһбәри рүблүк вә ја јарымиллик иш планы вә һәфтәлик иш планы тәртиб едир.

Синиф рәһбәринин рүблүк вә ја јарымиллик иш планы ашағыдакы форма үзрә тәртиб олунур:

| №№ сыра илә | Ишин мәзмуну (конкрет тәдбирләрин адлары) | Ичранын тәгвим вахты | Ичра һаггында гејд |
|---|---|---|---|

Синиф рәһбәрләринин рүблүк вә ја јарымиллик планлары, мүәллимләрин планы һаггында мүәјјән едилмиш гајдада, тәсдиг үчүн мәктәб директоруна верилир. Планлар јеринә јетирилдикдән сонра мәктәб ишиндә сахланылыр.

Мәктб директору тәрәфиндән тәсдиг олунмуш јарымиллик вә ја рүблүк план әсасында синиф рәһбәри өз иши үчүн һәфтәлик план тәртиб едир. Бу планда диггәтли сурәтдә дүшүнүлмүш конкрет тәдбирләр вә онларын јеринә јетирилмәси вахтлары көстәрилир. Синиф рәһбәринин һәфтәлик иш планы, мүәллимин дәрс планы кими ади гајдада тәртиб олунур.

Нүмунә үчүн ашағыда бир синиф рәһбәринин һәфтәлик планындан ики нүмунә веририк.

Синиф рәһбәринин һәфтәлик планы
17 — 22 сентјабр

18 сентјабр — Тәшкилат саатында „Шакирдләр үчүн гајдаларын 1 вә 2-чи маддәләри барәдә мүсаһибә“ кечирмәк.

19 сентјабр — Синфин дивар гәзетинин һазырланмасында иштирак етмәк, Г.Р.-ин валидејни илә мүсаһибә етмәк үчүн онларын евинә кетмәк.

20 сентјабр — Синфин үмуми јығынчағында „26 Бакы комиссарынын хатирәси әбәди јашајачагдыр“ мөвзусунда мүсаһибә кечирмәк.

21 сентјабр — Шакирд Д.Р.-ин вә Г. М.-ин һәрәкәтләрини тәнәффүсләрдә мүшаһидә етмәк вә дәрсдән сонра онларла сөһбәт етмәк (бу шакирдләр тәнәффүсдә өзләрини интизамсыз апарыр, башгаларынын истираһәтинә мане олурдулар).

22 сентјабр — Мүвәффәгијјәт чәдвәлләрини шакирдләрә пајламаг. Валидејнин имза етмәсини Г.А. вә Г.Н.-ә хүсуси тапшырмаг. Бөјүк тәнәффүсдә ә'лачы шакирд А.Е.-нин „Мәним вахт чәдвәлим“ мөвзусунда гыса чыхышыны тәшкил етмәк.

15 — 20 октјабр

15 октјабр — Тибб бачысы илә бирликдә шакирдләрин тәмизлијини нәзәрдән кечирмәк, Ч.А. илә дәрс өтүрмәси барәдә сөһбәт етмәк.

17 октјабр — Синиф мүәллимләри илә бирликдә ев тапшырыгларыны гајдаја салмаг үчүн тәдбир көрмәк.

18 октјабр — Пионер дәстәсинин „Коммунизмин нәһәнк тикинтиләри“ мөвзусунда кечирәчәји топланышда иштирак етмәк. Шакирд С.М. вә О.Р.-ин ев шәраитини өјрәнмәк.

19 октјабр — Синфин валидејн ичласыны кечириб „Валидејнләр ушагларын охумасына нечә көмәк етмәлидир“ мөвзусунда мүсаһибә кечирмәк.

20 октјабр — Мүвәффәгијјәт чәдвәлини шакирдләрә пајламаг. Синфи коллектив сурәтдә „Сачы ағармыш гыз“ кино-филминә апармаг.



Һәфтәлик тәгвим планлары хүсуси дәфтәрдә апарылыр вә синиф рәһбәриндә олур. Һәмин дәфтәрдә синиф рәһбәри нәзәрдә тутулан тәдбирләрин ичрасы һаггында гејдләр апарыр.

Синиф рәһбәрләри рүблүк вә ја јарымиллик планлары тәртиб едиркән, пионер вә комсомол тәшкилатларынын, шакирд комитәсинин иш планларындакы тәдбирләри, мәктәбин тәләбләрини, һәмчинин рәһбәри олдуглары синфин хүсусијјәтләрини нәзәрә алмалыдырлар. Мәсәлән, әкәр синиф рәһбәри, шакирдләри мүхтәлиф ибтидаи мәктәбләри битирәнләрдән топланмыш јени V синфи гәбул етмишсә, онун иш планы ејни бир синфи бир нечә ил апаран синиф рәһбәринин иш планындан фәргли олараг башга характердә олмалыдыр.

Синиф рәһбәринә, һәфтәлик планын гејди үчүн ајрылмыш дәфтәрдә өз ишиндән вә шакирдләр үзәриндә апардығы мүшаһидәләрдән әһәмијјәтли мәсәләләри гејд етмәси төвсијә олунур. Бу, кәләчәкдә синфин бүтүн коллективи илә, һәмчинин ајры-ајры шакирдләрлә тәрбијә ишләрини мәзмунлу вә планлы апармагда синиф рәһбәринә көмәк едир.

Мәктәбләрин директорлары (мүдирләри) вә тәдрис һиссә мүдирләри синиф рәһбәрләринин планларына мүнтәзәм сурәтдә бахмалы, һәмин планларын јеринә јетирилмәсини јохламалы вә шакирдләрин тәрбијәси үзрә синиф рәһбәрләринә көмәк етмәлидир.

„Мәктәб директоруна көмәк“. Бакы, Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији Мүәллимләри Тәкмилләшдирмә Институтунун нәшри, 1952, сәһ. 26 — 44.

## МӘКТӘБИН ПЕДАГОЖИ ШУРАСЫ ҺАГГЫНДА ӘСАСНАМӘ

### I. Педагожи шуранын мәгсәд вә вәзифәләри

1. Педагожи шура мәктәб директорунун (мүдиринин) јанында мәсләһәтчи бир органдыр. Педагожи шура мәктәбин тә'лим-тәрбијә ишләринә аид мәсәләләри мүзакирә етмәк үчүн јарадылыр.

### II. Педагожи шуранын тәркиби вә ишләринин тәшкили

2. Педагожи шура мәктәбин даими фәалијјәт көстәрән органыдыр.

Гејд. Педагожи ишчиси дөрддән аз олан ибтидаи мәктәбләрдә педагожи мүшавирәләр тәшкил едилир.

3. Педагожи шуранын тәркибинә онун даими үзвләри кими ашағыдакылар дахилдир: мәктәб директору (мүдири), тәдрис һиссә мүдири, мәктәбин бүтүн мүәллимләри, пионер баш дәстә рәһбәри, китабханачы, мәктәб һәкими вә ата-аналар комитәсинин сәдри.

4. Педагожи шуранын ичласларына јерли ичтимаи, совет тәшкилатларынын, мәктәб комсомол тәшкилатынын, шакирд комитәсинин нүмајәндәләри, ата-аналар вә башга шәхсләр дә'вәт олуна биләр. Онларын дә'вәт олунмасынын зәрурилији педагожи шуранын сәдри тәрәфиндән мүәјјән едилир.

5. Педагожи шуранын сәдри мәктәбин директору (мүдири) олур.

Директор (мүдир) мәктәбдә олмајан мүддәтдә педагожи шуранын сәдрлијини тәдрис һиссә мүдири апарыр.

6. Педагожи шура мүәллимләрдән бир нәфәрини тәдрис или мүддәтинә даими катиб сечир.

7. Педагожи шура мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән јарым ил үчүн тәртиб едилмиш вә педагожи шуранын ичласында тәсдиг олунмуш план үзрә ишләјир.

Планын вә педагожи шуранын ичласларында мүзакирә едиләчәк мәсәләләрин ишләнмәсинә мүәллимләр вә һабелә мәсәләнин характериндән асылы олараг мәктәбин башга ишчиләри чәлб олунур.

8. Педагожи шуранын ичласы мәктәбин директору (мүдири) тәрәфиндән ајда бир дәфәдән аз олмајараг чағрылыр.

Хусуси һалларда мәктәб директору (мүдири) педагожи шуранын нөвбәдән кәнар ичласыны чағыра биләр.

Педагожи шуранын ичласына әтрафлы һазырлыг көрүлүр. Шуранын үзвләри ичласын күндәлији, һәмин ичлас үчүн һазырланан материаллар ва гәрарларын лајиһәси илә габагчадан таныш олурлар.

9. Педагожи шуранын ичласларында мүзакирә едилән һәр бир мәсәлә үзрә гәрар гәбул олунур. Һәмин гәрар мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән тәсдиг олундугдан сонра гүввәдә һесаб едилир.

10. Педагожи шурада мүзакирә едилән бүтүн мәсәләләр сәсләрин садәчә чохлуғу илә һәлл олунур. Сәсләр бәрабәр олдугда сәдрин сәси мәсәләни һәлл едир.

11. Педагожи шура гәрар чыхармаг һүгугуна о заман малик олур ки, ичласда иштирак едән үзвләрин сајы шуранын бүтүн үзвләринин үчдә ики һиссәсиндән аз олмасын.

## III. Педагожи шуранын иш мәзмуну

12. Педагожи шура:

а) мәктәбин иш планыны мүзакирә едир;

б) һәр бир рүбдә вә бүтүн тәдрис или мүддәтиндә мәктәбдә апарылан тә'лим-тәрбијә ишләринин јекунлары, синифдән-синфә кечирмә, бурахылыш вә камал аттестаты имтаһанларына һазырлыг, имтаһанларын јекунлары һаггында мәктәб директору (мүдири) вә тәдрис һиссә мүдиринин мә'рузәләрини; шакирдләрин синифдән-синфә кечирилмәси вә бурахылышы, шәһадәтнамә вә камал аттестатларынын верилмәси, орта мәктәби ә'ла гуртаранларын гызыл вә күмүш медал алмаға тәгдим олунмасы һаггында мәсәләләри мүзакирә едир;

в) мәктәбдә политехник тә'лимин һәјата кечирилмәси јоллары һаггында мәсәлә мүзакирә едир;

г) дәрс програмларынын јеринә јетирилмәси, шакирдләрин идеја-сијаси тәрбијәси, тә'лим методлары, бир синифдә икинчи илә галма һалларынын гаршысыны алмаг үчүн көрүлән тәдбирләр, билијин кејфијјәти вә башга мәсәләләр һаггында мүәллимләрин һесабатыны динләјир вә мүзакирә едир;

ғ) мәктәбин ајры-ајры синифләриндә тә'лим-тәрбијә ишләринин вә шакирдләр арасында интизамын вәзијјәти һаггында синиф рәһбәрләринин һесабатыны динләјир вә мүзакирә едир; тәлтиф етмәк вә рәғбәтләндирмәк, әхлаг гијмәтини ашағы салмаг, һабелә көрүлән бүтүн педагожи тәдбирләр тә'сир етмәдикдә шакирди мәктәбдән харич етмәк һаггында әсасландырылмыш гәрарлар гәбул едир;

Г е ј д. Мәктәбин директору (мүдири), шакирдин мәктәбдән харич едилмәси һаггында педагожи шуранын гәрарыны тәсдиг үчүн рајон (шәһәр) халг маариф шөбәси мүдиринә тәгдим едир.

д) мүәллимләрин комсомол, пионер тәшкилатлары вә шакирд комитәсинин ишләриндә иштиракы һаггында мәсәлә мүзакирә едир: пионер баш дәстә рәһбәринин пионерләр арасында апарылан ишләрин вәзијјәти һаггында мә'рузәләрини динләјир;

е) шакирдләрин синифдән кәнар ишинә рәһбәрлик мәсәләләрини нәзәрдән кечирир;

ә) мүәллимләрин вә мәктәб китабханасынын шакирдләрин синифдән кәнар оху ишләринә рәһбәрлик вә нәзарәт мәсәләләрини нәзәрдән кечирир;

ж) мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә апарылан ишләри нәзәрдән кечирир вә онлары јахшылашдырмаг үчүн тәдбирләр көрүр;

з) шакирдләрин сағламлығынын горунмасыны нәзәрдән кечирир вә бу һагда тәдбирләр көрүр; мәктәб һәкиминин иши һаггында һесабатлары динләјир;

и) ата-аналарла апарылан ишин, әһали арасында педагожи тәблиғатын јахшылашдырылмасы мәсәләләрини нәзәрдән кечирир вә мүзакирә едир; ата-аналар комитәсинин фәалијјәти һаггында комитә сәдринин һесабатыны динләјир;

ы) мәктәбдә методик ишин вәзијјәтини мүзакирә едир, јахшы мүәллимләрин вә синиф рәһбәрләринин иш тәчрүбәсини үмумиләшдириб јајыр;

ј) мүәллимләрин даһа актуал педагожи вә методик мәсәләләр үзрә мә'рузәләрини динләјир вә мүзакирә едир; мүәллимләрин идеја-сијаси сәвијјәсини јүксәлтмәк үчүн педагожи ихтисасларыны тәкмилләшдирмәк үзрә апарылан ишләри күчләндирир;

к) мәктәб директорунун (мүдиринин) халг маариф органларына тәгдим етмәк үчүн һазырладығы һесабатларыны нәзәрдән кечирир.

к) мәктәбин јени тәдрис илинә һазырлашмасы, үмуми ичбари тәһсилин јеринә јетирилмәси, мәктәбин кадрларла тә'мин олунмасы, тәдрис ләвазиматы вә тәсәррүфат аваданлығынын әлдә едилмәси, мәктәб бинасынын тә'мир олунмасы вә саир үзрә тәдбирләр гејд едир вә бунлары мүзакирәјә гојур.

## IV. Педагожи шура үзвләринин һүгуг вә вәзифәләри

13. Педагожи шуранын бүтүн үзвләри һәлледичи сәсә маликдир.

Гејд. Педагожи шуранын ичласларына дә'вәт олунан шәхсләр мәсләһәтчи сәсә маликдир.

14. Педагожи шуранын һәр бир үзвү өз тәшәббүсү илә мәктәбдә тә'лим-тәрбијә ишләринин јахшылашдырылмасы илә әлагәдар олан мәсәләләри шуранын мүзакирәсинә вермәк һүгугуна маликдир.

15. Мәктәбин директору (мүдири) педагожи шуранын гәрары илә разылашмадығы һалда һәмин гәрарын һәјата кечирилмәсини мүвәггәти олараг дајандырыр вә бу һагда тә'чили сурәтдә рајон (шәһәр) халг маариф шө'бәсинә мә'лумат верир.

Рајон (шәһәр) халг маариф шө'бәсинин мүдири һәмин мәсәлә һаггында мәктәб директорунун (мүдиринин) әризәсинә вә педагожи шура үзвләринин әксәријјәтинин әсасландығы рә'јә 5 күн мүддәтиндә бахмаға, гәт'и гәрар гәбул етмәјә вә бу барәдә мәктәбин директоруна (мүдиринә) вә педагожи шураја мә'лумат вермәјә борчлудур.

16. Педагожи шуранын һәр бир үзвү педагожи шуранын бүтүн ичласларына давам етмәјә, онун ишләриндә фәал иштирак етмәјә, педагожи шура тәрәфиндән чыхарылан гәрарлары вахтында вә дүрүст јеринә јетирмәјә борчлудур.

## V. Педагожи шуранын каркүзарлығы

17. Педагожи шуранын протоколлары, сәһифәләри нөмрәләнмиш, сәһифәләриндән гајтан кечирилмиш вә рајон (шәһәр) халг маариф шө'бәсинин сурғуч мөһрү илә мөһүрләнмиш, үзәриндә рајон (шәһәр) ХМШ мүдиринин имзасы олан хүсуси китабда јазылыр.

18. Педагожи шуранын протокол китабы мүрәккәблә вә сәлигәли јазылмалыдыр. Һәр бир протоколда онун нөмрәси, шура ичласынын тарихи, ичласда иштирак едәнләрин фамилијалары, ичласын күндәлији, мүзакирә едилмиш мәсәләнин гыса, лакин ајдын вә долғун мәзмуну вә бу мәсәлә үзрә гәбул олунан гәрар көстәрилир.

Протокол педагожи шуранын сәдри вә катиби тәрәфиндән имзаланыр.

19. Педагожи шуранын протокол китабы мәктәбин ишләриндә сахланылыр вә мәктәб тәһвил алыныб тәһвил верилдији заман акт үзрә верилир.

## VI. Педагожи шуранын иши үзәриндә нәзарәт

20. Педагожи шуранын сәдри шура тәрәфиндән чыхарылан гәрарларын јеринә јетирилмәсинин мүнтәзәм олараг јохланылмасыны тәшкил етмәли вә бу јохламанын нәтичәләри һаггында педагожи шуранын һәр бир ичласында мә'лумат вермәлидир.

21. Мәктәб инспекторлары педагожи шуранын ишләрини јохламаға вә онун мәктәбдә нүфузуну галдырмаг үчүн тәдбир көрмәјә, мәктәб директоруна (мүдиринә) педагожи шуранын ишләринә дүзкүн рәһбәрлик етмәк саһәсиндә лазыми јардым көстәрмәјә борчлудурлар.

„Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин әмрләр вә сәрәнчамлары". Бакы, Бирләшмиш Нәшријјат, 1954, сәһ. 28—32.

## I. ТӘ'ЛИМ ТӘРБИЈӘ ИШЛӘРИ МӘКТӘБ ДАХИЛИ ПЕДОГОЖИ НӘЗАРӘТ МӘСӘЛӘЛӘРИ

Мәктәбин тә'лим-тәрбијә ишләринин кејфијјәтини јүксәлтмәк васитәләриндән бири мүәллимләрин иши үзәриндә педагожи нәзарәтдир. Мүәллимләрин ишиндә олан мүсбәт вә мәнфи чәһәтләри мүәјјәнләшдирмәк, габагчыл тәчрүбәләри јајмаг вә ишдә олан нөгсанлары арадан галдырмаг педагожи нәзарәтин мәгсәдини тәшкил едир. Дәрсләр вә синифдән кәнар мәшғәләләр, дәрсләрин планлашдырылмасы, шакирд дәфтәрләринин вә башга сәнәдләрин вәзијјәти вә с. нәзарәтин објектләрини тәшкил едир. Дәрсләрин објектив сурәтдә гијмәтләндирилмәси, јохламаларын мүнтәзәм вә мәгсәдәујғун олмасы, мүәллимләрин ишләринин дәриндән тәһлил едилмәси, нәтичәләрин әсасландырылмасы вә с. исә нәзарәти тә'мин едән тәләбләрдир.

Бунлары нәзәрә алараг мәктәб дахили педагожи нәзарәтинин бөјүк әһәмијјәти вардыр. Педагожи нәзарәт мүрәккәб бир ишдир; бу, тәдрис һиссә мүдириндән бөјүк һазырлыг, дидактиканын әсас мәсәләләрини, ајры-ајры фәнләрин тәдриси мәзмунуну вә үсулларыны дәриндән баша дүшмәји тәләб едир.

Мәктәбин тәдрис һиссә мүдири бүтүн биликләрин мүтәхәссиси ола билмәз; лакин о, орта мәктәбдә өјрәдилән елмләрин

əсасларыны вə онларын тəдрисинə олан үмуми методик тəлəблəри јахшы билмəлидир. Шүбһəсиз ки, бу вə ја дикəр фəндəн мүтəхəссис олмајыб, лакин һəмин фəндəн кечилəн дəрслəрдə иштирак етмəк үчүн кифајəт гəдəр диггəтли һазырлыг көрəн тəдрис һиссə мүдири о фəннин тəдриси кејфијјəтини һəмишə јахшы, дүзкүн гиҹмəтлəндирə билəр вə тəдрис ишиндə олан нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн мүəллимə лазыми көстəришлəр верə билəр.

Бу саһəдə Бакы шəһəриндəки 190, 134, 91 вə 23 нөмрəли мəктəблəрин тəдрис һиссə мүдирлəринин јахшы иш тəчрүбəлəри вардыр. Һəмин мəктəблəрдə мүəллимлəрин иши үзəриндə педагожи нəзарəт јахшы тəшкил едилмишдир; дəрслəр мүнтəзəм сурəтдə мушаһидə вə тəһлил олунур, мүəллимлəрин ишиндə вə шакирдлəрин тə'лим-тəрбијə ишлəриндə олан нөгсанлар мүəјјəн едилир вə бүнлар һаггында мүəллимлəрлə сөһбəт апарылыр, нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн нəтичəлəр чыхарылыр вə мүəллимлəрə мүвафиг əмəли көстəришлəр верилир.

Мəктəбдə мүəллимлəрин иши үзəриндə педагожи нəзарəтин белə тəшкили тə'лим вə тəрбијə ишлəрини дəриндəн јохламаға имкан верир. Бу мəсəлəлəр үзəриндə ајры-ајрылыгда дајанаг.

### Тə'лим ишлəринин јохланылмасы

Тə'лим ишлəрини јохламагдан мəгсəд тəдрисин вəзијјəтини вə шакирдлəрин билик, бачарыг вə вəрдишлəринин кејфијјəтини өјрəнмəкдир. Бу исə тə'лим кејфијјəтини јахшылашдырмаг үчүн əн сəмəрəли јол вə васитəлəрдəн биридир.

**Тəдрисин вəзијјəтини өјрəнмəк.** Һəр бир фəннин тəдриси вəзијјəтини өјрəнмəк үчүн мүəллимлəрин дəрслəрини мушаһидə етмəк лазымдыр. Һəмин мушаһидəлəр заманы һəм дə шакирдлəрин јазы дəфтəрлəри өјрəнилир, синиф журналлары вə шакирд күндəликлəри нəзəрдəн кечирилир, мүəллимлəрин дəрс планларына бахылыр, мүəллимлəрлə методбирлəшмə вə фəнн методкомиссијасы рəһбəрлəри илə сөһбəтлəр апарылыр вə с.

Дəрслəри мушаһидə етмəк үчүн тəдрис һиссə мүдири хүсуси чəдвəл дүзəлтмəли вə һəр бир мушаһидəнин мəгсəдини габагчадан мүəјјəн етмəлидир. Дəрслəрдə иштирак етмəк һаггында чəдвəл ашағыдакы кими тəртиб олуна билəр:

### Дəрслəрдə иштирак етмəк чəдвəли

Иштиракдан мəгсəд:

а) Тəдрис материалынын нечə тəкрар едилмəсини мүəјјəн етмəк:

15/Х-да III „А" синфиндə — 2 дəрс.



17/Х-да V „Б" синфиндə — 2 дəрс.

б) Билијин нечə һесаба алындығыны вə гиҹмəтлəндирилдијини өјрəнмəк:

18/Х-дан 26/Х-дəк:

физикадан — VII синифдə,
кимјадан — VIII „
ријазијјатдан
(һəндəсəдəн) — IX „

в) Мүəллимлəрин, ејни синифдə икинчи илə галан шакирдлəрлə синифдə нечə мəшғул олдугларыны мүəјјəн етмəк:

27/Х дан 30/Х-дəк. II „В", II „С"; IV „Б" вə IV „В" синифлəриндə.

Дəрси мушаһидə едиркəн ашағыдакылары əлдə рəһбəр тутмаг лазымдыр:

**1. Дəрсин мəгсəди** (мүəллим һəр бир дəрсин гаршысында мүəјјəн мəгсəд гојурму вə ја гојмур. Əкəр мəгсəд гојурса бу мəгсəд нə гəдəр дүзкүндүр).

**2. Дəрсин шəраити** (синиф отағында тəмизлик, гајда вə сəлигə, синфин дəрсдəн əввəл һавасынын дəјишдирилмəси вə с.).

**3. Дəрсин мəзмуну:**

а) Дəрс материалынын елми вə сијаси чəһəтдəн дүзкүн планлашдырылмасы.

б) Дəрсин тəрбијəви чəһəтдəн истигамəтлəндирилмəси (дəрсин мəзмуну, үсулу вə тəшкили тəрбијə мəгсəдлəри үчүн дүзкүн вə кифајəт дəрəчəдəдирми).

в) Дəрсдə кечмиш материалларын тəкрары (əввəлдə кечилмиш һəр һансы бир материалын тəкрары үчүн дəрсдəн истифадə едилмəси; əкəр һəмин мəгсəдлə дəрсдəн истифадə едилмишсə бу, дəрсин һансы һиссəсиндə вə нə чүр олмушдур).

г) Нəзəријјəнин тəчрүбə илə əлагəлəндирилмəси (шакирдлəр тəрəфиндəн газанылмыш билијин мүасир истеһсалат вə мəишəтлə əлагəлəндирилмəси, тəбиəт һадисəлəринин изаһында тəтбиги; билијин шакирдлəр тəрəфиндəн тəдрис тəчрүбəсинə тəтбиг едилмəси: тəчрүбə апармағы бачармаг, чиһазы гурашдырмаг вə с.).

ғ) Шакирдлəрин билик, бачарыг вə вəрдишлəринин кејфијјəти, бу кејфијјəтин дəрсдə нечə мүəјјəн едилмəси (бураја шакирдлəрин шифаһи нитг бачарығы да дахилдир).

**4. Дəрсин методик чəһəти вə тəчһизи:**

а) Шакирдлəрин билик вə бачарығынын јохланылмасында, јени билијин ифадə олунмасында вə саирəдə мүəллим тəрəфиндəн тəтбиг олунан үсул вə гајдалар, һəмин үсул вə гајдаларын кејфијјəти.

913—7

б) Дәрсин тәчһизи вә ондан истифадә едилмәси (дәрс әјани васаит вә чиһазларла нечә тәчһиз олунмушдур. Онлардан бачарыгла истифадә едилирми).

в) Шакирдләрин чавабларына верилән гијмәтләрин дүзкүнлүјү.

**5. Дәрсин тәшкили:**

а) Дәрсин гурулушу (дәрс һансы мәрһәләләрдән ибарәтдир. Онларын вахтлар үзрә бөлүшдүрүлмәси вә ардычыллығынын мәгсәдә мувафиглији).

б) Шакирдләрин дәрсдә мүтәшәккиллији (коллектив вә фәрди ишләрин бирләшдирилмәси).

**6. Дәрсин кејфијјәтинә тә'сир едән үмуми чәһәтләр:**

а) Мүәллимин нитги.

б) Мүәллимин дәрсдә давранышы (онун ишдә мүтәшәккиллији, өзүнү нечә апармасы, шакирдләрлә рәфтары).

в) Шакирдләрин ишә мүнасибәти (ишә мараг, фәаллыг интизам, мүстәгиллик вә с.).

**7. Дәрсин мәгсәдинә наил олмаг:**

Әкәр мәктәбдә һәр һансы бир фәндән әлавә мәшғәләләр (мәсләһәтләр, керидә галанларла мәшғәлә) кечирилирсә, онда әввәлән, кичик јашлы, икинчиси бөјүк јашлы ушагларла кечирилән мәшғәләләри мүшаһидә етмәк, бу мәшғәләләрин тәшкили вә үсулларына (мүәллимин мәшғәләдә иштирак едән бүтүн шакирдләр вә ја онлардан һәр бири илә ајрыча мәшғул олмасына, шакирдләрин фәаллығына вә с.) хүсуси диггәт вермәк лазымдыр. Дәрсләри вә әлавә мәшғәләләри мүшаһидә едәркән, мүәллимләрин гијмәтли иш үсулларыны хүсуси вә диггәтли сурәтдә гејд етмәк лазымдыр[1].

Һәр бир мүәллимин ики-үч дәрсинин мүшаһидә едилмәси, шакирдләрин билик кејфијјәтини өјрәнмәк вә мүәллимин ишини гијмәтләндирмәк үчүн тәдрис һиссә мүдиринә мүәјјән мә'луматлар верир. Лакин бунлар шакирдләрин билијиндә олан нөгсанларын сәбәбләрини вә мүсбәт чәһәтләрин әсасларыны, мүәллимин иш системини вә үслубуну кифајәт гәдәр ајдынлашдыра билмир. Бунун үчүн бир сыра мувафиг тәдрис сәнәдләрини дә өјрәнмәк лазымдыр.

1) Шакирдләрин јазы дәфтәрләрини нәзәрдән кечирәркән онларын јазы ишләри үзрә мүәјјән едилмиш билик, бачарыг вә вәрдишләринин кејфијјәтинә диггәт јетирмәк лазымдыр. Јохланылан фәнн үзрә дәфтәрләрин һамысыны нәзәрдән кечирмәк, јазы ишләринин мәзмунуна вә нөвләринә, онларын һансы вахтларда кечирилмәсинә, јохланылмасы кејфијјәтинә вә дүзкүн гијмәтләндирилмәсинә, һәмчинин шакирдләрин хәтләринә вә бу дәфтәрләрин тәмиз вә сәлигәли олмасына бахмаг лазымдыр.

---

[1] „Мәктәб директоруна көмәк" китабчасы, 1952 чи ил, сәһ. 13-14.



2. Синиф журналларыны нәзәрдән кечирәркән ашағыдакыларын мүәјјән едилмәсинә башлыча диггәт верилмәлидир:

а) Јохланылан фәнн үзрә шакирдләрин дәрсләрдә иштиракы.

б) Програмын мүәллим тәрәфиндән јеринә јетирилмәси.

в) Шакирдләрин биликләринин јохланылмасы характери: јохламанын һансы нөвләри (јазылы, шифаһи вә с.) вә онлардан һансы бири даһа тез-тез тәтбиг едилир, шакирдләрин шифаһи сорғусу нә вахт (рүбүн әввәлиндә, ортасында вә ја сонунда) апарылыр вә кимдән (зәиф шакирддән, орта мүвәффәгијјәти олан шакирддән вә с.) даһа тез-тез сорушулур.

Синиф журналы вә шакирдләрин күндәликләри үзрә бу вә ја дикәр фәндән шакирдләрә верилән ев тапшырыгларынын характери вә һәчми мүәјјән едилир; синиф журналларынын апарылмасы гајдасына да (гејдләрин сәлигәли вә дүзкүн олмасына, сәһифәләрин тәмизлијинә вә с.) диггәт јетирилир.

3. Дәрс планыны нәзәрдән кечирән заман, планда дәрсин мәзмунунун нә гәдәр дүзкүн гејд едилмәсинә, мүәллимин иш үсуллары вә гајдаларынын көстәрилмәсинә, бунларын нә гәдәр мәгсәдә мувафиг олмасына, дәрсин идеја-сијаси тәрбијә истигамәтинә, дәрсдә әјанилијә, шакирдләрин мүстәгил ишләринә, ев тапшырыгларына вә с. диггәт вермәк лазымдыр.

Мәктәбин тәдрис һиссә мүдири әлдә етдији материаллары үмумиләшдириб гијмәтләндирәрәк бунун нәтичәси һаггында мувафиг фәнн мүәллимләри илә, методбирләшмә вә фәнн методкомиссијасы сәдрләри илә тә'лимин ајры-ајры чәһәтләри һаггында сөһбәт апармалыдыр. Бунунла бәрабәр мүәллимин јарадычылығы илә таныш олмаг, онун өз билијини артырмаг үчүн нечә чалышдығыны вә нә кими әдәбијјат охудуғуну мүәјјәнләшдирмәк дә тәдрис һиссә мүдиринин башлыча вәзифәсидир. О, унутмамалыдыр ки, М. И. Калинин 1939-чу илдә орденли мүәллимләрин јығынчағында демишдир: „Мүәллим өз гүввәсини, чаныны, гијмәтли олан һәр бир шејини шакирдләрә, халга верир. Лакин, јолдашлар, әкәр сиз бу күн, сабаһ, о бири күн малик олдуғунуз билији шакирдләрә вердијиниз һалда өз билијинизи, гүввәнизи, енержинизи јенә артырмагда давам етмәсәниз, сизин даһа һеч бир шејиниз галмаз. Мүәллим бир тәрәфдән өз билијини ушаглара верир, дикәр тәрәфдән халгдан, һәјатдан, елмдән ән јахшы шејләри сүнкәр кими өзүнә чәкир вә бу јахшы шејләри јенә ушаглара верир. Һәркәс совет мүәллими һәм бу күн, һәм сабаһ һәгигәтән габагчыл мүәллим олмаг истәјирсә, даим халгын габагчыл һиссәси илә ајаглашмалыдыр".

## II. ШАКИРДЛӘРИН БИЛИК, БАЧАРЫГ ВӘ ВӘРДИШЛӘРИНИН КЕЈФИЈЈӘТИНИ ӨЈРӘНМӘК

Адәтән шакирдләрин билик, бачарыг вә вәрдишләри кејфијјәтинин јохланылмасы, тәдрисин вәзијјәти өјрәниләркән (дәрсләри мүшаһидә едәркән, дәфтәрләри јохлајаркән вә с.) һәја-

та кечирилмәлидир. Суал олуна биләр ки, тәдрис һиссә мүдири таныш олмадығы синифдә вә ја өз ихтисасы олмајан фәнн үзрә һәмин јохламаны нечә апармалыдыр. Белә һалларда о, јохламаны фәнни тәдрис едән мүәллимин васитәсилә (әксинә исә билаваситә өзү) апармалыдыр. Лакин һәр бир фәннин хүсусијјәтини вә програмларда верилән изаһатлары билмәк тәдрис һиссә мүдири үчүн вачибдир.

Шакирдләрин, билик, бачарыг вә вәрдишләринин кејфијјәти башлыча олараг ашағыдакы јохлама нөвләри васитәсилә өјрәнилир:

а) јазылы јохлама иши; б) шифаһи јохлама иши; в) лабораторијаларда (физика, кимја, биолокија, ријазијјат фәнләри үзрә), мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә вә с. апарылан тәчрүби характерли јохлама ишләри; г) оху вә нағыл етмә үзрә (ана дили вә рус дили дәрсләриндә); оху вә охунан парчанын шифаһи тәрчүмә едилмәси үзрә (харичи дил дәрсләриндә) јохлама ишләри.

Көстәрилән јохлама нөвләри вахтлар үзрә елә бөлүнмәлидир ки, һәр бир синифдә һәфтәдә үч јохлама нөву (үч иш), (јахшы олар ки, күнашыры) кечирилсин. Бу ишләрин (јохлама нөвләринин) дәрс күнүнүн ахырында кечирилмәси мәсләһәт көрүлмүр.

Јохлама ишләринин бүтүн нөвләри мәктәбин методбирләшмәси вә ја фәнн методкомиссијасы тәрәфиндән тәртиб едилмиш суал вә тапшырыглар үзрә јеринә јетирилир вә шакирдләрә габагчадан хәбәр вермәдән кечирилир.

Шакирдләрин билијинин јохланылмасы бир гајда олараг јазы иши илә башланыр вә һәр бир јазылы иш шакирдләрә нөвбәти чари иш кими верилир.

## Јохлама јазы ишинин апарылмасы гајдасы

Јохлама јазы иши мәктәбин штампы вурулмуш хүсуси вәрәгдә шакирдләр тәрәфиндән јеринә јетирилир. Ишин әввәлиндә вәрәгдә синиф, ишин јеринә јетирилмәси тарихи, шакирдин ад вә фамилијасы, ишин башланмасы вахты (саат, дәгигә) көстәрилир.

Ејни синфин шакирдләри, бүтүн һалларда бир иши вә ја мәзмунча мүхтәлиф, лакин чәтинлик дәрәчәси мүмкүн гәдәр бәрабәр олан ишләри (вариантларла) јеринә јетирир; һәмин вариантлар шакирдләр арасында елә бөлүшдүрүлүр ки, јохлама апарылан фәнн үзрә мүвәффәгијјәтләри мүхтәлиф олан шакирдләрә (ә'лачы, јахшы, орта мүвәффәгијјәти олан шакирдләрә вә с.) һәр бир вариантдан дүшсүн вә ејни партада отуран шакирдләрин һәр бири мүхтәлиф вариантлар алсынлар.

Јохлама јазы ишини јеринә јетирән шакирдләр, ону тәдрис һиссә мүдиринә (әкәр иши билаваситә о апарырса) вә ја мүәллимә тәһвил верир вә синифдән чыхырлар. Тәһвил верилән ишләр үзәриндә онларын нә вахт верилмәси (саат, дәгигә) гејд едилир.



Јохлама јазы ишләри гуртардыгда әввәлчә мүәллим, сонрадан да тәдрис һиссә мүдири онлары јохлајыр вә гијмәтләндирирләр. Һәмин гијмәтләр шакирдләрин әввәлләр јазыдан алдыглары гијмәтләрлә тутушдурулур вә мүвафиг нәтичәләр чыхарылыр.

## Шифаһи јохлама ишинин апарылмасы гајдалары

Шакирдләрин һәр бир фәнн үзрә билијинин шифаһи олараг јохланылмасы һәмин јохламајадәк кечилмиш тәдрис материаллары әсасында апарылыр. Шифаһи јохлама үчүн мүәјјән едилмиш суаллар нәинки шакирдләрин билијинин фактик чәһәтини, һәмчинин онларын мәнтиги дүшүнчәләринин инкишафы дәрәчәсини дә (мүгајисә етмәји, сәчијјәләндирмәји бачармаг, исбат етмәк, нәтичәләр чыхармаг вә с.) ајдынлашдырмалыдыр. Мүәјјән фәнн үзрә шифаһи јохлама апармаг үчүн һәр бир синифдә хүсуси дәрс ајрылмалыдыр. Тәчрүби характерли јохлама ишләринин апарылмасы нәзәрдә тутулан фәнн үзрә IX-X синифләрдә гоша саат ајрыла биләр.

Адәтән шакирдләрин билији шифаһи олараг сечмә јолла јохланылыр: јә'ни һәр бир синифдә тәхминән 2 нәфәр ә'ла, 2 нәфәр јахшы вә 2 нәфәр орта гијмәтлә охујан шакирддән сорушулур. Бир гајда олараг һәр бир шакирдә тәртиб олунмуш суаллардан икиси тәклиф едилир. Һәмин суаллар мүхтәлиф мөвзулара вә ја курсун шө'бәләринә аид олмалыдыр. Әкәр јохланылан фәнн үзрә тәчрүби характерли јохлама ишләри нәзәрдә тутулмушса, онда бир суал тәклиф едилир вә икинчи суалын әвәзинә исә тәчрүби характерли тапшырыг верилир.

Һәмин суаллардан башга лазым кәлән һалларда шакирдләрә, онларын јохлама јазы ишләри вә дәрси мүшаһидә едән заман вердикләри чаваблары илә әлагәдар олараг әлавә суаллар да вермәк олар.

Әкәр шифаһи јохламаны мүәллим апарырса, о вахт сијаһи үзрә ә'лачы шакирдләрдән бирини (билији сорушулачаг шакирдләрин сијаһысы тәдрис һиссә мүдири тәрәфиндән дәрсдән әввәл мүәјјән едилир вә бу сијаһы мүәллимә тәгдим едилир) чағырыр вә суаллар јазылмыш вәрәгләрдән бирини шакирдә верир. Суаллар билдирилир вә шакирдә чавабыны фикирләшмәк тәклиф едилир (бунун үчүн 5 дәгигә вахт верилир).

Шакирд чаваб вермәјә һазыр олдугда, јохланылмаг үчүн сијаһыда нәзәрдә тутулмуш шакирдләрдән икинчиси чағырылыр вә она да суал вәрәги верилир. Биринчи шакирд чаваб верәнәдәк, икинчи шакирдә чаваб вермәјә һазырлашмаг тәклиф

едилир. Белә етмәк лазымдыр ки, бир шакирд чаваб вердикдә, о бири чаваб вермәјә hазырлашсын.

Шифаhи јохлама заманы тәдрис hиссә мүдири (әкәр јохламаны өзү апарырса) чаваб верән шакирдләрин билијини гијмәтләндирир вә бунун мүәллим тәрәфиндән дә апарылмасыны тапшырыр. Шакирдләрин вердији чавабларыны онларын шифаhи нитгинә мувафиг јазмаг лазымдыр (бу, шакирдләрин билијини сонрадан тәhлил етмәк үчүн лазым олачагдыр).

Шакирдин чавабларыны гијмәтләндирән заман, чавабларын мәзмунча дүзкүнлүјүнү, долғунлуғуну, шүурлулуғуну (мисал кәтирмәји бачармасыны, hадисәләри изаh етмәк үчүн билији нечә тәтбиг етмәсини вә с.), ифадәсинин мәнтиги олмасыны вә онун кејфијјәтини нәзәрә алмаг лазымдыр.

**Тәчрүби характерли јохлама ишләри** (физика, кимја, биолокија вә ријазијјат фәнләри үзрә) шифаhи јохлама илә әлагәдар олараг бир дәрсдә апарылыр. Бу hалда, јухарыда көстәрилдији кими, шифаhи јохлама үчүн анчаг бир суал, икинчи суалын әвәзинә исә тәчрүби характерли тапшырыг верилир. Шакирдләрин билик, бачарыг вә вәрдишләрини тәчрүби характерли јохлама ишләри әсасында гијмәтләндирән заман көстәрилән тәчрүбәләрин дүзкүнлүјүнү, онларын дүрүст вә долғун изаh олунмасыны нәзәрә алмаг лазымдыр.

Тәдрис hиссә мүдири (вә ја мүәллим) тәрәфиндән шакирдләрин бу вә ја дикәр фәнн үзрә јохланылан јазылы вә тәчрүби ишләринә, шифаhи чавабларына верилән гијмәтләр бир чәдвәлдә јазылыр вә онларын һәмин фәндән әввәлдә алдыглары гијмәтләр дә гејдә алыныр. Ахырда бунлар тутушдурулараг нәтичә чыхарылыр.

Мәктәбин тәдрис hиссә мүдири апарылан јохламалар әсасында ајры-ајры мүәллимләрин ишләрини (тә'лим ишләринин вәзијјәтини) өјрәндикдән сонра ону бүтүнлүкдә тәhлил едәрәк нәтичәсини педагожи шуранын мүзакирәсинә верә биләр. Бурада о, тәдрис планы вә програмларынын јеринә јетирилмәсинин, тәдрисин идеја-сијаси тәрбијә истигамәтини, шакирдләрин билик, бачарыг вә вәрдишләринин кејфијјәтини, тәдрис просесинин дидактик тәләбләрә ујғунлуғуну, тәдрисин мүвәффәгијјәтли чәhәтләрини, онун мәнфи чәhәтләринин сәбәбләрини вә бунларын арадан галдырылмасы тәдбирләрини әhатә етмәлидир.

Тәhлил нәтичәсинин тә'сирлилијини тә'мин етмәк үчүн мәктәбин мүхтәлиф иш саhәләринин хүсусијјәтләрини вә бу саhәләрин гаршысында дуран вәзифәләри нәзәрә алараг дүзкүн јоллар мүәјјәнләшдирмәк лазымдыр. Белә јоллар ашағыдакылар ола биләр:

1. I—IV, V—VII вә VIII—X синифләрдә тә'лим ишләринин сәчијјәләндирилмәси. Мәктәбин бу иш



саhәләринин hәр бириндә конкрет тә'лим вәзифәләри јеринә јетирилир. Бунлардан hәр биринин өз хүсусијјәти вардыр. hәмин хүсусијјәт тәдрис планы вә програмларында, тә'лимин тәшкил вә үсулларында өзүнү әкс етдирир. Буна көрә дә тәдрисин көстәрилән даирәдә тәhлил олунмасы чох гануни hесаб едилмәлидир.

2. VII вә ја X бурахылыш синифләриндә тәдрис просесинин сәчијјәләндирилмәси. Шакирдләр мәктәби гуртардыгдан сонра өзләринә азад пешә сечмәк, ихтисас мәктәбләринә вә али мәктәбләрә дахил олмаг үчүн бунун әhәмијјәти вардыр. Бу исә мәктәбин гаршысында шакирдләрә програмлар әсасында дәрин вә мөhкәм билик вермәк вә кечилмиш програм материалларыны нечә тәкрар етмәк hаггында мувафиг вәзифәләр гојур.

3. I, V вә VIII синифләрдә тә'лим просесинин өјрәнилиб тәhлил едилмәси.

4. Ајры-ајры фәнләрин тәдриси вәзијјәтинин тәhлил едилмәси.

Мәктәбин тәдрис hиссә мүдири көстәриләнләри нәзәрә алараг дәрсләрдә иштирак етдикчә, топладығы материллары үмумиләшдириб, нәтичәсини методбирләшмәләрдә, фәнн методкомиссијаларында вә ја педагожи шурада мүзакирәјә вермәлидир. Бунун үчүн о, мәсәләни әтрафлы дүшүнүб hазырламалы, тә'лим просесинин истәр мүсбәт вә истәрсә дә мәнфи чәhәтләрини көстәрән заман бунлары фактларла әсасландырмалы вә өз конкрет тәдбирләрини дә тәгдим етмәлидир.

* * *

Нәтичә е'тибарилә гејд етмәк лазымдыр ки, мәктәбдә тәдрис просеси үзәриндә планлы нәзарәт мәктәбин тәдрис hиссә мүдиринин әсас вәзифәләриндәндир. Белә нәзарәт мүәллимләрин ишинә hәгиги рәhбәрлијин јеринә јетирлмәсини, онлара әмәли јардым көстәрилмәсини вә беләликлә дә тә'лим кејфијјәтинин јахшылашдырылмасыны тә'мин едир. Бунлары нәзәрә алараг, тәдрис просеси үзәриндәки (башга сөзлә десәк, мүәллимләрин тә'лим ишләри үзәриндәки) нәзарәтин мәгсәди тәдрис илинин мүәјјән дөврү үчүн гаршыда дуран вәзифәләрлә мүәјјәнләшдирилмәлидир.

Тә'лим ишләрини јохламаг үчүн тәдрис hиссә мүдиринин мүәјјән планы олмалыдыр. Планда фәннин тәдриси вәзијјәтинин hансы чәhәтләр вә суаллар үзрә нечә вә нә вахт јохланылмасы көстәрилмәлидир

## III. ТӘРБИЈӘ ИШЛӘРИНИН ЈОХЛАНЫЛМАСЫ

Мәктәбин тәрбијә ишләрини гијмәтләндирмәк үчүн бу ишләрин нәинки системини вә тәшкилини, һәмчинин нәтичәсини дә өјрәнмәк лазымдыр.

Тә'лим ишләринин мүвәффәгијјәтини гијмәтләндирмәк үчүн мүәјјән гијмәт нормасы[1], тәрбијә ишләринин нәтичәсини гијмәтләндирмәк үчүн исә јалныз әхлаг гијмәти вардыр.[2]

Буну нәзәрә алараг, мәктәбин тәдрис һиссә мүдири шакирдләрин әхлагы һаггында әтрафлы тәсәввүрә малик олмаг, тәрбијә ишләринин сәвијјә вә нәтичәсини објектив сурәтдә мүәјјәнләшдирмәк үчүн әсаслы мә'лумат әлдә етмәли вә тәрбијә ишләринин гијмәтләндирилмәси мәсәләсинә чох диггәтли јанашмалыдыр.

Мәктәбин тәдрис һиссә мүдири тәрбијә ишләринин гојулушундан, шакирдләрә тәрбијә тә'сиринин үслуб вә методларындан баш чыхармалы, мүәллимләрин тәрбијә тә'сиринин нәтичәләрини мүәјјән етмәји бачармалыдыр. Бунунла да о, мәктәбин тәрбијә ишләри саһәсиндә олан нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн педагожи коллективә көмәк көстәрә биләр.

Мәктәбин тәрбијә ишләрини јохламаг үчүн тәдрис һиссә мүдири һәр шејдән әввәл „Шакирдләр үчүн гајдалар"ын мәктәблиләр тәрәфиндән нечә јеринә јетирилдијини мүнтәзәм сурәтдә мүшаһидә етмәлидир. Бунунла бәрабәр шакирдләрин давранышларыны әкс етдирән сәнәдләри дә (давраныш журналларыны, шакирдләрә верилән һәвәсләндирмә вә чәза тәдбирләрини көстәрән сәнәдләри, валидејнләрин синиф вә мәктәб ичласлары протоколларыны, шакирдләрин ичтимаи јерләрдә давранышлары һаггында олан материаллары, комсомол ичласларынын протоколларыны, дивар гәзетләрини вә с.) нәзәрдән кечирмәлидир.

Бу ишләрин апарылмасы нәтичәсиндә мәктәбин тәдрис һиссә мүдири шакирдләрин сәлигәлилијини, тәмизлијини, дәрсдә вә дәрсдән кәнарда өзләрини нечә апардыгларыны, мүәллимләрә вә јашлылара олан мүнасибәтләрини, дәрсләрдә лазым кәлән тәдрис ләвазиматыны вахтында һазырламаларыны, дәрсдә мүәллимләрин суалларына јердән нечә чаваб вермәләрини, јазы тахтасы гаршысына кәлиб чаваб вермәләрини, тәнәффүсләрдә бир-биринә олан мүнасибәтләрини, мәктәбә кәләндә вә мәктәбдән кедәндә давранышларыны вә с. көрәчәк вә мүәјјән нәтичәјә кәләчәкдир. Бунунла да о, мәктәблиләрин давранышыны „Шакирдләр үчүн гајдалар"а әсасән дүзкүн гијмәтләндирмәјә имкан тапачагдыр.

---

[1] „Мәктәб директоруна көмәк" китабчасы, 1952, сәһ. 108.
[2] Јенә орда, сәһ. 114.



Мәктәбин тәдрис һиссә мүдири шакирдләрә мәдәни давранышын мөһкәм вәрдишләрини ашыламаг үчүн мүәллимләрин истифадә етдији үсуллары да өјрәнмәлидир. Бурада "Шакирдләр үчүн гајдалар"ын мүәллимләр тәрәфиндән шакирдләрә нечә изаһ едилмәси, „гајдаларын" јеринә јетирилмәси үчүн нә кими мүмарисәләрин верилмәси, шакирдләрин давранышы үзәриндәки нәзарәти, шакирдләр тәрәфиндән јеринә јетирилмәјән вә јадларындан чыхан чәһәтләрин нечә тәләб олунмасы вә с. нәзәрдә тутулмалыдыр. Бу саһәдә олан нөгсанлары өјрәнмәк вә тәдбирләр көрмәк тәдрис һиссә мүдиринин мүһүм вәзифәсидир.

Бә'зи мәктәблинин давранышы харичи көрүнүш е'тибарилә јахшы олса да, мәзмунча гәнаәтләндиричи олмур. „Ушагларын тәрбијәси — харичдән чилаланма дејил, бәлкә һәгиги, бүтүнчә нүфуз едән тәрбијә олмалыдыр"[1]. „Шакирдләр үчүн гајдалар"ы биртәрәфли јеринә јетирән шакирдләрин һәлә мөһкәм әхлаги сифәтләрә малик олдугларыны сөјләмәк олмаз. Тәчрүбә көстәрир ки, шакирд бөјүк бир сә'јлә јахшы охујур, лакин о, бунунла „фәхр" едир, худбин характерли олур, даим тә'рифләнмәји севир, өз мәнафејини һәр шејдән үстүн тутур вә с. Белә шакирдин әхлагы мәзмунча јахшы сајыла билмәз. Чүнки „Шакирдләр үчүн гајдалар"да дејилир ки, һәр бир шакирд „Савадлы вә мәдәни бир вәтәндаш олмаг вә Совет Вәтәнинә даһа чох хејир вермәк үчүн бөјүк бир сәјлә елм өјрәнмәјә чалышмалыдыр". Демәли, һәр бир шакирдин савадлы вә мәдәни бир вәтәндаш олмасы, Вәтәнә хејир вермәси үчүн онун худбин олмамасы тәләб олунур.

Јухарыда үмуми шәкилдә гејд олунанлар көстәрир ки, мәктәбин тәрбијә ишләринин системи вә үсуллары чох мүрәккәбдир. Буна көрә дә мәктәбин тәдрис һиссә мүдири чалышмалыдыр ки шакирдләрин тәрбијә ишләринин мүвәффәгијјәтини вә сәвијјәсини көстәрән ашағыдакы әламәтләри ајдынлашдыра билсин:

1. Шакирдләрин партија вә һөкумәтин сијасәтинә вә совет идеолокијасына олан марагы; инчәсәнәт, елм, техника, әдәбијјат мәсәләләринә олан марагы вә бу марагын мүстәгил охуда, билији дәринләшдирмәкдә, ихтисас газанмагда әкс олунмасы.

2. Шакирдләрин тәһсил вәзифәләрини вә ев тапшырыгларыны јеринә јетирмәјә мүнасибәти; тәрбијә ишләринин зәифлији нәтичәсиндә гејри-мүвәффәг гијмәт алан шакирдләр вә бунлара фәрди јанашылмасы.

3. Шакирдләрин ичтимаи ишләрә, дәрсдән вә мәктәбдән кәнар вәзифәләрә, интизама вә с. мүнасибәти; онларын шәхси тәшәббүсләри.

---

[1] Ушински, Педагожи әсәрләри, I чилд, сәһ. 269.

4. Шакирдләрин шәхси вә ичтимаи көрүшләри; Вәтәнә, халга хидмәт етмәјә марагы вә с.

5. Шакирдләрин өз мәктәбинә, мүәллимләрә мәһәббәти; мәктәбин вә охудуғу синфин шәрәфини јүксәк тутмаға чалышмалары.

Мәктәбин тәрбијә ишләри јохланылыркән, көстәрилән мәсәләләрин синиф рәһбәрләри вә мүәллимләр тәрәфиндән һансы үсулларла вә нечә јеринә јетирилдијинә вә бу үсулларын педагожи мәгсәдәујғунлуғуна диггәт етмәк, синиф рәһбәрләринин иш планларына бахмаг вә 2-чи, 3-чү синифләрин ишләри илә дәриндән таныш олмаг лазымдыр.

Мәктәбдә тәрбијә ишләринин гијмәтләндирилмәсиндә синиф башлыча рол ојнајыр. Синиф мәктәбин шакирдләрә вердији тәрбијәнин нәтичәләрини әкс етдирән илк өзәкдир. Бу вә ја дикәр синифдә шакирдләрин тәрбијә ишләрини јохламаг үчүн һәмин синфин бүтүн дәрсләрини мүшаһидә етмәк лазымдыр; бу заман шакирдләрин, ајры-ајры мүәллимләрин дәрсләриндә өзләрини нечә апармасыны, синифдә интизамын вәзијјәтини вә с. мүәјјән етмәк олур.

Тәнәффүсләрдә шакирдләрлә, онларын дәрсдән вә мәктәбдән кәнар нә охудуглары, нәји севдикләри, нә илә мәшғул олдуглары, һансы ичтимаи ишләри апардыглары, һансы дәрнәкләрдә чалышдыглары вә с. һаггында сөһбәтләр апарылмасы да тәрбијә ишләринин вәзијјәтини ајдынлашдырмаға вә ону даһа да јахшылашдырмаг үчүн лазыми тәдбирләр көрмәјә имкан верир.

Тәрбијә ишләринин маһијјәтини мүәјјәнләшдирмәк үчүн мәктәб китабханасы ишләринин вәзијјәтини дә јохламаг лазымдыр. Бурада шакирдләрдән нечәсинин мәктәб китабханасына үзв олдуғуну, онларын нә охудугларыны, мәктәбдән кәнарда олан китабханаларда үзвдүрләрсә, даһа һансы китаблары охудугларыны, китабхананын охучуларла апардығы ишләрин нәдән ибарәт олдуғуну өјрәнмәк зәруридир.

Нәһајәт, мәктәбдә чыхан дивар гәзетләрини нәзәрдән кечирәрәк шакирдләрин давранышы һаггында олан мәгаләләри охујуб нәтичә чыхармаг, синифдән вә мәктәбдән кәнар тәдбирләрин (дәрнәк мәшғәләләри, мүһазирәләр, мә'рузәләр, охучулар конфранслары, әдәби-бәдии кечәләр, сәһәрчикләр вә с.) бир нечәсиндә иштирак етмәк вә бурада тәрбијә ишләринин гојулушуну өјрәнмәк, комсомол, пионер вә шакирд тәшкилатларынын ичласларында олмаг вә онларын иш планларына бахмаг, комсомолчу вә пионерләрлә сөһбәт апармаг лазымдыр вә с.

Мәктәбин тәдрис һиссә мүдиринин гејд олунан мәсәләләр үзрә әлдә етдији материаллар ики суала чаваб вермәлидир: а) мәктәбдә тәрбијә ишләринин нә кими нәтичәси вардыр, б) тәрбијә ишләри мәктәб (синиф рәһбәрләри, педагожи коллектив вә башга ишчиләр) тәрәфиндән нечә һәјата кечирилир (јә'ни тәрбијә ишләри нечә тәшкил едилмишдир, онун мәзмуну вә үсуллары нәдән ибарәтдир, педагожи коллектив тәрбијә ишләринә нечә диггәт јетирир вә с.).



Бүтүн бунлар мәктәбдә тәрбијә ишләрини даһа да јахшылашдырмаг үчүн тәдрис һиссә мүдиринин көрәчәји тәдбирләри мүәјјәнләшдирмәсинә көмәк едир.

„Мәктәбин тәдрис һиссә мүдиринә көмәк", Бакы, Бирләшмиш Нәшријјат, 1955, сәһ. 14—29.

*5 сентјабр 1952-чи илдә*
*Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији*
*коллекијасы тәрәфиндән*
*тәсдиг едилмишдир*

## МӘКТӘБЈАНЫ ТӘДРИС-ТӘЧРҮБӘ САҺӘСИ ҺАГГЫНДА ӘСАСНАМӘ

### I. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мәгсәди

1. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәси шакирдләрин биолокијадан биликләрини дәринләшдирмәк вә онларын политехник дүнјакөрүшләрини кенишләндирмәк, һәмчинин шакирдләри кәләчәк әмәли фәалијјәтә һазырламаг вәзифәси илә әлагәдар олараг онлара кәнд тәсәррүфатына даир практик вәрдишләр ашыламаг үчүн лазыми шәраит јаратмаг мәгсәдилә тәшкил олунур.

2. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә ашағыдакы ишләр көрүлүр:

а) шакирдләрин тәбиијјатдан (ибтидаи синифләрдә), ботаникадан, зоолокијадан, дарвинизм әсасларындан (V — VII вә IX синифләрдә) дәрс програмынын тәләбатына мувафиг олараг практик ишләри, тәчрүбә вә мүшаһидәләри;

б) кәнч тәбиијјатчыларын синифдән харич тәчрүбә ишләри.

### II. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә торпаг саһәсинин тәшкили

3. Һәр мәктәб тәдрис-тәчрүбә торпаг саһәси тәшкил едир. Кәнд јерләриндә вә фәһлә гәсәбәләриндә тәдрис-тәчрүбә мәсәләләри үчүн ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин даими истифадәсинә, шакирдләрин мигдарындан вә јерли шәраитиндән асылы олараг, 0,5 һектардан 2 һектара гәдәр торпаг саһәләри верилир.

Шакирдләрин сајы аз олан мәктәбләр даһа кичик тәдрис-тәчрүбә саһәси тәшкил едә биләр; лакин белә һалларда һәр шакирдә ән азы 5—20 квадрат метр саһә дүшмәлидир. Мәктәбин өзүнүн әкдији бөјүк мејвә-киләмејвә бағлары оларса Нах. МССР Назирләр Советинин, вилајәт ичраијјә комитәсинин вә рајон ичраијјә комитәләринин ичазәси илә мәктәбә даһа артыг саһә тәһким едилә биләр.

Гејд. Мәктәб бинасынын, бәдән тәрбијәси мејданчасынын вә башга мәктәб тикинтиләринин тутдуғу јер, кәнд јерләриндә мүәллимләр үчүн ајрылмыш саһәләр мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинә дахил едилмир.

4. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин әтрафы һасарланмалыдыр.

5. Једдииллик вә орта мәктәбләрин тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә тәрәвәз, тарла биткиләри (оттарлалы нөвбәли әкин системиндә олмасы мәсләһәт көрүлүр), мејвә-киләмејвә бағы (күләкдән горујан биткиләрлә бирликдә), мејвә киләмејвә тинклији, бәзәк вә мешә ағачлары, чичәк-бәзәк биткиләри, коллексија саһәси, зоолокија шө'бәси (ев гушлары, ев довшаны, ары вә саирә) олмалыдыр. I—IV синифләрин шакирдләри ишләјәчәкләри саһәдә тәрәвәз, тарла биткиләри, чичәк-бәзәк биткиләри, мејвә-киләмејвә биткиләри олмалыдыр.

Јахшы олар ки, бундан башга, горунмуш торпаг (шитиллик, исти шитиллик вә саирә), метеороложи мејданча, шакирдләрлә мәшғәлә апармаг үчүн ујғунлашдырылмыш (стол, скамја гојулмуш) мејданчалар да тәшкил едилсин.

6. Рајон колхозлары вә совхозлары үчүн мүәјјән едилмиш ән мүһүм кәнд тәсәррүфаты биткиләринин рајонлашдырылмыш сортлары тарла вә тәрәвәз биткиләринин тәчрүбә саһәсиндә көркәмли јер тутмалыдыр.

Мејвә-киләмејвә тинклијиндә вә бағда рајонлашдырылмыш тумлу, чәјирдәкли мејвәләрин вә киләмејвәләрин Мичурин сортлары вә башга ән јахшы сортлары јетишдирилмәлидир.

Коллексија саһәсиндә тәрәвәз, тарла, мејвә-киләмејвә вә саир биткиләрин мүвафиг саһәләриндә әкилмәјән, лакин ботаника вә дарвинизм әсаслары курсунда өјрәнилмәси нәзәрдә тутулан башга биткиләр олмалыдыр.

## III. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин идарә олунмасы вә ишләринин планлашдырылмасы

7. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинә билаваситә рәһбәрлик етмәк үчүн директор мәктәбин биолокија мүәллимләриндән бирини тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири тә'јин едир.

Гејд. а) Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири олан мүәллим өзү истәдикдә синиф рәһбәрлијиндән азад едилә биләр.

б) Биолокија мүәллими олмајыб, лакин мүвафиг (биоложи, агрономик) тәһсилә вә ушагларла ишләмәк тәчрүбәсинә малик шәхс дә тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири тә'јин едилә биләр.



8. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири мәктәб директорунун рәһбәрлији илә кәнд тәсәррүфатынын јерли мүтәхәссисләри, тәчрүбә стансијасынын ишчиләри, агрономлар, кәнд тәсәррүфат габагчыллары илә мәсләһәтләшәрәк саһә үчүн тәдрис-истеһсалат планы тәртиб едир. Рајон кәнд тәсәррүфат шө'бәсиндән биткичилик мәсәләләринә даир мәсләһәтләр алыр, мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә кәнд тәсәррүфат биткиләри мәһсулунун әтрафындакы колхоз вә совхозларын мәһсулундан ашағы олмамасына чалышыр. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири рајон кәнд тәсәррүфат шө'бәсиндән саһәнин зоолокија шө'бәсиндә олан һејванлара гуллуг етмәјә даир дә мәсләһәтләр алыр.

9. План мәктәбин педагожи шурасында мүзакирә олунур вә мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән тәсдиг едилир.

Тәдрис-тәчрүбә саһәсинин планында ашағыдакылар мүәјјәнләшдирилир:

а) саһә әразисинин тәшкили;

б) биткиләрин јерләшдирилмәси вә һәр биринин тутачағы саһә;

в) дәрс програмынын тәләбатына мүвафиг олараг бүтүн шакирдләрин ичра едәчәкләри практик ишләр, тәчрүбәләр вә мүшаһидәләр;

г) практик ишләрин шакирдләр тәрәфиндән јеринә јетирилмәси мүддәти вә гајдасы;

ғ) кәнч тәбиијјатчыларын тәчрүбә ишләри;

д) јај дөврүндә мәктәблиләрин ишләринин тәшкили.

е) кәнд тәсәррүфат аләтләри вә аваданлығына, тохумлара, шитиллик материала, күбрәләрә, кәнд тәсәррүфат биткиләринин зәрәрвәричиләри вә хәстәликләри илә мүбаризә үчүн кимјәви зәһәрләрә олан тәләбат;

ә) һејванлар үчүн јемә олан тәләбат;

Планда һәмчинин мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә көрүлән ишләрә јекун вурмаг вә сәрки дүзәлтмәк гајдасы да нәзәрдә тутулур. Плана мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә биткиләрин јерләшдирилмәси лајиһәси әлавә олунур.

10. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири планда нәзәрдә тутулмуш бүтүн тәдбирләрин һәјата кечирилмәси үчүн вахтында лазыми тәдбирләр көрүр, башга биолокија мүәллимләри илә бирликдә ајры-ајры тәчрүбәләрин кечирилмәсинә, јетишдирилән битки үзәриндә апарылан мүшаһидәнин күндәлијини тутмаға вә мәһсулу һесаба алмаға даир тә'лимат тәртиб едир, смета тутур вә ишин нәтичәси һаггында һесабат дүзәлдир.

Ибтидаи мәктәбин мүдири тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә шакирдләрлә практик мәшғәләләрин тәшкили вә кечирилмәсинә даир I—IV синифләрин мүәллимләринин ишини билаваситә нәзарәт алтына алыр вә рәһбәрлик едир.

11. Дәрс програмларында нәзәрдә тутулмуш олан V — IX синиф шакирдләринин тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә јаз-јај дөврүндә вә пајызда көрдүкләри ишә билаваситә биолокија мүәллимләри, I—IV синфләрдә — ибтидаи синиф мүәллимләри рәһбәрлик едир.

Бир вә ики комплектли мәктәбләрин тә'лим-тәчрүбә саһәсиндә шакирдләрин ишләринә мүәллим рәһбәрлик едир.

Јај дөврүндә, мәктәб тә'тилләри башлананда шакирдләрин тәдрис-тәчрүбә саһәсиндәки ишләринә мә'зунијјәтә чыхмајан мүәллимләр рәһбәрлик едирләр. Једдииллик вә орта мәктәбләрдә лаборантлар вә баш пионер дәстә рәһбәри дә мүәллимә көмәјә чәлб едилә биләр.

Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә шакирдләрин синифдән харич мәшғәләләринә рәһбәрлик етмәјә V — IX синифләрин рәһбәрләри, баш пионер дәстә рәһбәри вә мәктәб лаборанты чәлб едилирләр.

12. Тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдирлији үчүн 10-а гәдәр синфи олан једдииллик вә орта мәктәбләрдә ајда 100 манат, 10-дан артыг синфи олан мәктәбләрдә исә ајда 150 манат мүәјјән едилир.

## IV. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә шакирд ишләринин тәшкили

13. Биолокија програмында көстәрилмиш вә шакирдләрин һамысы үчүн мәчбури олан практик мәшғәлә вә тәчрүбәләр мәктәбин директору тәрәфиндән тәсдиг олунмуш хүсуси чәдвәл үзрә кечирилир. Шакирдләрин ишләринин тәгвим мүддәтләри јерин шәраитиндән асылы олараг кәнд тәсәррүфат биткиләринин мөвсим характеринә көрә тә'јин едилир. Шакирдләр груплар үзрә елә тәшкил олунур ки, онлардан һәр бири өзүнә тәһким олунмуш јердә ишләсин вә бунунла бирликдә биткиләрин бүтүн әсас векетасија дөврүндә кәнд тәсәррүфат биткиләри вә мејвә-киләмејвә ағачлары үзәриндә мүшаһидә апармаг вә онлара мүнтәзәм гуллуг етмәк мүмкүн олсун.

14. Кәнч тәбиијјатчыларын тәчрүбә ишләри онларын биликләрини зәнкинләшдирмәли вә әмәли вәрдишләрини тәкмилләшдирмәлидир. Тәчрүбәләрин мөвзулары кәнч тәбиијјатчылары биткиләрин бөјүмә вә инкишафыны идарә етмәк үсуллары илә, еркән вә јүксәк мәһсул көтүрүлмәсини тә'мин едән үсулларла, ә'ла кејфијјәтли тохум вә шитиллик материалы јетишдирмәклә, ән гијмәтли битки сортлары вә формаларыны сүр'әтлә чохалтмаг јоллары илә рајонун колхоз вә совхозлары үчүн јени битки сортлары јетишдирмәклә таныш етмәјә, векетатив вә чинсијјәтли һибридләшдирмә вә истәнилән истигамәтдә тәрбијә әсасында битки тәбиәтини дәјишдирмәјә даир Мичурин үсулларына јијәләнмәләринә доғру јөнәлдилмәлидир.

15. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәси мүдиринин рәһбәрлији илә синиф рәһбәрләри саһәдә көрүләчәк иш планынын јеринә јетирилмәси үчүн шакирдләри тәшкил едир, шакирдләри, онларын ата-аналарыны вә ичтимаијјәти мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндәки ишләрин тә'лим-тәрбијәви әһәмијјәти илә, бу саһәдә јаз, јај вә пајыз дөврләриндә ишләрин тәшкили илә таныш едир.

## V. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин тәсәррүфатча тә'мин едилмәси вә бурадакы әкин вә ағачларын горунмасы, һесаба алынмасы, мәһсулунун бөлүшдүрүлмәси

16. Мәктәб директору (мүдири) ашағыдакы ишләри көрүр:

а) ушаглар үчүн кәнд тәсәррүфат аләтләри, тохумлар, шитиллик материал, тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә олан һејванлар үчүн јем, күбрәләр вә зәрәрверичиләрлә мүбаризә васитәләринин вахтында алынмасыны, һәмчинин саһәнин, онун әкинләринин вә мәһсулунун горунмасыны тә'мин едир:

б) һамилик едән мүәссисәләри, колхозлары, совхозлары, һәмчинин валидејнләри вә ичтимаијјәти мәктәбјаны саһәдәки ишләрин көрүлмәси үчүн мәктәбә көмәјә чәлб едир.

17. Мәктәбјаны тә'лим-тәчрүбә саһәсинин мәһсулу, һәмчинин һејвандарлыгдан көтүрүлән мәһсул вә онларын сатылмасындан әлдә едилән вәсаит — тамамилә мәктәбин ихтијарына верилир. Әкин вә һејвандарлыг мәһсулларынын һесаба алынмасы мәктәб директору вә ја онун мүавини, мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсинин мүдири, һесабдар, јерли комитә сәдри вә валидејн комитәси нүмајәндәсиндән ибарәт комиссија тәрәфиндән рәсмиләшдирилир.

18. Мәһсул „Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәләриндән алынан мәһсулун сатылмасындан әлдә едилән вәсаитдән истифадәјә даир тә'лимат"а тамамилә ујғун шәкилдә бөлүшдүрүлүр.

## VI. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә көрүлмүш ишләрә јекун вурулмасы

19. Һәр ил пајызда мәһсул јығымы гуртаранда мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә көрүлмүш ишләрә јекун вурулур вә сәрки тәшкил едилир. Бу сәркидә бүтүн шакирдләрин вә кәнч тәбиијјатчылар дәрнәјинин тәчрүбә ишләринин нәтичәләри (тәбии експонатлар, һербариләр, мүшаһидә күндәликләри, тәчрүбә ишләри нәтичәләринин тәсвири) нүмајиш етдирилир.

Әјани тә'лим васитәси шәклиндә дүзәлдилмиш сәрки експонатлары биолокија кабинәсинә верилир вә дәрс програмынын мүвафиг бөлмәләрини өјрәндикдә истифадә олунур.

20. Нахчыван МССР Маариф Назирлији, ДГМВ ХМШ, Бакы ХМШ вә рајон (шәһәр) маариф шө'бәләри Үмумиттифаг Кәнд Тәсәррүфат Сәркисиндә иштирак етмәк үчүн експонат вә мәк-

тәбләри сечир. Бу иш пионер вә мәктәблиләрин (кәнч тәбиијјатчыларын) вә тәчрүбәчиләрин вердикләри експонатлары, сечмәк, сахламаг вә Үмумиттифаг Кәнд Тәсәррүфат Сәркисинә чатдырмаг һаггындакы маариф назирлијинин тә'лиматына әсасланараг апарылыр.

21. Мәктәбјаны тәдрис-тәчрүбә саһәсиндә шакирдләрин иши мәктәбләрин вә маариф органларынын һесабатларында әкс етдирилир.

„Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин әмрләр вә сәрәнчамлары". Бакы, Бирләшмиш Нәшријјат, 1954, сәһ. 33—35.

## Шакирдләр үчүн гајдалар

Һәр бир шакирд:

1. Савадлы вә мәдәни бир вәтәндаш олмаг вә Совет вәтәнинә даһа чох хејир вермәк үчүн бөјүк бир сә'јлә елм өјрәнмәјә чалышмалыдыр.

2. Сә'јлә охумалы, дәрсә мүнтәзәм кәлмәли, кечикмәмәли, директорун ичазәси олмадан мәктәбдән чыхыб кетмәмәлидир.

3. Мәктәб директорунун вә мүәллимләрин сөзүнә данышыгсыз гулаг асмалыдыр.

4. Мәктәбә кәләркән лазыми дәрс китаблары вә вәсаитини өзү илә бәрабәр кәтирмәли, мүәллим синфә кирәнәдәк дәрсә лазым олан бүтүн шејләри һазырламалыдыр.

5. Мәктәбә кәләркән јујунмалы, башыны дарамалы, тәмиз вә сәлигәли кејинмәлидир.

6. Синифдә өз јерини тәмиз вә сәлигәли сахламалыдыр.

7. Зәнкдән сонра дәрһал синфә кирмәли вә өз јерини тутмалыдыр. Дәрс заманы исә анчаг мүәллимин ичазәси илә синфә кирмәли вә ја синифдән чыхмалыдыр.

8. Дәрс заманы дирсәкләнмәдән вә сәрилмәдән дүз отурмалы, мүәллимләрин изаһына вә шакирдләрин чавабларына диггәтлә гулаг асмалы, сөһбәт етмәмәли вә башга ишләрлә мәшғул олмамалыдыр.

9. Мүәллим вә мәктәб директору синфә кирдикдә вә ја синифдән чыхдыгда һөрмәт үчүн ајаға галхмалыдыр.

10. Мүәллимә чаваб вердикдә ајаға галхмалы, дүз дајанмалы, анчаг мүәллимин ичазәси илә отурмалыдыр. Мүәллимә чаваб вә ја суал вермәк истәдикдә әлини галдырмалыдыр.

11. Мүәллимин кәләчәк дәрс үчүн вердији бүтүн тапшырыглары күндәлијә вә ја хүсуси бир дәфтәрә гејд етмәли вә евдә бу гејдләри ата-аналарына көстәрмәлидир. Евә верилән тапшырыглары шакирд өзү јеринә јетирмәлидир.

12. Мәктәб директоруна вә мүәллимләрә һөрмәт етмәлидир. Күчәдә мүәллимләрә вә мәктәб директоруна раст кәлдикдә онлара һөрмәт вә еһтирамла салам вермәлидир.



13. Бөјүкләрлә нәзакәтли рәфтар етмәли, мәктәбдә, күчәдә вә ичтимаи јерләрдә өзүнү јахшы апармалы вә әдәбли олмалыдыр.

14. Габа данышмаг, сөјүш сөјмәк, папирос чәкмәк вә гумар ојнамағын мәктәбли үчүн тәһгир олдуғуну унутмамалыдыр.

15. Мәктәбин бүтүн аваданлығыны горумалы, өзүнүн вә јолдашларынын шејләри илә еһмаллы вә еһтијатла давранмалыдыр.

16. Гадынлара, балача ушаглара, гочалара, хәстә вә зәиф адамлара диггәт вә һөрмәтлә јанашмалы, онлара јол вермәли, јер көстәрмәли вә һәр чүр көмәк етмәлидир.

17. Ата-анасынын сөзүндән чыхмамалы, онлара көмәк етмәли, кичик гардашларынын вә бачыларынын гајғысына галмалыдыр.

18. Ев-ешикдә тәмизкар олмалы, палтарларыны, ајаггабыларыны, јатағыны сәлигә илә сахламалыдыр.

19. Шакирд вәсигәсини өз јанында кәздирмәли, ону јахшы горумалы вә башгаларына вермәмәли, лакин мәктәбин директору вә мүәллимләри тәләб етдикдә көстәрмәлидир.

20. Охудуғу мәктәб вә синфин шәрәфини өз шәрәфи кими горумалыдыр.

Бу гајдалары позан шакирдләр, мәктәбдән говулмаг дәрәчәсинә гәдәр чәзаландырылырлар.

### ҮЧҮНЧҮ БӨЛМӘ

# МӘКТӘБДӘ ПИОНЕР, КОМСОМОЛ ВӘ ШАКИРД ТӘШКИЛАТЛАРЫ

## ҮМУМИТТИФАГ ЛЕНИН КОММУНИСТ КӘНЧЛӘР ИТТИФАГЫНЫН XII ГУРУЛТАЈЫНА

Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси Үмумиттифаг Ленин Коммунист Кәнчләр Иттифагынын XII гурултајыны вә онун шәхсиндә бүтүн комсомолчулары вә комсомолчу гызлары, чохмилләтли Совет Иттифагымызын шанлы кәнчләрини саламлајыр.

Коммунист партијасынын рәһбәрлији илә Ленин комсомолу коммунизм чәмијјәтинин милјонларла фәал гуручуларыны тәрбијә едиб јетишдирмишдир. Комсомол Вәтәнин сәадәти үчүн өзүнүн гәһрәманчасына мүбаризәси вә рәшадәтли әмәји илә совет халгынын үмуми һөрмәт вә мәһәббәтини газанмышдыр.

Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси әминдир ки, комсомолчуларымыз вә комсомолчу гызларымыз бүтүн бачарыгларыны вә кәнч гүввәләрини бөјүк коммунизм гуручулуғу ишинә сәрф едәрәк, Ленин комсомолунун шанлы ишләрини бундан сонра да артырачаглар.

Инди, социализмдән тәдричлә коммунизмә кечмәк шәраитиндә, кәнчләрин коммунистчәсинә тәрбијә едилмәси, марксизм-ленинизмин әсасларыны мәнимсәмәси вә һәр шејә галиб кәлән марксизм-ленинизм нәзәријјәсини шүурлу сурәтдә һәјата кечирмәси ишиндә комсомолун ролу даһа да артыр. Комсомол совет кәнчләрини өз Вәтәнинә фәдакар хидмәт вә Коммунист партијасына сәдагәт руһунда, ССРИ халгларынын сарсылмаз достлуғу руһунда јорулмадан тәрбијә етмәли, совет адамларынынән јахшы сифәтләринин — әмәјә мәһәббәт, күмраһлыг горхмазлыг, ишимизин гәләбәсинә инам, һәр чүр чәтинликләри вә маниәләри арадан галдырмаға һазыр олмаг сифәтләрини кәнчләрә ашыламалыдыр. Кәнчләримизин өз истеһсал ихтисасыны даим артырмасы, биликләрә, габагчыл елм вә техниканын наилијјәтләринә әзмлә јијәләнмәси, бунлары халг тәсәррүфатынын вә мәдәнијјәтин бүтүн саһәләриндә әмәли сурәтдә тәтбиг едә билмәси үчүн һәртәрәфли гајғы көстәрмәк — комсомолун борчудур. Комсомол кәнчләрин бәдәнчә мөһкәмләнмәси, онларын әмәјә вә Вәтәни мүдафиә етмәјә һазыр олмасы үчүн даими гајғы көстәрмәлидир.

Дөвләт вә тәсәррүфат гуручулуғунда, мәдәни гуручулугда, өлкәнин бүтүн ичтимаи-сијаси һәјатында комсомолчуларын вә бүтүн совет кәнчләринин даһа фәал иштиракыны тә'мин етмәк — комсомолун чох мүһүм вәзифәсидир. Социалист сәнајесинин даһа артыг инкишаф етдирилмәсинә, кәнд тәсәррүфатынын бүтүн саһәләрини вә халг тәрәфиндән ишләдилән маллар истеһсалыны әсаслы сурәтдә јүксәлтмәк үчүн партија вә һөкумәт тәрәфиндән мүәјјән едилмиш програмын һәјата кечирилмәсинә, өлкәмиздә әһалинин халг тәрәфиндән ишләдилән маллара олан вә кетдикчә артан тәләбатыны јахын 2 — 3 ил әрзиндә кифајәт дәрәчәдә өдәмәк кими бөјүк үмумхалг вәзифәсинин јеринә јетирилмәсинә кәнчләрин диггәти хүсусилә чәлб едилмәлидир. Комсомол социализм јарышыны даһа да кенишләндирмәли, даһа артыг фәаллыг вә тәшәббүс көстәрмәли, халг тәсәррүфатынын бүтүн саһәләриндә әмәк мәһсулдарлығынын һәр васитә илә јүксәлдилмәси үчүн совет кәнчләринин гүввәләрини сәфәрбәрлијә алмалыдыр.

Коммунист партијасынын көмәкчиси вә еһтијат гүввәси олмаг ролуну мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирә билмәкдән өтрү комсомол өз ишини кетдикчә тәкмилләшдирмәлидир. Совет кәнчләринин гаршысында дуран вәзифәләри јеринә јетирмәкдә бөјүк рол ојнамалы олан комсомол органлары өз ишләрини әсаслы сурәтдә јенидән гурмалы, комсомол тәшкилатларына рәһбәрликдә дәфтәрханачы-бүрократ методлары тамамилә арадан галдырмалы, кәнчләр арасында конкрет тәшкилатчылыг вә тәрбијә иши илә даһа чох мәшғул олмалыдырлар. Чанлы адамлар — комсомолчулар вә совет кәнчләри, онларын әмәји, јашајышы, тәһсили вә тәрбијәси һаггында, оғлан вә гызларын кетдикчә артан бүтүн тәләбат вә мәнафејини тә'мин етмәк һаггында даими гајғы — комсомол тәшкилатларынын диггәт мәркәзиндә дурмалыдыр. Буна көрә кениш кәнчләр күтләси илә чанлы әлагәни кетдикчә кенишләндирмәк вә мөһкәмләтмәк лазымдыр.

Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси әминдир ки, пролетар бејнәлмиләлчилији руһунда тәрбијә едилмиш Ленин комсомолу вә бүтүн совет кәнчләри демократик кәнчләрин бүтүн дүнјада сүлһ уғрунда апардыглары шәрәфли мүбаризәнин һәмишә өн сырасында кедәчәкләр.

Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси әмин олдуғуну билдирир ки, коммунизм чәмијјәтинин 18 милјондан артыг кәнч гуручусуну өз сыраларында бирләшдирән комсомолумуз коммунизмин гәләбәси уғрунда мүбаризәдә

бундан сонра да партијанын сәдагәтли көмәкчиси олачаг, совет халгы вә сосиалист Вәтәни гаршысында өз мүгәддәс вәзифәсини шәрәфлә јеринә јетирәчәкдир.

Јашасын Үмумиттифаг Ленин Коммунист Кәнчләр Иттифагы!

Јашасын шанлы совет кәнчләри!

Јашасын бөјүк сосиалист Вәтәнимиз!

*СОВЕТ ИТТИФАГЫ*
*КОММУНИСТ ПАРТИЈАСЫНЫН*
*МӘРКӘЗИ КОМИТӘСИ*

**ҮИЛККИ МК-нын ИШИ ҺАГГЫНДА ҺЕСАБАТ МӘ'РУЗӘСИНӘ ДАИР**

## ҮИЛККИ XII гурултајынын гәтнамәси

ҮИЛККИ XII гурултајы, ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинин иши һаггында һесабат мә'рузәсини динләјиб мүзакирә едәрәк гәрара алыр: ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинин һесабат дөврүндә көрдүјү ишләр бәјәнилсин.

Үмумиттифаг Ленин Коммунист Кәнчләр Иттифагы өзүнүн XII гурултајына Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын вә онун Мәркәзи Комитәсинин әтрафында сых бирләшмиш һалда кәлмишдир. Комсомол коммунизм гуручулуғунда партијанын фәал көмәкчиси кими һәрәкәт едир, совет кәнчләрини тәрбијә етмәк саһәсиндә бөјүк ишләр көрүр.

Сәнаје мүәссисәләринин, нәглијјатын вә тикинтиләрин комсомол тәшкилатлары кәнчләрин сә'јини истеһсал планларынын јеринә јетирилмәсинә, әмәк мәһсулдарлығынын јүксәлдилмәсинә доғру јөнәлдирләр.

Колхоз, МТС вә совхозларын комсомол тәшкилатлары кәнд тәсәррүфатынын даһа да инкишаф етдирилмәси һаггында партија вә һөкумәтин гәрарларыны јеринә јетирмәк уғрунда мүбаризәјә гошулурлар. Милјонларла һектар хам торпаглардан вә динчә гојулмуш торпаглардан истифадә етмәк һаггында партијанын чағырышына чаваб олараг он минләрлә оғлан вә гыз јени торпаглардан истифадә едиләчәк рајонларда ишләмәјә көнүллү сурәтдә кетмишдир.

Мәктәбли кәнчләр биликләрә әзмлә јијәләнир вә коммунизм чәмијјәтинин фәал гуручулары олмаға һазырлашырлар. Кәнч совет зијалылары Вәтәнимиздә елм вә техниканын, әдәбијјат вә инчәсәнәтин даһа бөјүк тәрәггијә чатмасы уғрунда мүбаризә едирләр.

Партија тәрәфиндән пролетар бејнәлмиләлчилији принсипләринә сәдагәт руһунда тәрбијә едилмиш олан совет кәнчләри бүтүн өлкәләрин сүлһ вә демократија уғрунда, јени мүһарибә тәһлүкәсинә гаршы мүбаризә апаран кәнчләри илә достлуг әлагәсини мөһкәмләндирир вә кенишләндирирләр.



Һесабат дөврү — комсомол сыраларынын даһа артыг мөһкәмләнмәси вә артмасы дөврү олмушдур. ҮИЛККИ үзвләринин фәаллығы артмыш, комсомол тәшкилатларынын кәнчләрә тә'сири гүввәтләнмишдир XI гурултајдан сонра комсомолун сыралары ики гат артмышдыр.

Лакин буну көрмәмәк сәһв оларды ки, бир чох комсомол тәшкилатларында апарылан ишин сәвијјәси партијанын ирәли сүрдүјү вәзифәләрдән, кәнчләрин артан тәләбатындан һәлә кери галыр.

ҮИЛККИ гурултајы комсомол тәшкилатларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, кәнч нәслин коммунистчәсинә тәрбијә едилмәси ишләринин һәр чәһәтдән гүввәтләндирилмәсини тә'мин етсинләр вә она наил олсунлар ки, комсомолун, һәр бир комсомол тәшкилатынын фәалијјәти комсомолчу вә кәнчләрин тәләбатыны кетдикчә даһа мүкәммәл өдәјә билсин. Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын ҮИЛККИ гаршысында гојдуғу вәзифәләрә ујғун олсун.

## I

Бир чох сәнаје мүәссисәләринин, нәглијјатын, тикинтиләрин, колхоз, МТС вә совхозларын комсомол тәшкилатлары сон илләрдә дөвләт вә тәсәррүфат гуручулуғунда зәиф иштирак едирләр. Комсомол комитәләри әмәли вәзифәләрин јеринә јетирилмәси үчүн кәнчләри тәшкил етмәк әвәзинә чох вахт үмуми сөһбәтләрлә мәшғул олур, мүәссисә, колхоз, МТС, вә совхозларда ишин вәзијјәти үчүн мәс'улијјәт һисс етмир, кәнчләрин әмәк интизамыны позмасы, истеһсал нормаларыны вә тапшырыгларыны јеринә јетирмәмәси фактларына көз јумурлар.

Комсомол, Коммунист партијасынын көстәришләринә әмәл едәрәк, бундан сонра да кәнчләрин тәрбијәси вә тәһсили саһәсиндә көрдүјү бүтүн ишләри коммунизм гурмаг уғрунда үмумхалг мүбаризәсиндә әмәли сурәтдә иштирак етмәклә әлагәләндирмәјә борчлудур. Инди ән мүһүм вәзифә — комсомол тәшкилатларынын ишини дөвләт вә тәсәррүфат гуручулуғунда, мәдәни гуручулуг ишләриндә, өлкәнин бүтүн ичтимаи-сијаси һәјатында даһа фәал иштирак етмәјә доғру гәт'и сурәтдә јөнәлтмәкдән ибарәтдир.

Комсомолчулар вә кәнчләр сосиалист сәнајесинин даһа да инкишаф етдирилмәсинә, кәнд тәсәррүфатынын бүтүн саһәләрини әсаслы сурәтдә јүксәлтмәк үчүн партија вә һөкумәт тәрәфиндән мүәјјән едилмиш програмын һәјата кечирилмәсинә, өлкәмиздә әһалинин халг тәрәфиндән ишләдилән маллара олан вә кетдикчә артан тәләбатыны јахын ики-үч ил әрзиндә кифајәт дәрәчәдә өдәмәк кими бөјүк үмумхалг вәзифәсинин јеринә јетирилмәсинә хүсуси фикир вермәлидирләр.

Гурултај комсомол тәшкилатларыны сосиализм јарышыны даһа да кенишләндирмәјә, даһа артыг фәаллыг вә тәшәббүскарлыг көстәрмәјә, һәр бир сәнаје мүәссисәсиндә, һәр бир тикинтидә, нәглијјатда, һәр бир колхоз вә совхозда, машын-трактор стансијаларында әмәк мәһсулдарлығыны һәр чәһәтдән јүксәлтмәк үчүн кәнчләрин гүввәләрини сәфәрбәрлијә алмаға чағырыр.

Сәнаје мүәссисәләринин, нәглијјатын вә тикинтиләрин комсомол тәшкилатлары комсомолчуларын вә кәнчләрин гүввәләрини истеһсал планларынын тамамилә вә артыгламасы илә јеринә јетирилмәсинә доғру, истеһсал мејданчасынын һәр метриндән вә һәр бир аваданлыг ваһидиндән даһа чох мәһсул әлдә едилмәсинә доғру, гәнаәт үсулуна әмәл едилмәсинә, бурахылан мәһсулун маја дәјәринин ашағы салынмасына вә кејфијјәтинин јүксәлдилмәсинә доғру јөнәлтмәлидир.

Кәнд тәсәррүфаты саһәсиндә комсомол тәшкилатлары Сов. ИКП МК-нын сентјабр вә феврал-март Пленумларынын гәрарларыны јеринә јетирмәкдән өтрү кәнчләри сәфәрбәрлијә алмалы, бүтүн кәнд тәсәррүфаты биткиләринин мәһсулдарлығыны хејли јүксәлтмәјә, мал-гаранын сајыны вә мәһсулдарлығыны артырмаға, техникадан даһа јахшы истифадә етмәјә, тарла ишләрини вахтында вә јахшы көрмәјә наил олмагда партија органларына һәр чәһәтдән көмәк етмәлидирләр. Хам торпаглардан вә динчә гојулмуш торпаглардан истифадә едилмәси планыны һәјата кечирмәкдә фәал иштирак етмәк — бүтүн комсомолун бөјүк вә шәрәфли ишидир. Комсомолчулар кәнд тәсәррүфаты елми вә тәчрүбәсинин наилијјәтләрини тәблиғ етмәк, бу наилијјәтләри истеһсалатда һәјата кечирмәк ишиндә тәшәббүсчү олмалыдырлар.

Өлкәнин халг тәсәррүфаты үчүн ихтисаслы кадрлар һазырламағын бөјүк әһәмијјәтини нәзәрә алараг, комсомол тәшкилатлары пешә тәһсили мәктәбләриндә шакирдләрин тә'лим вә тәрбијәсинин кејфијјәтини јүксәлтмәкдә даһа артыг көмәк етмәлидирләр. Кәнч фәһләләрдән вә кәнд тәсәррүфаты механизаторларындан истеһсалатда дүзкүн истифадә едилмәсинә наил олмаг, онларын мәдәни-мәишәт шәраитинин јахшылашдырылмасына даһа бөјүк гајғы көстәрмәк лазымдыр.

## II

Комсомол тәшкилатлары, кәнчләрин мәдәни инкишафы гајғысына лазымынча галмырлар. Рәһбәр комсомол органлары мәктәблиләрин дәрси јахшы мәнимсәмәсиндә вә интизамын мөһкәмләндирилмәсиндә мәктәбләрә зәиф көмәк едирләр

Комсомол тәшкилаты даим чалышмалыдыр ки, кәнчләр биликләрә, габагчыл елм вә техниканын наилијјәтләринә әзмлә јијәләнсинләр, бунлардан халг тәсәррүфатынын вә мәдәнијјәтин бүтүн саһәләриндә әмәли сурәтдә истифадә етмәји бачарсынлар.

Коммунизм гуручусу олан совет адамынын јетишмәсиндә совет мәктәби чох бөјүк рол ојнајыр. Совет мәктәбинин даһа да мөһкәмләндирилмәсиндә, мәктәблиләрин тәһсил вә тәрбијәси ишләринин јахшылашдырылмасында иштирак етмәк комсомолун чох мүһүм ишидир.

Комсомол тәшкилатлары мәктәбдә иш апармагда, мәктәблиләрдә сосиалист Вәтәнимизә мәһәббәт һисси тәрбијә етмәкдә вахтларыны вә гүввәләрини әсиркәмәмәли, ушагларда әмәјә мәһәббәт, биликләрә һәвәс, ичтимаи мүлкијјәтә гајғы илә јанашмаг, намуслу вә доғручу олмаг сифәтләри ашыламагда мүәллимләрә көмәк етмәјә борчлудурлар.

Комсомол тәшкилатлары, кәнчләрин истеһсалатдан ајрылмадан өз үмуми тәһсил биликләрини артырмасына бөјүк әһәмијјәт верәрәк, ахшам мәктәбләриндә, гијаби вә ахшам али мәктәбләриндә вә техникумларында охумаг истәјән кәнчләрин бу арзусуну јеринә јетирмәјә һәр чәһәтдән көмәк етмәлидирләр.

Али мәктәбләрин вә орта ихтисас мәктәбләринин комсомол тәшкилатлары тәләбәләрин тәһсил вә тәрбијәси саһәсиндә, јүксәк ихтисаслы, һәртәрәфли инкишаф етмиш вә сосиалист Вәтәнимизә сәдагәтли мүтәхәссисләр һазырламаг саһәсиндә көрүлән ишләрдә мәктәбләрин партија тәшкилатларына вә рәһбәрләринә даһа артыг көмәк етмәлидирләр.

## III

Бир чох комсомол тәшкилатлары идеоложи ишә лазымынча гијмәт вермәјәрәк, бу иши һәјатла, чох мүһүм тәсәррүфат-сијаси вәзифәләрлә әлагәләндирмирләр. Кәнчләрин коммунист әхлагы руһунда тәрбијә едилмәсинә лазымынча фикир верилмир.

Бүтүн совет кәнчләринин Вәтәнә фәдакар хидмәт, Коммунист партијасына сәдагәт вә ССРИ халгларынын сарсылмаз достлуғу руһунда тәрбијә едилмәси вәзифәси комсомол тәшкилатларындан һәјатла вә коммунизм гуручулуғу саһәсиндә көрүлән әмәли ишләрлә сых әлагәләндирилмиш идеоложи иши хејли кенишләндирмәји тәләб едир. Комсомол, совет адамларынын ән јахшы сифәтләрини — әмәјә мәһәббәт, күмраһлыг, горхмазлыг, коммунизмин гәләбәсинә инам, һәр чүр чәтинликләри вә маниәләри арадан галдырмаға һазыр олмаг сифәтләрини кәнчләрә ашыламагда партијаја көмәк етмәлидир.

Марксизм-ленинизмин маһијјәтини комсомолчу вә кәнчләрин мөһкәм мәнимсәмәләринә наил олмаг, сијаси маарифин тәшкилиндә бүрократик тәһрифләрә вә инзибатчылыға, көнүл-

лулук принсипинин кобуд бир сурәтдә позулмасы, комсомолчуларын дәрнәкләрә вә сијаси мәктәбләрә учдантутма јазылылмасы һалларына сон гојмаг лазымдыр.

Гурултај ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына, өлкә вә вилајәт комсомол комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырыр ки, комсомол мәтбуатына рәһбәрлији гүввәтләндирсинләр, мәтбуатын идеја сәвијјәсини јүксәлтсинләр, журналист кадрларын һазырланмасы ишини јахшылашдырсынлар.

Рәһбәр комсомол органлары вә комсомол тәшкилатлары кәнчләрин шүурундакы көһнәлик галыгларына гаршы, совет адамларына лајиг олмајан һәрәкәтләрә гаршы барышмаз мүбаризә апармалыдырлар. Комсомол тәшкилатлары кәнчләр арасында мәдәни-күтләви ишин кенишләндирилмәсини тә'мин етмәјә, оғлан вә гызларын өз истираһәт вахтларыны јахшы кечирмәләринә көмәк едән даһа чох мараглы тәдбирләр көрмәјә борчлудурлар.

Комсомол, кәнчләрин бәдәнчә мөһкәмләндирилмәси, онларын әмәјә вә Вәтәни мүдафиәјә һазырлашдырылмасы үчүн даими гајғы көстәрмәлидир. Көнүллү идман чәмијјәтләри вә һәмкарлар иттифагы тәшкилатлары илә бирликдә тәдбирләр көрәрәк күтләви бәдән тәрбијәси вә идман ишләринин даһа да кенишләндирилмәсини тә'мин етмәк, кәнчләри идманла мүнтәзәм сурәтдә мәшғул олмаға даһа фәал сурәтдә чәлб етмәк вә ҮИЛККИ үзвләринин „Әмәјә вә ССРИ-ни мүдафиәјә һазырам" комплексинин нормативләрини вермәләринә наил олмаг лазымдыр.

Совет Ордусунун вә Һәрби-Дәниз Гүввәләринин комсомол тәшкилатлары орду вә донанма кәнчләрини социалист Вәтәнимизә һәдсиз сәдагәт руһунда тәрбијә етмәк ишләрини тәкмилләшдирмәли, дөјүш һазырлығында, сијаси һазырлыгда, интизамда, ән јени һәрби техникаја вә силаһа јијәләнмәкдә бүтүн комсомолчуларын габагчыллыг ролу ојнамаларына наил олмалыдырлар.

ҮИЛККИ кәнчләрин бејнәлхалг демократик һәрәкатынын кенишләнмәсинә вә мөһкәмләнмәсинә көмәк етмәли, Чин Халг Республикасы, халг демократијасы өлкәләри вә Алманија Демократик Республикасы кәнчләри илә совет кәнчләринин гардашлыг әлагәсини гүввәтләндирмәли, капиталист өлкәләринин, мүстәмләкәләрин вә асылы өлкәләрин демократик кәнчләри илә достлуғу кенишләндирмәлидир.

## IV

Гурултај гејд едир ки, бир чох комсомол тәшкилатларында көрүлән ишләр мараглы дејилдир, јекнәсәгдир, кәнчләри тә'мин етмир. Бунун да нәтичәсиндә бә'зи комсомолчулар



арасында тәшкилата мараг зәифләјир, онларын Комсомолла әлагәси кәсилир. Комсомолун бир сыра рајон вә шәһәр комитәләриндә кәнчләрин комсомола учдантутма гәбул едилмәсинә јол верилир. Бунунла бирликдә комсомол тәшкилатлары өз сыраларыны фәһләләр вә колхозчулар һесабына зәиф артырырлар.

Комсомол органларынын ишиндә зәрәрли, дәфтәрханачы-бүрократ иш үсулу вә методлары кениш јајылмышдыр, бу да ондан ибарәтдир ки, комсомол ишчиләринин вә комсомол фәалларынын гүввәси конкрет чанлы ишә, комсомолчулар вә кәнчләрә апарылан ишин гүввәтләндирилмәсинә дејил, чохлу директивләр, гәтнамәләр, арајышлар, һесабатлар вә чох вахт һеч кимә лазым олмајан башга кағызлар тәртиб едилмәсинә, мүхтәлиф ичласлар вә мүшавирәләр кечирилмәсинә јөнәлдилир. Белә бир вәзијјәт ишләри тәшкил етмәјин Ленин принсипләринә зидд олуб долашыглыг, сүрүндүрмәчилик вә мәс'улијјәтсизлик доғурур.

Гурултај белә һесаб едир ки, бүтүн комсомол тәшкилатларынын иш методларынын даһа да јахшылашдырылмасы вә тәкмилләшдирилмәси комсомолун гаршысында дуран вәзифәләри мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирмәк үчүн вачиб шәртдир.

ҮИЛККИ МК-нын, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларынын, комсомолун өлкә, вилајәт, шәһәр вә рајон комитәләринин ән мүһүм вәзифәси, — өз ишләрини әсаслы сурәтдә јенидән гурмагдан, комсомол тәшкилатларына рәһбәрликдә дәфтәрханачы-бүрократ иш үсулларына сон гојмагдан, гәрарларын, ичласларын вә мүшавирәләрин сајыны олдугча азалтмагдан, кәнчләр арасында билаваситә тәшкилатчылыг вә тәрбијә иши илә даһа чох мәшғул олмагдан ибарәтдир. Партија өјрәдир ки, чанлы адамлар — комсомолчулар вә совет кәнчләри, онларын әмәји, мәишәти, тәһсили вә тәрбијәси һаггында, оғлан вә гызларын кетдикчә артан тәләб вә сорғуларынын өдәнилмәси һаггында даими гајғы көстәрмәк комсомол тәшкилатларынын диггәт мәркәзиндә дурмалыдыр. Бунун үчүн кениш кәнчләр күтләси илә чанлы әлагәни даим кенишләндирмәк вә мөһкәмләндирмәк лазымдыр.

Комсомол органлары комсомол демократијасынын ардычыл сурәтдә һәјата кечирилмәсини, өзүнүтәнгидин вә хүсусән ашағыдан тәнгидин даһа да кенишләндирилмәсини, комсомол тәшкилатларынын вә ҮИЛККИ үзвләринин фәаллығынын артырылмасыны, ишдә коллективлик принсипинә дөнмәдән әмәл едилмәсини тә'мин етмәјә борчлудурлар. Илк тәшкилатлара рәһбәрлик едилмәсиндә инзибатчылыға јол верилмәмәли, онларын фәалијјәти јухарыдан лүзумсуз јерә мәһдудлашдырылмамалы вә һәр бир тәшкилатын мүбариз, сых бирләшмиш коллектив олмасы әлдә едилмәлидир.

Гурултај ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына, комсомолун өлкә вә вилајәт

комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырыр ки, комсомол кадрларынын сечилмәси, јерләшдирилмәси вә тәрбијә едилмәси ишини јахшылашдырсынлар, ишчиләри бачарығына вә сијаси кејфијјәтинә көрә сечмәк һаггында партијанын муәјјән етдији принсипләрә чидди әмәл етсинләр, кәнчләр арасында иш апармагда өзләрини јахшы көстәрмиш олан даһа кәнч вә савадлы фәаллары рәһбәр комсомол ишинә чәсарәтлә ирәли чәксинләр.

* * *

ҮИЛККИ XII гурултајы Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәсини әмин едир ки, Үмумиттифаг Ленин Коммунист Кәнчләр Иттифагы бундан сонра да Коммунист партијасынын сәдагәтли көмәкчиси вә еһтијат гүввәси олачагдыр. Комсомол, Сов. ИКП МК-нын ҮИЛККИ XII гурултајына тәбрикиндә ирәли сүрүлмүш бөјүк вә мәс'ул вәзифәләри шәрәфлә јеринә јетирмәк үчүн вар гүввәсини сәрф едәчәкдир.

Гурултај комсомолчулары вә комсомолчу гызлары, бүтүн совет кәнчләрини Коммунист партијасы вә Совет һөкумәти әтрафында даһа сых бирләшмәјә, өлкәмиздә коммунизм чәмијјәти гурмаг уғрунда үмумхалг мүбаризәсиндә өз сә'јини артырмаға чағырыр.

## В. И. ЛЕНИН АДЫНА ПИОНЕР ТӘШКИЛАТЫНЫН ИШИ ҺАГГЫНДА

## ҮИЛККИ XII гурултајынын гәтнамәси

### I

Коммунист партијасы, Совет һөкумәти вә бүтүн халг өлкәмизин кәнч нәслинә бөјүк мәһәббәт бәсләјир вә хүсуси диггәт јетирир. Совет ушагларынын тәһсили, истираһәти вә өз јарадычылыг габилијјәтини инкишаф етдирмәси үчүн ән кениш имканлар јарадылмышдыр. Мәктәбләрин сајы илдән-илә артыр, халг маарифинә илдән-илә даһа чох вәсаит бурахылыр. Пионер вә мәктәблиләр үчүн минләрлә пионер сарајлары вә евләри, кәнч тәбиәтчиләр вә кәнч техникләр стансијалары, екскурсија базалары, ушаг дәмир јоллары, парклар, бағлар, стадионлар ачылмышдыр. Ушаглар үчүн милјон тиражларла бәдии вә елмикүтләви әдәбијјат бурахылыр.

Јахын илләрдә једдииллик тәһсилдән үмуми орта тәһсилә кечмәк вә орта мәктәбдә политехник тәһсили һәјата кечирмәк һаггында Совет Иттифагы Коммунист Партијасы XIX гурултајынын көстәришләри кәнч нәсил һаггында һәдсиз гајғынын ифадәсидир.

Совет мәктәблиләринин һәјаты В. И. Ленин адына пионер тәшкилатынын фәалијјәти илә мөһкәм бағлыдыр. Һазырда пионер јашлы мәктәблиләрин бөјүк әксәријјәти пионердир. Пионер тәшкилаты, ушаглары Совет Вәтәнинә мәһәббәт вә сәдагәт руһунда, халглар арасында достлуг вә пролетар бејнәлмиләлчилији руһунда тәрбијә едир. Кәнч пионерләр тәшкилатынын иши мәктәбләрин тә'лим-тәрбијә ишинин ајрылмаз бир һиссәси олмушдур.

Пионер тәшкилатлары чохчәһәтли ишләрлә мәшғул олур, ушаглары ичтимаи һәјата алышдырыр, онлары дәрсә шүурлу мүнасибәт бәсләмәк, интизамлы вә чалышган олмаг, даим билик әлдә етмәјә чан атмаг руһунда тәрбијә едир. Милјонларла пионер јахшы дәрс охујур вә өзләрини нүмунәви апарыр. Өз ишини билән вә севән минләрлә пионер дәстә рәһбәрләри дружина вә дәстәләрин фәалијјәтинә һәр күн истигамәт верирләр.

Бунунла бирликдә гурултај белә һесаб едир ки, пионер тәшкилатынын ишиндә бөјүк нөгсанлар вардыр. Кәнч пионерләр тәшкилатында көрүлән ишин сәвијјәси һәјатын тәләбләриндән вә ушаглары коммунистчәсинә тәрбијә етмәк саһәсиндә партијанын ирәли сүрдүјү вәзифәләрдән кери галыр.

Совет мәктәбинин сосиалист тәрбијәси әһәмијјәтини даһа да јүксәлтмәк үчүн партијанын XIX гурултајынын гаршыја гојдуғу вәзифә комсомолдан вә В. И. Ленин адына пионер тәшкилатындан пионерләри вә мәктәблиләри Коммунист партијасынын бөјүк идејалары руһунда тәрбијә етмәк, онлары коммунизм чәмијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етмиш, шүурлу, сағлам вә чәтинликләрдән горхмајан гуручулары кими јетишдирмәк үчүн даһа гызғын фәалијјәт көстәрмәји тәләб едир.

### II

В. И. Ленин адына пионер тәшкилаты пионерләри дәрсә вичданлы мүнасибәт руһунда, даим билик ләрә јијәләнмәјә чалышмаг руһунда тәрбијә етмәлидир. Јахшы дәрс охумаг вә интизамлы олмаг — совет мәктәблиләринин башлыча вәзифәсидир.

Һалбуки пионерләрин һәлә хејли һиссәси јахшы охумур, дәрсдә вә давранышда башга мәктәблиләр үчүн нүмунә дејилдир. Бир сыра дружиналарда пионерләри ирадәли вә тәһсилдә әзмкар олмаг руһунда тәрбијә етмәјә лазымынча фикир верилмир, пионерләр коллективи дәрсә чидди јанашмајан, дәрсдә өзүнү пис апаран вә евә верилән тапшырыглары јеринә јетирмәјән пионерләрә тә'сир көстәрмир. Чох вахт пионерләрдә дәрсә шүурлу мүнасибәт бачарыгла тәрбијә едилмир, бә'зән исә бу тәрбијә јанлыш јолла һәјата кечирилир, интизамсыз вә дәрсдә керидә галан пионерләри јалныз „тәнгид етмәкдән" ибарәт олур. Тәдрис методларынын пионер тәшкилатына механики сурәтдә кечирилмәси фактларына јол верилир. Ајры-ајры

пионер дәстә рәһбәрләри дәстәдәки пионерләрин дәрси нечә мәнимсәдикләрини учота алмағы вә өз јолдашларынын евә верилән тапшырыглары нечә јеринә јетирдикләрини јохламағы пионерләрә тапшырырлар. Бир чох дәстәләрдә фәнн топланышлары дејилән топланышлар кечирилмәси үсулу кениш јајылмышдыр. Бу чүр топланышларда пионерләр дәрс програмынын ајры-ајры мөвзуларыны вә һиссәләрини өјрәнир, кечилмиш дәрс материалыны тәкрар едир, мүәллимләрин вердикләри дәрс тапшырыгларыны јеринә јетирирләр. Бунун нәтичәсиндә бир чох пионер тәшкилатларынын иши марагсыз олур, һәр шејлә мараглапан пионерләри тә'мин етмир.

Гурултај гејд едир ки, мәктәблиләрин билик әлдә етмәси уғрунда пионер дәстәләри вә дружиналарынын мүбаризәси ушагларын өзфәалијјәт тәшкилаты олан пионер тәшкилатына мәхсус методларла апарылмалыдыр. Пионер тәшкилаты ушаглары дәрсә вичданла јанашмаг руһунда тәрбијә етмәли, мүхтәлиф дәрнәкләрдә, мәктәбләр јанындакы тәчрүбә саһәләриндә, фәнн кабинәләриндә вә мәктәб лабораторијаларында пионерләр үчүн әмәли вә мараглы олан ишләр васитәсилә онларда билијә мәһәббәт вә һәвәс ојатмалыдырлар.

Пионерләр арасында техники јарадычылыг вә кәнч тәбиәтшүнаслыг ишләри мәктәблиләрин политехник тәһсилинә көмәк етмәли, онлара әлдә етмиш олдуглары биликләри әмәли ишдә тәтбиг етмәји өјрәтмәли, мәктәбләрин әтраф һәјатла, сәнаје вә кәнд тәсәррүфаты истеһсалаты илә әлагәсинин мөһкәмләнмәсинә јардым көстәрмәлидир.

3—4-чү синифләрдә охујан пионерләри „Бачарыглы әлләр" дәрнәкләринә, бөјүк јашлы пионерләри електротехника, радиотехника, тәјјарә вә кәми моделчилији, кәнд тәсәррүфаты техникасы дәрнәкләринә даһа фәал бир сурәтдә чәлб етмәк лазымдыр. Әјани вәсаит вә дәрс чиһазлары һазырламаг, кәнч ријазијјатчыларын, физикләрин, кимјачыларын вә тәбиәтчиләрин олимпиада вә конкурсларыны кечирмәк, техники јарадычылыг сәркиләри дүзәлтмәк, кәнч тәјјарә вә кәми моделчиләринин јарышларыны тәшкил етмәк кими иш формаларындан пионерләр арасында кениш истифадә едилмәлидир. Сәнаје вә кәнд тәсәррүфаты габагчыллары илә елм вә техника хадимләри илә көрүшләр кечирилмәли, мүәссисә, колхоз, МТС вә совхозлара екскурсијалар тәшкил едилмәлидир.

Мәктәбдән кәнар мүәссисәләрдә мүхтәлиф дәрнәкләри һәр васитә илә чохалтмаг, бу дәрнәкләрин ишинә даһа чох ушаг чәлб етмәк, пионерләр арасында техникаја марагы, тәбиәтә вә кәнд тәсәррүфатына мәһәббәти артырмаг үчүн мәктәбдән кәнар тәрбијә мүәссисәләри, һәмкарлар иттифагларынын клублары вә кәнд клублары васитәсилә күтләви тәдбирләр көрмәк лазымдыр.



Иш отаглары вә күшәләри, радиоговшаглары дүзәлдиб бунлары аваданлыгла тәчһиз етмәкдә мәктәбләрә вә мәктәбдән кәнар тәрбијә мүәссисәләринә даһа артыг көмәк етмәк, техника дәрнәкләринә рәһбәрлик етмәкдән өтрү ихтисаслы рәһбәрләр ајырмаг, дәрнәкләрдә лазыми материаллар вә аләтләр олмасы гајғысына галмаг — сәнаје мүәссисәләринин, МТС вә совхозларын, али мәктәбләрин вә орта ихтисас мәктәбләринин комсомол тәшкилатларынын вәзифәсидир.

Гурултај комсомолун вилајәт вә өлкә комитәләринә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, мәктәбләр вә ушаг евләри јанында тәдрис-тәчрүбә саһәләри јарадылмасы ишләрини јахын заманда халг маарифи органлары илә бирликдә баша чатдырсынлар. Мәктәбләрдә вә ушаг евләриндә чанлы тәбиәт күшәләри јаратмаг иши кенишләндирилсин, бағлар вә чичәкликләр салмаг, мәктәбләрин әразисини јахшылашдырмаг ишләринә пионер вә мәктәблиләр фәал чәлб едилсинләр. Пионер дружиналарында ән јахшы кәнч бағбан, күлчү вә тәрәвәзчи ады алмаг үчүн мүсабигәләр тәшкил едилсин, Гушлар күнү, Мешә күнү, Бағ һәфтәси, Мәһсул бајрамы, Чичәк бајрамы кими ушаг бајрамлары кечирилсин.

## III

Гурултај гејд едир ки, бир чох комсомол вә пионер тәшкилатлары совет адамларынын јүксәк мә'нәви сифәтләрини пионерләрдә тәрбијә етмәк саһәсиндә иши зәиф апарырлар. Бә'зи пионерләр мәктәбдә, евдә вә күчәдә өзләрини пис апарырлар, ата-аналары илә, мүәллимләрлә вә өзүндән бөјүкләрлә габа һәрәкәтләрә јол верирләр. Комсомол вә пионер тәшкилатлары бу чүр фактлара барышдырычы мүнасибәт бәсләјирләр.

Пионер тәшкилаты вә комсомол мәктәблиләр арасында интизамсызлыг вә габалыг фактларына гаршы, сосиалист мүлкијјәтинә е'тинасыз мүнасибәтә гаршы гәт'и мүбаризә апармалы, зәрәрли тә'сирләрин вә дини мөвһуматын ушаглар арасында јајылмасына јол вермәмәлидирләр. Пионерләри коммунист әхлаги руһунда тәрбијә етмәк саһәсиндә көрүлән бүтүн ишләр чансыхычы өјүд-нәсиһәт вә үмуми чағырышлар шәкли алмамалы, јахшы дәрс охујан, чәмијјәт үчүн фајдалы әмәклә мәшғул олан, өзүнү чох јахшы апаран, өзүндән кичикләрин гајғысына галан мәктәблиләрин һәрәкәтләринә, совет адамларынын мәрд вә нәчиб һәрәкәтләринә даир мисаллардан ушагларла апарылан ишдә даһа кениш истифадә едилмәлидир.

Пионер тәшкилаты бундан сонра да пионерләри совет вәтәнпәрвәрлији, халглар арасында достлуг вә пролетар бејнәлмиләлчилији руһунда тәрбијә етмәли, онлары Коммунист пар-

тиіасына вә социалист Вәтәнимизә садиг олан е'тибарлы ленинчи кими тәрбијә едиб јетишдирмәлидир.

Комсомол тәшкилатлары, пионер дәстәләри вә дружиналары пионерләрдә физики әмәјә мәһәббәт тәрбијә едилмәсинә хејли чох фикир вермәли, пионерләри мәктәб кабинәләри дүзәлтмәкдә, мәктәбләрин әразисини абад һала салмагда, идман мејданчалары јаратмагда, мәктәбләр јанындакы тәдрис-тәчрүбә саһәләриндә ишләмәкдә вә мәктәбләри радиолашдырмагда фәал иштирак етмәјә чәлб етмәлидирләр. Пионерләр ев тәсәррүфатында ата-аналарына көмәк етмәли, өзләринә хидмәт етмәк ишләрини көрмәлидирләр. Пионерләри кәнд тәсәррүфаты саһәсиндә күчләри чата биләчәк ишләрдә иштирак етмәјә чәлб етмәк лазымдыр. Пионер дружиналары вә дәстәләри халгымызын күндәлик гәһрәманлыг әмәјинин маһијјәтини пионерләрә ачыб көстәрмәли, онлары мүхтәлиф пешәләрлә таныш етмәли, мәктәблиләри әмәк фәалијјәтинә һазырламалыдырлар.

Пионер тәшкилаты Бөјүк Вәтән мүһарибәси заманы һәлак олмуш әскәрләрин аиләләринә, әлилләрә вә гочалара көмәк етмәк саһәсиндә пионерләрин тимурчулуг ишини һәр васитә илә мүдафиә етмәли вә гүввәтләндирмәлидир.

Гурултај комсомолун вилајәт вә өлкә комитәләринә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, пионерләр арасында бәдән тәрбијәси ишини гүввәтләндирсинләр вә һәр бир пионерин күндәлик сәһәр кимнастикасы илә мәшғул олмасына наил олсунлар. Пионерләр пионер тәшкилатында олдуглары мүддәтдә јүрүш һәјатына алышмалы вә ӘМҺО комплекси нормативләрини вермәлидир.

Комсомолун рајон, шәһәр, вилајәт вә өлкә комитәләринә, мүтәффиг республикаларын ЛККИ МК-ларына, пионер баш дәстә рәһбәрләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, пионер тәшкилатында бәдии тәрбијә ишини јахшылашдырсынлар, ушагларын јарадычылыг габилијјәтини фәал сурәтдә ашкара чыхарыб инкишаф етдирсинләр, пионерләри ән јахшы әдәбијјат вә инчәсәнәт әсәрләри илә даһа кениш таныш етсинләр. Мүнтәзәм сурәтдә ушаг бәдии өзфәалијјәт коллективләринә бахышлар кечирилсин вә маһны бајрамлары тәшкил едилсин. Пионерләр вә мәктәблиләр арасында күтләви хор маһнысынын инкишафына бөјүк әһәмијјәт вериб, рәһбәр комсомол органларына бир вәзифә олараг тапшырылсын ки, һәр бир орта мәктәбдә хор коллективләри јарадылмасына наил олсунлар.

### IV

Гурултај белә һесаб едир ки, дружина вә дәстәләрин ишиндә өзфәалијјәт принсипинин позулмасы пионер тәшкилатынын фәалијјәтиндә олан чидди нөгсанлардан биридир. Бир чох дружиналарда пионерләрин бүтүн ишләрини бөјүкләр көрмәјә чалышырлар, пионер дәстә рәһбәри вә мүәллимләр фәал пионерләри мангалара, дәстәләрә, дружиналара рәһбәрлик етмәкдә иштирак етмәкдән узаглашдырырлар. Пионер ишинин олдугча мәһдудлашдырылмасына јол верилир.

Бә'зи комсомол ишчиләри вә пионер дәстә рәһбәрләри ушагларын јаш хүсусијјәтләрини пис нәзәрә алыр вә јашлыларда апарылан иш методларыны пионер тәшкилатында тәтбиг едирләр. Бир чох дәстә вә дружиналарда һәвәсләндиричи вә мараглы тәдбирләр көрмәк әвәзинә, пионерләрин баша дүшмәси үчүн чәтин олан мүһазирә вә мә'рузәләр тәшкил едилир, пионер топланышлары габагчадан һазырланмыш јазылы „ссенариләр“ үзрә ичлас вә јығынчаглар шәклиндә кечирилир, бурада пионерләр бөјүкләр тәрәфиндән јазылмыш мәтнләри чыхыб охујурлар.

Бир чох дәстә вә дружиналарда јахшы пионер ән'әнәләри унудулмушдур. Пионер топланышлары, парадлары, бајрамлары вә тонгаллары кеч-кеч тәшкил едилир; тәнтәнәли линејкалар заманы бајраг чыхарылмыр, шејпур вә тәбил чалынмыр, пионер маһнылары охунмур. Бир чох пионер дәстәләриндә вә дружиналарында иш формаларынын јекнәсәглији вә азлығы, көрүлән ишләрин мараглы олмамасы нәтичәсиндә бә'зи пионерләр арасында пионер тәшкилатына мараг зәифләјир.

Гурултај рәһбәр комсомол органларынын вә комсомол тәшкилатларынын диггәтини пионерләрин тәшәббүсүнү вә өзфәалијјәтини хејли артырмаг лүзумуна чәлб едир. Вәзифә бундан ибарәтдир ки, пионерләрин фәалијјәтинә бачарыгла истигамәт верилсин, һәр бир манга, дәстә вә дружинада пионерләр конкрет әмәли ишләрлә мәшғул олсунлар. Ејни заманда пионерләрә һәддиндән артыг ичтимаи иш тапшырылмасына јол верилмәмәлидир.

Манга, дәстә вә дружиналарын ишини тәшкил едәркән ушагларын романтикаја, ојунлара, гәшәнк вә мараглы мәшғәләләрә һәвәси унудулмамалыдыр.

Пионер топланышларынын һазырланмасы вә кечирилмәси ишләрини кејфијјәтчә хејли јахшылашдырмаг лазымдыр. Бу топланышларда пионерләр китаблары, театр тамашаларыны вә кино-филмләрини мүзакирә етмәли, техники вә бәдии јарадычылыг саһәсиндә өз наилијјәтләрини көстәрмәли, ојунлар, маһнылар вә рәгсләр өјрәнмәли, нөвбәти пионер ишләрини габагчадан мүәјјән етмәлидирләр. Һәр бир топланыш һәвәсләндиричи вә мараглы олмалы, онун һазырланмасында вә кечирилмәсиндә пионерләр өзләри иштирак етмәлидирләр.

Комсомол вә пионер тәшкилатларына мәсләһәт көрүлсүн ки, идман, бәдии өзфәалијјәт, техники јарадычылыг, тәсвири инчәсәнәт јарадычылығы саһәсиндә вә кәнч тәбиәтчиләрә мәх-

сус ишләрдә пионер мангалары, дәстәләри вә дружиналарынын ишинә јарыш елементләри дахил етсинләр. Пионер ишинин ајры-ајры нөвләри үзрә әлдә едилмиш наилијјәтләр үчүн пионерләрә „Кәнч тәбиәтчи", „Кәнч техник", „Кәнч турист" дөш нишанлары верилмәси мәгсәдәујғун һесаб едилсин. Хүсусилә фәрғләнән пионерләр, пионер дәстәләри, пионер дружиналары вә пионер ишчилә и үчүн ҮИЛККИ МК-да В. И. Ленин адына пионер тәшкилатынын Шәрәф китабы тә'сис едилсин.

Пионер тәшкилатында өзфәалијјәтин вә тәшәббүскарлығын даһа да инкишаф етдирилмәси вәзифәси фәал пионерләри тәрбијә етмәк вә онлара пионерләр арасында тәшкилатчылыг иши апарылмасынын әмәли вәрдишләрини ашыламаг саһәсиндә көрүлән ишләрин јахшылашдырылмасыны тәләб едир. Комсомол органлары фәал пионерләрин тәһсилини тәшкил етмәли, шејпур вә тәбил чаланлар, бәдии өзфәалијјәт тәшкилатчылары, бәдән тәрбијәси тә'лиматчылары вә күтләви ојун тәшкилатчылары һазырланмасы ишләрини кенишләндирмәлидирләр.

## V

Гурултај беле һесаб едир ки, В. И. Ленин адына пионер тәшкилатынын ишиндәки чидди нөгсанлар биринчи нөвбәдә онун нәтичәсидир ки, ҮИЛККИ МК, комсомолун вилајәт вә өлкә комитәләри, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-лары пионер тәшкилатынын күндәлик фәалијјәтинә зәиф рәһбәрлик едирләр. Пионер ишинин тәчрүбәси пис өјрәнилир вә јахшы үмумиләшдирилмир. Бир чох комсомол ишчиләри пионер тәшкилаты илә тәсадүфдән-тәсадүфә марагланырлар, мүәллимләр вә пионер дәстә рәһбәрләри илә зәиф әлагә сахлајырлар, мәктәбләрә, пионер дүшәркәләринә вә мәктәбдән кәнар мүәссисәләрә кетмирләр. Сән је мүәссисәләринин, идарәләрин, колхоз, МТС вә совхозларын, мәктәбләрин вә елми мүәссисәләрин комсомол тәшкилатлары пионерләрлә иш апармаға аз чәлб едилир.

Пионер дружиналары вә дәстәләринин мүвәффәгијјәтлә ишләјә билмәси пионер дәстә рәһбәрләринин һазырлыг сәвијјәсиндән вә онларын ушагларла апарылан иши тәшкил етмәк бачарығындан хејли дәрәчәдә асылыдыр. Лакин комсомолун бир чох рајон, шәһәр вә вилајәт комитәләри пионер дәстә рәһбәрләри кадрларынын сечилмәси вә һазырланмасы илә пис мәшғул олурлар. Бир сыра дружиналарда пионер дәстә рәһбәрләринин олмамасыны гурултај бүсбүтүн дөзүлмәз һесаб едир. Чох вахт пионер ишинә лазыми үмуми тәпсил һазырлығы, ушагларла ишләмәк арзусу вә бачарығы олмајан адамлар көндәрилир; пионер дәстә рәһбәрләринин тез-тез дәјишдирилмәсинә јол верилир. Пионер дәстә рәһбәрләринин тәһсилини тәшкил етмәк ишиндә чидди нөгсанлар бурахылыр. Пионер дәстә рәһбәрләринә мүхтәлиф ојунлар, маһнылар вә рәгсләр, ушаглар үчүн мараглы вә фајдалы мәшғәләләр кечирмәк үсуллары аз өјрәдилир.

Гурултај ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә, комсомолун вилајәт вә өлкә комитәләринә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына бир вәзифә олараг тапшырыр ки, пионер дружиналарына дәфтәрханачы-бүрократ методларла рәһбәрлик едилмәсинә сон гојсунлар. В. И. Ленин адына пионер тәшкилатынын фәалијјәтини әсаслы сурәтдә јахшылашдырсынлар, һәр бир пионер дружинасында вә дәстәсиндә көрүлән ишин мәзмунлу олмасыны тә'мин етсинләр. Кәнд мәктәбләринин пионер дружиналарына рәһбәрлији јахшылашдырмаға хүсуси фикир верилмәлидир.

Рәһбәр комсомол органлары вә илк комсомол тәшкилатлары ән јахшы комсомолчулары пионер дәстә рәһбәри вәзифәсиндә, мүхтәлиф дәрнәкләрин идман бөлмәләри вә командаларынын рәһбәрләри вәзифәсиндә ишләмәк үчүн ајырмағы, јарышлар, екскурсијалар, јүрүшләр, топланышлар, тонгаллар вә с. тәшкил едилмәсинә вә кечирилмәсинә әмәли јардым көстәрмәји өзләринә билавасит борч һесаб етмәлидирләр. Пионер дәстә рәһбәрләри ишиндә чалышмаг үчүн сијаси чәһәтдән савадлы комсомолчулар, бачарыглы күтләви ишчиләр вә ушагларла ишләмәји севән тәшкилатчылар сечилиб ајрылмалыдыр. Штатда олан пионер баш дәстә рәһбәрләри вәзифәсиндә, бир гајда олараг, педагожи тәһсили олан комсомолчулар ишләмәлидирләр.

Гурултај ҮИЛККИ Мәркәзи Комитәсинә, мүттәфиг республикаларын ЛККИ МК-ларына, комсомолун өлкә вә вилајәт комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырыр ки, пионер дәстә рәһбәрләринин сечилмәси, һазырланмасы вә һазырлығынын артырылмасы ишләрини јахшылашдырсынлар, онларын идеја тәрбијәси, мәдәни сәвијјәләринин јүксәлдилмәси вә иш бачарығынын артырылмасы гајғысына һәр күн галсынлар, пионер дәстә рәһбәрләри кадрларынын мөһкәмләндирилмәси үчүн тәдбирләр көрсүнләр, онлара чидди диггәт вә гајғы көстәрсинләр. Ән јахшы пионер дәстә рәһбәрләринин тәчрүбәси мәтбуат вә радио васитәсилә кениш тәблиғ едилмәли, пионер дәстә рәһбәрләринин семинар-мүшавирәләри, рајон, шәһәр, өлкә, вилајәт, республика вә Үмумиттифаг конфранслары кечирилмәлидир. Мәктәбдә үч илдән артыг мүвәффәгијјәтлә ишләмиш пионер баш дәстә рәһбәрләри үчүн ҮИЛККИ МК тәрәфиндән „ән јахшы пионер дәстә рәһбәринә" дөш нишаны мүәјјән едилмәси мәгсәдәујғун һесаб едилсин.

Гурултај, пионер тәшкилатынын фәалијјәтини даһа да јахшылашдырмаг үчүн комсомолун мүәллимләрлә биркә ишләмәсинә бөјүк әһәмијјәт верир. Комсомол тәшкилатлары пионер-



918—9

ләр арасында апардыглары ишләрдә бундан сонра да мүәллимләрин тәчрүбәсиндән вә билијиндән кениш истифадә етмәлидирләр.

* * *

ҮИЛККИ XII гурултајы Совет Иттифагынын кәнч пионерләрини биликләрә әзмлә јијәләнмәјә, ичтимаи ишдә вә чәмијјәт үчүн фајдалы әмәкдә фәал иштирак етмәјә, өлкәмиздә коммунизм чәмијјәтинин фәал гуручулары олмаға һазырлашмаға чағырыр.

ДӨРДҮНЧҮ БӨЛМӘ

## МҮӘЛЛИМЛӘРИН ВӘ МӘКТӘБИН БАШГА ИШЧИЛӘРИНИН МАДДИ-ҺҮГУГ ВӘЗИЈЈӘТЛӘРИ

**„Ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринин әмәк һагларынын вә пенсијаларынын артырылмасы һаггында“ ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П МК-нын 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 №-ли гәрарына мүвафиг олараг ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләри вә саир мәктәб ишчиләри үчүн әмәк һаггы ставкаларынын һесабланмасына даир**

**ТӘ'ЛИМАТ**

(ССРИ Назирләр Советинин 1949-чу ил 18 ијун тарихли 2512 №-ли гәрары илә тәсдиг едилмишдир)

### I. Ишин тәшкили

1. ССРИ Назирләр Советинин вә ҮИК(б)П МК-нын 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 №-ли гәрары илә мүәјјән едилмиш ставкалара ујғун олараг мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин әмәк һагларынын мигдары:

а) әмәк һаггы чәһәтчә рајон, гәза, шәһәр бүдчәләриндә олан мәктәбләр үзрә — шәхсән рајон, гәза, шәһәр халг маариф шө'бә мүдирләри тәрәфиндән;

б) вилајәт, өлкә, шәһәр (республика табелијиндә олан шәһәр) бүдчәләриндә вә ја мухтар республикаларын республика бүдчәләриндә олан мәктәбләр үзрә — шәхсән вилајәт, өлкә, шәһәр халг маариф шө'бә мүдирләри вә ја мухтар республикаларын маариф назирләри тәрәфиндән мүәјјән едилир.

2. Ибтидаи мәктәб мүдирләри, једдииллик вә орта мәктәб директорлары мәктәбин һәр бир мүәллиминин вә саир ишчисинин тәһсил вә стажына даир сәнәдләрини шәхсән өзү габагчадан јохлајыб, онларын сијаһысыны әлавә едилән формалар (1 вә 2 нөмрәли әлавәләр) үзрә тәртиб едир вә һәмин сијаһыны сурәтләри тәсдиг едилмиш сәнәдләрлә бирликдә мүвафиг халг маариф шө'бәсинә вә ја мухтар республиканын маариф назирлијинә тәгдим едир.

3. Халг маариф шө'бә мүдири вә ја мухтар республиканын маариф назири, мәктәб директорунун (мүдиринин) иштиракы

илә мәктәб мүәллимләрини вә саир мәктәб ишчиләринин сијаһысына вә сәнәдләринин сурәтләринә бахыр, онларын дәрәчәләрини вә әмәк һаггы ставкаларыны тәсдиг едир.

4. Иш стажынын, тәһсил дәрәчәсинин дәјишмәси илә вә ја әмәкдар мүәллим вә јахуд алимлик дәрәчәси ады алмасы илә әлагәдар олараг мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин тәдрис или мүддәтиндә әмәк һаггы ставкалары, мәктәб директору (мүдири) тәрәфиндән тәгдим олунан мүвафиг сәнәдләр үзрә халг маариф шө'бәсинин, мухтар республика маариф назирлијинин әмри илә дәјишдирилир.

Мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин өз захтында вә дүзкүн тарифләшдирилмәси үчүн халг маариф шө'бә мүдирләри вә мухтар республикаларын маариф назирләри мәс'улијјәт дашыјырлар.

5. Иб'тидаи мәктәбләрин мүдирләри, једдииллик вә орта мәктәбләрин директорлары, һәмчинин халг маариф шө'бәләри вә мухтар республикаларын маариф назирлији мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин әмәк һаггы ставкаларыны мүәјјән етмәк ишинә ибтидаи вә орта мәктәб ишчиләри һәмкарлар иттифагынын нүмајәндәләрини чәлб едирләр.

6. Гаршыдакы büдчә или үчүн әмәк һаггы фондуну мүәјјән етмәк мәгсәдилә рајон (шәһәр) халг маариф шө'бә мүдирләри һәр ил сентјабр ајынын 1-нә олан вәзијјәтә көрә, мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин тәһсили вә ја иш стажларынын дәјишмәсинә даир сентјабрын 1-нә кими халг маариф шө'бәләринә верилән сәнәдләрә әсасән мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин әмәк һаггы ставкаларыны дүрүстләшдирирләр.

Әлавә едилән формалар (3,4 вә 5 №-ли әлавәләр) үзрә тәртиб олунан тарифләшдирмәнин ичмал чәдвәли, һәр ил јухары маариф шө'бәсинә вә ја маариф назирлијинә: рајон, гәза, шәһәр халг маариф шө'бәләри тәрәфиндән сентјабрын 15-дән кеч олмајараг, өлкә, вилајәт халг маариф шө'бәләри вә мухтар республика маариф назирлији тәрәфиндән исә октјабрын 1-дән кеч олмајараг тәгдим едилир.

## II. Тәһсил вә педагожи иш стажынын мүәјјән едилмәси гајдасы

7. Мәктәб мүәллимләринин, мүдирләринин, директорларынын, тәдрис һиссә мүдирләринин тәһсили мүвафиг мәктәби гуртармаг һаггындакы диплом, шәһадәтнамә вә ја вәсигә әсасында мүәјјән едилир.

Бу шәхсләрин педагожи стажы әмәк китабчасына, әмәк сијаһысына, вәсигә вә ја иш јериндән верилмиш рәсми арајыша әсасән мүәјјән едилир.



8. Әкәр тәһсил вә педагожи иш стажы һаггында сәнәдләр ишчинин өзүндән асылы олмајан сәбәбләрә көрә тәгдим олунмазса, онда онун тарифләшдирилмәси башга сәнәдләрә (гејд јазылары, архив сијаһылары, мүәллимлик ады аттестатындакы гејдләр вә с.) әсасән мүәјјән едилә биләр.

Әкәр ишчи, алдығы тәһсилини долајысы илә тәсдиг едән сәнәдләри (гуллуг сијаһысы, кечмиш мәктәбләрин, гәза, земски мәктәбләринин сијаһысы вә с.) тәгдим едә биләрсә, онда һәмин ишчинин әмәк һаггы ставкасы бу сәнәдләрә әсасән мүәјјән едилир.

Јашадығы јерин мүвәггәти ишғал едилмәси вә ја өзүнүн евакуасија олунмасы илә әлагәдар олараг тәһсил вә педагожи иш стажына даир сәнәдләрини итирмиш олан мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин әмәк һаггы ставкалары, габагкы иш јериндән верилмиш арајышлара вә ја дөвләт нотариаты һаггында әсаснамә илә мүәјјән едилмиш гајда үзрә имзалары тәсдиг олунмуш ики нәфәр шаһидин јазылы әризәсинә әсасән мүәјјән едилмәлидир.

Рајон, гәза, шәһәр халг маариф шө'бә мүдирләри, бу маддәдә көстәрилмиш гајда илә мәктәби гутармаға даир диплом, шәһадәтнамә вә ја вәсигә тәгдим етмәдән апарылмыш һәр бир тарифләшдирмә һаггында вилајәт (өлкә) халг маариф шө'бәси мүдиринә вә ја мухтар республика маариф назиринә хәбәр верир вә тарифләшдирмәнин апарылмасына әсас олан сәнәдләри тәгдим едир.

9. Педагожи иш стажына ашағыдакылар дахилдир:

а) ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә мүәллим, штат үзрә баш пионер дәстә рәһбәри, тәдрис һиссәси мүдири, директор (мүдир) сифәтилә бүтүн иш мүддәти вә һәмчинин ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин һәрби рәһбәри вә бәдән тәрбијәси рәһбәри вәзифәсиндә чалышан үмум тәһсил фәнләри мүәллимләринин ишләдикләри мүддәт;

б) педагожи мәктәбдә, һәмчинин фәһлә вә кәндли кәнчләр мәктәбләриндә директор, тәдрис һиссәси мүдири вә мүәллим сифәтилә (һәрби рәһбәр вә бәдән тәрбијәси рәһбәри вәзифәсиндә чалышан үмум тәһсил фәнләри мүәллимләринин ишиндә дахил олмагла) ишләдикләри мүддәт;[1]

в) халг маариф органларында рәһбәр вәзифәләрдә, инспектор вә тә'лиматчы вәзифәсиндә, һәмчинин һәмкарлар иттифагы, партија, комсомол вә совет тәшкилатларында сечкили вәзифәләрдә чалышан мүәллимләрин ишләдикләри мүддәт; әкәр онлар бу ишә дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмыш олсалар;[2]

[1] „б“ бәндиндә, ССРИ Назирләр Советинин 1954-чү ил 26 јанвар тарихли 684-Р №-ли сәрәнчамы илә дәјишиклик едилмишдир.

[2] „в“ бәндиндә, ССРИ Назирләр Советинин 1953-чү ил 2 октјабр тарихли 13076 №-ли сәрәнчамы илә дәјишиклик едилмишдир.

г) методики вә педагожи кабинәләрдә, педагожика стансијаларында, мүәллимләрин ихтисасыны артыран институтларда вә мүәллимләри тәкмилләшдирмә институтларында ишләдикләри тә'лим-методики иш мүддәти;

ғ) педагожи тәһсил вә педагожи иш стажы олан шәхсләрин ушаг евләриндә, әмәк колонијаларында, гәбуледичи-пајлајычы мәнтәгәләрдә, гәбуледичи мәнтәгәләрдә вә интернатларда директор (мүдир), тә'лим-тәрбијә һиссәси мүдири вә тәрбијәчи сифәтилә ишләдикләри мүддәт.

Ушаг евләриндән, әмәк колонијаларындан, гәбуледичи-пајлајычы мәнтәгәләрдән вә гәбуледичи мәнтәгәләрдән мәктәбә ишләмәјә кәлән күтләви мәктәб мүәллимләри үчүн бу мүәссисәләрдә 1933-чү ил февралын 1-дән 1937-чи ил јанварын 1-нә гәдәр олан дөврдә ишләдикләри һәр бир ил, мәктәбдә ики иллик иш стажы һесаб едилир;

д) педагожи тәһсили вә ја педагожи стажы олан шәхсләрин, ушаг бағчаларында мүдир вә тәрбијәчи сифәтилә ишләдикләри мүддәт;

е) мәктәбдән кәнар ушаг мүәссисәләриндә өз ихтисаслары үзрә ишләдикләри мүддәт; әкәр бу мүәссисәләрә дахил оланадәк мәктәбләрдә педагожи ишдә чалышмышларса;

ә) педагожи мәктәбләрдә вә университетләрдә тәһсил мүддәти; әкәр бу мүәссисәләрә дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмышларса;

ж) ингилабдан габагкы вахтларда бүтүн ибтидаи мәктәбләрдә – сабиг назирлик, земство, халг, килсә-руһани мәктәбләриндә, савад мәктәбләриндә, али-ибтидаи мәктәбләрдә, һәмчинин кимназијаларда, реални мәктәбләрдә, тичарәт мәктәбләриндә вә мүәллимләр семинаријаларында ишләдикләри мүддәт;

з) јашлылара мәхсус мәктәбләрдә, о чүмләдән азсавадлылар мәктәбләриндә, савадсызлығы вә азсавадлылығы ләғв мәнтәгәләриндә көрүлән иш; әкәр бу иш даими характер дашымышса, јә'ни бүтүн ил боју давам етмишсә;

и) совет, партија мәктәбләриндә вә фәһлә факүлтәләриндә, һәмчинин техникумларда, сәнәт-техники мәктәбләриндә, фабрик-завод шакирдлији вә фабрик-завод тәһсили мәктәбләриндә, сәнәт вә дәмир јол мәктәбләриндә үмум тәһсил фәнләринин мүәллимләри сифәтилә ишләдикләри мүддәт;

ы) истәр ингилабдан габагкы, истәрсә дә ингилабдан сонракы дөврләрдә өз програмы илә ашағы вә орта мәктәбләрә мүвафиг олан һәр һансы бир башга мәктәбдәки иш;

ј) али вә һәрби мәктәбләрдә апарылан педагожи иш;

к) ССРИ Силаһлы Гүввәләринин сыраларында вә партизан дәстәләриндә олдуглары мүддәт: әкәр бураја дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмышларса;[1]

[1] „к“ бәндиндә ССРИ Назирләр Советинин 1953-чү ил 2 октјабр тарихли 13076 №-ли сәрәнчамы илә бә'зи дәјишиклик едилмишдир.



Чағырыша гәдәр һәрби һазырлыг мүәллимләринин педагожи иш стажына ССРИ Силаһлы Гүввәләри сыраларында командир вәзифәсиндә олдуглары вахт, һәмчинин ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә, педагожи мәктәбдә бәдән тәрбијәси рәһбәри сифәтилә ишләдикләри вахт да дахилдир;

к) Литва ССР, Латвија ССР, Естонија ССР-дә, Украјна ССР-ин вә Белорусија ССР-ин гәрб вилајәтләриндә, һәмчинин Молдавија ССР-ин сағ саһил рајонларында Совет һакимијјәти гуруланадәк мәктәбләрдә педагожи ишдә 5 илдән аз олмамаг шәртилә ибтидаи, једдииллик вә орта совет мәктәбләриндә директор (мүдир), тәдрис һиссә мүдири вә мүәллим сифәтилә музд илә чалышдыглары иш мүддәти.

Гејдләр:

1. 1948-чи ил февралын 10-дан сонра ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрә ишләмәјә кечән шәхсләр үчүн мәктәбдә (ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә) бу тә'лиматын 9-чу маддәсинин „а“ бәндиндә кәстәрилмиш вәзифәләрдә үмумијјәтлә чәми 10 илдән аз олмајараг ишләмиш оларса, һәмин маддәнин „б“, „в“, „г“, „д“, „е“, „з“, „и“, „ы“, „ј“ бәндләриндә сајылан ишләр онун педагожи иш стажына дахил едилир.

2. Ингилабдан әввәл мәктәбләрдә синиф нәзарәтчиси вә синиф мүрәббијәси вәзифәсиндә ишләмә мүддәти, һәмчинин дини тәригәт тәдриси ишләри педагожи иш стажына дахил едилмир.

10. Једдииллик вә орта мәктәб директорларынын вә тәдрис һиссә мүдирләринин иш стажы ашағыдакы гајда үзрә һесабланыр:

а) 5 иллик вә 10 иллик иш стажы үчүн мувафиг олараг 10% вә 20% артырылмыш әмәк һаггы ставкасыны мүәјјән едәркән бу стажа, ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин, фәһлә вә кәндли кәнчләр мәктәбләринин педагожи мәктәбләрин мүдири, директору, тәдрис һиссә мүдири, ушаг евләриндә директор вә директорун тә'лим-тәрбијә ишләри үзрә муавини вәзифәсиндә ишләмә мүддәти дахил едилир;[1]

б) ихтисас үзрә 25 иллик иш стажы үчүн 10% артырылмыш әмәк һаггы ставкасыны мүәјјән едәркән, бу тә'лиматын 9-чу маддәсинә мувафиг олараг мүәјјән едилмиш бүтүн педагожи иш стажыны нәзәрә алмаг лазымдыр.

## III. Әмәк һаггы ставкаларынын вә башга нөв әмәк һагларын мигдары вә буларын мүәјјән едилмәси гајдасы

11. 1948-чи ил февралын 1-дән е'тибарән, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринә, ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П МК-нын 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 № ли гәрарынын 1-чи маддәси илә вә ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1943-чү

[1] „а“ бәндиндә ССРИ Назирләр Советинин 1954-чү ил 2 октјабр тарихли 13076-Р №-ли сәрәнчамы вә бә'зи дәјишиклик едилмишдир.

ил 11 август тарихли 875 №-ли гәрарынын 8 вә 9-чу маддәләри илә мүәјјән едилмиш әмәк һаггы ставкалары ашағыдакы мигдарда верилир:

| Мүәллимләрин дәрәчәләри | Шәһәрләр вә фәһлә гәсәбәләри — ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
|---|---|---|---|---|
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәбләрин, једдиллик вә орта мәктәбләрин I—IV синиф мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—орта педагожи тәһсили оланлар . . . . . . . . . . . . | 575 | 635 | 690 | 759 |
| II дәрәчә—үмуми орта тәһсили оланлар . . . . . . . . . . . . | 520 | 575 | 635 | 759 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы—орта тәһсили олмајанлар . . . . . . | 468 | 517 — 50 | 571 — 50 | 628 — 65 |
| Једдиллик вә орта мәктәбләрин V—VII синиф мүәллимләри: | | | | |
| рус дили вә ана дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, кимја, чоғрафија тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, физики һазырлыг вә харичи дил мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 690 | 735 | 795 | 874 — 50 |
| II дәрәчә—мүәллимләр институтуну вә онлара бәрабәр тутулан мәктәбләри гуртаранлар . . . . . . . | 660 | 710 | 765 | 841 — 50 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы орта тәһсили оланлар . . . . . . . . | 594 | 639 | 688 — 50 | 757 — 35 |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги, нәғмә вә әмәк мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 610 | 645 | 690 | 759 |
| II дәрәчә—орта тәһсили оланлар . . | 575 | 610 | 655 | 720 — 50 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы орта тәһсили олмајанлар . . . . . . | 517 — 50 | 549 | 589 — 50 | 648 — 45 |
| Орта мәктәбләрин VIII—X синиф мүәллимләри: | | | | |
| рус дили вә ана дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, астрономија, кимја, чоғрафија, тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, физики һазырлыг, харичи дилләр, стенографија, мәнтиг вә психолокија мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 710 | 765 | 850 | 935 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар . . . . . . . . . . . . . | 690 | 735 | 795 | 874 — 50 |



| Мүәллимләрин дәрәчәләри | Шәһәрләр вә фәһлә гәсәбәләри — ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
|---|---|---|---|---|
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги, нәғмә, әл ишләри вә әмәк мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 635 | 690 | 735 | 808 — 50 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар . . . . . . . . . . . . . | 600 | 635 | 690 | 759 |

| Мүәллимләрин дәрәчәләри | Кәнд јерләри — ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
|---|---|---|---|---|
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәбләрин, једдиллик вә орта мәктәбләрин I—IV синиф мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә — орта педагожи тәһсили оланлар . . . . . . . . | 520 | 575 | 635 | 698 — 50 |
| II дәрәчә—үмуми орта тәһсили оланлар . . . . . . . . . . . | 490 | 545 | 605 | 698 — 50 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы—орта тәһсили олмајанлар . . . . . . | 441 | 490 — 50 | 544 — 50 | 598 — 50 |
| Једдиллик вә орта мәктәбләрин V—VII синиф мүәллимләри: рус дили вә ана дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, кимја, чоғрафија, тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, физики һазырлыг вә харичи дил мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 635 | 690 | 735 | 808 — 50 |
| II дәрәчә—мүәллимләр институтуну вә онлара бәрабәр тутулан мәктәбләри гуртаранлар . . . . . . . . | 605 | 660 | 710 | 781 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы—орта тәһсили оланлар . . . . . . . . | 544 — 50 | 594 | 639 | 702 — 90 |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги, нәғмә вә әмәк мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 575 | 610 | 655 | 720 — 50 |
| II дәрәчә—орта тәһсили оланлар . | 540 | 575 | 610 | 671 |
| II дәрәчәдән 10 фаиз ашағы—орта тәһсили олмајанлар . . . . . . . | 486 | 517 — 50 | 549 | 603 — 90 |

| Мүәллимләрин дәрәчәләри | Кәнд јерләри | | | |
|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Орта мәктәбләрин VIII—X синиф мүәллимләри: | | | | |
| рус дили вә ана дили, әдәбијјат, ријазијјат, физика, астраномија, кимја, чоғрафија, тарих, ССРИ Конститусијасы, тәбиијјат, физики һазырлыг, харичи дилләр, стенографија, мәнтиг вә психолокија мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 660 | 710 | 765 | 841 — 50 |
| II дәрәчә— там али тәһсили олмајанлар . . . . . . . . . . . | 635 | 690 | 735 | 808 — 50 |
| Рәсм, рәсмхәт, мусиги, нәғмә, әл ишләри вә әмәк мүәллимләри: | | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар . . | 605 | 635 | 690 | 759 |
| II дәрәчә али тәһсили олмајанлар . | 575 | 605 | 635 | 698 — 50 |

Үмуми орта тәһсили вә 15 илдән артыг педагожи иш стажы олан ибтидаи мәктәб мүәллимләринин, једдииллик вә орта мәктәбләрин I—IV синиф мүәллимләринин әмәк һаггы I дәрәчә үзрә мүәјјән едилмиш ставкалар илә верилир.

12. 1948-чи ил февралын 1-дән е'тибарән ибтидаи мәктәб мүдирләринә, ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб директорларына вә тәдрис һиссә мүдирләринә, ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П МК-нын 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 №-ли гәрарынын 2-чи маддәси илә вә ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1943-чү ил 11 август тарихли 875 №-ли гәрарынын 7 вә 8-чи маддәләри илә мүәјјән едилмиш әмәк һаггы ставкалары ашағыдакы мигдарда верилир:

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 80 нәфәрәдәк олан мәктәбләрдә | | | |
|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәб мүдирләри: | | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 690 | 735 | 795 | 874 — 50 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . . | 635 | 690 | 735 | 808 — 50 |



| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 80-дан 160 нәфәрәдәк олан мәктәбләрдә | | | |
|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәб мүдирләри: | | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 710 | 765 | 820 | 902 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . . | 660 | 710 | 765 | 841 — 50 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 160 нәфәрдән артыг олан мәктәбләрдә | | | |
|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәб мүдирләри: | | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 765 | 820 | 880 | 968 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . . | 710 | 765 | 820 | 902 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | 12 вә даһа артыг синифи олан мәктәбләрдә | | | |
|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр педагожи иш стажы олдугда | | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 илдән јухары | 25 ил вә даһа чох |
| Ибтидаи мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдирләри: | | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . | 605 | 650 | 710 | 781 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . | 545 | 600 | 645 | 709 — 50 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 280 нәфәрәдәк (7 синифәдәк) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а“ бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 ил вә даһа чох |
| Једдииллик мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 735 | 808—50 | 882 |
| кәнд јерләриндә | 690 | 759 | 828 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 690 | 759 | 828 |
| кәнд јерләриндә | 635 | 698—50 | 762 |
| Једдииллик мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 520 | 572 | 624 |
| кәнд јерләриндә | 470 | 517 | 564 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 470 | 517 | 564 |
| кәнд јерләриндә | 415 | 456—50 | 498 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 280 нәфәрдән 560 нәфәрәдәк (7 синифдән артыг) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а“ бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 ил вә даһа чох |
| Једдииллик мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 820 | 902 | 984 |
| кәнд јерләриндә | 765 | 841—50 | 918 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 765 | 841—50 | 918 |
| кәнд јерләриндә | 710 | 781 | 852 |
| Једдииллик мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 605 | 665—50 | 726 |
| кәнд јерләриндә | 545 | 599—50 | 654 |



| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 280 нәфәрдән 560 нәфәрәдәк (7 синифдән артыг) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а“ бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 ил вә даһа чох |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 545 | 599—50 | 654 |
| кәнд јерләриндә | 490 | 539 | 588 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 560 нәфәрдән (14 синифдән артыг) јухары олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а“ бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 ил вә даһа чох |
| Једдииллик мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 910 | 1001 | 1092 |
| кәнд јерләриндә | 850 | 935 | 1020 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 850 | 935 | 1020 |
| кәнд јерләриндә | 795 | 874—50 | 954 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 560 нәфәрдән (14 синифдән артыг) јухары олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а“ бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 иләдәк | 5 илдән 10 иләдәк | 10 ил вә даһа чох |
| Једдииллик мәктәбләрин тәдрис һиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәһсили оланлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 690 | 759 | 828 |
| кәнд јерләриндә | 635 | 698—50 | 762 |
| II дәрәчә—там али тәһсили олмајанлар: | | | |
| шәһәрләрдә вә фәһлә гәсәбәләриндә | 635 | 698—50 | 762 |
| кәнд јерләриндә | 575 | 632—50 | 690 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 400 нәфәрәдәк (10 синфәдәк) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а" бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олдугда | | |
| | 5 илдәдәк | 5 илдән 10 илдәдәк | 10 ил вә даhа чох |
| Орта мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә — али тәhсили оланлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . | 850 | 935 | 1020 |
| кәнд ерләриндә . . . . . . . . . | 795 | 874 — 50 | 954 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . | 795 | 874 — 50 | 954 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 735 | 808 — 50 | 882 |
| Орта мәктәбләрин тәдрис hиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәhсили оланлар; | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 690 | 759 | 828 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 635 | 698 — 50 | 762 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 635 | 698 — 50 | 762 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 575 | 632 — 50 | 690 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 400-дән 880 нәфәрәдәк (10 синифдән артыг) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а" бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олан | | |
| | 5 илдәдәк | 5 илдән 10 илдәдәк | 10 ил вә даhа чох |
| Орта мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә—али тәhсили оланлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . | 1010 | 1111 | 1212 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 910 | 1001 | 1092 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә: . . . . . . . . . . . . . | 910 | 1001 | 1092 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . | 850 | 935 | 1020 |
| Орта мәктәбләрин тәдрис hиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәhсили оланлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . | 795 | 874 — 50 | 954 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . | 735 | 808 — 50 | 882 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар: | | | |



| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 400-дән 880 нәфәрәдәк (10 синифдән артыг) олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а" бәндинә мүвафиг олараг иш стажы олан | | |
| | 5 илдәдәк | 5 илдән 10 илдәдәк | 10 ил вә даhа чох |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә: . . . . . . . . . . . | 735 | 808 — 50 | 882 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . | 690 | 759 | 828 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирдләринин сајы 880 нәфәрдән (22 синифдән) артыг олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а" бәндинә мүвафиг олараг иш стажы оланлар | | |
| | 5 илдәдәк | 5 илдән 10 илдәдәк | 10 ил вә даhа чох |
| Орта мәктәбләрин директорлары: | | | |
| I дәрәчә—али тәhсили оланлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . | 1150 | 1265 | 1380 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . | 1070 | 1177 | 1284 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . | 1070 | 1177 | 1284 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . . | 1010 | 1111 | 1212 |

| Ишчиләрин дәрәчәләри | Шакирд. сајы 800 нәфәрдән (22 синифдән) артыг олан мәктәбләрдә | | |
|---|---|---|---|
| | 10-чу маддәнин „а" бәндинә мүвафиг олараг иш стажы оланлар | | |
| | 5 илдәдәк | 5 илдән 10 илдәдәк | 10 ил вә даhа чох |
| Орта мәктәбләрин тәдрис hиссә мүдирләри: | | | |
| I дәрәчә—али тәhсили оланлар: | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . . | 910 | 1001 | 1092 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . | 850 | 935 | 1020 |
| II дәрәчә—там али тәhсили олмајанлар | | | |
| шәhәрләрдә вә фәhлә гәсәбәләриндә . . . . . . . . . . . . . . . | 850 | 935 | 1020 |
| кәнд јерләриндә . . . . . . . . . . | 735 | 808 — 50 | 882 |

13. Әмәкдар мүәллим ады вә ја алимлик дәрәчәси алмыш мәктәб мүәллиминин, мүдиринин вә директорунун әмәк һаггы ставкасы ајда 100 манат артырылыр.

14. Хүсуси режими олан мәктәбләрин (ағылча кери галанлара мәхсус мәктәбләрин, лал-карлар мәктәбинин, корлар вә зәиф көрәнләр мәктәбинин, санаторија мәктәбләринин, санаторија-сағламлыг мәктәбләринин психоневротикләрә вә әсәби ушаглара мәхсус мәктәбләрин, санаторија типли ушаг евләри нәздиндәки мәктәбләрин, ССРИ Дахили Ишләр Назирлијинин ушаг әмәк-тәрбијә колонијалары нәздиндәки мәктәбләрин) мүәллимләринин әмәк һаггы ставкасы күтләви мәктәбләрдә бу ишчиләр үчүн тә'јин едилмиш ставкалардан 25 фаиз артыг мүәјјән едилир.

Гејд. Сәһијјә назирликләринин мүаличә мүәссисәләриндә мүаличә едилән ушагларла ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләр үчүн тәсдиг едилмиш програмлар үзрә мәшғәлә апаран мүәллимләрин дә әмәк һаггы ставкасы 25 фаиз артыг верилир.

15. ССРИ Назирләр Совети јанында Инчәсәнәт Ишләри Комитәсинин онииллик мусиги вә рәссамлыг мәктәбләринин V—X синифләриндә ихтисас фәнләри мүәллимләринин әмәк һаггы ставкалары ССРИ Халг Комиссарлары Советинин 1945-чи ил 26 нојабр тарихли 16942 №-ли сәрәнчамына мүвафиг олараг, бу тә'лиматын 11-чи маддәсиндә рус дили вә ана дили мүәллимләри үчүн көстәрилмиш әмәк һаггындан 25 манат артыг мүәјјән едилир.

I—IV синиф мүәллимләринин 25 манат артырылмыш әмәк һаггы ставкасы, I—IV синифләрдә ихтисас фәнни мүәллимләринә 3 саат күндәлик мүәллимлик иши мүгабилиндә верилир.

16. Једдииллик вә орта мәктәбләрин V—X синифләриндә рус дили, ана дили вә харичи дил, әдәбијјат, ријазијјат вә стенографија мүәллимләринә, шакирдләрин јазы ишләрини тәсһиһ етмәк үчүн әлавә олараг, ајда 60 манат верилир.

17. Једдииллик вә орта мәктәбләрин V—X синифләриндә синиф рәһбәри вәзифәсини апармаг үчүн дәрсә көрә алынан әмәк һаггындан әлавә олараг, мүттәфиг республикаларын пајтахтларында, Ленинград, Харков вә Каунас шәһәрләриндә ајда 75 манат, башга шәһәрләрдә, фәһлә гәсәбәләриндә вә кәнд јерләриндә исә ајда 50 манат верилир.

18. Әмәк һаггы ставкасы:

а) Иркутск вилајәтинин Бодајбо, Катанга, Киренск рајонларында; Түмен вилајәтинин Ханты-Манси милли маһалында; Евенки милли маһалында, Турухан рајонунда, Игарка шәһәриндә вә Красnојарск өлкәсинин Игарка Шәһәр Ичраијјә Комитәсинә табе олан јашајыш мәнтәгәләриндә; Јакутија МССР-дә, Тувин Мухтар Вилајәтиндә, Газахыстан, Гырғызыстан вә Таҹикистан ССР-ин Синсзјанла һәмсәрһәд олан рајонларында ишләјәнләр үчүн 20 фаиз;



б) Шимал бузлу вә Сакит океанлардакы, һәмчинин бу океанлара јапышыг олан дәнизләрдәки адаларда; Архангелск вилајәтинин Ненес милли маһалында; Мурманск вилајәтиндә, Сахалин вилајәтиндә, Түмен вилајәтинин Јамал-Ненес милли маһалында; Красnојарск өлкәсинин Тајмыр милли маһалында, Камчатка вә Ашағы Амур вилајәтләриндә, Хабаровск өлкәсинин Омск, Шимали-Евен вә Среднекан рајонларында. Троитско-Печориск, Удорск, Кожвинск, Ижемск, Уст-Усинск, Уст-Силемск рајонларында вә Коми МССР-ин Воркута шәһәриндә ишләјәнләр үчүн 50 фаиз;

в) Курил адаларында ишләјәнләр үчүн 100 фаиз артырылыр.

19. Узаг јерләрдә ишләмәјә көрә 18-чи маддәдә көстәрилән әмәк һаггы ставкасынын артырылмасы (мүәллимлик иши, синиф рәһбәрлији вә јазы ишләринин јохланмасы мүгабилиндә алынан) бүтүн әмәк һаггына әсасән һесабланыр. Мәктәбләрин директор вә тәдрис һиссә мүдирләринә узаглыға көрә маaш әлавәси, онларын апардығы вәзифә үзрә иш стажы үчүн артырылмыш ставкаја көрә һесабланыр.

20. Ишчинин стажы вә ја ихтисасы дәјишдикдә (стажы артдыгда, мәктәб гуртардыгда, алимлик дәрәчәси алдыгда, она әмәкдар мүәллим ады верилдикдә) јүксәк ставка илә әмәк һаггы алмаға һүгуг верән сәнәд тәгдим едилдији күндән е'тибарән, она јүксәк ставка тә'јин едилир.

## IV. Әмәк һаггы мигдарыны мүәјјән етмәк гајдасы

21. Бу тә'лиматын III бөлмәсинин 11-чи маддәсиндә көстәрилмиш әмәк һаггы ставкалары I—IV синиф мүәллимләринә күндә 4 саат (һәфтәдә 24 саат) вә V—X синиф мүәллимләринә исә күндә 3 саат (һәфтәдә 18 саат) мүәллимлик ишиндән өтрү мүәјјән едилир.

Мүәллимлик ишинин әлавә саатларындан өтрү мүәллимин алдығы ставкаја мүвафиг олараг әлавә әмәк һаггы верилир.

*Мисал 1.* Орта педагожи тәһсили вә 6 иллик педагожи иш стажы олан бир мүәллим кәнддә ибтидаи мәктәбин III синфини апарыр. Мүәллимин әмәк һаггы ставкасы һәфтәдә 24 саат үчүн ајда 575 манат едир.

Тәдрис планына көрә III синифдә һәфтәдә 25 саат дәрс вар. Бу мүәллимин ајлыг әмәк һаггы:

$$\frac{575 \times 25}{24} = 598 \text{ манат } 96 \text{ гәпик едир.}$$

*Мисал 2.* Али тәһсилли вә 12 иллик педагожи иш стажы олан бир мүәллим шәһәр мәктәбинин V—VII синифләриндә рус



913 -10

дили дәрси верир вә һәфтәдә 24 дәрси вардыр. Мүәллимин 18 саат үчүн ајлыг ставкасы 795 манатдыр. Бу мүәллимин ајлыг әмәк һаггы:

$$\frac{795\times24}{18} = 1\,060 \text{ манат едир.}$$

*Мисал 3.* Али тәһсили вә 25 иллик педагожи иш стажы олан бир әмәкдар мүәллим шәһәр орта мәктәбинин VIII—X синифләриндә ријазијјат дәрси верир вә һәфтәдә 20 саат дәрси вардыр. Мүәллимин ајлыг ставкасы: 850 манат+100 манат (әмәкдар мүәллимин ады үчүн әлавә) + 95 манат (25 иллик педагожи иш стажы үчүн 10 фаиз) = 1 045 манат.

Бу мүәллимин ајлыг әмәк һаггы:

$$\frac{1045\times20}{18} = 1161 \text{ манат 10 гәпик едир.}$$

Беләликлә, мүәјјән едилмиш әмәк һаггы мүәллимә бүтүн ил мүддәтиндә, мүхтәлиф ајларда һәфтәләрин вә иш күнләринин сајындан асылы олмајараг һәр ај верилир.

22. Бу тә'лиматын 16-чы маддәсиндә көстәрилән фәнләр үзрә шакирдләрин јазы ишләрини јохламаг үчүн әлавә әмәк һаггы, һәмин фәнләрдән һәфтәдә 18 саатлыг педагожи иш апарылдығы һалда верилир.

Әкәр педагожи иш һәфтәдә 18 саатдан артыг оларса, онда әлавә әмәк һаггы мүвафиг олараг артыр, әкәр педагожи иш һәфтәдә 18 саатдан аз оларса, онда әлавә әмәк һаггы мүвафиг олараг азалыр.

*Мисал:* 21-чи маддәнин 2-чи бәндиндәки мисалда көстәрилән мүәллимә јазы ишләрини јохламаг үчүн:

$$\frac{60\times24}{18} = 80 \text{ манат верилмәлидир.}$$

23. Саат һесабы илә әмәк һаггы, анчаг әвәз едилән саатлар үчүн верилир. Саат һесабы илә әмәк һаггы белә һесабланыр: I—IV синифләрдә ајлыг тариф ставкасы 102 саата вә V—X синифләрдә исә 76,5 саата бөлүнүр (102 саат вә 76,5 саат исә белә алыныр: иш күнүнүн орта ајлыг мигдары—25,5 I—IV синифләр үзрә күндәлик саат нормасы олан 4 саата, V—X синифләр үзрә 3 саата вурулур).

*Мисал:* 21-чи маддәнин 3-чү бәндиндәки мисалда көстәрилән мүәллим дәрсә кәлмәјән бир мүәллими әвәз едәрәк, декабр ајында әлавә олараг 10 саат дәрс вермишдир.

Бу мүәллимин 10 саат үчүн әлавә әмәк һаггы:

$$\frac{1045\times10}{76,5} = 136 \text{ манат 60 гәпик едир.}$$

24. Әкәр мүәллим ејни заманда I—IV, V—VII вә VIII—X синифләрдә ишләјирсә, онда бу мүәллим һәр синиф групу үзрә ајрыча олараг тарифләшдирилир. Әкәр мүәллим мүхтәлиф ставкалары олан бир нечә фәннән (мәсәлән, физика вә рәсмхәтдән) дәрс верирсә, онда һәмин мүәллим һәр фәнн үзрә ајрыча тарифләндирилир.

25. Чағырыша гәдәр һәрби вә физики һазырлыг мүәллимләринин әмәк һаггы онларын тәһсилиндән вә педагожи иш стажындан асылы олараг верилир.

26. Ибтидаи мәктәбләрин, једдииллик вә орта мәктәбләрин сәһһәтинә көрә физики тәрбијә дәрсләрини, һәмчинин нәғмә дәрсләрини апармајан I—IV синиф мүәллимләринә, мәктәбдә мүәллимлик иши илә тамамилә тә'мин олуна билмирләрсә, мүәјјән едилмиш саат нормасына гәдәр башга һәр һансы бир тә'лим-тәрбијә иши илә тә'мин едилмәк шәртилә там тариф ставкасы верилир.

Гејри-рус кәнд ибтидаи мәктәбләринин рус дили мүәллимләри чалышдығы мәктәбдә вә ја јахында олан мәктәбләрдә һәр күн 4 саат мүәллимлик иши илә тәмин олунмурларса, онлара там тариф ставкасы верилир.

Гејри-рус кәнд ибтидаи мәктәбләриндә өз һазырлыг сәвијјәсинә көрә рус дили дәрси верә билмәјән мүәллимләр дә там тариф ставкасы алырлар.

27. Мүәллимләрдән асылы олмајан сәбәбләрә көрә тәдрис или мүддәтиндә дәрси азалдылмыш олан мүәллимләри һәмин јердә әлавә олараг тәдрис иши илә тә'мин етмәк мүмкүн дејилдирсә, тариф ставкасындан артыг олмамаг шәртилә, онларын алдыглары фактик әмәк һаггы тәдрис илинин ахырына кими сахланылыр.

28. Ибтидаи мәктәб мүдирләри үчүн мүәјјән едилмиш ајлыг әмәк һаггы ставкасына, онларын күндә һөкмән апармалы олдуглары 4 саатлыг мүәллимлик ишинин һаггы да дахилдир.

Шакирдләринин сајы 320 нәфәрдән аз олмајан, синифләринин сајы 8 вә даһа чох олан ибтидаи мәктәб мүдирләри мүәллимлик ишиндән азад едилирләр. Мүәллимлик ишиндән азад едилмиш ибтидаи мәктәб мүдирләринин әмәк һаггы, шакирдләринин сајы 160 нәфәрдән чох олан ибтидаи мәктәб мүдирләри үчүн мүәјјән едилмиш ставка үзрә верилир.

Педагожи мәктәбләрин нәздиндә олан ибтидаи мәктәб мүдирләри, мәктәбдәки синифләрин вә шакирдләрин сајындан асылы олмајараг мүәллимлик ишиндән азад едилирләр. Бунларын әмәк һаггы, шакирдләрин сајындан асылы олараг, ибтидаи мәктәб мүдирләри үчүн мүәјјән едилмиш ставка үзрә верилир.

29. Једдииллик вә орта мәктәб директорларына вә тәдрис һиссә мүдирләринә күндә 2 саатдан артыг дәрс апармаға ичазә верилмир. Бу шәхсләрә мүәллимлик иши үчүн әмәк һаггы, әсас маашына әлавә олараг, мүәллимлик иши саатынын һәгиги

мигдарына көрә, мувафиг дәрәчәли мүәллимин әмәк һаггы ставкасы һесабы илә верилир.

30. Једдииллик вә орта мәктәб директорларынын вә тәдрис һиссә мүдирләринин әмәк һаггы ставкасы ики әламәтдән: шакирдләрин мигдарындан вә синифләрин сајындан асылы олараг мүәјјән едилир.

*Мисал 1.* Шәһәр једдииллик мәктәбиндә 260 нәфәр шакирд вә 8 синиф вардыр. Һәмин мәктәб директорунун вә тәдрис һиссә мүдиринин әмәк һаггы ставкасы, 280 нәфәрәдәк шакирди (7-јәдәк синфи) олан мәктәб директору вә тәдрис һиссә мүдири үчүн мүәјјән едилмиш әмәк һаггы ставкасы илә өдәнилир.

*Мисал 2.* Орта мәктәбдә 380 нәфәр шакирд, 12 синиф вардыр. Мәктәб директоруна вә тәдрис һиссә мүдиринә әмәк һаггы шакирдләринин сајы 400 нәфәр (10 синфәдәк) олан мәктәб директору вә тәдрис һиссә мүдири үчүн мүәјјән едилмиш әмәк һаггы ставкасы илә верилир.

Мүәллимләр вә педагожи институтлары јанында олан мәктәбләрдә вә һәрби-һава гүввәләри мәктәбләриндә шакирдләрин сајы, бу мәктәбләрин әсаснамәсиндә мүәјјән едилмиш синфин комплектләшдирилмәси дәрәчәси һесаба алынмагла гәбул едилир.

31. Ики тәдрис һиссә мүдири ставкасы олан орта мәктәбләрдә тәдрис һиссә мүдирләриндән бири мәктәбдәки синифләрин үмуми мигдарындан вә шакирдләрин үмуми сајындан асылы олараг, о бири исә—хидмәт етдији синиф вә шакирдләрин сајындан асылы олараг әмәк һаггы алыр.

Нүмунәви штатларында 1,5 ставка тәдрис һиссә мүдири вәзифәси нәзәрдә тутулмуш орта мәктәбләрдә, тәдрис һиссә мүдирләриндән биринә там ставка, мүәллимләрдән икинчи тәдрис һиссә мүдирлији вәзифәсини әвәзчиликлә апаран мүәллимә исә 0,5 ставка верилир. Һәмин тәдрис һиссә мүдирләринин һәр икисинин әмәк һаггы ставкасы мәктәбдәки шакирдләрин вә синифләрин үмуми сајындан асылы олараг мүәјјән едилир.

*Мисал 1.* Шәһәр орта мәктәбиндә 23 синиф вә 920 шакирд вардыр. Штат чәдвәли үзрә бу мәктәбдә тәдрис һиссә мүдири вәзифәси үчүн 1,5 ставка мүәјјән едилмишдир. Тәдрис һиссә мүдирләриндән бири мәктәбдә бүтүн ишләри идарә едир. Онун али тәһсили вә тәдрис һиссә мүдирлији вәзифәси үзрә 6 иллик иш стажы вардыр, она ајда 1001 манат әмәк һаггы ставкасы верилмәлидир.

Али тәһсили олан бир мүәллимә әвәзчиликлә икинчи тәдрис һиссә мүдирлији вәзифәсини апармаг да тапшырылмышдыр; бу мүәллимин тәдрис һиссә мүдирлији вәзифәсиндә стажы јохдур. Һәмин мүәллимә тәдрис һиссә мүдирлијини апардығы үчүн ајда 455 манат, јә'ни 0,5 ставка әмәк һаггы верилир.



*Мисал 2.* Шәһәр орта мәктәбиндә 30 синиф вә 1 200 шакирд вардыр. Бу мәктәб үчүн штат чәдвәли үзрә 2 тәдрис һиссә мүдири вәзифәси мүәјјән едилмишдир. Тәдрис һиссә мүдирләриндән биринин али тәһсили вә инзибати-педагожи вәзифәләрдә 10 иллик иш стажы вардыр вә бүтүн иши идарә едир. Она ајда 1 092 манат әмәк һаггы ставкасы мүәјјән едилир.

Икинчи тәдрис һиссә мүдиринин али тәһсили вә инзибати-педагожи ишдә 3 иллик стажы вардыр. I—IV синифләрә рәһбәрлик едир (16 синфә, 640 шакирдә), она ајда 795 манат әмәк һаггы ставкасы мүәјјән едилир.

32. Хүсуси режими олан мәктәбләрин (әглчә кери галанлар мәктәбинин, лал-карлар мәктәбинин, корлар мәктәбинин, психоневротикләрә вә әсәби ушаглара мәхсус мәктәбләрин, санаторија-сағламлыг мәктәбләринин, ушаг евләри јанындакы санаторија типли мәктәбләрин, ССРИ Дахили Ишләр Назирлијинин ушаг әмәк-тәрбијә колонијалары јанындакы мәктәбләрин) директор вә тәдрис һиссә мүдирләринин әмәк һаггы ставкасы, шакирдләрин сајындан асылы олмајараг, анчаг синифләрин сајына көрә мүәјјән едилир.

33. Мәктәбдә шакирдләрин сајынын вә синифләрин мигдарынын азалмасы илә әлагәдар олараг, директор вә тәдрис һиссә мүдиринин әмәк һаггы ставкасы тәдрис или әрзиндә дәјишмәмәлидир.

34. Физики тәрбијә үзрә синифдән харич ишләрә вә мәктәб дәрнәкләринә, рәһбәрлик ишинә, једдииллик мәктәбләрдә V—VII синиф мүәллимләринин вә орта мәктәбләрдә исә VIII—X синиф мүәллимләринин ставкасы үзрә, һәмин ишләри апаран ишчиләрин тәһсили вә педагожи стажы нәзәрә алынмагла һагг верилир.

35. Һәмин тә'лимат үмуми-мәчбури тәһсил үзрә ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин, бу тә'лиматын 14-чү маддәсиндә көстәрилмиш хүсуси режими олан мәктәбләрин, орта мусиги вә рәссамлыг мәктәбләринин вә һәрби-һава гүввәләринин хүсуси орта мәктәбләринин мүәллимләринә, директорларына (мүдирләринә), тәдрис һиссә мүдирләринә әмәк һаггы верилеркән тәтбиг едилир.

## I. Гуртарылмасы педагожи мәктәби гуртармаға бәрабәр тутулан мәктәбләрин сијаһысы

а) ингилабдан әввәлки дөврдә:

1. Мүәллимлик семинаријалары—оғлан вә гызлара мәхсус.
2. Земски вә назир мүәллимлик мәктәбләри.
3. Килсә-мүәллимлик мәктәбләри.
4. VIII педагожи синфи олан гыз кимназијалары.
5. Үч ајдан аз олмајараг педагожи курсларыны гутармаг шәртилә оғлан вә гыз кимназијалары, реалны вә тичарәт мәктәбләри.

6. Мүəллимлик ады алмаг үчүн екстернатлар.
7. 1872-чи ил əсаснамəси үзрə тəшкил олунмуш шəһəр мəктəблəри вə үчиллик педагожи курсларыны гуртармаг шəртилə али ибтидаи мəктəблəр.
8. Педагожи синфи олан јепархиал мəктəблəри.
9. Мəдрəсəлəр:
Газан шəһəриндəки Мүһəммəдијјə мəдрəсəси.
Газан шəһəриндəки Гасимијјə мəдрəсəси.
Уфадакы Галијјə мəдрəсəси.
Уфадакы Османијјə мəдрəсəси.
Агрыз рајону Иж-Бобјадакы—Буби мəдрəсəси.
Оренбургдакы Һусејнијјə мəдрəсəси.
Троитскдəки Рəсулијјə мəдрəсəси.
б) ингилабдан сонракы дөврдə:
1. 3 ајдан аз олмајараг узун мүддəтли педагожи курсларыны гуртармаг шəртилə, педагожи тəмајүллү икинчи дəрəчəли вə доггузиллик мəктəблəр.
2. Педагожи фəнлəрини кечмəк вə педагожи мəктəблəри јанында методика вə педагокикадан имтаһан вермəк шəртилə онииллик мəктəблəр.
3. Педагожи мəктəби гутармаға даир диплом алмаг шəртилə педагожи мəктəблəрин гијаби шө'бəлəри.
4. XI педагожи синфи олан орта мəктəблəр.

## II. Гуртарылмасы үмуми орта тəһсилə бəрабəр тутулан мəктəблəрин сијаһысы

а) ингилабдан əввəлки дөврдə:
1. Оғлан кимназијалары.
2. Реалны вə тичарəт мəктəблəри.
3. Гыз кимназијалары.
4. Јепархиал мəктəблəр.
5. 1872-чи ил əсаснамəси үзрə тəшкил олунмуш шəһəр мəктəблəри вə сонралар ибтидаи мəктəб мүəллими адыны верəн бириллик мүəллимлик курсларыны кечмəк шəртилə али-ибтидаи мəктəблəр.
6. Мəдрəсəлəр:
Газандакы Мəрчанијјə мəдрəсəси.
Оренбургдакы Балијев мəдрəсəси.
Саит гəсəбəсиндəки Османијјə мəдрəсəси.
Челјабинскдəки Челјабинск мəдрəсəси.
Белебејдəки Белебеј мəдрəсəси.
Бугулмадакы Бугулма мəдрəсəси.
Уфадакы Сабиријјə мəдрəсəси.
Стерлибашјев рајонундакы Стерлибаш мəдрəсəси.
Чистополдакы Чистопол оғлан мəдрəсəси.



Чистополдакы Чистопол гыз мəдрəсəси.
7. Газан гыз мəктəби „Лабијə".
8. Руһани семинаријасы.
б) ингилабдан сонракы дөврдə:
1. Икинчи дəрəчəли мəктəблəр. Доггузиллик вə онииллик мəктəблəр.
2. Бүтүн гејри-педагожи техникумлар.
3. Али мəктəбə һазырлыг курслары (əлдə бунлары гуртармаға даир сəнəд олдугда).
4. Орта мəктəблəр.

## III. Гуртарылмасы мүəллимлəр институтларыны гуртармаға бəрабəр тутулан мəктəблəрин сијаһысы

а) ингилабдан əввəлки дөврдə:
1. Мүəллимлəр институтлары (тəһсил мүддəтиндəн асылы олмајараг).
2. Москвада Алферовлар тəрəфиндəн тə'сис олунмуш үмум тəһсил педагожи курслары.
3. Тихомиров адына тəрбијəчилəр вə мүəллимлəр чəмијјəти јанындакы Москва педагожи курслары.
4. Рус дили, ријазијјат, чоғрафија вə харичи диллəр ихтисаслары үзрə Петроград Марински гыз кимназијасы јанындакы педагожи курслары.
5. Тə'лим даирəлəри вə мүəллимлəр институтлары јанындакы орта мəктəб вə али ибтидаи мəктəб мүəллимлəри үчүн курслар.
6. Јүксəк типли мəктəблəрдə үмуми тəһсил фəнлəриндəн дəрс демəјə ихтијар верəн мəктəблəрин там курсу үчүн екстернат.
7. Али мəктəблəрин үч курсуну битирмəк.
8. Одессада гыз педагожи курслары.
9. Петербургда Лохвитскаја-Скалонун гызлара мəхсус јени диллəр курсу.
10. Петроградда Бобришчева-Пушкинанын гызлара мəхсус хүсуси јени диллəр курсу.
11. Москвада Полтаратскајанын гызлара мəхсус харичи диллəр курсу.
12. Москвада Степанованын харичи диллəр курсу.
13. Петроградда Лаврентјеванын харичи диллəр курсу.
14. Петроградда франсыз дилинин дөвлəт курслары.
15. Петроградда олан Николајев вə Александровск, Москвада олан Јекатеринск гыз институтлары јанында харичи диллəр курсу.
16. Москва Строгановски, Петроград Штиглитс, Лодз, Пенза, Одесса вə с. рəссамлыг мəктəблəри.

17. Варшава јени дилләр педагожи курслары.
18. Петербургда Демидов харичи дилләр курсу.
б) ингилабдан сонракы дөврдә:
1. Үчиллик халг тәһсили институтлары.
2. Халг маарифи институтлары.
3. Халг маарифинин практик институтлары.
4. Али коммунист мәктәбләри.
5. Али мәктәбин үч курсу.
6. Тәһсил мүддәтиндән асылы олмајараг, мүәллимләр институтлары.
7. Ичтимаи тәрбијә институтлары.
8. Нормал һәрби мәктәбләр (чағырыша гәдәр һәрби һазырлыг мүәллимләри үчүн).

## IV. Гуртарылмасы Али мәктәбләри гуртармаға бәрабәр тутулан мәктәбләрин сијаһысы

а) ингилабдан әввәлки дөврдә:
1. Бүтүн дөвләт университетләри.
2. Петроград Тарих-Филоложи Институту.
3. Нежиндә Безбородконун тарих-филоложи институту.
4. Петроградда Бестужев али курслары.
5. Москвада Герјенин гыз али курслары.
6. Халг мaариф назирлији табелијиндә олан гыз курслары.
7. Харковда зәһмәткеш гадынларын гаршылыглы јардым чәмијјәтинин хүсуси гыз али курслары.
8. Шелапутин Институту.
9. Петроград Психоневроложи Институту.
10. ТехнOложи институтлары.
11. Политехник институтлар.
12. Мүлки мүһәндисләр институту.
13. Москва Али Техники Мәктәби.
14. Мә'дән институтлары.
15. Електро-техники институтлар.
16. Јол мүһәндисләри институтлары.
17. Москва Јол Мүһәндиси Мәктәби.
18. Петровски-Разумовски Академијасы.
19. Ново-Александријада Кәнд Тәсәррүфат Институту.
20. Константиновски Сәрһәдчәкмә Институту.
21. Петербург Мешәчилик Институту.
22. Бајтарлыг институтлары.
23. Петроградда Педагожи Академијасы.
24. Петербург вә Кијевдә али фребел курслары.
25. Петербургда кечмиш Марински табелијинин гыз педагожи институту.



26. Москва рәссамлыг чәмијјәтинин нәггашлыг, һејкәлтәрашлыг вә ме'марлыг мәктәби.
27. Консерваторијалар.
28. Петроградда рәссамлыг академијасы јанында олан педагожи рәссамлыг курслары.
29. Руһани академијалары (тарих вә әдәбијјат шө'бәләри).
30. Москвада Лазаревин Шәрг Дилләри Институту.
31. Владивосток Шәрг Институту.
32. Һәрби тибби академија.
33. Дәниз мүһәндиси мәктәби.
34. Михајловск вә Константиновск топчулуг мәктәбләри.
35. Баш гәраркаһ академијасы.
36. Москвада археложи институту.
37. Тичарәт институтлары.
38. Јарослав Демидов Литсеји.
39. Петербург гыз тибб институту.
40. Лохвитскаја-Скалонун гызлара мәхсус али елми-тәбииjјат курслары.
41. Гызлара мәхсус Јурјев хүсуси университет курслары (Ростовсевин).
42. Шанјавски адына Университет.
43. Газан гыз али курслары.
44. Томск гыз али курслары.
45. Рајев гыз али курслары.
46. Лесгафтын Петербург Институту.
47. Али чоғрафија курслары вә чоғрафија институту.
48. Москва 4 иллик сөз институту.
49. Полтаратскајанын Москвада гыз али курслары.
50. Гызлара мәхсус Голитсинскi али кәнд тәсәррүфат курслары.
51. Москва филармонијасы.
52. Москва руһани мәктәбинин хор шө'бәси.
53. Петербург хор капелласы.
54. Харичи өлкәләрин али мәктәбләри.
55. Битирилмәсинә даир лазыми сәнәд олдугда али мәктәбин сәрбәст мүдавимләри.
б) ингилабдан сонракы дөврдә:
1. Бүтүн али (күндүз, ахшам, гијаби) мәктәбләр.
2. Н. К. Крупскаја адына Коммунист Тәрбијәси Академијасы.
3. Тимирјазев адына Кәнд Тәсәррүфат Академијасы.
4. Москва II дөвләт университети јанында али елми педагожи курслары.
5. Гырмызы профессорлар институтлары.
6. Совет Ордусу Академијасы.
7. Али мәктәб курсу үзрә екстернат сифәтилә имтаһан вермиш шәхсләр.
8. УССР халг маарифи институтлары.

9. Дөрдиллик халг маарифи институтлары.
10. Свердлов адына Коммунист Университети.

Гејд. Мүттәфиг республикаларын назирләр Советинә, ССРИ Али Тәһсил Назирлији илә разылашараг, гуртарылмасы мүәллимләрин мүвафиг дәрәчәләр үзрә тарифләшдирилмәсинә ихтијар верән мәктәбләрин һәмин сијаһылара әлавә едилмәсинә ичазә верилир.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси“ (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 30—64.

## ВӘТӘН МҮҺАРИБӘСИ ДӨВРҮНДӘ ГЫЗЫЛ ОРДУ, ҺӘРБИ-ДӘНИЗ ДОНАНМАСЫ ВӘ ПАРТИЗАН ДӘСТӘЛӘРИНДӘ ОЛМАГ ВАХТЫНЫН ИШ СТАЖЫНА ДАХИЛ ЕДИЛМӘСИ ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХМК-нын 1944-чү ил 14 ијул тарихли 381 №-ли тә'лимати мәктубу

ССР Иттифагы Халг Малијјә Комиссарлығы билдирир ки, ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Советинин 1944-чү ил 24 ијун тарихли 13434-Р №-ли сәрәнчамына әсасән, ССР Иттифагы һөкумәтинин гәрарларына көрә, халг комиссарлыгларында вә мәркәзи идарәләрдә маашлары иш стажындан асылы олараг мүәјјән едилән ишчиләрин вәзифә маашларыны мүәјјән едәркән, бу ишчиләрин Вәтән мүһарибәси заманы Гызыл Орду, Һәрби Дәниз Донанмасы вә партизан дәстәләриндә олдуглары вахт онларын иш стажына дахил едилир.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси“ (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 349.

## ИБТИДАИ ВӘ ЈЕДДИИЛЛИК МӘКТӘБ МҮӘЛЛИМЛӘРИ ҮЧҮН ИМТИЈАЗЛАР ВӘ ҮСТҮНЛҮКЛӘР ҺАГГЫНДА

### ССРИ Малијјә Назирлијинин 1948-чи ил 25 феврал тарихли 106 №-ли мәктубу

ССРИ Малијјә Назирлији билдирир ки, ССР Иттифагы Назирләр Советинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 246 №-ли гәрары илә, ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләри үчүн ашағыдакы имтијазлар вә үстүнлүкләр мүәјјән едилмишдир:

1. Кәнд гәсәбә зәһмәткеш депутатлары Советләринин ичраијјә комитәләри кәнд јерләриндә олан ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләринә, директорларына (мүдирләринә), тәдрис һиссә мүдирләринә вә онларла бирликдә јашајан аилә үзвләринә, һәмин јерләрдә гүввәдә олан нормалар үзрә јаначаг вә ишыгла тә'мин едилмиш пулсуз мәнзил вермәлидирләр.



Коммунал мәнзилләр олмадыгда:
билаваситә мүгавилә бағлајыб мәктәб мүәллимләри, директорлары (мүдирләри) вә тәдрис һиссә мүдирләри үчүн мәнзил ичарә етмәк, мәктәбин бу ишчиләрини һәмин јердә гүввәдә олан нормалар үзрә ишыг вә јаначагла тә'мин етмәк, бир иллик јаначағы сентјабрын 1-дән кеч олмајараг онларын евләринә дашытдырмаг кәнд вә гәсәбә Советләринин ичраијјә комитәләринә тапшырылыр.

2. Мүттәфиг республикаларын назирләр советләринә бир вәзифә олараг тапшырылмышдыр ки, 1948/50-чи илләр әрзиндә һәр бир кәнд мәктәби јанында мүәллимләр үчүн ев тикилмәсини нәзәрә алараг, кәнд јерләриндә мүәллимләр үчүн јашајыш еви тикилиши планыны ики ај әрзиндә тәртиб вә тәсдиг етсинләр.

3. Республикаларын назирләр Советләринә вә вилајәт (өлкә) ичраијјә комитәләринә бир вәзифә олараг тапшырылмышдыр ки:

а) кәнд мәктәбләри јанында мүәллимләр үчүн јашајыш евләри тикилишинә тахта-шалбан һазырламагдан өтрү дөвләт мешә фондларынын ән јахын јерләриндә кәнд Советләринә лазыми саһәләр ајырсынлар; көстәрилән доғранмыш ағачлары һәр евә 80—100 куб метр һесабы илә пулсуз бурахсынлар;

б) көнүллү верки јолу илә топланмыш вәсаитдән мәктәбләрин тә'миринә вә башга тәдбирләрә истифадә етмәклә бәрабәр, кәнд мәктәбләри јанында јашајыш евләрини дә бу һесаба тиксинләр:

в) колхозлары, кәнд мәктәбләри јанында јашајыш евләрин тикилиши ишләринә чәлб етсинләр вә бу евләрин тикилишиндә колхозларын вә колхозчуларын көрдүкләри ишләрин һаггыны көнүллү верки вәсаити һесабына өдәсинләр.

ССРИ Назирләр Советинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 246 №-ли гәрары әсасында мүәллимләр үчүн мәктәбләрин јанында тикилмиш јашајыш евләри һәмин мәктәбләрин хүсуси әмлакыдыр.

4. 1948-чи ил јанварын 1-дән е'тибарән, шәһәр вә кәнд јерләриндә олан ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләринин, пенсионер-мүәллимләрин, директорларын, мүдирләрин вә тәдрис һиссә мүдирләринин ушаглары орта мәктәбләрин VIII—X синифләриндә, педагожи мәктәбләрдә, мүәллимләр институтларында вә али педагожи мәктәбләрдә тәһсил һаггы вермәкдән азад едилирләр.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси“ (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 21—22.

## ИШДӘН МҮВӘГГӘТИ АЗАД ОЛМУШ ИБТИДАИ, ЈЕДДИИЛЛИК ВӘ ОРТА МӘКТӘБЛӘРИН 1—4 СИНИФ МҮӘЛЛИМЛӘРИНИН ПЕДАГОЖИ ИШ СТАЖЛАРЫНЫ ҺЕСАБЛАМАГ ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ Малиііә Назирлијинин 1951-чи ил 9 март тарихли 438 №-ли тә'лимати мәктубу

ССРИ Малијјә Назирлији билдирир ки, ССР Иттифагы Назирләр Совети 1951-чи ил 24 феврал тарихли 2075-Р №-ли сәрәнчамы илә, 1—4 кими синифләрдә шакирдләрин сајы мүвәггәти азалдығына көрә, мәктәбдә ишдән азад олмуш ибтидаи синиф мүәллимләрини кәләчәк илләр үчүн мәктәбдә сахламаг мәгсәдилә, ичазә вермишдир:

1. Педагожи тәһсили олан вә ишләмәк үчүн ушаг бағчаларына, ушаг евләринә, мәктәб китабханаларына, мәктәбдән кәнар ушаг мүәссисәләринә, јашлылар мәктәбләринә, фәһлә-кәндли вә кәнчләр мәктәбләринә, һәмчинин мәктәбләрә вә ушаг евләринә пионер дәстә рәһбәрлији вәзифәләринә ишә көндәрилмиш ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин 1-дән 4-ә кими синиф мүәллимләринин гејд едилән јерләрдә ишләдикләри мүддәт 1953—1954-чү тәдрис илинә кими (өзү дә дахил олмагла), онлар үчүн педагожи иш стажы һесаб едилсин вә мүәллимләр үчүн мүәјјән едилмиш бүтүн имтијазлар бу дөврдә онлар үчүн сахланылсын.

2. Мәктәбдә ишдән азад олараг башга идарә вә мүәссисәләрдә ишә кирмиш вә ја колхозларда ишләмиш, педагожи тәһсили олан 1-дән 4-ә кими синиф мүәллимләринин педагожи иш стажы, онлар 1953—1954-чү тәдрис илиндә (өзү дә дахил олмагла), мәктәбә ишә гајытмаг шәртилә фасиләсиз һесаб едилир, лакин мәктәбдә етдији фасилә мүддәти педагожи иш стажына дахил едилмир.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси" (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 68.

## ИБТИДАИ, НАТАМАМ ОРТА ВӘ ОРТА МӘКТӘБЛӘРИН ШТАТДА ОЛАН БАШ ПИОНЕР ДӘСТӘ РӘҺБӘРЛӘРИНИН ӘМӘК ҺАГГЫ БАРӘСИНДӘ

### ССРИ Халг Малијјә Комиссарлығынын 1943-чү ил 15 октјабр тарихли 668 №-ли тә'лимати мәктубу

1. ССР Иттифагы Халг Комиссарлар Совети 1943-чү ил 5 октјабр тарихли гәрары илә 1943-чү ил августун 1-дән е'тибарән ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрин штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләринин әмәк һагларыны артыраraг онлар үчүн ајда ашағыдакы әмәк һаггы ставкаларыны мүәјјән етмишдир.



| | Шәһәр вә фәһлә гәсәбәләриндә | | | Кәнд јерләриндә | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | ашағыдакы гәдәр иш стажы олдугда | | | | | |
| | 2 илдәк | 2 илдән 5 илдәк | 5 илдән артыг | 2 илдәк | 2 илдән 5 илдәк | 5 илдән артыг |
| а) ибтидаи мәктәбләрдә ишләјән штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләри үчүн: | | | | | | |
| орта педагожи тәһсили оланлара . . . . . . . . . . . . . | 350 | 400 | 450 | 300 | 350 | 400 |
| Үмуми орта тәһсили оланлара . . . | 300 | 350 | 400 | 250 | 300 | 350 |
| б) натамам орта вә орта мәктәбләрдә ишләјән штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләри үчүн али тәһсили оланлара . . . . . . . . | 450 | 500 | 550 | 400 | 450 | 500 |
| Мүәллимләр институтуну битирәнләрә вә орта педагожи тәһсили оланлара . . . . . . . . . . . | 400 | 450 | 500 | 350 | 400 | 450 |
| Үмуми орта тәһсили оланлара . . . | 350 | 400 | 450 | 300 | 350 | 400 |

Гејд: Москва вә Ленинград шәһәрләриндә баш пионер дәстә рәһбәрләри үчүн әмәк һаггы ставкалары мүвафиг мәктәбләрин дәстә рәһбәрләри үчүн мүәјјән едилмиш ставкалардан 10% артыг һесаблаНЫР.

2. Ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәбләрдә әвәзчиликлә баш пионер дәстә рәһбәри вәзифәсиндә ишләјән мүәллимләр үчүн, дәрсләрә көрә верилән әмәк һаггындан әлавә, пионер дәстә рәһбәрләринин мүвафиг ставкасынын 50%-и мигдарында әмәк һаггы мүәјјән едилмишдир.

3. Хүсуси режимли (ағылдан кәмләр, кор вә кар-лаллар вә с. үчүн) мәктәбләрдә ишләјән штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләринин әмәк һаггы ставкалары, мүвафиг күтләви мәктәбләрин дәстә рәһбәрләри үчүн мүәјјән едилмиш ставкалардан 25% артыг һесабланмалыдыр.

4. ССР Иттифагы Халг Комиссарлары Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин „Ибтидаи вә орта мәктәб мүәллимләринин вә саир мәктәб ишчиләринин әмәк һагларынын артырылмасы һаггында" 1943-чү ил 11 август тарихли гәрарынын 15-чи бәнди, штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләринә дә шамил едилмишдир.

5. Мүәјјән едилмишдир ки, штатда олан баш пионер дәстә рәһбәрләри мүәллимлик ишинә кечириләрсә, мүәллимлик иши үзрә онлара әмәк һаггы мүәјјән едилдикдә, онларын иш стажы һесаба алынмалыдыр.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси" (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 68—70.

## БАШ ПИОНЕР ДӘСТӘ РӘҺБӘРЛӘРИНИН ӘМӘК ҺАГГЫ СТАВКАЛАРЫНЫН АРТЫРЫЛМАСЫ ВӘ МҮӘЛЛИМЛӘР ҮЧҮН МҮӘЈЈӘН ЕДИЛМИШ ИМТИЈАЗЛАРЫН ОНЛАРА ШАМИЛ ЕДИЛМӘСИ ҺАГГЫНДА

### ССРИ Малијјә Назирлијинин 1951-чи ил 24 октјабр тарихли 1733 №-ли мәктубу

ССРИ Малијјә Назирлији билдирир ки, ССРИ Назирләр Совети 1951-чи ил 26 сентјабр тарихли 18038-Р №-ли сәрәнчамы илә, „Ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләри үчүн имтијазлар вә үстүнлүкләр һаггында“ ССРИ Назирләр Советинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 246 №-ли гәрарынын 1 вә 5-чи бәндләрини, кәнд јерләриндәки мәктәбләрин вә ушаг евләринин баш пионер дәстә рәһбәрләринә шамил етмиш вә һәмчинин мәктәб вә ушаг евләриндә педагожи тәһсили олан баш пионер дәстә рәһбәрләринин әмәк һаггы ставкаларыны 10% артырмышдыр.

ССРИ Назирләр Советинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 246 №-ли гәрарынын 1-чи бәндинә әсасән, кәнд вә гәсәбә зәһмәткеш депутатлары Советләринин ичраијјә комитәләри кәнд јерләриндә олан ибтидаи вә једдииллик мәктәб мүәллимләринә, директорларына, мүдирләринә вә тәдрис һиссә мүдирләринә вә онларла бирликдә јашајан аилә үзвләринә һәмин јердә гүввәдә олан нормалар үзрә јаначаг вә ишыгла тәчһиз олунмуш пулсуз мәнзил вермәлидирләр.

Коммунал мәнзилләр олмадыгда, мүәллимләрә, директорлара (мүдирләрә) вә тәдрис һиссә мүдирләринә вермәкдән өтрү мәнзил ичарә етмәк үчүн билаваситә мүгавилә бағламаг, сентјабрын 1-дән кеч олмајараг јаначағын евә кәтирилмәси шәртилә, һәмин мәктәб ишчиләрини иллик тәләбат мигдарында јердә гүввәдә олан нормалар үзрә ишыг вә јаначагла тә’мин етмәк кәнд вә гәсәбә Советләринин ичраијјә комитәләринә тапшырылыр.

ССРИ Назирләр Советинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 246 №-ли гәрарынын 5-чи бәнди илә мүәјјән едилмишдир ки, кәнд јерләриндә олан ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәб мүәллимләри, пенсија алан мүәллимләр, директорлар (мүдирләр) вә тәдрис һиссә мүдирләри, онларын әкин тапшырығы олмадығы вә онлар кәнд тәсәррүфат веркисинә чәлб едилмәдикләри һалларда, онларын шәхси истифадәсиндә кәнд тәсәррүфаты артелинин Низамнамәси илә һәмин рајонун колхозчулары үчүн нәзәрдә тутулмуш мигдардан артыг мал-гара олмадыгда, онлар тәәһһүдлү тәһвил үзрә сүд, әт вә картоф вемәкдән азад олунурлар.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси“ (Гәрар, сәрәнчам вә тә’лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 70—71.



## МҮӘЛЛИМЛӘРӘ ВӘ САИР МӘКТӘБ ИШЧИЛӘРИНӘ ВЕРИЛМИШ ӘМӘК ҺАГГЫНДАН ИЧТИМАИ СЫҒОРТА ТӘ'ДИЈЈӘЛӘРИНИ ӨДӘМӘК ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

### ССРИ Халг Малијјә Комиссарлығынын 1936-чы ил 15 мај тарихли 374 №-ли тә'лимати мәктубу

1. ССРИ ХКС вә ҮИК(б)П МК-нын 1936-чы ил 9 апрел тарихли гәрарында көстәрилмиш ибтидаи, натамам орта вә орта мәктәб мүәллимләри вә саир мәктәб ишчиләри үчүн ичтимаи сығортаја верилән тә'дијјәләр, јухарыда көстәрилән ишчиләрин әмәк һаггыны өдәмиш олан рајон вә шәһәр халг маариф шө'бәләри тәрәфиндән өдәнилмәлидир.

2. Мәктәбин инзибати-техники ишчиләри үчүн (тәсәррүфат мүдирләри, сүпүркәчиләр вә и. а.) ичтимаи сығорта тә'дијјәләри әввәлки гајда илә: шәһәрләрдә — бу ишчиләрин әмәк һаггыны верән мәктәбләр тәрәфиндән, кәнд јерләриндә исә кәнд Советләри тәрәфиндән өдәнилир.

„Мариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси“, (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшир, 1955, сәһ. 78.

## КӘНД МӘКТӘБЛӘРИ МҮӘЛЛИМЛӘРИНӘ ВӘ ТИБB ИШЧИЛӘРИНӘ ӘМӘК ҺАГГЫНЫН ӨЗ ВАХТЫНДА ВЕРИЛМӘСИНИ ТӘ’МИН ЕТМӘК ТӘДБИРЛӘРИ ҺАГГЫНДА

### ССРИ ХКС-нын 1944-чү ил 25 декабр тарихли 1732 №-ли гәрарындан чыхарыш

Кәнд мәктәбләри мүәллимләринә вә тибб ишчиләринә әмәк һаггынын өз вахтында верилмәсини тә’мин етмәк вә әмәк һаггы үзрә борч әмәлә кәлмәсинә јол вермәмәк мәгсәдилә ССРИ Халг Комиссарлары Совети гәрара алыр:

1. Кәнд мәктәбләри мүәллимләринә әмәк һаггы вермәк үчүн лазым олан вәсаит, ССРИ Халг Комиссарлары Советинин „Мүәллимләрә әмәк һаггы верилмәси гајдасы һаггында“ 1936-чы ил 10 апрел тарихли 689 №-ли гәрары илә әмәк һаггынын верилмәси үчүн мүәјјән едилмиш мүддәтдән ән азы 10 күн габаг рајон бүдчәләринин чари һесабларында брон едилмәси мүәјјән едилсин.

2. Кәнд мәктәбләри мүәллимләринин вә тибб ишчиләринин әмәк һаггыны өдәмәк үчүн, кәнд мәктәбләри мүәллимләринин бир ајлыг вә тибб ишчиләринин ики һәфтәлик әмәк һаггы фонду мигдарында 1945-чи ил јанварын 1-дән е’тибарән рајон бүдчәләриндә мәгсәдли бүдчә еһтијаты јарадылсын.

Мәгсәдли бүдчә еһтијаты, республика вә јерли бүдчәләрин 1945-чи ил јанварын 1-нә олан бүдчә вәсаити галыглары һесабына јарадылыр.

3. Мүттәфиг республика халг комиссарлары Советләринә, республика вә јерли бүдчәләрдә 1945-чи ил јанварын 1-нә олан бүдчә вәсаити галығынын зәрури һалларда јенидән бөлүшдүрүлмәсинә ичазә верилсин.

4. Кәнд мәктәбләри мүәллимләринә вә тибб ишчиләринә әмәк һаггыны мүәјјән едилмиш мүддәтдә вермәк үчүн рајон бүдчәләри һесабларында вәсаит чатышмадығы һалларда, рајон ичраијјә комитәләринә, 2-чи бәнддә көстәрилмиш мәгсәдли бүдчә еһтијатындан борч көтүрмәјә ичазә верилсин.

5. Кәнд мәктәбләри мүәллимләринә вә тибб ишчиләринә әмәк һаггы вермәк үчүн мәгсәдли бүдчә еһтијатындан борч көтүрүлмүш мәбләғ, тамамилә бәрпа олунана кими хәстәләрин сахланмасы вә јемәк хәрчләрини өдәмәк үчүн зәрури олан вәсаитдән башга, рајон бүдчәсинә дахил олан бүтүн кәлирләрин бүдчә еһтијаты һесабына көчүрүлмәси јолу илә, һәмин вәсаитин бәрпа едилмәси рајон ичраијјә комитәләринә вә рајон малијјә шө'бәләринә бир вәзифә олараг тапшырылсын.

„Маариф вә сәһијјә ишләринин малијјәләшдирилмәси" (Гәрар, сәрәнчам вә тә'лиматлар күллијјаты), Бакы, Азәрнәшр, 1955, сәһ. 78 — 79.

*ССРИ Назирләр Советинин 1949-чу ил 18 ијун тарихли 2554 нөмрәли гәрары илә тәсдиг едилмишдир*

## ССРИ НАЗИРЛӘР СОВЕТИ ВӘ ҮИК (б) П МӘРКӘЗИ КОМИТӘСИНИН 1948-чи ИЛ 10 ФЕВРАЛ ТАРИХЛИ 245 НӨМРӘЛИ ГӘРАРЫНЫН УЗУН МҮДДӘТЛИ ГҮСУРСУЗ ИШЛӘМӘЈӘ КӨРӘ МҮӘЛЛИМЛӘР ҮЧҮН ПЕНСИЈА ТӘ'ЈИН ЕТМӘК ҺАГГЫНДАКЫ ҺИССӘСИНИ ТӘТБИГ ЕТМӘК ГАЈДАСЫ БАРӘСИНДӘ ҮМУМИТТИФАГ ҺӘМКАРЛАР ИТТИФАГЫ МӘРКӘЗИ ШУРАСЫНЫН ИЗАҺАТЫ

1. ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 нөмрәли гәрарына мүвафиг олараг, узун мүддәтли гүсурсуз ишләмәјә көрә пенсија ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрин (бу мәктәбләрин идарә табелијиндән асылы олмајараг), ССРИ Назирләр Совети јанында Инчәсәнәт Ишләри Комитәси системиндә олан орта мусиги мәктәбләринин вә 10 иллик рәссамлыг мәктәбләринин, маариф назирлији системиндә олан хүсуси һәрби-дәниз мәктәбләри, хүсуси режими олан мәктәбләрин (ағылча кери галан ушаглара мәхсус мәктәбләрин, карлар, корлар вә зәиф көрәнләр мәктәбинин, психоневротикләрә вә әсәби ушаглара мәхсус мәктәбләрин, санаторија сағламлыг мәктәбләринин (вә ушаг евләри) јанындакы мәктәбләрин мүәллимләринә, директорларына (мүдирләринә) вә тәдрис һиссә мүдирләринә 25 иллик педагожи иш стажы тамам олдугда, онлар үчүн узун мүддәтли гүсурсуз ишләмәјә көрә пенсија тә'јин едилир.



2. Мүәллимләрин вә саир мәктәб ишчиләринин педагожи иш стажына дахилдир:

а) һәмин изаһатын 1-чи маддәсиндә көстәрилән мәктәбләрдә мүәллим, штат үзрә баш пионер дәстә рәһбәри, тәдрис һиссә мүдири, директор (мүдир) вәзифәләриндә ишләдији мүддәт; һәмчинин үмумтәһсил фәнләри мүәллимләринин һәрби рәһбәр вә бәдән тәрбијәси рәһбәри вәзифәсиндә ишләдикләри мүддәт;

б) педагожи мәктәбләрдә, һәмчинин фәһлә-кәнчләр вә кәнд-ли-кәнчләр мәктәбиндә директор, тәдрис һиссә мүдири вә мүәллим сифәтилә (бәдән тәрбијәси рәһбәр вәзифәсиндә чалышан үмумтәһсил фәнләри мүәллимләринин иши дә дахил олмагла) ишләдикләри мүддәт;

в) халг маариф органларында рәһбәр вәзифәләрдә, инспектор вә тә'лиматчы вәзифәләриндә вә һәмкарлар иттифагы, партија, комсомол вә совет тәшкилатларында сечкили вәзифәләрдә чалышан мүәллимләрин ишләдикләри мүддәт, әкәр онлар бу ишә дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмыш олсалар;

г) методик вә педагожи кабинәләрдә, педагокика стансијаларында, мүәллимләрин ихтисасыны артыран институтларда вә мүәллимләри тәкмилләшдирмә институтларында ишләдикләри тә'лим-методик иш мүддәти;

ғ) педагожи тәһсили, јахуд педагожи иш стажы олан шәхсләрин ушаг евләриндә, әмәк колонијаларында, гәбуледичи-пајлајычы мәнтәгәләрдә, гәбуледичи мәнтәгәләрдә вә интернатларда директор (мүдир), тә'лим-тәрбијә һиссә мүдири вә тәрбијәчи сифәтилә ишләдикләри мүддәт.

Ушаг евләриндән, әмәк колонијаларындан, гәбуледичи-пајлајычы мәнтәгәләрдән вә гәбуледичи мәнтәгәләрдән мәктәбә ишләмәјә кәлән күтләви мәктәб мүәллимләри үчүн бу мүәссисәләрдә 1933-чү ил февралын 1-дән 1937-чи ил јанварын 1-нә гәдәр олан дөврдә ишләдикләри һәр бир ил, мәктәбдә икииллик иш стажы һесаб едилир;

д) педагожи тәһсили јахуд педагожи стажы олан шәхсләрин, ушаг бағчаларында мүдир вә тәрбијәчи сифәтилә ишләдикләри мүддәт;

е) мәктәбдән кәнар ушаг мүәссисәләриндә өз ихтисаслары үзрә ишләдикләри мүддәт; әкәр бу мүәссисәләрә дахил оланадәк мәктәбләрдә педагожи ишдә чалышмышларса;

ә) педагожи мәктәбләрдә вә университетләрдә тәһсил алдыглары мүддәт; әкәр бу мүәссисәләрә дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмышларса;

ж) ингилабдан габагкы вахтларда бүтүн ибтидаи мәктәбләрдә — сабиг назирлик, земство, халг, килсә-руһани мәктәбләрин-

дә, савад мәктәбләриндә, али-ибтидаи мәктәбләрдә, һәмчинин кимназијаларда, реалны мәктәбләрдә, тичарәт мәктәбләриндә вә мүәллимләр семинаријаларында ишләдикләри мүддәт;

з) јашлылара мәхсус мәктәбләрдә, о чүмләдән азсавадлылар мәктәбләриндә, савадсызлығы вә азсавадсызлығы ләғв мәнтәгәләриндә көрүлән иш; әкәр бу иш даими характер дашымышса, јә'ни бүтүн ил боју давам етмишсә;

и) совет партија мәктәбләриндә вә фәһлә факултәләриндә, һәмчинин техникумларда, сәнәт-техники мәктәбләриндә, фабрик-завод шакирдлији вә фабрик-завод тәһсили мәктәбләриндә, сәнәт вә дәмир јол мәктәбләриндә үмуми тәһсил фәнләринин мүәллимләри сифәтилә ишләдикләри мүддәт;

ы) истәр ингилабдан габагкы, истәрсә дә ингилабдан сонракы дөврдә өз програмы илә ашағы вә орта мәктәбләрә мувафиг олан һәр һансы бир башга мәктәбдәки иш;

ј) али вә һәрби мәктәбләрдә апарылан педагожи иш;

к) ССРИ Силаһлы Гүввәләринин сыраларында вә партизан дәстәләриндә олдуглары мүддәт; әкәр бураја дахил оланадәк вә бундан сонра билаваситә педагожи ишдә чалышмышларса;

к) Литва ССР, Латвија ССР, Естонија ССР-дә, Украјна ССР-ин вә Белорусија ССР-ин гәрб вилајәтләриндә, һәмчинин Молдавија ССР-ин сағ саһил рајонларында Совет һакимијјәти гуруланадәк мәктәбләрдә педагожи ишдә музд илә чалышдыглары иш мүддәти; бу шәртлә ки, ибтидаи, једдииллик вә орта совет мәктәбләриндә мүәллим, тәдрис һиссә мүдири вә директор (мүдир) вәзифәләриндә ән азы 5 ил чалышмыш олсунлар.

Гејдләр:

1. 1948-чи ил февралын 10-дан сонра ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә дә ишләмәјә кедән шәхсләр үчүн, мәктәбдә (ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә) УИҺИМШ һәмин изаһатынын 2-чи маддәсинин „а" бәндиндә көстәрилмиш вәзифәләрдә үмумијјәтлә чәми 10 илдән аз олмајараг ишләмиш оларса, һәмин маддәнин „б", „в", „г", „е", „з",„и", „ы", „ј" бәндләриндә сајылан ишләр онун педагожи иш стажына дахил едилир.

2. Ингилабдан әввәл мәктәбләрдә синиф нәзарәтчиси вә синиф мүрәббијәси вәзифәләриндә ишләмә мүддәти, һәмчинин дини тәригәт тәдриси ишләри педагожи иш стажына дахил едилмир.

3. 1948-чи ил февралын 1-дән башлајараг јени тә'јин едилмиш пенсијалар, һәмин изаһатын 1-чи маддәсиндән сајылан мәктәбләрдә мүәллимләрин, директорларын (мүдирләрин) вә тәдрис һиссә мүдирләринин һазырда гүввәдә олан әмәк һаггы ставкасына әсасән һесабланыр.

4. ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 нөмрәли гәрары е'лан (нәшр) едиләнәдәк узун мүддәтли гүсурсуз хидмәтә көрә пенсијаја чыхмыш вә 1948-чи ил февралын 1-нә һәмин изаһатын 1-чи маддәсиндә көстәрилән вәзифәләрдә ишләмиш олан пенсионер-мүәллимләрин пенсијаларынын јени мигдары (онларын иш стажыны јенидән јохламадан) 1948-чи ил февралын 1-дән һазырда гүввәдә олан әмәк һаггы ставкасына әсасән һесабланыр.



5. ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 №-ли гәрары е'лан едиләнәдәк узун мүддәтли гүсурсуз хидмәтинә көрә пенсијаја чыхмыш вә һәмин вахта кими бу изаһатын 1-чи маддәсиндә көстәрилән вәзифәләрдә ишләмәкдән әл чәкмиш, јахуд ишләмәкдән тамамилә әл чәкмиш пенсионер-мүәллимләрә (онларын иш стажыны јенидән јохламадан), 1948-чи ил февралын 1-дән башлајараг, илк дәфә пенсија тә'јин едилдији заман дашыдығы мувафиг вәзифә үзрә алдығы әмәк һаггы ставкасынын 40%-и мигдарында пенсија мүәјјән едилир.

Лакин, әкәр пенсионер-мүәллим, онун үчүн илк дәфә пенсија тә'јин едилән вахтдан сонра, һәмин изаһатын 1-чи маддәсиндә көстәрилән вәзифәләрдә, пенсија тә'јин едиләнәдәк алдығы әмәк һаггына нисбәтән даһа јүксәк әмәк һаггы ставкасы үзрә ән азы ики ил ишләмишсә, онун үчүн пенсија даһа јүксәк әмәк һаггы ставкасы үзрә һесабланмалыдыр.

6. 1948-чи ил февралын 10-дан сонра мүәллимлик ишинә гајытмыш пенсионер-мүәллимләрә, әкәр онлар һәмин изаһатын 1-чи маддәсиндә көстәрилән вәзифәләрдә јенидән ән азы 12 ај ишләмиш олсалар, ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли гәрарына мувафиг олараг пенсија тә'јин едилир.

7. Мәктәбдә аз дәрс сааты олан вә бунунла әлагәдар олараг там әмәк һаггы ставкасыны алмајан мүәллимләрә, сон 12 ај әрзиндә алмыш олдуглары орта әмәк һаггы һесабы илә пенсија тә'јин едилир; лакин, пенсијанын мигдары онларын ахырынчы вәзифә үчүн алмыш олдуглары там әмәк һаггы ставкасындан артыг олмамалыдыр.

Ејни заманда мүхтәлиф ставкаларла бир нечә ишдә чалышан вә бир нечә натамам ставка алан мүәллимләрә, мүәллимлик иши үчүн алдыглары әмәк һагларынын үмуми мәбләғиндә пенсија тә'јин едилир; лакин пенсијанын мигдары онларын дашыдыглары ән јүксәк вәзифә үчүн мүәјјән едилмиш там әмәк һаггы ставкасындан артыг олмамалыдыр.

8. Мәктәб директорларына (мүдирләринә) вә тәдрис һиссә мүдирләринә, өзләринин истәдикләриндән асылы олараг, ја инзибати вәзифәләринин әмәк һаггы ставкасындан, јахуд мүәллимлик ишләринин әмәк ставкасындан пенсија тә'јин едилир.

9. Мәктәб мүәллимләри, директорлары (мүдирләри) вә тәдрис һиссә мүдирләри үчүн пенсија тә'јин етдикдә вә габагкы (әввәлки) пенсијалары јенидән һесабладығда, мувафиг һалларда, елми дәрәчәси оланлар, јахуд әмәкдар мәктәб мүәллими адыны аланлар үчүн һәмчинин узун мүддәтли иш стажы оланлар, хусуси режими олан мәктәбләрдә мүәллимлик едәнләр вә Узаг Шималда вә узаг јерләрдә ишләмәк үчүн мүәјјән едилмиш јүксәк әмәк һаггы ставкалары нәзәрә алынмалыдыр.

10. Аилә башчысынын өлмәси илә әлагәдар олараг мүәллим аиләләри үчүн 1948-чи ил февралын 1-дән е'тибарән тә'јин едилмиш пенсијалар аилә башчысынын вахтилә алмыш олдуғу, јахуд ССРИ Назирләр Совети вә ҮИК(б)П Мәркәзи Комитәсинин 1948-чи ил 10 феврал тарихли 245 №-ли гәрарына мувафиг олараг алмаға ихтијары олан пенсија мигдарындан һесабланыр.

## БЕШИНЧИ БӨЛМӘ

# ИНЗИБАТИ ВӘ ТӘСӘРРҮФАТ МӘСӘЛӘЛӘРИ

*11 декабр 1953-чү илдә Азәрбајчан ССР Маариф назири Меһдизадә тәрәфиндән тәсдиг едилмишдир*

### МӘКТӘБЛӘРИ ГУРТАРМАҒА ДАИР СӘНӘДЛӘРИН ВЕРИЛМӘСИ ГАЈДАЛАРЫ ҺАГГЫНДА

Мәктәбләри гуртармаға даир сәнәдләрин верилмәсиндә ваһид гајда мүәјјән етмәк мәгсәдилә ашағыда көстәриләнләрин әлдә рәһбәр тутулмасы тәклиф олунур:

1. Орта мәктәбләри гуртаранлара камал аттестаты, анчаг шакирдин мәктәбдә шәхси иши, камал аттестаты имтаһанларында алдығы гијмәтләрини көстәрән имтаһан комиссијасы протоколлары, һабелә шакирдин мәктәби гуртармасы вә она камал аттестаты верилмәси һаггында педагожи шуранын гәрары олдуғу һалда верилир.

2. Шакирдләрә камал аттестаты, камал аттестаты имтаһанларынын јекунлары РХМШ-ләри, ДГМВ ХМШ, Нахчыван МССР Маариф назири тәрәфиндән, Бакыда исә—Бакы ХМШ-си тәрәфиндән тәсдиг едилдикдән сонра мәктәб директорлары васитәсилә верилир.

3. Камал аттестатларынын верилмәси һаггында һесабат апармаг үчүн һәр бир орта мәктәбдә Азәрбајчан ССР МН-нин тәсдиг етдији форма үзрә „Орта мәктәб курсуну битирән шакирдләрә камал аттестатларынын верилмәсинә аид гејд китабы“ апарылыр. Бу китабын сәһифәләри нөмрәләниб гајтанланмалы вә сургучла мөһүрләнмәлидир.

4. Мәктәбләрә камал аттестатлары ДГМВ-дә Вилајәт Халг Маариф Шө'бәси, Нах. МССР-дә Нахчыван МССР Маариф Назирлији тәрәфиндән, Бакыда—Бакы ХМШ-си, галан рајонлар үзрә исә — Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији тәрәфиндән верилир.

Орта мәктәбләрин директорлары, камал аттестатларыны алмаг үчүн камал аттестаты имтаһанларынын тамамилә гуртармасындан чоху үч күн сонра РХМШ-ләри васитәсилә вилајәт халг маариф шө'бәләринә, Нахчыван МССР Маариф Назирлијинә, Бакы Халг Маариф Шө'бәсинә вә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинә ашағыда көстәрилән сәнәдләри тәгдим едирләр:

а) Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији тәрәфиндән тәсдиг олунмуш форма үзрә шакирдләрин јекун гијмәтләринә аид мә'луматы;

б) шакирдләрин камал аттестаты имтаһанларына бурахылмасы вә имтаһанларын јекунлары һаггында мәктәб педагожи шурасынын чыхардығы гәрарларын сурәтләрини;

в) имтаһанлар һаггындакы тә'лимата әсасән гызыл вә күмүш медалла тәлтиф едилмәк үчүн тәгдим олунан шакирдләрин мүвәффәгијјәтләрини характеризә едән материаллары.

5. Дөрдүнчү маддәдә көстәрилән сәнәдләр ДГМВ халг маариф шө'бәсиндә, Нахчыван МССР Маариф Назирлијиндә, Бакыда — Бакы ХМШ-дә вә галан рајонлар үзрә исә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији Мәктәбләр Идарәсиндә јохланылдыгдан сонра РХМШ-ләри васитәсилә һәр бир мәктәбә, камал аттестаты имтаһанларыны мүвәффәгијјәтлә вермиш олан шакирдләрин дүрүст мигдарына көрә камал аттестаты бланклары верилир. Камал аттестаты бланкларынын бу мигдардан артыг верилмәси гадағандыр.

6. Гызыл вә күмүш медалла тәлтиф олунмаға тәгдим едилмиш шакирдләрә камал аттестаты, анчаг һәмин шакирдләрин јазылы имтаһан ишләринә вә дәрс мүвәффәгијјәтләрини характеризә едән башга материаллара бахылдыгдан, һабелә онларын тәлтиф едилмәләри һаггында ДГМВ Халг Маариф Шө'бәсинин, Нахчыван МССР Маариф Назирлијинин, Бакыда — Бакы Халг Маариф Шө'бәсинин, галан рајонлар үзрә исә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин әмриндән сонра верилир.

7. Једдииллик мәктәбләри гуртармаг һаггында шәһадәтнамәләр мәктәбләрә рајон халг маариф шө'бәләри васитәсилә верилир. Бу шәһадәтнамәләри алмаг үчүн једдииллик вә орта мәктәбләр рајон халг маариф шө'бәләри васитәсилә ДГМВ Халг Маариф Шө'бәсинә, Нахчыван МССР Маариф Назирлијинә, Бакыда — Бакы Халг Маариф Шө'бәсинә вә галан рајонларда исә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин Мәктәбләр Идарәсинә бурахылыш имтаһанлары протоколунун тәләб олунан гајдада тәртиб едилмиш бир нүсхәсини тәгдим едирләр.

Бурахылыш имтаһанлары протоколларыны нәзәрдән кечирдикдән сонра ДГМВ Халг Маариф Шө'бәси, Нахчыван МССР Маариф Назирлији вә Бакы Халг Маариф Шө'бәси, Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији Мәктәбләр Идарәси, РХМШ-ләри васитәсилә һәр бир једдииллик вә орта мәктәбә VII синфи гуртаран шакирдләрин дүрүст сијаһысы үзрә шәһадәтнамә бланклары верирләр. Шәһадәтнамә бланкларынын сијаһыда көстәрилән мигдардан артыг верилмәси гадағандыр.

8. Шакирдләрә једдииллик мәктәби гуртармаг һаггында шәһадәтнамә, анчаг шакирдин шәхси иши, имтаһан протоколлары вә шакирдләрин јекун гијмәтләринә аид тәләб олунан гајдада мә'лумат, һабелә имтаһанларын јекунлары һаггында педагожи шуранын протоколлары олдуғу һалда мәктәб директорлары тәрәфиндән верилир.

9. Једдииллик мәктәби гуртаранлара шәһадәтнамәләрин верилмәси һаггында һесабат үчүн һәр бир једдииллик вә орта мәктәбдә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин тәсдиг етдији форма үзрә „Једдииллик мәктәби гуртаран шакирдләрә верилән шәһадәтнамәләрин һесабатына аид китаб" апарылыр. Бу китабын сәһифәләри нөмрәләниб гајтанланмалы вә сурғучланмалыдыр.

10. Орта мәктәби гуртаранлара камал аттестаты дубликаты (сурәти), һазырда камал аттестаты нүмунәсиндә гәбул едилмиш олан бланкларда верилир. Бу бланкларын јухарысында (сағ тәрәфдә) бу сөзләр јазылыр: „Итмиш аттестат әвәзинә дубликат. Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин 11 декабр 1953-чү ил тарихли тә'лиматы мәктубуна әсасән һәмин бланкда верилир". Дубликат мәктәб директорунун имзасы вә мәктәбин мөһрү илә тәсдиг олунур.

11. Орта мәктәби 1944-чү илдә вә бундан габагкы илләрдә гуртармыш оланлара аттестат дубликаты, мәктәбдә охудуглары мүддәтдә алдыглары гијмәтләрдән, о чүмләдән „ә'ла" гијмәтләрдән асылы олмајараг орта мәктәби гызыл вә күмүш медалсыз гуртаранлар үчүн мүәјјән едилмиш камал аттестаты бланкында верилир. Бланкын јухарысында (сағ тәрәфдә) 10-чу маддәдә көстәрилән сөзләр јазылыр.

12. Једдииллик мәктәби гуртаранлара шәһадәтнамә дубликаты (сурәти) һазырда шәһадәтнамә нүмунәсиндә гәбул едилмиш олан бланкларда верилир. Бу бланкларын јухарысында (сағ тәрәфдә) бу сөзләр јазылыр: „Итмиш шәһадәтнамә әвәзинә дубликат. Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин 11 декабр 1953-чү ил тарихли тә'лиматы мәктубуна әсасән һәмин бланкда верилир". Дубликат мәктәб директорунун имзасы вә мәктәбин мөһрү илә тәсдиг олунур.

13. Камал аттестаты вә шәһадәтнамәләрин дубликатыны вердикдә һәмин мәктубун 1 вә 8-чи маддәсиндә камал аттестаты вә шәһадәтнамәләрин әслини алмаг үчүн мүәјјән едилән шәртләрә чидди сурәтдә әмәл олунмалыдыр.

14. Камал аттестаты вә орта мәктәби гуртармаг һаггында аттестатын дубликаты, һабелә једдииллик мәктәби гуртармаг һаггында шәһадәтнамәнин дубликаты, шакирдин мәктәби һансы илдә гуртармасындан асылы олмајараг, ашағыда көстәрилән гајда үзрә верилир:

а) тәһсил һаггында сәнәдләрини (аттестат, камал аттестаты, шәһадәтнамә) итирәнләр бу барәдә мәктәбә әризә верирләр;



б) мәктәб директору әризәни аларкән өзүнүн, тәдрис һиссә мүдиринин вә әризә верәнин имзасы илә сәнәдин һансы шәраитдә итмәси һаггында акт тәртиб едир вә һәмин акты өзүнүн мүлаһизәләри (гејдләри) вә сәнәди итирәнин әризәси илә бирликдә рајон (шәһәр) халг маариф шөбәсинә көндәрир. Сәнәдин әслини алмаг үчүн мәктәб директору көстәрилән акт вә әризәјә һәмин мәктубун 1, 4, 7, вә 8-чи маддәләриндә тәләб едилән сәнәдләрин тәсдиг олунмуш сурәтләрини (архив јохламалары) әлавә едир.

Једдииллик вә ја орта мәктәби 1944-чү илдә вә бундан габагкы илләрдә гуртармыш оланлара аттестатын дубликатыны алмаг үчүн ашағыдакы сәнәдләрдән бириси: синиф журналы, педагожи шуранын протокол китабы вә ја аттестат вә шәһадәтнамәләрин верилмәсинә аид китаб мүтләг тәгдим едилмәлидир;

в) једдииллик мәктәби гуртармаг һаггында шәһадәтнамәнин дубликатынын верилмәси шәһадәтнамәләрин верилмәсинә аид китабда гејд олунур.

Дубликат камал аттестатынын верилмәси „Орта мәктәб курсуну битирән шакирдләрә камал аттестатынын верилмәсинә аид гејд китабы"на јазылыр;

г) орта мәктәби гуртармаг һаггында аттестатын, камал аттестатынын вә шәһадәтнамәнин дубликаты бир дәфә верилир.

15. Мәктәбдә камал аттестаты вә једдииллик мәктәби гуртармаг һаггында шәһадәтнамәнин тәртиби, долдурулмасы вә верилмәсинин мәс'улијјәти мәктәб директорунун үзәринә дүшүр.

Шәһадәтнамә вә камал аттестатларынын шакирдләрә верилдији тарихдән үч күн сонра (15 ијулдан кеч олмајараг) мәктәб директору рајон халг маариф шө'бәсинә, шакирдләрә верилмиш олан шәһадәтнамәләрин вә камал аттестатларынын, һабелә һәр һансы бир сәбәбдән шакирдләрә верилмәмиш олан шәһадәтнамә вә камал аттестатларынын һесабатыны тәгдим едир.

16. Једдииллик вә орта мәктәби гуртармаг һаггында камал аттестаты вә ја шәһадәтнамә бланкларыны Нах. МССР Маариф Назирлији, ДГВМ ХМШ-си вә Бакы ХМШ-си Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијиндән, анчаг мәктәби гуртаран шакирдләрин һаггында вердикләри сифариш әсасында алыр вә РХМШ-ләри васитәсилә директорлара верирләр.

17. Камал аттестаты вә једдииллик мәктәби гуртармаг һаггында шәһадәтнамәнин, һабелә аттестат вә шәһадәтнамә дубликатларынын верилмәси һаггында һәмин мәктубда мүәјјән едилмиш гајдалар ејни заманда фәһлә кәнчләр вә кәндли кәнчләр мәктәбләринә, јашлылар мәктәбләринә вә Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин гијаби орта мәктәбинә дә аиддир.

„Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин әмр вә сәрәнчамлары", Бакы, Бирләшмиш Нәшријјат, 1954, сәһ. 39—43.

# АЗӘРБАЈЧАН ССР МААРИФ НАЗИРИНИН ӘМРИ № 103

**Бакы шәһәри 11 феврал 1955-чи ил**

## МӘКТӘБЛӘРДӘ ТӘДРИС АВАДАНЛЫҒЫНЫН САХЛАНЫЛМАСЫ ГАЈДАСЫ ҺАГГЫНДА

Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији Мәктәбләр Идарәсинин чари тәдрис илиндә ибтидаи, једдииллик вә орта мәктәбләрдә апардығы јохламалардан ашкар олмушдур ки, бир сыра мәктәбләрдә тәдрис аваданлығынын сахланылмасы үчүн нормал шәраит јарадылмамыш вә бу саһәдә тәсәррүфатсызлыға јол верилмишдир.

Мәктәбләрин чохунда тәдрис-әјани васитин вә башга тәдрис аваданлығынын сахланылмасы үчүн хүсуси јерләр вә кабинәләр јохдур.

Тәдрис аваданлығы вә әјани васаит чох вахт мүхтәлиф типли, јөндәмсиз вә јарарсыз шкафларда вә гәфәсләрдә сахланылыр. Мөвчуд шкафлар вә мебелләрин исә сајы аздыр, һәм дә әксәријјәтинин тә'мирә еһтијачы вардыр.

Мәктәбләрдә тәдрис аваданлығынын сахланылмасы үчүн мүәјјән план вә мөһкәм сәлигә јохдур, мәсәлән, бир шкафын ејни гәфәсиндә мүхтәлиф аваданлыг вә тәдрис әшјаларынын нөвләри јығылыр; бу исә лазым олан васаитин истәнилән вахтда тапылмасыны чәтинләшдирир вә мәктәб әјани васаити вә аләтләринин сахланылмасы режимини позур.

Бир чох мәктәбләрдә чапдан чыхмыш әјани васаитин: хәритәләр, лөвһәләр, чәдвәлләр вә саирәләринин сахланылмасында тәсәррүфатсызлыға јол верилмәси хүсусилә диггәти чәлб едир; онларын әксәријјәти јапышдырылмыр, дивардан асылмаг үчүн кәнарларына тахта вурулуб ип кечирилмир. Онлар синифдә нүмајиш етдирилдикдә адәтән дивара мыхла бәркидилир вә истифадә олунуб гуртардыгдан сонра дөрдгат бүкүлүб әјани васаитин сахландығы отагда столларын вә шкафларын үстүнә, пәнчәрәләрин кәнарына, гыраг-бучаға сәлигәсиз јығылыр.

Бунун нәтичәсиндә дә хәритәләр вә лөвһәләр әзилир, кәнарлары тезликлә чырылыр вә истифадә үчүн мүәјјән едилмиш вахтдан чох әввәл сырадан чыхыр.

Тәдрис ләвазиматынын белә сәлигәсиз сахланылмасы һаллары орта вә једдииллик мәктәбләрин тәдрис кабинәләриндә дә мүшаһидә олмагдадыр. Кабинәләрдә комплектләшмәмиш, јахуд тә'мирә еһтијачы олан чохлу мигдарда хараблашмыш аләтләр вә әјани васаитин олмасы, һәмчинин бу кабинәләрдә ејни шејдән бир нечә нүсхә топланмасы вә һәмин мәктәбин типинә ујғун кәлмәјән бир сыра аләт вә ләвазиматын јығылмасы диггәти чәлб едир.

Бу аләтләрин чохусу илләрлә мәктәбләрдә галдығы һалда гәт'ијјән истифадә олунмур вә физика, кимја, биолокијаја аид кабинәләрдә вә әјани васаитин сахланылдығы саир јерләрдә онсуз



да чатышмајан шкафларын, столларын, гәфәсәләрин јүкүнү даһа да артырыр.

Мәктәбләрин әксәријјәтиндә хараб олмуш әјани васаит тә'мир олунмур.

Һәмчинин тәдрис аваданлығынын һесаба алынмасы да һәр јердә тәләб олунан гајдада дејилдир. Мәсәлән, инвентар китабындакы гејдләр чох јердә аваданлығын мәктәбдәки һәгиги вәзијјәтини әкс етдирмир; ишә јарамајан аләтләр акт едилиб силинмир: тәдрис аваданлығынын һесаба алынмасында мүәјјән едилмиш вахт вә инвентаризасијанын кечирилмәси һаггындакы гајдалар позулур вә с.

Мәктәбләрдә тәдрис аваданлығынын сахланылмасында белә гејри-нормал вәзијјәтин әмәлә кәлмәси онун нәтичәсидир ки, мәктәб тәсәррүфатынын бу саһәсинә нәзарәт вә рәһбәрлик олдугча зәифдир, рајон халг маариф шө'бәләри вә мәктәб рәһбәрләри чох јердә бу саһәни тамамилә унутмушлар.

Мәктәбләрдә тәдрис аваданлығы планлы вә хүсуси олараг јохланылмыр. Рајон халг маариф шө'бәләринин инспекторлары мәктәбләрдә олдуглары заман тәдрис аваданлығыны өтәри јохлајыб, онун комплектлији вә ишә јарарлы олуб-олмамасы илә марагланмырлар.

Тәдрис аваданлығы һаггында тәсәррүфатсызлыг едилмәси, гијмәтли әшјаларын сынмасы, итмәси, хараб вә јох олмасы һаллары чох јердә чәзасыз бурахылыр. Еләчә дә мәктәб аваданлығыны нүмунәви сахламағы тәшкил едән мәктәбләр вә ишчиләр фәргләндирилмир вә рәғбәтләндирилмирләр.

Рајон халг маариф шө'бәләринин инспекторлары өзләринин јохлама актлары вә һесабатларында мәктәбләрдә тәдрис аваданлығынын вәзијјәтини үмуми сурәтдә характеризә етмәк вә гијмәт вермәклә кифајәтләнир, бу саһәни лазымынча тәһлил етмәк, әмәли тәклифләр ирәли сүрәрәк вәзијјәти јахшылашдырмаға тәшәббүс көстәрмирләр.

Мәктәб аваданлығынын јухарыда көстәрилән вәзијјәти һазырда рајон халг маариф шө'бәләрини, орта вә једдииллик мәктәбләрин директорларыны, еләчә дә ибтидаи мәктәбләрин мүдирләрини мәчбур едир ки, онлар тезликлә тәдрис аваданлығынын сахланылмасындакы нөгсанлары арадан галдырсынлар вә мәктәбләрдә бунун үчүн зәрури олан шәраитин јарадылмасына наил олсунлар.

Көстәриләнләрлә әлагәдар олараг ӘМР ЕДИРӘМ:

§ 1.

Ибтидаи мәктәбләрин мүдирләринә, орта вә једдииллик мәктәбләрин директорларына:

1. Ибтидаи мәктәбләрдә әјани васаитин сахланылмасы үчүн әјани васаитин мигдарына ујғун кәлән хүсуси бина ајрылсын;

əкəр хүсуси бина ajырмаг мүмкүн олмазса, тəдрис аваданлығынын сахланылмасы үчүн даими jер мүəjjəн едилсин.

2. Физика, кимjа вə биолокиjа кабинəлəри үчүн аjрыча ишчиси олмаjан jеддииллик мəктəблəрдə биркə тəбииjjат кабинəси тəшкил едилсин вə бурада еjни заманда һəм лабораториjа иши вə һəм дə тəчрүбə-нүмаjиш етдирилмəси тəлəб олунан дəрслəр кечилсин.

Белə кабинəлəрин бир гаjда олараг ики отағы (мүмкүндүрсə бир-биринə битишик вə аралары ачыг) олмалыдыр. Саһəчə бөjүк олан отагларын бири синиф-лабораториjа, о бири кичик отаг исə көстəрилəн үч фəнн үзрə тəдрис аваданлығыны сахламаг үчүн препарат отағына чеврилсин.

Бундан əлавə jеддииллик мəктəблəрдə чанлы тəбиəт кушəси тəшкил едилмəлидир.

Тəбииjjат кабинəсиндə мүəллим үчүн тəчрүбə нүмаjиш етдирəн стол вə ушаглар үчүн дə лабораториjа столлары олмалыдыр. Һəмчинин кабинəлəр jеддииллик мəктəблəр үчүн физика, кимjа вə биолокиjаjа аид мəчбури сиjаһыда көстəрилəн комплект тəдрис аваданлығы илə тə'мин едилмəлидир.

3. Орта мəктəблəрдə бир гаjда олараг физика, кимjа вə биолокиjаjа аид (чанлы тəбиəт кушəси илə) тəдрис кабинəси тəшкил едилсин вə зəрури саjылан мебел вə тəдрис аваданлығы илə тə'мин едилсин.

4. Аjры-аjры фəнлəр үзрə кабинəлəри олмаjан орта вə jеддииллик мəктəблəрдə тəдрис вəсаити вə лабораториjа аваданлығыны сахламаг үчүн тəлəб олунан бөjүклүкдə хүсуси отаглар аjрылсын.

5. Тəдрис аваданлығынын сахланылмасы үчүн аjрылмыш отаглар тəлəб олунан мигдарда хүсуси мебел илə — шкафларла, витриналарла, стеллажларла (гəфəсəлəр), хəритə дурачаглары вə мүхтəлиф нөвлү əjани вəсаит вə саир тəдрис аваданлығына лазым олан гурғуларла тəчһиз едилсин.

Мөвчуд олан уjғунсуз мебел тəдричлə хүсуси гурғулу jени мебел илə əвəз едилсин. Мəктəбин хараб олмуш мебели тə'мир олунсун.

6. Азəрбаjчан ССР Маариф Назирлиjинин „Jеддииллик вə орта мəктəблəрдə тəдрис-əjани вəсаитин вə лабораториjа аваданлығынын учоту, сахланылмасы вə тə'мир олунмасына даир тə'лимат"а олдуғу кими вə вахтында əмəл едилсин.

7. Мəктəбдə тəдрис аваданлығынын вəзиjjəти үзəриндə нəзарəт күчлəндирилсин вə вахташыры (һəр үч аjда бир дəфəдəн аз олмамагла) нəзəрдəн кечирилсин.

Тəдрис аваданлығына тəсəррүфатсызлыг көстəрəнлəр дөвлəт əмлакынын сахланылмасына мадди мəс'улиjjəт дашынмасы һаггында мөвчуд əсаснамəjə мүвафиг олараг чəримə едилсинлəр.

8. Мəктəбдə тəдрис аваданлығынын сахланылыб горунмасыны нүмунəви тəшкил едəн мəктəб ишчилəринин фəалиjjəти гејд едилсин вə рəғбəтлəндирилсин.



Нахчыван МССР Маариф назиринə, ДГМВ, Бакы вə раjонларын (шəһəрлəрин) ХМШ мүдирлəринə:

1. „Jеддииллик вə орта мəктəблəрдə тəдрис-əjани вəсаитин вə лабораториjа аваданлығынын учоту, сахланылмасы вə тə'мир олунмасына даир тə'лимат"ы һəjата кечириб онун мəктəблəр тəрəфиндəн jеринə jетирилмəсини вахташыры jохласынлар.

2. Һəр ил ибтидаи, jеддииллик вə орта мəктəблəрдə хүсуси jохлама апарыб тəдрис аваданлығынын вə онларын истифадə олунмасынын вəзиjjəтини өjрəнсинлəр.

Мəктəблəрдə jени тəдрис илинə һазырлығын вəзиjjəти jохланылдығда онларын тəдрис вəсаити илə нечə тə'мин олунмасы вə мөвчуд тəдрис-əjани вəсаитин нə вəзиjjəтдə сахланылмасыны jохласынлар.

3. Инспекторларын мəктəблəри jохлама актларында вə РХМШ һесабатында тəдрис аваданлығынын вəзиjjəти кениш тəһлил едилсин, һəмчинин РХМШ һесабатында бу саһəнин jахшылашдырылмасы һаггында көрүлəн тəдбирлəр көстəрилсин.

Мəктəбдə тəдрис кабинəлəринин jерлəшдиjи отагларын, елəчə дə тəдрис аваданлығынын сахланылдығы башга биналарын jаj заманы кираjəjə верилмəсини мəктəб директорлары вə мүдирлəринə гадаған етсинлəр.

5. Мəктəб тəрəфиндəн истифадə олунмаjан вə артыг галан тəдрис-əjани вəсаитин вə алəтлəрин раjон, шəһəр мигjасында һесабатыны апарсынлар вə бунлары мəктəбин балансындан чыхарыб еһтиjачы олан мəктəблəрин балансына көчүрсүнлəр.

6. Комплект олмаjан вə хараб олмуш тəдрис алəтлəринин раjон, шəһəр мигjасында һесабатыны апарсынлар вə мəркəзлəшмиш гаjдада онларын чатышмаjан һиссəлəрлə тамамландырылмасы вə тə'мир олунмасыны тəшкил етсинлəр.

7. Һəр ил мəктəбин сметасында хараб олан тəдрис-əjани вəсаитин вə алəтлəрин тə'мири үчүн, һəмчинин мəктəбин күчү илə алəтлəри чари тə'мир етмəк вə əлдə гаjырма jолу илə əjани вəсаит һазырламагдан өтрү тəлəб олунан алəт вə материал əлдə етмəк үчүн мүəjjəн мəблəғ аjрылмасыны нəзəрдə тутсунлар.

8. Мəктəблəрдə физика, кимjа вə биолокиjа кабинəлəриндə лаборант вəзифəсинə аjрылмыш малиjjə вəсаитинин башга мəгсəдлəр үчүн истифадə олунмасына имкан вермəсинлəр.

„Мəктəблəрдə тəдрис аваданлығынын сахланмасы гаjдасы һаггында" Азəрбаjчан ССР Маариф назиринин 103 №-ли əмри, Бакы, Бирлəшмиш Нəшриjjат, 1955, сəһ. 3—7.

## КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

*Керимов Абен Насир оглы и Мехтизаде*
*Закария Мехти оглы*

СПРАВОЧНИК ДЛЯ ДИРЕКТОРА ШКОЛЫ

Редактору *Т. Бабаjев*
Бәдии редактору *М. Гасымов*
Техники редактору *Ә. Мирҹәфәров*
Корректорлары
*Һ. Мирҹәфәрова, Т. Ҹәфәрова*

Јығылмаға верилмиш 3/X-1959-чу ил. Чапа имзаланмыш 11/XII-1959-чу ил. ФГ 15753. Кағыз форматы $60 \times 92^1/_{16}$. Физики вә шәрти ч. в. 11. Учот нәшр. вәрәги 11,75. Сифариш № 913. Тиражы 5000. Гиjмәти 3 ман. 35 гәп.

Азәрбаjҹан Дөвләт Нәшриjjаты, Бакы,
Һүсү Һаҹыjев күчәси, № 6.

Азәрбаjҹан ССР Мәдәниjjәт Назирлиjинин
26 комиссар адына мәтбәәси, Бакы,
Әли Баjрамов күчәси, № 3.